

Педагогикалық қоғамдастық ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

педагогического сообщества

Педагогика және психология
тарихы
История педагогики и
психологии

Білім берудегі инновациялар
Инновации в образовании

Білім берудің мәселелері мен
болашағы
Проблемы и перспективы
образования

Оқытудың заманауи
әдістемелері мен
технологиялары
Современные методики и
технологии обучения

Педагогикалық тәжірибе
Педагогический опыт

SEVAN-GROUP

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал
Педагогикалық қоғамдастық
ХАБАРШЫСЫ
Республиканский научно-методический журнал
ВЕСТНИК
педагогического сообщества

Мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат
агенттігін және желілік басылымды
есепке қою туралы

КУӘЛІК

№ KZ40VPY00031319 – 18.01.2021 г.
(Ақпарат комитеті. Қазақстан
Республикасы Ақпарат және Қоғамдық
даму министрлігі)

Үш айда бір рет шығады.

2021 жылдан бастап шығады.

БАС РЕДАКТОР

Сулима Сергей Владимирович

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бодыкова И.Н., Галиуллин Р.Р.,
Дүйсенбаев А.Қ., Кусанова Б.Х.,
Миралиева А.Ж., Нуржанова М.Н.,
Токжанова А.М.

МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАРИЯЛАУ ТІЛІ

орыс, қазақ, ағылшын

ТАРАЛУ АУМАҒЫ

Қазақстан Республикасы

Жарияланған материалдар редакцияның
кезқарасына сай болмауы мүмкін.

Жарияланымдағы фактілер мен
мәліметтердің шынайылығына авторлар
жауап береді.

Материалдарды қайта басу редакцияның
рұқсатымен мүмкін болады.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕН-ЖАЙЫ:

030000, Қазақстан Республикасы,
Ақтөбе қ., 101 атқыштар бригадасы к., 8

ҚҰРЫЛТАЙШЫ ЖӘНЕ БАСПАГЕР

© SEV&N-GROUP

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет периодического
печатного издания, информационного
агентства и сетевого издания

№ KZ40VPY00031319 – 18.01.2021 г.
(Комитет информации. Министерство
информации и общественного развития
Республики Казахстан)

Выходит один раз в три месяца

Издается с 2021 года

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Сулима Сергей Владимирович

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бодыкова И.Н., Галиуллин Р.Р.,
Дүйсенбаев А.К., Кусанова Б.Х.,
Миралиева А.Ж., Нуржанова М.Н.,
Токжанова А.М.

ЯЗЫК ПУБЛИКАЦИИ МАТЕРИАЛОВ

русский, казахский, английский

ТЕРРИТОРИЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ

Республика Казахстан

Опубликованные материалы могут не
совпадать с точкой зрения редакции.

Ответственность за достоверность
фактов и сведений, содержащихся в
публикациях, несут авторы.

Перепечатка материалов возможна
только с разрешения редакции.

АДРЕС РЕДАКЦИИ

030000 Республика Казахстан,
г. Ақтөбе, ул. 101 стрелковой бригады, 8

УЧРЕДИТЕЛЬ И ИЗДАТЕЛЬ

© SEV&N-GROUP

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Дейнега Г.Г. ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ХИМИИ	7
Ефремова Ю.В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ СОЗДАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО АНАЛИЗУ ГЕРОЕВ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	8
Жолаушыбай А.Қ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ РӨЛІ	11

ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ТАРИХЫ
ИСТОРИЯ ПЕДАГОГИКИ И ПСИХОЛОГИИ

Ошакбаев Ж.Д., Амантаева А.Ж. ПАТРИОТТЫҚ САНА СЕЗІМДІ ДАМУДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ РӨЛІ	14
Ошакбаев Ж.Д., Зулкарнаева А.Е. БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ПАТРИОТТЫҚ САНАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	16
Ошакбаев Ж.Д., Жексенова Д.Т. ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ: БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ӨЗАРА БАЙЛАНЫС	18

БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Жумабай А.Қ., Жылқыбай Г.Қ. ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ТІЛДІК ОРТА ӨЛЕУЕТІНІҢ РӨЛІ	21
Касенова А.М. ШЕТ ТІЛІ ОҚУЛЫҒЫН ҚҰРАСТЫРУДЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗІ	28
Оспанова Л.А. ТОНЫКӨКТЕН БАСТАУ АЛҒАН «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ҮШІН МАҢЫЗЫ	31
Оразов Е.Ж. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДАРЫНДЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІ ЖАҒДАЙЫНДА ДАМУЫ	34
Васькина К.В. ЦИФРОВИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	36
Гордличко Н.В. ЦИФРОВИЗАЦИЯ В ДЕТСКОМ САДУ КАК СРЕДСТВО СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	38
Юсупова А.О., Абдигапбарова У.М. СТУДЕНТТІК ТОПТАРДА КӨШБАСШЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	39
Құдабаева А.Ж. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	42
Байнакатова А.М. СЕМЬЯ И СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ ДЛЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	43
Демисенова К.К. РОЛЬ СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	44
Лебедева В.А. ГЕНДЕРНОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ДЕТСКОГО САДА	45
Молдабаева С.Қ. ТІЛ БОЛАШАҒЫ БАЛАБАҚШАДАН БАСТАЛАДЫ	47

Шаймердинова А.С. ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	47
--	----

ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДИКИ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

Феклистова О.И. ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ	49
Назарова Н.Г. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ “КАМЕШКИ МАРБЛС” ДЛЯ РАЗВИТИЯ СЕНСОРНЫХ И РЕЧЕВЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ	50
Еркибаева Г.Г., Бабаханова Р.Ш. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДА В ШКОЛЕ	51
Еркибаева Г.Г., Кулахметова Х.И. РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ	57
Рахимова Ж.Н. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ СЛОВ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ПОСТРОЕНИЯ ПЕРЕСКАЗА ТЕКСТА СРЕДИ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕГО ЗВЕНА	61
Газезова М.В. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ОЗНАКОМЛЕНИЯ С ПРИРОДОЙ	63
Қазкен Ұ.С., Балтабеков А.С. ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУДА ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ: ЭЛЕКТРОСТАТИКА МЫСАЛЫНДА	66
Ергеш А.Т., Жылқыбай Г.Қ. МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН ІЗДЕНДІРУ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ КЕЗІНДЕ ОРЫНДАЛАТЫН ТАПСЫРМАНЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН МАҒЫНАСЫН СИПАТТАУ	70
Кангаева Р.Р. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ	75
Байсарина Б.Б. ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ	76
Муханова А.К. СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДИКИ ПРИМЕНЯЕМЫЕ В ДЕТСКОМ САДУ	78
Сафарян Л.В., Рамазанова А.К. РАЗВИТИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ НАВЫКОВ, ИЗОБРЕТАТЕЛЬНОСТИ И КРЕАТИВНОСТИ У ДОШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММИРУЕМЫХ РОБОТОВ ROBOT MOUSE, VEE-BOT, РОБОТ BOTLEY	79

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРІБЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ОПЫТ

Дюсенбекова Л.Н. «АНСАМБЛЬМЕН ЖҰМЫС БАРЫСЫНДАҒЫ ҮНДЕСТІККЕ ЖЕТУ» АТТЫ АШЫҚ САБАҚТЫҢ СЦЕНАРИЙІ (ДОМБЫРАШЫЛАР АНСАМБЛІ)	81
Трушникова В.А., Мейрамов А.А. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СООБЩЕСТВ ВНУТРИ ШКОЛЫ: ОТ ИДЕИ ДО РЕАЛИЗАЦИИ	83
Шакирова Т.А. ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА КОЛЛЕДЖА С ПРЕДПРИЯТИЯМИ СФЕРЫ БИЗНЕСА	86
Берлибекова А.Е. АРНАЙЫ ПӘНДЕРГЕ ҚОСЫМША ОҚЫТЫЛАТЫН ФАКУЛЬТАТИВ САБАҒЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ	89
Жумкина С.С. ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ НЕГІЗДЕРІ	91

Шматыгина Л.Н. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	94
Сазанбаева Г.К. «КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ОДРОЛОГИЯ» ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЫ	97
Миненко Е.В. КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ НА ТЕМУ «ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ БЕЗДОМНЫХ. УПРАВЛЕНИЕ В ГЛАГОЛЬНЫХ СЛОВСОЧЕТАНИЯХ. АНАФОРА»»	98
Габдулина Н.Г. БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ АРНАЛҒАН 4-СЫНЫП ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ ПӘНІНЕН “ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫМЫЗ” ТАҚЫРЫБЫНДА ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР	103
Миронова С.П. КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ПО АЛГЕБРЕ НА ТЕМУ «РЕШЕНИЕ ТЕКСТОВЫХ ЗАДАЧ С ПОМОЩЬЮ МАТЕМАТИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ»	105
Губка Ю.Н. КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ПО МАТЕМАТИКЕ В 3 КЛАССЕ НА ТЕМУ «ТАБЛИЦА УМНОЖЕНИЯ И ДЕЛЕНИЯ НА 6. ЗАДАЧА В КОСВЕННОЙ ФОРМЕ. КЛАССНЫЙ КОЛЛЕКТИВ. ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ»	110
Омарова Н.Т. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БҰРЫҢҒЫ ХИМИЯЛЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ХИМИЯЛЫҚ ТҮСІНІК	112
Базарбекова А.А. «WORLD SKILLS» СТАНДАРТТАРЫ БОЙЫНША ЭСКИЗДЕРДІ БАҒАЛАУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	117
Айсауотова Л.Т., Тукешева Г.С. ДЕМОНСТРАЦИОННЫЙ ЭКЗАМЕН В МЕДИЦИНСКИХ КОЛЛЕДЖАХ ДЛЯ СТУДЕНТОВ ВЫПУСКНЫХ ГРУПП	120
Абдуманнатов С.И., Нуржанова М., Карстина С.Г. ЗЕРТТЕУШІЛІК КҮЗІРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҒЫ: ФИЗИКА ПӘНІ МЫСАЛЫНДА	122
Усұвалиев М.К. ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЛДЫҚТАРДЫ СҰРЫПТАУ ЖӘНЕ ҚАЙТА ПАЙДАЛАНУ ТӘСІЛДЕРІН МЕҢГЕРТУ	125
Хабибулина Ж.И. ОБУЧЕНИЕ ШКОЛЬНИКОВ АНАЛИЗУ ВЛИЯНИЯ ЧЕЛОВЕКА НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ	126
Гарипова Л.В. РАЗВИТИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ С ПОМОЩЬЮ МНЕМОТЕХНИКИ.	127
Кадесова Ж.Б. ЮНЫЕ ПОМОЩНИКИ: ПРИВИВАЕМ НАВЫКИ ДОМОВОДСТВА	129
Пашенко Л.А. КВЕСТ-ИГРА КАК СРЕДСТВО ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	130
Чухно О.В. Артикуляционная гимнастика – королева чистой речи	131
Исмагулова Б.М. ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	132
Шамшатова А.Ш. ТІЛДІК СТИЛЬДЕР МЕН ОЛАРДЫҢ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН МЕҢГЕРТУ	135
Абишева А.Х. ФОРМИРОВАНИЕ У УЧАЩИХСЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О РАЗНООБРАЗИИ РАСТИТЕЛЬНОГО И ЖИВОТНОГО МИРА	136
Жүнісбекқызы А. АШЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ	137
Бейсембаева К.Ш. БАЛАЛАРДЫ ҚОЛДАУ ОРТАЛЫҒЫНДАҒЫ ЕР БАЛАНЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	140

Акмурзина А.М. ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	141
Қисап А.С. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАБИҒАТҚА ДЕГЕН ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУ	143
Онгарбаева А.М. «ҰСТАЗ-ШӘКІРТ» ӘДІСІМЕН ДӘУЛЕТБЕК СӘДУАҚАСҰЛЫНЫҢ КҮЙ ҮЙРЕТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	144
Нұрқасынова С.М., Қуанышбекова Н.Н. ОЙЫНӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ – ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛАТЫН БАЛАЛАРДЫҢ БҰЗЫЛЫСТАРЫН ТҮЗЕТУ	147
Байғотанов Е.Ж. АРҚА ӘНШІЛІК МЕКТЕБІНІҢ ТУЫНДЫЛАРЫ: БАЛАЛАР МУЗЫКА МЕКТЕБІНІҢ ЖОҒАРҒЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РЕПЕРТУАРЫНДАҒЫ ОРНЫ	149
Туякова Г.К. ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ ПОДРОСТКОВ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И МЕРОПРИЯТИЯ	150
Ткаченко В.В. МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРЕДМЕТУ «ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ» ДЛЯ ДЕТСКИХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ШКОЛ И ШКОЛ ИСКУССТВ	151
Обруч Г.Б. ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКАЛЬНОГО ТВОРЧЕСТВА	154
Убайдулаева Н.А., Балдақова Ә.Б. ХИМИЯ ПӘНІН ҚОРШАҒАН ОРТАМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	156
Қисанова С.А., Убайдулаева Н.А. ОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯДАН ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНА ҰЙЫМДАСТЫРУ	158
Гудожникова Т.В. РАЗВИТИЕ ЧУВСТВА РИТМА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	160
Найда М.Н. ЗНАЧЕНИЕ КОНСТРУИРОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	161
Яндуткина Н.П. АКТИВИЗАЦИЯ СЛОВАРЯ ВОСПИТАННИКОВ МЛАДШЕЙ ВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ	162
Горбакова Т.А. ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЁМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	163
Зими́на М.Ю. РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ	164
Зинченко А.Н. РОЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	165
Кодак А.В. ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	166
Лободина Л.А. РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	167
Чумакова Т.Н. РАЗВИТИЕ РЕЧИ С ДЕТЬМИ С НАРУШЕНИЕМ РЕЧИ	168

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ХИМИИ

Дейнега Г.Г.

учитель химии

КГУ «Общеобразовательная школа имени Спандияра Көбеева»

Костанайский район, Республика Казахстан

Искусственный интеллект (ИИ) — это одна из самых перспективных и быстро развивающихся технологий, которая уже сейчас активно меняет нашу жизнь.

Искусственный интеллект — это наука на стыке математики, биологии, психологии, кибернетики и еще кучи всего. Она изучает технологии, позволяющие человеку писать «интеллектуальные» программы и учить компьютеры решать задачи самостоятельно. Большинству людей искусственный интеллект может показаться чем-то из области фантастики, т.к. основная задача искусственного интеллекта — имитация человеческого разума.

«Искусственный интеллект — это уже не научная фантастика, а наступившая реальность. На наших глазах разворачивается новая эра. Технология искусственного интеллекта является такой же революционной, какими в свое время были электричество и Интернет. Она способна кардинально поменять уклад жизни человека, автоматизировать многие рабочие процессы и создать значительную по своим масштабам экономическую ценность», — сказал Токаев на форуме Digital Bridge. [1]

В своей статье, я хочу проанализировать роль искусственного интеллекта в некоторых областях химии.

Химики начали применять методы машинного обучения еще несколько десятилетий назад. В наше время алгоритмы машинного обучения и подходы глубокого обучения проникли во все области химии: органическую и неорганическую, катализ, медицинскую химию, аналитическую химию. При этом количество задач, решаемых при помощи ИИ, выросло многократно. Это и предсказание свойств химических соединений, и замена вычислительно дорогих квантово-химических методов моделями машинного обучения, и контроль протекания химических реакций. И вот наибольшее впечатление производит использование ИИ для предсказания химических реакций и многостадийных химических синтезов. В химии имеется большое количество данных по химическим реакциям. ИИ способен обработать эти данные и предсказать результат реакции. Сегодня эта область очень быстро развивается и требует применения новых алгоритмов. С каждым годом, качество предсказательных моделей

растет. Поэтому не стоит удивляться, если в ближайшем будущем появится искусственный интеллект, который станет предсказывать реакции или химические синтезы не хуже, чем химики-эксперты.

Искусственный интеллект — это революционный инструмент. Поиск лекарств для неизлечимых заболеваний — одна из основных задач исследователей, затмившая по вкладываемым ресурсам практически все остальное. Рано или поздно новые лекарства для неизлечимых заболеваний будут найдены и с помощью ИИ.

Следующим наиболее важным направлением ИИ в химии является применение методов распознавания образцов в аналитических целях и предсказание возможности синтеза конкретного соединения, а также его свойств. Внедрение и использование искусственного интеллекта в анализе информации по химическим реакциям позволяет в течение малого времени получить ответы на интересующие вопросы химиков: как синтезировать заданное химическое соединение из доступных реагентов; как синтезировать нужное химическое соединение; что получится в результате реакции, если смешать химические соединения в заданных условиях; какие условия следует создать для проведения нужной реакции и др.

Технология ИИ незаменима в обработке слов и распознавании изображений, уже активно используется для извлечения из литературы информации о методах химического синтеза, свойствах и реакционной способности. Это позволяет снижать затраты на привлечение большого числа квалифицированных химиков для извлечения нужной информации из большого числа публикаций. В будущем ИИ будет отвечать за регулярный просмотр и анализ огромного количества публикаций литературы по химическому синтезу и химическим свойствам. У химиков появляется возможность «интеллектуального помощника», который будет отвечать на вопросы, возникающие в работе, например, как лучше синтезировать химические вещества или какие вещества следует синтезировать для той или иной цели.

Таким образом, искусственный интеллект в современной химии имеет множество направлений применения. Применение ИИ позволит обеспечить прорыв в медицинской химии (фармацевтике),

разработке новых материалов в химической промышленности, космической отрасли, биохимии и других отраслях.

Список использованной литературы:

1. KAZAKHSTAN TODAY Президент поручил создать условия для развития искусственного интеллекта в Казахстане Электронный ресурс

https://www.kt.kz/rus/state/tokaev_poruchil_sozdat_usloviya_dlya_razvitiya_1377956569.html (дата обращения 16.08.2024)

2. Как используют искусственный интеллект в химии Электронный ресурс dzen.ru (дата обращения 16.08.2024)

3. Золотухин В.М., Золотухина Н.А. Философские вопросы химии: проблемы и методологические основания. / 2007 г журнал «Вестник» стр. 115-118

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ СОЗДАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО АНАЛИЗУ ГЕРОЕВ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Ефремова Ю.В.

учитель русского языка и литературы

педагог-исследователь

КГУ «Пешковская общеобразовательная школа

отдела образования акимата Федоровского района»

Управления образования акимата Костанайской области,

Современные технологии открывают новые горизонты в образовании. Искусственный интеллект (ИИ) становится все более востребованным инструментом в различных сферах, в том числе и в преподавании литературы. Он может быть использован для создания разнообразных заданий, направленных на углубленное изучение образов художественных произведений. Внедрение ИИ в процесс обучения литературы должно происходить постепенно и плавно. Необходимо тщательно продумать, как новые технологии могут дополнить традиционные методы преподавания.

Искусственный интеллект позволяет автоматизировать рутинные задачи учителя, персонализировать обучение и создавать более интересные и интерактивные учебные материалы. В сфере преподавания литературы ИИ может использоваться для генерации разнообразных заданий, адаптации заданий под уровень подготовки каждого ученика, обеспечения оперативной обратной связи, создания интерактивных обучающих упражнений.

ИИ позволяет создавать задания, учитывающие индивидуальные особенности каждого ученика, его знания и интересы. Учитель освобождается от большей части рутинной работы, что позволяет ему сосредоточиться на творческих аспектах преподавания. Интерактивные задания, созданные с помощью ИИ, делают процесс обучения более интересным и увлекательным. ИИ позволяет создавать практически неограниченное количество разнообразных заданий, что способствует развитию различных навыков у учащихся.

Но следует учитывать то, что качество генерируемого контента зависит от качества данных, на которых он обучается. Учитель должен тщательно проверять все задания, созданные ИИ, чтобы убедиться в их корректности и соответствии учебным целям.

Инструменты искусственного интеллекта для создания заданий

Такие инструменты, как *ChatGPT*, *Gemini AI* могут генерировать тексты различной сложности и тематики, включая вопросы, задания и даже рассказы. Алгоритмы машинного обучения позволяют анализировать тексты, выявлять ключевые слова, фразы и темы, а также классифицировать информацию. Инструменты анализа текста могут значительно обогатить урок литературы, сделав его более интерактивным и углубленным.

Например, *Яндекс.Текст* позволяет проверить орфографию, пунктуацию и стилистику, что особенно полезно при написании сочинений и анализе языковых особенностей произведений, а такие ресурсы, как Национальный корпус русского языка, предоставляют огромные массивы текстов, которые можно использовать для сравнительного анализа.

Примеры заданий:

- Выделите ключевые слова в стихотворении и создайте на их основе концептуальную карту.

- Проанализируйте, как меняется лексика в речи героя на протяжении романа.

При использовании этих инструментов важно помнить, что они являются лишь вспомогательными средствами. Главное – научить учеников самостоятельно анализировать текст, героев произведения и выражать свои мысли.

Инструменты для визуализации данных

С помощью таких инструментов, как *Canva*, *Шедеврум*, *Copilot ai*, *Fusionbrain.ai* и других можно создавать интерактивные графики и диаграммы, которые помогут учащимся лучше понять сложные литературные концепции. Интересным является генерация изображений с помощью ИИ. Здесь возможны любые задания. Например, можно попросить ребят угадать образы, нарисованные нейросетью по текстовому запросу (портретному описанию), можно сопоставлять образы, созданные в разных стилях, отмечать более удачные или обсудить,

почему нейросеть изобразила героя именно таким. Можно эти образы сравнить с иллюстрациями художников или с образами, созданными актерами, сыгравшими эту же роль в фильме. А сколько творческих проектов можно создать, основываясь на таких сопоставлениях

Примеры заданий, созданных с помощью ИИ

Генерация вопросов: ИИ может генерировать открытые вопросы, направленные на выявление ключевых черт характера персонажа.

Промпт: *Сгенерируй 10 открытых вопросов по повести А.С. Пушкина «Капитанская дочка» для более глубокого анализа образов Петра Гринёва, Марии Мироновой и Емельяна Пугачёва.*

Пример ответа:

К персонажу Петра Гринёва:

1. Как, по Вашему мнению, изменился Петр Гринев за время событий повести? Какие черты характера проявились наиболее ярко?

2. Какую роль сыграла в формировании личности Гринёва встреча с Емельяном Пугачевым?

3. Как Вы оцениваете поступок Гринёва, когда он отдал Пугачеву свой заячий тулуп? Был ли это акт благородства или слабости?

4. Как Вы считаете, был ли Петр Гринев готов пожертвовать своей жизнью ради Маши Мироновой? Обоснуйте свою точку зрения.

Среди вопросов, сгенерированных искусственным интеллектом, встречаются удачные, соответствующие запросу, и те, которые могут содержать различные ошибки. Из представленных выше вопросов четвертый мне кажется особенно интересным для обсуждения.

К персонажу Маши Мироновой:

1. Какими качествами характера обладает Маша Миронова? Как эти качества помогают ей выжить в сложных условиях?

2. Почему Маша Миронова отказывается выйти замуж за Швабрина? Какие ценности для нее наиболее важны?

3. Как сложилась бы жизнь Маши Мироновой, если бы она не встретила Петра Гринёва?

К персонажу Емельяна Пугачева:

1. Каким образом Пушкин изображает образ Емельяна Пугачева? Какие противоречивые черты характера присущи этому персонажу?

2. Почему народ пошел за Пугачевым? Какие социальные и политические причины привели к крестьянской войне?

3. Как Вы считаете, можно ли оправдать действия Пугачева? Является ли он героем или антигероем?

Несколько советов по созданию промптов

Промпт – это четкая и лаконичная инструкция для искусственного интеллекта. От того, насколько точно он сформулирован, зависит качество получаемого результата. При создании промптов для анализа литературных героев важно учитывать следующие аспекты:

Основные критерии эффективного промпта:

- **Конкретность:** формулировка должна быть четкой и не допускать двусмысленности.

- **Детальность:** чем больше деталей вы укажете, тем точнее будет результат.

- **Ясность:** используйте простые и понятные слова.

- **Фокус:** сконцентрируйтесь на конкретном аспекте анализа.

Примеры промптов для создания заданий по анализу героев:

1. Характеристика героя:

- *Сгенерируй 5 вопросов для анализа характера [имя героя] из произведения [название произведения]. Акцентируй внимание на его [черта характера, например: решительности].*

- *Создай таблицу сравнения двух героев: [герой 1] и [герой 2] из [название произведения]. Сравни их [аспект сравнения, например: моральные ценности, мотивацию поступков].*

2. Анализ взаимоотношений:

- *Придумай 3 конфликтные ситуации, в которых могут оказаться [герой 1] и [герой 2] из [название произведения]. Как эти ситуации могут повлиять на их отношения?*

- *Сгенерируй диалог между [герой 1] и [герой 2], в котором они обсуждают [тема для диалога, например: свои мечты, страхи, прошлое].*

3. Создание новых сценариев:

- *Предложи альтернативный финал для произведения [название произведения]. Как бы сложилась жизнь героев, если бы [событие] произошло по-другому?*

- *Создай новый эпизод, в котором [герой] оказывается в [необычной ситуации]. Как он будет вести себя?*

4. Сравнение с другими героями:

- *"Сравни [героя] из [произведения] с [героем] из другого произведения. Укажи сходства и различия в их характерах, мотивах и поступках.*

5. Анализ эволюции героя:

- *Опиши, как меняется характер [героя] на протяжении всего произведения [название произведения]. Какие события повлияли на его трансформацию?*

Дополнительные советы:

- **Используйте ключевые слова.** Чем больше ключевых слов вы включите в промпт, тем точнее будет результат.

- **Экспериментируйте с формулировками,** пробуйте разные варианты, чтобы найти оптимальный.

- **Помните о контексте произведения,** чтобы задания были релевантными.

- **Комбинируйте различные типы промптов** для создания более глубоких и интересных заданий.

Пример комплексного промпта: Сгенерируй 5 вопросов для анализа эволюции характера Наташи Ростовой из романа «Война и мир» Л.Н. Толстого.

Акцентируй внимание на влиянии на нее таких событий, как знакомство с Андреем Болконским, Бородинское сражение и ее замужество.

Примеры заданий для учащихся на генерацию и анализ текста с помощью ИИ:

1. Альтернативное начало: «Используя нейросеть, сгенерируйте несколько альтернативных вариантов начала для сказки/рассказа. Сравните их с оригиналом. Какое начало, на ваш взгляд, лучше отражает характер героя? Почему?»

2. Диалоги с другими персонажами: «С помощью нейросети напишите диалоги между героем (например, Маленьким принцем) и одним из новых персонажей, которых вы придумали. Какими были бы эти диалоги? Что нового они могли бы раскрыть о главном герое?»

3. Продолжение истории: «Используя нейросеть, напишите продолжение истории после того, как Маленький принц покинул свою планету. Куда он мог отправиться дальше и какие приключения его могли ждать?»

Пример: ИИ генерирует сценарий, в котором Маленький принц встречает нового персонажа – робота. Ученики должны описать, как Маленький принц будет взаимодействовать с роботом и что он извлечет из этого опыта.

4. Сравнение персонажей: ИИ может помочь сравнить двух героев по заданным критериям, например, по их мотивации, ценностям или отношению к другим персонажам. Ученик должен выступить в роли эксперта.

Примеры: Романы «Евгений Онегин» А.С. Пушкина и «Герой нашего времени» М.Ю. Лермонтова.

Задание: ИИ сравнивает взаимоотношения главных героев с окружающими людьми в обоих произведениях. Ученики анализируют, какие черты характера объединяют и разделяют этих героев.

«Ромео и Джульетта» У. Шекспира и «Ромео и Джульетта» П. Прокофьева.

Задание: ИИ сравнивает взаимоотношения Ромео и Джульетты в трагедии Шекспира и в опере Прокофьева. Ученики анализируют, как музыка и визуальные образы в опере дополняют или изменяют первоначальный сюжет.

5. Создание портрета персонажа: ИИ может сгенерировать список прилагательных, характеризующих персонажа, и предложить ученикам добавить свои варианты.

Анализ взаимоотношений между персонажами

1. Анализ диалогов: ИИ может выделить ключевые фразы из диалогов персонажей и предложить проанализировать их значение.

2. Генерация новых ситуаций: ИИ может предложить неожиданные ситуации, в которых окажутся персонажи. Это стимулирует творческое мышление учеников и помогает им лучше понять, как персонажи могут реагировать на различные события.

3. Предсказание реакций: ученики должны попытаться предсказать, как персонажи поведут себя в новой ситуации, основываясь на своих знаниях об их характерах и взаимоотношениях. Это способствует развитию аналитических навыков и умению делать выводы.

Пример: ИИ может сгенерировать ситуацию, в которой два главных героя оказываются на необитаемом острове. Ученикам предлагается предсказать, как они будут взаимодействовать друг с другом в экстремальных условиях, какие новые черты характера проявятся у каждого из них и как это повлияет на их отношения.

4. Создание ролевых игр: ИИ может создать подробные описания ролей, включая внешность, характер, мотивацию и историю персонажа. Это позволяет ученикам полностью погрузиться в образ и лучше понять его точку зрения. В ходе ролевой игры ученики могут прорабатывать различные сценарии взаимодействия между персонажами, что способствует более глубокому пониманию их взаимоотношений.

Пример: ИИ может сгенерировать роли для ролевой игры по роману «Война и мир». Ученики могут выбрать роль одного из персонажей и сыграть сцену, отражающую важный момент в их жизни. Это поможет им лучше понять мотивы героев, их взаимоотношения и исторический контекст произведения.

Анализ сюжета и идей произведения

1. Предсказание событий: ИИ может сгенерировать несколько вариантов развития сюжета и предложить ученикам выбрать наиболее вероятный.

2. Создание альтернативных концовок: ИИ может предложить создать альтернативную концовку произведения, обосновав свой выбор.

ИИ может стать вашим помощником и выполнить за вас рутинную работу, но помните, что результаты его работы всегда требуют проверки и корректировки со стороны педагога. ИИ может генерировать интересные идеи, но окончательное решение о том, какие задания использовать на уроке, принимает учитель. ИИ – это инструмент, который помогает педагогу, но не заменяет его. Приведу пример создания заданий с помощью ИИ по «розыску» литературных героев. Такие задания могут стать интересным началом урока или помогут проверить знание текста. Не всё, что предложил ИИ, я оставила без изменений. Были ошибки не только грамматические, но и фактические. Но с 80 % работы после корректировки запросов ИИ справился. Розыск обитателей Вселенной по сказке Антуана де Сент-Экзюпери «Маленький принц»

Герой №1

Приметы: Самодовольный правитель маленькой планеты. Уверен в своей абсолютной власти.

Особые приметы: Любит отдавать приказы и принимать важные решения. Опасность: Может издать нелепый указ, который коснется и тебя.

Герой №2

Приметы: Очень тщеславный житель планеты. Любит, чтобы его постоянно хвалили.

Особые приметы: Носит пышные одежды и любит позировать перед зеркалом. Опасность: Может обидеться, если его недостаточно восхваляют.

Не забывайте просить ИИ написать ответы для учителя, которые потом обязательно перепроверьте.

В заключение еще раз хочу подчеркнуть, что ИИ – это не замена учителя, а инструмент, который может значительно облегчить его работу и повысить эффективность обучения.

Список использованной литературы

1. Берджес Д. Обучение как приключение: Как сделать уроки интересными и увлекательными / Дэйв

Берджес: Пер.с англ. – М.: Альпина Пабlishер, 2023. – 237 с.

2. Раппопорт Р. Читай не хочу. Что мешает ребёнку полюбить книги / Римма Раппопорт – М.: Индивидуум, 2021– 256 с.

3. Ткаченко А.А. Уроки литературы и театр: возможности цифровой эпохи: учебно-методическое пособие / А.А. Ткаченко. – Москва: Линка-Пресс, 2024. – 272 с.

4. Хайрушева Ж.С. Графические органайзеры. Как организовать себя и учебу? Методические рекомендации//Хайрушева Ж.С./ - Тараз: ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Жамбылской области, 2017. - 54с.

5. Чернышёв Д. Вертикальный прогресс: как сделать так, чтобы дети полюбили школу / Д. Чернышёв, М.: Альпина Пабlishер, 2020. – 304 с.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ РӨЛІ

Жолаушыбай А.К

Магистрант

Х.Досмұхаммедов атындағы

Атырау университеті

Атырау қ. Қазақстан Республикасы

Аннотация

Бұл мақалада шет тілдерін зерттеудегі жасанды интеллекттің қазіргі рөлі, оның маңыздылығы және адам ресурстарын қаншалықты алмастыра алатындығы қарастырылады.

Кілт сөздер

Жасанды интеллект, шет тілдері, ағылшын тілі, ағылшын тілін оқыту, оқу процесін автоматтандыру.

Қарқынды технологиялық прогресс жағдайында білім беру әрдайым жаңашылдықты талап етеді. Бұл әсіресе шет тілдерін үйрену саласына қатысты, өйткені олардың маңыздылығы мен сұранысы соңғы жылдары айтарлықтай өсуде.

Технологиядағы үздіксіз жетістіктердің нәтижесінде жасанды интеллект (AI) білім беруде кеңінен қолданыла бастады және бұл тіл үйретуге айтарлықтай әсер етті.

Жасанды интеллект - біз күнделікті қолданатын басқа технологиялар сияқты, ақырында адамның әртүрлі жұмыстары үшін көзге көрінбейтін болуы мүмкін технология. Нәтижесінде адамдар табиғи түрде ЖИ-ға тәуелді болуы мүмкін. Жасанды интеллект машиналармен, әсіресе компьютерлік жүйелермен басқарылатын адамның интеллект процестерін имитациялай алатындықтан, тіл үйрену мен оқытудағы ЖИ қолданбалары бүгінгі күні маңызды болып көрінеді. Әдебиеттерді зерттеу және бағалау, жасанды интеллектті сипаттау және ағылшын тілін оқыту мен оқуда ЖИ қолдану әдістерін талқылау үшін аналитикалық сипаттама әдіснамасын пайдаланады. Ол келесі тақырыптарды қарастырады: ЖИ әдістері және олардың ағылшын тілін оқыту мен оқуға сәйкес қолданулары; олардың тиімділігі; олардың пайдалылығы; және оларды осы домендерде

енгізудің алғышарттары. Тіл үйрену мен оқытудағы ЖИ қолданбаларын қарастыру осы жұмыстың басты мақсаты болып табылады.

Білім беру үдерісіне ЖИ енгізу білім беруді цифрландырудың сөзсіз салдары болып табылады. Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерде осындай цифрландырудың нәтижесінде көптеген мамандықтардың, соның ішінде шет тілі мұғалімі мамандығының түрленіп жатқаны айтылады. Мұғалім «сөйлейтін басшы» немесе білімді жеткізуші ретінде оқытудың жалғыз мүмкін құралы мен арнасы бола отырып, өзінің өзектілігін және өзектілігін жоғалтады[1].

Сыныпта жасанды интеллект әсіресе ағылшын тілін үйренушілер үшін өте пайдалы құрал бола алады. Білім алушылар тілді тереңірек меңгеру үшін жасанды интеллект технологиясын қазір көбірек қолдануда. Жасанды интеллект оқушыларға оқуды түсіну, сөздік қор, айтылу және грамматика сияқты көптеген салаларда көмектесе алады. Сонымен қатар, ол оқушылардың сөздік қорын молайтуға, сөйлеу тәжірибесін дамытуға және ауызекі сөздерді түсінуге көмектеседі. Білім алушылар ЖИ қолдану арқылы жақсырақ оқу тәжірибесіне ие болады және тілмен көбірек айналыса алады.

Ағылшын тілін оқыту мен үйренуге арналған ЖИ негізіндегі оқу бағдарламаларының кез келген артықшылықтары мыналарды қамтиды:

- Қажеттіліктерге негізделген білім алушыларға арналған бағдарламалар. ЖИ негізіндегі оқыту бағдарламалық құралы студенттердің контекст талаптарын олардың мақсаттарымен біріктіреді. Білім алушылардың талаптарын ескермей, ағылшын тілін оқыту мен үйрену тиімсіз.

- Жоғары сапалы мазмұн: Жасанды интеллект арқылы тіл меңгерудің барлық аспектілерін, соның ішінде есту, сөйлеу, оқу және жазуды қамтитын жоғары сапалы оқыту мен оқу құралдарын әзірлеуге болады.

- Мұғалімдер мен білім алушыларға қосымша қолдау көрсету механизмдері. Сыртқы қолдау жүйесі ретінде ағылшын тілін үйренушілер мен мұғалімдер үшін маңызды рөл атқарады.

- Шұғыл кері байланыс жүйесі: Ағылшын тілін үйрену және кері байланыс алу үшін бірнеше AI негізіндегі дизайн жасалуы мүмкін. AI негізіндегі білім беру жүйелерінде ол бағалау, шолулар, тоғыспалы тексеру және терең презентациялар сияқты білім алушылардың талаптары бойынша кірісті өлшеу және түсіндіру үшін пайдаланылуы мүмкін. Оқушылардың жетістігі әр қырынан бағаланады.

- Мұғалімнің басшы және жетекші ретіндегі ұстанымы өзгерді. Мұғалімді оқу процесінен алып тастау және нұсқаушының директор және жетекші рөлін ауыстыру қиын. Білім беру процесіндегі ЖИ негізіндегі технология ғана мұғалім рөлін өзгертеді. Мұғалімдер оқушыларға бағыт-бағдар беріп, көмектесуі керек. Мұндай ЖИ негізіндегі қолданбаны нұсқаушылар өңдеп, басқара алады, ал мұғалімдер қажетті қолмен өзгертулер енгізе алады.

- Дүниежүзілік байланыс. Білім алушыларда ЖИ-ға қатысты әртүрлі білім беру жүйелерінің барлық мүмкіндіктері бар. Жасанды интеллект уақыт пен кеңістіктегі шектеулерді шешуге мүмкіндік береді. Ұйымдар арасында және беделді ұйымдардан білім алмасу мүмкін. Бұл ЖИ негізіндегі білім беру құралдарын пайдаланудың керемет мүмкіндігі. Ол тұлғаны анықтау, дауысты тану және білім алушылардың ұтқырлығы арқылы қашықтан қол жеткізуге мүмкіндік береді.

- Ағылшын тілін оқу және оқытудың жекелендірілуі. Курс білім алушының қалауы мен қажеттіліктеріне қарай әзірленуі мүмкін. Оны білім алушыға бағытталған етіп реттеуге болады.

- Үлкен ақпаратпен жұмыс жасау. Деректердің үлкен көлемін ЖИ алгоритмдері арқылы жылдам және дәл талдауға болады, бұл берілген аудитория үшін ең құнды және сәйкес материалды табуды жеңілдетеді. Нәтижесінде мазмұнды таңдау және масштабта жеткізу қолмен өңдеу сияқты уақыт пен энергияны қажет етпестен мүмкін болады. ЖИ мазмұнды құруда да, рөл атқарады. Ол арқылы тіл үйренушілерге арналған ағымдағы және сәйкес ресурстарды табу үшін үлкен көлемдегі деректерді талдауға болады[2].

Білім беру саласында сонымен қатар геймификация пайдалы екенін білеміз. Мұғалімдерге өз оқушыларын ынталандыру қиынға соғатыны сияқты, білім алушылардың да өздерін ынталандыру қиынға соғатын жағдайлар бар. Геймификация олардың оқуға және оқуға деген ынтасын арттырады және сабақтың қызықты және серпінді түрде өтуіне ықпал етеді. Жасанды интеллект көмегімен тілді

үйренуге арналған қосымшаларға геймификация құрамдастарын қосуға болады, бұл білім алушылардың мотивациясы мен белсенділігін арттырады. Тілдік қабілеттерді интерактивті сценарийлер мен ойындар арқылы динамикалық және жағымды түрде нығайтуға болады.

Жасанды интеллект көмегімен деректерді талдау жүргізуге де болады. Ол өз кезегінде тіл үйрену кезінде қосымша көмекті қажет ететін білім алушыларды анықтауға көмектеседі. Білім алушылардың мінез-құлқын, сабаққа қатысуын және баға деректерін талдау пайдалы. Мұғалімдер артта қалу қаупі бар оқушыларды тани алады. Осы деректер арқылы бұл балаларға қол жеткізуге көмектесу үшін арнайы араласулар мен көмектер көрсетілуі мүмкін. Ол әрбір білім алушының нақты талаптарына сәйкес жеке сабақ жоспарларын жасайды. Оны әрбір білім алушының күшті және әлсіз жақтарын анықтау, содан кейін олардың нақты талаптарын қанағаттандыру үшін бейімделген оқу бағдарламаларын әзірлеу үшін қолдануға болады. Оқу платформаларымен әрекеттесетін білім алушылар жайлы жасаған үлкен деректер жиынын ЖИ көмегімен талдауға болады. Бұл ақпаратты тенденцияларды анықтау, білім алушылардың оқудағы үлгерімін бағалау және мұғалімдерді оқушыларға көбірек көмек қажет ететін салалар туралы ескерту үшін пайдалануға болады.

Уақыт өте келе тілдерге өзгерген сайын жаңа сөздер, идиомалар мен өрнектер қосылады. ЖИ-дың лингвистикалық әзірлемелерді үнемі бақылауының нәтижесінде жаңа лингвистикалық компоненттерді оқу материалдарына тез енгізуге болады. Бұл тіл үйренушілердің қазіргі заманғы тілдік қолданыспен танысуына кепілдік береді, оларды күнделікті жағдайларда қарым-қатынас жасау үшін жабдықтайды. Білім беру ақпаратының дәлдігі мен сапасын ЖИ көмегімен сақтауға болады. Мәтінді табиғи тілді өңдеу (NLP) алгоритмдерін қолдану арқылы жақсартуға болады, ол ықтимал қателерді немесе анық еместіктерді анықтай алады.

ЖИ-мен өзара әрекеттесу және оны шет тілін оқыту мақсаттарында пайдалану мүмкіндігі шет тілі мұғалімінің цифрлық құзыреттілігінің құрамдас бөлігі болып табылады, ол цифрлық құзыреттіліктерді меңгеру деңгейі (білім, қабілет, дағды, оқу процесін цифрлық ортада жүргізу). Шетел тілі мұғалімі шет тілін оқыту үшін цифрлық құралдарды, бағдарламаларды және онлайн ресурстарды пайдалана білуі, өзінің цифрлық оқу материалдары мен цифрлық орталарды құруы, цифрлық ортада оқу процесін ұйымдастырып, басқара білуі керек. Сандық құзыреттілігі жоғары деңгейде болмаған мұғалім ЖИ технологияларын оқу үдерісінде толық пайдалана алмайды[3].

Шетел тілін оқыту процесіне қатыса алатын ЖИ технологияларын шолуға көшейік. Алдымен, осы мақсаттар үшін тікелей жасалған бағдарламаларды қарастырайық. Бұл, мысалы, Duolingo және Babbel қолданбалары.

Duolingo білім беру платформасы 30-дан астам тілде курстар ұсынады. Duolingo компаниясының BirdBrain ЖИ құралы әрбір пайдаланушының профилін біліп, олардың оқу траекториясы туралы болжам жасайды, жекелендірілген оқу тәжірибесін ұсынады. Жүйе курс тыңдаушысына қиындық тудыратын тапсырмаларды қадағалайды, сондай-ақ осы тапсырмаларда жіберілген қателерді есте сақтайды, соның негізінде одан әрі оқу жоспарын құрады. Платформаның «Жауабымды түсіндір» мүмкіндігі тіл үйренушілерге Duo ботымен сөйлесуге мүмкіндік береді. Бот жауапты бағалап, түсініктеме бере алады, сонымен қатар студентке материалды жақсы түсінуге және меңгеруге көмектесетін қосымша мысалдар ұсына алады. Roleplay функциясының арқасында сіз әртүрлі елдердің виртуалды кейіпкерлерімен (лингво-боттар) нақты қарым-қатынас жағдайларында жаттығу үшін ұпай жинай аласыз.

Babbel интерактивті онлайн тіл үйрену курстарын ұсынады. ЖИ технологияларының арқасында Баббел студенттің айтқан сөздерін тілде ана тілінде сөйлейтін курс редакторлары жазып алған дерекқордағы сөйлеу үлгілерімен сәйкестендіру арқылы сөйлеуді және дұрыс айтылуды тани алады.

Қазіргі уақытта ЖИ технологияларын қолдана отырып, шет тілінде мәтіндерді өңдеуге арналған бірнеше тиімді онлайн ресурстар бар. Осындай ресурстардың бірі грамматикадағы, емледегі, тыныс белгілеріндегі, жазу стиліндегі және сөйлем құрылымындағы қателер сияқты 150-ден астам қате түрін түзететін Grammarly болып табылады. Егер қателер болса, Grammarly әртүрлі опцияларды ұсына отырып, оларды түзету бойынша ұсыныстар береді. Бұл сервиспен жұмыс істеу студенттерге өз мәтіндерін талдауға мүмкіндік береді, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытады, бұл болашақта курстық

жұмыстарды, магистрлік диссертацияларды, ғылыми мақалаларды, аннотацияларды және басқа да жазба жұмыстарын жазу кезінде пайдалы болуы мүмкін.

QuillBot's AI - бұл студенттерге түсінікті және түсінуді жақсарту үшін мәтіннің реңкін өңдеуге және өзгертуге көмектесетін AI-мен жұмыс істейтін парафразалық құрал[4].

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, жасанды интеллекттің шетел тілдерін үйренудегі рөлі бүгінгі күні айтарлықтай маңызды және сонымен бірге өсуде деп айта аламыз. AI білім беру және шет тілін оқыту саласында үлкен әлеуетке ие. Оны білім беру процесінде қолдану арқылы қойылған мақсатқа толықтай жете аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Есионова Е.Ю. Искусственный интеллект как альтернативный ресурс для изучения иностранного языка // Гуманитарные и социальные науки. 2019. №3. Искусственный интеллект и язык [Электронный ресурс]. <https://www.primavista.ru/blog/2016/03/22/iskusstvennyi-y-intellekt-i-yazyik>
2. Gawate, S. (2019). Artificial Intelligence (AI) Based Instructional Programs in Teaching Learning of English Language. <https://doi.org/10.33329/ijelr.64.69>
3. G. Ganeesh1, M. Maria Abisha Rani2 (2023) Role of Artificial Intelligence in English Language Teaching] / International Journal of Research Publication and Reviews. <https://ijrpr.com/uploads/V4ISSUE11/IJRPR19378.pdf>
4. Ковальчук С.В., Тараненко И.А., Устинова М.Б. ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ // Современные проблемы науки и образования. – 2023. – №6. ; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=33000>

ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ТАРИХЫ ИСТОРИЯ ПЕДАГОГИКИ И ПСИХОЛОГИИ

ПАТРИОТТЫҚ САНА СЕЗІМДІ ДАМУДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ РӨЛІ

Ошакбаев Ж.Д.

пс.ғ.маг.

Амантаева А.Ж.

4-курс студентті

Абай атындағы ҚазҰПУ,

қ.Алматы, Қазақстан Республикасы

Аңдатпа

Мақалада патриоттық сана сезімді қалыптастыру және дамыту үдерісінде психологиялық тәсілдердің рөлі зерттеледі. Зерттеу барысында патриотизмді тәрбиелеудің заманауи әдістері талданып, олардың білім беру тәжірибесіндегі тиімді қолдану жолдары айқындалды. Тұлғаның азаматтық жауапкершілігін арттыруда, ұлттық құндылықтарды құрметтеуде және әлеуметтік ынтымақтастықты нығайтуда психологиялық әдістердің ықпалын негіздейді. Мақалада алынған нәтижелер негізінде патриоттық тәрбиені ұйымдастыруға бағытталған практикалық ұсынымдар берілген. Зерттеу нәтижелері педагогика мен психология саласындағы жас зерттеушілер мен білім беру мамандарына пайдалы болады деп күтілуде.

Кілт сөздер: патриоттық сана сезім, психологиялық тәсілдер, азаматтық жауапкершілік, ұлттық құндылықтар, білім беру тәжірибесі.

Қазақстанның бастауыш мектептерінде патриотизмді қалыптастыру мәселесі қазіргі уақытта ерекше маңызға ие болып отыр. Жүргізілген зерттеулер өлкетану білімінің бастауыш сынып оқушыларының ұлттық сана-сезімі мен адамгершілік қасиеттерін дамытуда негізгі құрал ретінде қызмет ететінін көрсетеді [1]. Педагогикалық ғылым өкілдері патриоттық тәрбиенің бастауыш мектеп кезеңінде басталуының маңыздылығын ерекше атап өтеді, өйткені бұл кезең оқушылардың оқу дағдыларын қалыптастыру мен олардың жеке тұлғалық дамуының іргетасы болып табылады [2].

Сонымен қатар, Қазақстан тарихы пәні патриоттық сана-сезімді дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқытудың белсенді әдістері мен инновациялық технологиялары осы пәнді меңгеру барысында оқушылардың патриоттық құндылықтарды игеруін күшейтетін тиімді құрал ретінде қарастырылады [3]. Бастауыш мектепте патриотизмді тәрбиелеу жүйелі тәсілді қажет етеді, оның негізінде оқушылардың бойында адамгершілік, отансүйгіштік және азаматтық жауапкершілік сезімдерін дамыту жатыр [4].

Аталған зерттеулер нәтижелерін талдау көрсеткендей, бастауыш мектептерде патриоттық сана-сезімді қалыптастыру үшін білім беру стратегиялары мен мазмұнын жетілдіру қажет. Бұл

ретте ұлттық құндылықтарды насихаттайтын оқу бағдарламалары мен психологиялық қолдау әдістері оқушылардың патриотизмін дамытуға бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Патриоттық сана сезім – жеке тұлғаның өз Отанына деген сүйіспеншілік пен адалдықты, ұлттық құндылықтарды құрметтеуді, қоғам алдындағы азаматтық жауапкершілікті терең сезінуін сипаттайтын психологиялық және моральдық-этикалық категория. Бұл ұғым адамның ұлттық бірегейлігін танумен, тарихи және мәдени мұраға деген құрметімен, сондай-ақ өз елінің дамуына үлес қосуға деген ұмтылысымен тығыз байланысты.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, патриоттық сана сезімнің қалыптасуы тұлғаның эмоционалдық, танымдық және мінез-құлықтық компоненттерінің өзара байланысына негізделеді:

1. Эмоционалдық компонент – Отанға деген сүйіспеншілік, мақтаныш, алғыс және адалдық сияқты сезімдерден тұрады.

2. Танымдық компонент – ұлттық тарихты, мәдениетті, тіл мен дәстүрлерді білу, елдің құндылықтары мен мақсаттарын түсіну.

3. Мінез-құлықтық компонент – қоғамға пайдалы іс-әрекеттер жасауға дайындық, азаматтық жауапкершілік таныту, ұлттық құндылықтарды насихаттау.

Ғылыми зерттеулер патриоттық сана сезімді қалыптастыруда әлеуметтік және білім беру ортасының шешуші рөл атқаратынын көрсетеді. Жас кезеңдерінде, әсіресе, мектеп жасында, патриотизмнің негізі отбасы, мектеп және қоғам тарапынан берілетін тәрбиемен қалыптасады. Психологтар патриотизмді дамытуда тұлғаның ұжымдық санаға қосылуын, әлеуметтік қатынастарды нығайтуды және құндылықтық бағдарларды жетілдіруді маңызды деп санайды.

Сонымен қатар, патриоттық сана сезімнің дамуы психологиялық мотивация мен өзін-өзі тану үдерістерімен де тығыз байланысты. Мәселен, адамның өзін-өзі елінің азаматы ретінде тануы оның жеке басының ерекшеліктері мен құндылықтық бағыттарының Отанға деген қатынасымен үйлесімділігін білдіреді.

Қорыта айтқанда, патриоттық сана сезім – күрделі және көпқырлы құбылыс. Ол тұлғаның

психологиялық дамуының бір бөлігі бола отырып, азаматтық сананы нығайту мен ұлттың рухани бірлігін қамтамасыз етудің маңызды факторларының бірі болып табылады.

Патриоттық сана сезімді дамытуда психологиялық тәсілдер тұлғаның эмоционалдық, танымдық және мінез-құлықтық деңгейлерінде әсер етуді көздейді. Бұл тәсілдер жас ерекшеліктеріне, әлеуметтік ортаға және білім беру жүйесіне бейімделе отырып, патриоттық тәрбиені жүйелі түрде жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Төменде негізгі психологиялық тәсілдер мен олардың талдауы ұсынылады:

Эмоционалдық әсер ету тәсілдері

Мақсаты: Оқушылардың эмоциялық қабылдауын күшейту арқылы патриоттық сезімді ояту.

- Психологиялық тренингтер: Отанға деген махаббат пен мақтаныш сезімдерін арттыратын ұжымдық жаттығуларды ұйымдастыру.

- Өнер және мәдениет құралдары: әндер, өлеңдер, суреттер мен фильмдер арқылы ұлттық құндылықтарды дәріптеу.

- Рөлдік ойындар: әскери қызметкерлер, тарихи тұлғалар рөлін ойнау арқылы оқушыларды ел қорғау мен құрмет көрсету маңыздылығына баулу.

Бұл тәсілдер адамның эмоционалдық қабылдауына тікелей әсер етіп, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін күшейтеді. Эмоционалдық әсер ету әсіресе мектеп жасындағы балалар үшін тиімді, себебі олардың сезімдер арқылы танымдық әрекеті жоғары деңгейде болады.

Танымдық тәсілдер

Мақсаты: Отан туралы білімді тереңдету арқылы патриоттық сана қалыптастыру.

Өлкетану сабағы: жергілікті жердің тарихы, мәдениеті мен дәстүрлерін зерттеу.

Ұлттық тарихты оқыту: елдің тарихы мен батырларының ерліктері туралы білім беру.

Танымдық экскурсиялар: Тарихи ескерткіштер мен маңызды орындарға саяхат ұйымдастыру.

Бұл тәсілдер оқушылардың Отан туралы білімін кеңейтеді және ұлттық бірегейлікті түсінуге ықпал етеді. Оқу үдерісі танымдық қызығушылықты арттырып, патриоттық құндылықтарды қалыптастыру үшін маңызды құрал болып табылады.

Инновациялық технологияларды пайдалану тәсілдері

Мақсаты: Заманауи технологиялар арқылы патриоттық тәрбиені тиімді жүргізу.

Виртуалды экскурсиялар: тарихи және мәдени орындарды қашықтан көруге мүмкіндік беру.

Интерактивті ойындар: ұлттық құндылықтарды насихаттайтын білім беру ойындарын пайдалану.

Мультимедиялық ресурстар: видеоматериалдар, анимация және презентациялар арқылы ақпаратты жеткізу.

Инновациялық тәсілдер білім беру үдерісін қызықты әрі қолжетімді етіп, оқушылардың патриоттық құндылықтарды игеруін жеңілдетеді.

Қорытынды

Патриоттық сана сезімді дамыту – бұл тұлғаның ұлттық бірегейлігін қалыптастыруға және азаматтық жауапкершілігін арттыруға бағытталған күрделі әрі көпқырлы үдеріс. Зерттеу нәтижелері патриотизмді тәрбиелеуде психологиялық тәсілдердің ерекше маңызға ие екенін көрсетті. Эмоционалдық, танымдық, мотивациялық, тұлғааралық қарым-қатынас және инновациялық технологияларды пайдалану тәсілдері тұлғаның патриоттық сана сезімін жан-жақты дамытуға ықпал ететіні анықталды.

Эмоционалдық әсер ету тұлғаның Отанға деген сүйіспеншілігін нығайтса, танымдық әдістер ұлттық құндылықтар мен тарихи мұраға деген түсінікті тереңдетеді. Мотивациялық тәсілдер патриоттық әрекеттерге ынталандырып, азаматтық жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Ұжымдық іс-шаралар мен топтық жұмыстар әлеуметтік өзара әрекеттесуді күшейтсе, инновациялық технологиялар білім беру процесін заманауи және қызықты түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Жүйелі түрде қолданылатын психологиялық тәсілдер тұлғаның патриоттық тәрбиесін тиімді жүзеге асырудың негізі бола алады. Бұл зерттеудің нәтижелері патриоттық сана сезімді қалыптастыруға бағытталған білім беру және тәрбие үдерістерін жетілдіруге ықпал етеді. Алынған мәліметтер болашақта патриоттық тәрбие берудің жаңа әдістемелерін жасауға негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Танатарова, Ж., Ермаханов, Б. (2022). Өлкетану кіші мектеп оқушыларының қазақстандық патриотизм құндылықтарын қалыптастыру құралы ретінде. Педагогикалық ғылымдар бюллетенінің сериясы.
2. Сыдықова, Р., Мұхамеджанова, И. (2022). Бастауыш сынып оқушыларының патриотизмін қалыптастыру технологиясы. Iasaуı üniversitetiniñ habarshysy.
3. Құсайынова, З. (2021). Қазақстан тарихы пәнінде патриотизмді тәрбиелеу бойынша практикалық жұмыстың нәтижелері. Тарихи және қоғамдық-саяси ғылымдар бюллетенінің сериясы.
4. Толибовна, Т.Д. (2021). Бастауыш мектепте адамгершілік сезімдерін қалыптастыруға жүйелі көзқарас.

БОЛАШАҚ МҒАЛІМДЕРДІҢ ПАТРИОТТЫҚ САНАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ошакбаев Ж.Д.

пс.ғ.маг.

Зулкарнаева А.Е.

4-курс студентті

Абай атындағы ҚазҰПУ,

қ. Алматы, Қазақстан Республикасы

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ мұғалімдердің бойында патриоттық сананы дамытудың мақсаты, міндеттері мен маңыздылығы көрсетілген. Мемлекет үшін патриотизмнің қандай маңызды рөл атқаратыны сараланып, болашақ ұстаздардың бойында патриоттық сананы қалыптастырудың психологиялық негіздері талқыға алынды. Сонымен қоса болашақ мұғалімдердің бойында патриоттық сананы дамыту 4 түрлі бағытқа бөліп қарастырылды.

Кілт сөздер: болашақ ұстаздар, патриоттық сана, Отанға деген сүйіспеншілік, психологиялық шарттары, ұлттық рух, тарих

Кіріспе

Қазақ халқы ертеден жас ұрпақты елін, Отанын сүюге тәрбиелеп, патриоттық сана-сезімін қалыптастыруға аса мән берген. Бұл жайында «Біз өзіміздің туып-өскен жерімізді Жер-Ана деп есептейміз. Себебі кішкентай кезімізден сол жерде өсіп-өндік. Туған жердің ең қарапайым қоңыр киіз үйі, өзге елдің салтанатты сарайынан артық», - деп А.Ахметов мақаласында жазған еді [Қожахметова К.Ж. 1993, 12 бет]. Әрбір ұлттың алдындағы басты міндет – өскелең ұрпағының бойында еліне, жеріне, Отанына деген сүйіспеншілікті дамытып, оның көркеюіне ат салысу. Қазіргі таңда елімізде ұлттық сананы дамыту, ұлттық рухты қалыптастыру мәселелері күн тәртібіндегі өзекті тақырыптардың біріне айналып отыр.

Осы мәселе жалпы білім беру процесінде де өзекті әрі маңызды мәселелер қатарына жатады. Ізкiм Абай Құнанбайұлы «Адамға үш алуан адамнан мінез жұғады: ата-анадан, ұстазынан, құрбысынан. Әсіресе, олардың қайсысын жақсы көрсе, содан көп жұғады» демекші, өскелең ұрпаққа білім де, тәрбие де беретін ұстаздар осы мәселеде де маңызды рөл атқарады [Құнанбаев А. 2005, 118 бет]. «Ұстазы жақсының - ұстамы жақсы» деген халық даналығына сүйенсек, шәкірт бойында Отанына деген сүйіспеншілікті дарыту үшін алдымен ұстаздың өз бойында еліне деген патриоттық сезім болуы керек. Осы мақалада болашақ ұстаздардың бойында патриоттық санасын дамытудың мақсаты, міндеті және оның психологиялық негіздері талқыға алынады.

Материалдар мен тәсілдер

Мақаланың теориялық негізі ретінде Қ.Ж. Қожахметова, У.К.Санабаев, А.К.Калимолдаева еңбектері қарастырылды. Сонымен қатар Б.Момышұлы, А.Құнанбаевтың көзқарастары талқыға алынды. Мақаланы жазу барысында салыстыру, сараптау, бақылау, талқылау әдістері қолданылды.

Талқылау

Болашақ ұстаздар ертеңгі шәкірт тәрбиелейтін, Отанға деген сүйіспеншілікті тудыратын маман иелері болғандықтан білімгерлердің патриоттық санасын дамыту мәселесі - актуалды тақырыптардың бірі. Қазіргі білім алушы білімгер - ертеңгі болашақ ұстаз. Осы тұста патриоттық санасын дамытудың басты мақсаты – болашақ ұстаздардың бойында өз ұлтына, жеріне, Отанына деген моральдік-саяси кәсіби және мінез-құлық қасиеттерін қалыптастыру. Ал болашақ ұстаздардың патриоттық іс-әрекеті деп оқу процесі кезінде олардың Отан мүддесі, көркеюі үшін саналы түрде өз еркімен қызмет етуі. Болашақ мұғалімдердің патриоттық санасын дамыту тәрбие жұмысының барысында Отанға деген сүйіспеншілік, жалпы ұлттық намыс, елдің экономикалық, ғылыми, моральдық-саяси, әскери қуатын арттыруға, Отанды идеологиялық, саяси, қажет болса кез келген уақытта қарумен де қорғауға дайын сезім қалыптастырады [Қожахметова К.Ж. 1993, 17 бет]. Ұстаздар жас ұрпаққа еліміздің мәдениеті мен дүниетанымын үйрететін басты тұлғалар болғандықтан, мұғалімдердің өз бойында да еліне деген құрмет пен патриоттық сезім болуы тиіс.

Осы тұста патриоттық сана деген ұғымның өзі – жеке тұлғаның туған еліне, ұлтына, жеріне, Отанына деген шексіз құрметі мен сүйіспеншілігі және тарихын, дәстүрін, мәдениетін құрметтеуден тұратын көзқарасы. Болашақ ұстаздардың патриоттық санасын дамыту мәселесіне терең мән беріп, қолға алатын болса, ол сол қоғамның рухани дамуындағы негізгі күшке айналады. Өйткені ұстаздар - болашақ ұрпақты тәрбиелеуші, білім мен ұлттық тәрбиені насихаттаушы басты тұлғалар.

Білім беру процесі кезінде болашақ ұстаздардың бойында патриоттық сана-сезімді қалыптастыруда ұлттық психологизм мен дидактикаға сүйене отырып, оны дамытудың психологиялық әдістерін қалыптастыру қажет. Жалпы патриотизм - кез келген мемлекеттің қарудан да, түрлі қорғаныс күштерінен де маңызды, басты іргетасы. Мемлекет халқының патриоттық сезімі мен сенімі жоғары болса, ол ел көп ұзамай міндетті түрде дамыған елдердің қатарына енеді. Ал әрбір болашақ ұстаздың санасына патриоттық сананың алтын дөнін егетін болсақ, ол кейіннен міндетті түрде көктеп шығып, өзінің жемісін береді. Әрбір болашақ ұстаздың бойында қалыптасқан патриоттық сезім, Отанына деген сүйіспеншілік әр шәкіртінің бойына тарап, елін шексіз сүйетін біртұтас ұрпақ тәрбиеленеді. Осы тұста халық қаһарманы

Б.Момышұлының «Ей жүз жылдан кейінгі, мың жылдың ар жағындағы үрім-бұтақ, жұрағат, жас ұрпақ! Естисіңбе менің үнімді, жете ме саған менің дауысым. Жетсе, бүгінгі баламыздан бастап, көп ұлтты Отанымыздың барлық болашақ ұрпақтарына айтар екі ауыз сөзім бар. Ол Отанды сүйіндер, оны қорғандар, оған қызмет етіңдер!» деген сөзі патриотизмге тәрбиелеудің мәнін аша түседі [Момышұлы Б. 1991, 52 бет]. Бұл болашақ ұстаздардың патриоттық санасын дамытудың маңыздылығын да көрсетеді.

Жалпы болашақ ұстаздардың бойында патриоттық сананы қалыптастыруда психологиялық факторларды ескеру қажет:

Болашақ ұстаздардың бойындағы патриоттық сана отбасынан, ата-анасынан, өзі өскен ортасынан бастау алады. Бастапқы сол кезеңде патриоттық сананың қалыптасу процесі жүзеге асады;

Болашақ ұстаздың өзіне және елінің жарқын болашағына деген сенімі жетістіктерге жетуі мен ұлтына мақтанышпен қызмет етуіне әсер етеді;

Болашақ ұстазда патриоттық сананы қалыптастыру тек эмоция деңгейінде мақтаныш, сүйіспеншілікпен ғана жүзеге аспайды. Сонымен қоса патриоттық сана қалыптастыру үшін ел тарихын, мәдениетін жақсы меңгеруі тиіс;

Болашақ ұстаздар елінің тарихына, мәдениетіне қатысты білімін үнемі кеңейтіп отыруы тиіс [Жарықбаев Қ 2004, 34 б].

Жоғарғы оқу орындарындағы педагог мамандықтарын игеріп жатқан білімгерлердің патриоттық санасын дамыту үшін ел басынан өткен тарихи кезеңдерді еске алып, ұлттық сана мен ұлттық рух қалыптастыруға назар аудару қажет. Бұл - Отанға деген сүйіспеншілікті қалыптастырудың басты алғышарты. Алдымен ел тарихының жалпы мазмұнына тоқталып, маңызды кезеңдеріне толықтай түсіндіру жұмыстары жүргізілуі керек. Себебі патриоттық сананы, ұлттық рухты қалыптастырудың негізгі іргетасы – өткен тарихты терең білуде. Соның ішінде ерлік және жауынгерлік мазмұнын қамтитын шығармалар мен тарихи тұлғалардың көзқарастарын да талқылау жұмыстарын жүргізуге болады. Бұл жайында халық қаһарманы Б.Момышұлының «Бұрындары жасалған ерліктерді сыйламай, қадірлемей тұрып, жаңа ерлікке шақыру бекершілік» деген пікірін басшылыққа аламыз [Момышұлы Б. 1991, 53 бет].

Болашақ ұстаздардың патриоттық санасын дамытудың психологиялық алғышарттарын төмендегідей тұжырымдауға болады:

Халқымыздың ұлттық тәрбие ұстанымдарын негізге ала отырып, болашақ ұстаздардың бойында ұлттық сана-сезім, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру;

Еліміздің мемлекеттік Туы, Елтаңбасы мен Өнұранына деген құрмет пен мақтаныш сезімін ұялату;

Білім алуға, ғылымды меңгеруге деген құштарлығын арттырып, тұлға ретінде қалыптасуына әсер ету;

Жат қылықтар мен жаман әдеттерге, құмарлыққа қарсы төзбеушілік қасиеттерін қалыптастыру;

Болашақ ұстаздарды спорт түрлеріне, дене шынықтыру ойындары мен жаттығуларына баулу;

Болашақ ұстаздардың қазақ халқының ұлттық танымын, салт-дәстүрін, тарихын жетік меңгеруін қадағалау;

Болашақ ұстаздардың бойында ұлттық рух қалыптастырып, ұлттық бірлік пен бейбітшілікті нығайта алатын елінің азаматтары ретінде қалыптастыру [Санабаев У.К. 2003, 30-31 беттер].

Сонымен қатар болашақ мұғалімдердің бойында патриоттық санасын дамытуды 4 түрлі бағытқа бөліп қарастыруға болады:

Бірінші бағыт – халқымыздың өткен тарихын оқыту. Болашақ ұстаздар, қазіргі білімгерлер халқымыздың өткен тарихындағы маңызды кезеңдерді, белгілі тарихи тұлғаларды біліп, оларға құрмет көрсетеді. Жалпы еліміздің тәуелсіздігінің өзі қандай қиындықпен келгенін түсініп, Отанға деген сүйіспеншілігі артады.

Екінші бағыт – халқымыздың ұлттық әдебиеті мен қазақ өнерімен таныстыру. Еліміздің өткен тарихы қаншалықты маңызды болса, оның әдебиеті де, өнері де соншалықты құндылыққа ие. Себебі олар тарихпен қатар қалыптасып, ғасырлар бойы мұра ретінде қалып келе жатыр. Әдебиет пен өнер патриоттық сезімді дамытуда үлкен әсер етеді.

Үшінші бағыт – табиғатты және туған жерін қорғауға үйрету. Мемлекет ешқашан жерсіз құрылмайды. Жері жоқ ел азып, тозып, ел болудан қалады. Сондықтан туған жердің құндылығын болашақ ұстаздарға үйретудің мәні зор. Ал сол туған жердің әрбір тасы мен тауын қорғау – үлкен парыз.

Төртінші бағыт – қазақтың ұлттық салт-дәстүрі және ғұрыптарымен таныстыру. Болашақ мұғалімдерге халқымыздың тарихпен, әдебиетпен қатар мұра болып келе жатқан дәстүрі мен ғұрыптарын үйрету қажет. Оларды үйреніп, білу арқылы болашақ ұстаздардың бойында ұлттық мәдениетіне деген құрмет қалыптасады [Калимолдаева А.К. 2003, 23 бет].

Қорытынды

Қорытындылай келе, мақалада болашақ мұғалімдердің патриоттық сана-сезімін дамытудың мақсаты, міндеттері мен маңыздылығынан бастап, оны қалыптастыру әдістері мен алғышарттары қарастырылды. Қазақ халқының өткен тарихынан бастап, қол өнеріне дейін таныстырып, оқыту жас мамандардың патриоттық санасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Болашақ ұстаздардың, қазіргі жоғарғы оқу орындарының педагогика бағытында білім алушы білімгерлердің бойында патриоттық сана қалыптастыру - тек білім беру жүйесінің ғана емес,

жалпы қоғамның міндеті. Соны дамыту жолында оның психологиялық негіздері басты рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қожахметова К.Ж. Халықтық педагогиканы зерттеудің кейбір ғылыми және теориялық мәселелері. – Алматы, 1993. - 17 б.
2. Құнанбаев А. Өлеңдер, поэмалар, аудармалар мен қара сөздер / А. Құнанбаев. – Алматы : Жібек жолы, 2005. – 488 б.
3. Жарықбаев Қ. Жалпы психология : оқулық жоғары және арнаулы орта оқу орындарының университет пен пединституттардың педагогика және психология

әдістемесі факультеті студенттеріне арналған / Қ. Жарықбаев. - Өңделіп, бесінші басылуы. - Алматы: ТОО "Эверо", 2004. - 378 б.

4. Момышұлы Б. Қанмен жазылған кітап. - Алматы: Қазақстан, 1991. -Б.52-54
5. Санабаев У.К. Воспитание патриотизма // Бастуыш мектеп. - 2003. - №4. - С. 30-31.
6. Калимолдаева А.К. Формирование патриотизма будущих специалистов в целостном педагогическом процессе вуза в современных условиях: автореф. ... к.п.н.: 13.00.08. – Алматы, 2003. – 28 б.

**ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ: БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ
ӨЗАРА БАЙЛАНЫС**

Ошакбаев Ж.Д.

пс.ғ.маг.

Жексенова Д.Т.

4-курс студентті

Абай атындағы ҚазҰПУ,

қ.Алматы,Қазақстан Республикасы

Аңдатпа

Мақалада психология мен патриоттық тәрбиенің дұрыс сабақтастығының білім беру, ұлттық құндылықтарды дәріптеудегі маңызды рөлі зерттелген. Зерттеудің басты мақсаты - психологиялық әдістерді қолдану арқылы патриоттық құндылықтарды оқушылардың санасына сіңірудің тиімді тәсілдерін анықтау. Жас ұрпаққа патриоттық тәрбие беру олардың әлеуметтік жауапкершілігін арттырып, ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал етеді. Зерттеу барысында теориялық және практикалық әдістер қолданылды. Теориялық талдау патриоттық тәрбиенің психологиямен өзара байланысын түсінуге негізделді. Ал практикалық кезеңде білім беру үдерісінде қолданылатын психологиялық әдістердің оқушылардың патриоттық құндылықтарын дамытуға әсері зерделенді. Зерттеу барысында алынған нәтижелер оқушылардың патриоттық құндылықтарын қалыптастыруда эмоциялық байланыс пен мотивацияның ерекше маңызды екенін көрсетті. Психологиялық әдістерді дұрыс пайдалану оқушылардың туған еліне деген сүйіспеншілігін арттырып, тарихи және мәдени мұраларға құрметпен қарауға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл әдістер олардың азаматтық жауапкершілігін нығайтуға жағдай жасайды. Қорытынды бөлімде білім беру жүйесінде психология мен патриоттық тәрбиені үйлестіре қолданудың қажеттілігі атап өтілді. Мұндай тәсіл оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген оң көзқарасын қалыптастырып, олардың жеке тұлғалық және әлеуметтік тұрғыдан өсуіне ықпал ететіні анықталды. Зерттеу нәтижелері мұғалімдер мен педагог-психологтарға оқушылармен жұмыс істеу барысында тиімді әдістерді таңдауға көмектеседі және білім беру тәжірибесінде қолдануға ұсынылады.

Кілт сөздер: психология, патриоттық тәрбие, білім беру, ұлттық құндылықтар, мотивация, эмоционалдық байланыс.

Кіріспе

Психология мен патриоттық тәрбие білім беру үдерісінде маңызды рөл атқарады, себебі олар оқушылардың жеке тұлғалық дамуын, әлеуметтік жауапкершілігін және азаматтық ұстанымдарын қалыптастыруға бағытталған. Психологияның патриоттық тәрбиедегі рөлі, әсіресе эмоциялық, мотивациялық және құндылықтық аспектілерді түсіну арқылы, жастардың ұлттық құндылықтарды қабылдауы мен оларды іс жүзінде қолдануында айқын көрінеді. Сонымен қатар, қазіргі білім беру жүйесінде патриоттық тәрбие мен психологияның өзара байланысы жеткілікті деңгейде зерттелмеген. Бұл мәселенің өзектілігі, әсіресе білім беру тәжірибесіне психологиялық әдістердің тиімді енгізілуі арқылы ғана шешілуі мүмкін.

Зерттеудің мақсаты – психологияның патриоттық құндылықтарды қалыптастырудағы рөлін анықтап, оның оқушылардың ұлттық құндылықтарды қабылдауындағы ықпалын тереңірек талдау. Осы тұрғыда, психологияның білім беру процесіндегі қазіргі заманғы үрдістермен байланысын көрсету ерекше маңызды. Бұл зерттеу нәтижелері, педагогтар мен психологтарға оқушылардың патриоттық тәрбиесін тиімді ұйымдастыруда қажетті әдіс-тәсілдер ұсынуға мүмкіндік береді.

Қазақстандағы соңғы зерттеулер психология мен патриоттық тәрбие арасындағы байланысты тереңірек зерттеуге бағытталған. Бұл зерттеулердің көпшілігі жастарға дұрыс отансүйгіштік көзқарасты қалыптастырудың маңыздылығын атап көрсетеді. Мысалы, Жүсіпова (2021) өз еңбегінде Қазақстанның көпұлтты контекстінде патриоттық тәрбиенің ерекше рөлін талдап, ұлттық бірегейлікті сақтауға

бағытталған әдістер мен тәсілдерді қарастырған [1]. Автордың пайымдауынша, ұлттар мен мәдениеттердің арасындағы өзара құрметті қалыптастыру, сондай-ақ әрбір азаматтың отанына деген сүйіспеншілігін арттыру патриоттық тәрбиенің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады.

Рысбеков және т.б. (2024) патриоттық тәрбиені жастардың өзіндік санасын қалыптастырудың және тұлғаның үйлесімді дамуының қажетті құрамдас бөлігі ретінде зерттеді [2]. Бұл зерттеуде адамның моральдық құндылықтары мен патриотизмнің тығыз байланысы талқыланып, жас ұрпақтың өз елінің мәдениеті мен тарихына құрметпен қарауға үйрету қажеттілігіне баса назар аударылды.

Құсайынова (2021) тарихты оқыту арқылы патриотизмге тәрбиелеудің практикалық әдістеріне талдау жасады [3]. Бұл зерттеудің нәтижелері оқушылардың патриоттық көңіл-күйін арттыру үшін белсенді оқыту әдістері мен инновациялық технологиялардың тиімділігін көрсетті. Психология мен патриоттық тәрбие арасындағы байланысты зерттеуде бұл әдістердің рөлі айтарлықтай маңызды, себебі олар оқушылардың эмоциялық және когнитивтік деңгейде ұлттық құндылықтарды меңгеруіне ықпал етеді.

Осы зерттеулерден алынған қорытындылар Қазақстанның білім беру жүйесіндегі патриоттық тәрбиені жақсартудың маңыздылығын тағы да дәлелдейді. Олар патриоттық тәрбие мен психологияның бірлескен түрде қолданылуының қажеттігін көрсетіп, алдағы зерттеулер мен әзірлемелерге жол ашады. Әдебиеттерді талдай отырып, осы салада қосымша зерттеулер жүргізудің маңыздылығын түсінуге болады және бұл тақырып бойынша әрі қарайғы зерттеулер еліміздің білім беру жүйесіндегі патриоттық тәрбиенің тиімділігін арттыруға ықпал ететіні анық.

Психологиялық қағидаттар патриоттық тәрбиені қалыптастыруда үлкен ықпалға ие, себебі олар жеке тұлғаның психологиялық дамуына, дүниетанымына және әлеуметтік жауапкершілігіне әсер етеді [4]. Психологиялық қағидаттардың патриоттық тәрбиеге ықпалын келесі аспектілер арқылы көрсетуге болады:

1.Эмоционалдық байланыс: психологиялық қағидаттар оқушылардың эмоцияларын басқаруға және олардың елге деген сүйіспеншілігін арттыруға көмектеседі. Эмоционалдық байлаудың қалыптасуы, мысалы, тарихи оқиғалар мен мәдени мұраларды дәріптеу арқылы патриоттық сезімдердің тереңдеуіне әсер етеді. Эмоцияларға негізделген тәсілдер жастарды ұлттық құндылықтарға жақындатады, оларды ұлттың тарихи жетістіктеріне, мәдени мұрасына құрмет көрсетуге ынталандырады.

2.Тұлғалық даму: психологияның негізгі қағидаттары, мысалы, өзін-өзі тану және өзін-өзі құрметтеу, оқушылардың патриоттық сезімдерін дамытуға маңызды әсер етеді. Жеке тұлға өз елінің тарихы мен мәдениетіне деген құрметі мен

сүйіспеншілігін арттыру арқылы елдің ұлттық болмысын жақсы түсінеді. Бұл өз кезегінде тұлғаның азаматтық жауапкершілігін нығайтуға ықпал етеді.

3.Құндылықтар мен мораль: психологиялық әдістер патриоттық тәрбие мен ұлттық құндылықтарды түсінуді қалыптастыруға бағытталған. Патриоттық тәрбие психология арқылы оқушылардың жеке және қоғамдық құндылықтарын дамытуға ықпал етеді. Оқушылар өз елінің тарихы мен мәдениетімен танысу арқылы өздерінің ұлттық болмысын сезінеді, сол арқылы елге деген адалдық пен азаматтық жауапкершіліктің негіздері қаланады.

4.Әлеуметтік жауапкершілік: психологиялық қағидаттар оқушыларды қоғамдық жауапкершілікті сезінуге ынталандырады. Бұл әсіресе патриоттық тәрбие арқылы елдің болашағына үлес қосу қажеттілігін түсіну үшін маңызды. Психологиялық әдістер арқылы оқушылар өз елінің дамуына қатысу және оны нығайту жолындағы өз рөлдерін түсінеді.

5.Мотивация мен ынталандыру: психологиядағы мотивациялық қағидаттар патриоттық тәрбиені жүргізуде ерекше рөл атқарады. Оқушыларды патриоттық сезімдерге ынталандыру және оларды болашаққа дұрыс бағыттау үшін оң мотивациялық факторларды қолдану маңызды. Бұл мотивация оқушылардың патриоттық сезімдерін оятып, олардың елге деген сүйіспеншілігін арттырады.

Жалпы алғанда, психологиялық қағидаттардың патриоттық тәрбиені қалыптастырудағы ықпалы өте маңызды, себебі олар оқушылардың ішкі дүниесіне әсер етіп, қоғамға деген жауапкершілік пен ұлттық бірлікке деген көзқарастарын қалыптастырады.

Білім беру тәжірибесіндегі психологиялық әдістер мен тәсілдер бөлімінде патриоттық тәрбиені қалыптастыруда қолданылатын негізгі психологиялық әдістер мен тәсілдер қарастырылады. Бұл әдістер мен тәсілдер білім беру процесінде оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығын арттыру, олардың өз елін, тарихын және мәдениетін құрметтеу сезімін дамытуға бағытталған.

Негізгі психологиялық әдістер мен тәсілдерге тоқталсақ:

Эмоционалды және әлеуметтік үйрету әдістері

Эмоционалды интеллектіні дамыту. Оқушылардың эмоцияларын түсіну, оларды басқару және басқалардың эмоцияларына сезімтал болу қабілетін дамыту. Бұл патриоттық тәрбиенің құрамдас бөлігі ретінде елге деген махаббат, ұлттың тарихына деген құрмет сияқты әлеуметтік эмоцияларды тәрбиелеуге септігін тигізеді.

Әлеуметтік қарым-қатынас жаттығулары. Оқушылардың өзара сыйластық, түсіністік және өзара қолдау көрсету қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл әдіс патриоттық тәрбиенің жеке тұлғаның әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға ықпал етеді.

Когнитивті әдістер

Когнитивті стратегиялар. Оқушыларға ақпаратты түсіну және оны өз ойларымен қайта өңдеу

әдістерін үйрету. Ұлттық тарих, мәдениет және патриотизм жайында ақпаратты меңгеру үшін когнитивті әдістердің маңызы зор.

Мақсатты және жоспарлы оқыту. Оқушыларды патриоттық тәрбиенің маңызды аспектілеріне бағыттап, оқу бағдарламасын осы мақсатқа сай үйлестіру. Бұл әдіс білім алушыларға патриоттық тәрбие берудің негізгі құндылықтарын түсінуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық-технологиялық әдістер

Диджитал ресурстар мен медиа құралдар. Интернет, әлеуметтік желілер, бейнемазмұндар мен интерактивті платформалар арқылы ұлттық тәрбиені жеткізу. Оқушыларды заманауи ақпараттық технологиялар арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеу, мысалы, тарихи оқиғалар мен ұлтқа деген құрметті көрсететін фильмдер мен вебинарлар ұйымдастыру.

Жобалық оқыту. Оқушылардың ұлттық құндылықтарды зерттеу жобаларын жасауы, ұлттық мәселелерді талқылауы, қоғамға пайдалы жобаларды жүзеге асыру арқылы өз патриоттық сезімдерін қалыптастыру.

Практикалық және тәжірибелік әдістер

Экскурсиялар мен тарихи орындарға саяхаттар. Оқушыларды ұлттық мұралар мен тарихи орындарға саяхат жасауға шақыру. Бұл әдіс тарихи орындарды көру арқылы оқушылардың елге деген патриоттық сезімін оятады.

Көрнекілік және рөлдік ойындар: Патриоттық тақырыпта рөлдік ойындар ұйымдастыру, онда оқушылар тарихи тұлғаларға, батырларға айналып, олардың өмір жолдарын және ұлтқа қосқан үлестерін бейнелейтін сценарийлерді ойнап көреді.

Психологиялық тренингтер мен семинарлар

Тұлғалық дамуға арналған тренингтер. Оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған тренингтер (мысалы, лидерлік дағдыларды дамыту, топта жұмыс істеу дағдыларын дамыту). Патриоттық тәрбие негізінде топтық жұмыстар мен топтық келіссөздер жүргізу арқылы оқушылардың ұлттық құндылықтарды түсінуіне септігін тигізеді.

Семинарлар мен шеберлік сыныптары. Психологтар мен ұстаздар жүргізетін патриоттық

тәрбиеге бағытталған семинарлар, патриотизмнің терең мағынасын түсінуге мүмкіндік береді.

Интеграцияланған оқыту әдістері

Кросс-мәдениетаралық оқыту. Түрлі мәдениеттерді тану және өз мәдениетін құрметтеу негізінде патриоттық тәрбие беру. Бұл оқушылардың өз елінің мәдениеті мен тарихына деген қызығушылықтарын арттырып, ұлттық сана-сезімдерін нығайтады.

Қорытынды

Психология мен патриоттық тәрбие арасындағы байланыс білім беру жүйесінде оқушылардың ұлттық санасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Психологиялық әдістер мен тәсілдер, әсіресе эмоциялық интеллектіні дамыту, когнитивті және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру арқылы патриоттық сезімдерді оятуға ықпал етеді. Білім беру ұйымдары мен мұғалімдер бұл әдістерді тиімді қолдана отырып, жастарды еліміздің тарихымен таныстыру, олардың бойында азаматтық жауапкершілік пен өз еліне деген сүйіспеншілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Патриоттық тәрбиені жүзеге асыру үшін психологиялық әдістермен жетілдіру қажет. Психология мен патриоттық тәрбие арасындағы байланыс қоғамның рухани жаңғыруын қамтамасыз етіп, болашақ көшбасшыларды тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жусупова А. (2021). Патриотическое воспитание в современном образовательном процессе в Казахстане. Бюллетень Серия «Социологические и политические науки».
2. Рысбеков Т., Рысбекова С., Шинтимирова Б. (2024). Проблемы нравственного и патриотического воспитания молодежи в Казахстане. Научный вестник Ужгородского университета. Серия «Физика».
3. Құсайынова, З. (2021). Қазақстан тарихы пәнінде патриотизмді тәрбиелеу бойынша практикалық жұмыстың нәтижелері. Тарихи және қоғамдық-саяси ғылымдар бюллетенінің сериясы.
4. Мурзина, И.Я., & Казакова, С.В. (2019). Перспективные направления патриотического воспитания.

БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБРАЗОВАНИЯ

ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ТІЛДІК ОРТА ӘЛЕУЕТІНІҢ РӨЛІ

Жумабай А.Қ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Филология факультетінің магистранты

Жылқыбай Г.Қ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Қазақстан, Түркістан қ.

Аңдатпа. Мақалада интеллектуалды құзыреттілік ұғымының пайда болуы мен оны қалыптастырудың негізгі бағыттарына сипаттама берілген. Интеллектуалды құзыреттілік ұғымының қалыптасуы мен тілдік ортаның интеллектуалды құзыреттілікке ықпал ету жолдары қарастырылған. Құзыреттілік ұғымы алғаш XVII ғасырда пайда болып, білім, білік, дағды сияқты элементтерден құралды. Ал зияткерлік құзыреттілік ұғымының негізгі екі компонентіне «интеллект» және «құзыреттілік» терминдерін жатқызамыз. Жаңартылған білім берудің негізгі міндеті - өзін-өзі тәрбиелейтін, жүктелген міндетті сауатты талдайтын, бәсекеге қабілетті, интеллектуалды құзыреттілігі жоғары мамандарды дайындау болып отыр. Интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастырған тұлға алған білімдерін, дағдыларын, қабілеттерін пайдаланып, қоршаған ортада тиімді әрекет ете біледі және мәселелерді шеше алады. Интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастыру сыни ойлау дағдыларын, шығармашылық ойлауды, өз бетімен оқуды, ақпараттық құзыреттілікті, коммуникациялық құзыреттілік сынды бағыттарды қамтиды. Зияткерлік құзыреттілікті қалыптастыруда тілдік ортаның әлеуеттік рөлі аса маңызды. Тіл – ойлаудың негізгі құралы болғандықтан, тілдік орта адамның танымдық қабілеттерін дамытуда шешуші факторлардың бірі болып табылады. Тілдік орта арқылы адам ақпарат алады, оны түсінеді, өңдейді және өзгелермен бөліседі. Осының барлығы интеллектуалды құзыреттілікке тікелей әсерін тигізеді. Мәселен, тілдік орта қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Топтық талқылаулар, пікір алмасулар арқылы жеке тұлға өз ойын білдірумен қатар, өзгенің пікірін түсініп, интеллектуалды дамуға бағытталған әлеуметтік тәжірибе жинайды.

Кілт сөздер: құзыреттілік, тілдік орта, дағды, тіл, интеллектуалды құзыреттілік.

Кіріспе. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде интеллектуалды құзыреттілік жеке тұлғаның жан-жақты дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі ретінде қарастырылады. Бұл құзыреттілік адамның білімін, танымдық қабілеттерін, шығармашылық ойлауын және шешім қабылдау дағдыларын жетілдіруді қамтиды. Интеллектуалды құзыреттілікті

дамытудағы маңызды факторлардың бірі – тілдік ортаның әлеуетін тиімді пайдалану.

Тілдік орта – бұл адамның тілдік қарым-қатынас арқылы білім алуына, әлеуметтік байланыстар орнатуына және өзінің танымдық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін мәдени, әлеуметтік және білім беру кеңістігі. Тіл тек ақпарат алмасудың құралы ғана емес, сонымен қатар ойлау жүйесінің негізі, шығармашылық қабілеттерді дамытудың және жаңа білімді меңгерудің маңызды тетігі болып табылады. Бұл тақырыптың өзектілігі жаһандану мен ақпараттық қоғамның жылдам дамуы жағдайында адамның тілдік және интеллектуалды қабілеттерін үйлесімді дамыту қажеттілігімен айқындалады. Осыған байланысты, тілдік ортаның әлеуетін зерттеу және оны интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастыру үдерісінде қолдану өзекті ғылыми және практикалық мәселе болып табылады. Тілдік ортаның интеллектуалды құзыреттілікке әсер ету тетіктері, көптілділік жағдайындағы білім беру тәжірибесі, сондай-ақ тілдік және когнитивтік қабілеттерді дамытудағы интеграциялық тәсілдердің рөлі сынды зерттеулер қазіргі білім беру жүйесінде тілдік ортаны тиімді пайдалану арқылы оқушылардың зияткерлік дамуын қамтамасыз етуге арналған теориялық және тәжірибелік негіздерін анықтауға бағытталады.

Қазіргі технологияның қарыштап дамыған заманында пәнді оқытудың әдістері жаңа деңгейге өтті. Жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес оқушылардың ойлау дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға баса назар аударылып отыр. Осы тұрғыда интеллектуалды құзыреттілікті жетілдіре оқыту білім сапасына айтарлықтай әсер ететіні мәлім. Ең алдымен «Құзыреттілік» ұғымының пайда болуына тоқталсақ, «Құзыреттілік» ұғымын алғаш болып XX ғасырдың ортасында Н.Хомский енгізген болатын. Алғашында ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіліктер ұғымын берген. Кейінірек құзыреттілік терминін А.В.Хуторской жеке тұлғаның өзара байланысты сапаларының үйлесімі және қазіргі білім беру саласындағы дағдарыстан шығудың бір жолы етіп қарастырған. [1]

Интеллект – тұлғаның танымдық қабілеттерін, ойлау процестерін, білім алу, мәселелерді шешу және қоршаған ортаны түсіну қабілеттерін сипаттайтын ұғым.[2] Интеллектуалды құзыреттілік ұғымының негізгі екі компоненттеріне «құзыреттілік» және «интеллект» ұғымдарын жатқызамыз.

Қазақ тілі сабағында интеллектуалды құзыреттілікті тиімді пайдалану білім беру сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Интеллектуалды құзыреттілік оқушылардың ойлау қабілеттерін, логикалық талдау жасау дағдыларын, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталған. Орта буындағы оқушыларының интеллектуалды құзыреттілігін дамыту олардың ойлау қабілеттерін, өздігінен шешім қабылдау дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға негізделеді. Бұл жас кезеңі оқушылардың танымдық қызығушылықтары мен қабілеттері қарқынды түрде дамитын уақыт болғандықтан, мұғалімнің рөлі маңызды. Оқушыларды сыни ойлауға және талдауға баулу үшін қазақ тіліндегі әртүрлі мәтіндермен жұмыс жасатуға болады. Мысалы, мәтіннің негізгі ойын табу, кейіпкерлердің әрекеттерін талдау және мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру арқылы олардың ойлау дағдылары дамиды. Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған Т.Н.Ермекова, Ж.К.Отарбекова, Р.Н.Мұнасаеваның қазақ тілі оқулығында мәтіндерден негізгі және қосымша ақпаратты анықтау, грамматикалық бірліктерді «Т кестесі» арқылы теріп жазу әдістері өте тиімді пайдаланған. Оқулықтан тыс оқушылардың қиялын дамытып, ойын жүйелі жеткізуге көмектесу үшін әңгіме, ертегі, эссе сияқты шығармашылық жұмыстар беруге болады. Олар өз ойларын еркін жеткізіп, жаңа идеялар ойлап табуға үйренеді. Тілдік ойындар оқушылардың сөздік қорын дамытуға және тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Мысалы, «Кім жылдам?», «Жасырын сөз», «Сөз тізбегі» сияқты ойындар арқылы балалардың лексикалық қорын байытып, тілге деген қызығушылығын оятуға болады. Интеллектуалды құзыреттілік оқушылардың сөздік қорын және тілдік құрылымдарды түсінуін жетілдіреді. Оқушылар әртүрлі мәтіндерді талдай отырып, жаңа сөздер мен сөз тіркестерін меңгереді, оларды өз ойын жеткізу барысында қолдануға дағдыланады. [3] Бұл қазақ тілінің грамматикалық, лексикалық құрылымын тереңірек түсінуге көмектеседі.

Қазақ тілі сабағында интеллектуалды құзыреттілікті дамыту оқушыларды тек қазақ тілін меңгерумен шектелмей, олардың жан-жақты дамуына, ойлау, талдау, шешім қабылдау және тілдік қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруға бағытталады. Сондай-ақ тілдік қарым-қатынас арқылы білім алуына, әлеуметтік байланыстар орнатуына және өзінің танымдық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін мәдени, әлеуметтік және білім беру кеңістігін қалыптастыра алады. Бұл

құзыреттілік қазіргі заманғы қоғамда табысты болуға, өз білімін тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Тіл – ойлаудың негізгі құралы болғандықтан, тілдік орта адамның танымдық қабілеттерін дамытуда шешуші факторлардың бірі болып табылады. Тілдік орта арқылы адам ақпарат алады, оны түсінеді, өңдейді және өзгелермен бөліседі. Мұның барлығы интеллектуалды құзыреттілікке тікелей әсер етеді. Тілдік орта қаншалықты бай болса, ойлау қабілетінің даму мүмкіндігі соншалықты көп болады. Тілдік орта адамның тілді меңгеру деңгейіне, мәдениетін тануға және ойлау қабілетінің дамуына тікелей әсер етеді. Тиімді тілдік орта адамды тілдік құзыреттілікке, мәдени және әлеуметтік түсінікке бейімдеп, жалпы танымдық дамуға септігін тигізеді.

Мектеп оқушыларына интеллектуалды құзыреттілікті тілдік орта арқылы дамыту — олардың тұлғалық және танымдық қабілеттерін кешенді түрде жетілдіруге бағытталған маңызды процесс. Мұғалім әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, балалардың шығармашылық және тілдік дағдыларын тиімді түрде дамытуға жағдай жасай алады.

Материалдар мен әдістер. Отандық білім беру жүйесі соңғы жылдары әлемдік білім беру кеңістігіне кіруімен байланысты көптеген өзгерістерге ұшырады. Халыққа білім беру ісін жетілдіру – мемлекет саясатының өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. [4] Қазіргі таңда көптеген білім беру ұйымдарында оқу процесі жеке тұлғаны дамытуға, оның негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға, білім алушылардың проблемаларды өз бетінше шешу қабілеттерін дамытуға, біліммен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге, олардың зияткерлік мәдениетін дамытуға бағытталған. Солардың қатарында жетекші орын алатындардың бірі интеллектуалды құзыреттілік. Интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастырған тұлға – алған білімдерін, дағдыларын, қабілеттерін пайдаланып, қоршаған ортада тиімді әрекет ете біледі және мәселелерді шеше алады. Зияткерлік құзыреттілік ұғымының негізгі екі компонентіне «интеллект» және «құзыреттілік» терминдерін жатқызамыз.

«Құзыреттілік» ұғымын алғаш болып XX ғасырдың ортасында Н.Хомский енгізген болатын. Алғашында ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіліктер ұғымын берген. Кейінірек құзыреттілік терминін А.В.Хуторской жеке тұлғаның өзара байланысты сапаларының үйлесімі және қазіргі білім беру саласындағы дағдарыстан шығудың бір жолы етіп қарастырған. [5]

Ал, интеллект – адамның танымдық қабілеттерін, ойлау процестерін, білім алу және оны қолдану, мәселелерді шешу және қоршаған ортаны түсіну қабілеттерін сипаттайтын ұғым. Интеллект дегеніміз адамның өзіне түсініксіз немесе жаңа жағдайларға бейімделу, ақпаратты өңдеу, сараптау және дұрыс шешім қабылдау дағдысы. Аталған екі компонентті біріктіре отырып, оқытудың жаңа формаларын жасай аламыз. Құзыреттілік ұғымының

педагогика ғылымына енуімен қоса білім берудің мәні ғана емес, сонымен қатар оқыту нысандары да түпкілікті түрде өзгеріп отыр.

Интеллектуалдық құзыреттілік – бұл адамның алған білімдерін, дағдыларын, қабілеттерін пайдаланып, қоршаған ортада тиімді әрекет ете білуі және мәселелерді шеше алуы. Ол адамның білім деңгейі мен ойлау қабілетіне ғана емес, сондай-ақ оның талдау, ақпаратты өңдеу, шешім қабылдау және шығармашылық тұрғыдан әрекет ету қабілеттеріне байланысты. Интеллектуалдық құзыреттілікті қалыптастыру сыни ойлау дағдыларын, шығармашылық ойлауды, өз бетімен оқуды, ақпараттық құзыреттілікті, коммуникациялық құзыреттілік сынды бағыттарды қамтиды. Мәселен, білім алушы берілген ақпаратты сыни тұрғыдан бағалап, оны талдап, дәлелдер негізінде дұрыс қорытындылар жасай алуы сыни ойлау дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, білім алушы мәселелерге жаңа әрі ерекше шешімдер қабілетіне ие бола отырып, тәжірибені және ақпаратты өздігінен меңгеріп, оны өмірде қолдана алады. Ақпараттық құзыреттілікті қалыптастыра отырып, ақпарат көздерін тиімді пайдаланып, мәліметтерді өз бетінше іздеп, өңдей алады. Коммуникациялық құзыреттілікті қалыптастыра отырып, өз ойларын нақты және тиімді түрде жеткізіп, түрлі көзқарастарды түсініп, олармен келіссөздер жүргізе алады. Аталған бағыттар бойынша жұмыс істей отырып, интеллектуалдық құзыреттілікті қалыптастыруға болады. Бұл құзыреттілік заманауи қоғамда бәсекеге қабілетті, жан-жақты дамыған тұлға болу үшін аса маңызды.

Интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастыруда келесі бір маңызды факторлардың бірі ретінде тілдік ортаның әлеуеттік рөлі ерекше маңызға ие бола алады. Тіл – ойлаудың негізгі құралы болғандықтан, тілдік орта адамның танымдық қабілеттерін дамытуда шешуші факторлардың бірі болып табылады. Тілдік орта арқылы адам ақпарат алады, оны түсінеді, өңдейді және өзгелермен бөліседі.

Тілдік орта жеке тұлғаның әлеуметтену, танымдық қабілеттерін жетілдіру және рухани құндылықтарын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Тілдік орта адам танымының негізгі құралдарының бірі болып табылады. Ол танымдық процестердің дамуын, ақпаратты қабылдау, талдау және синтездеу қабілетін қамтамасыз етеді. Жақсы ұйымдастырылған тілдік ортада жеке тұлға сөздік қорын кеңейтіп, логикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады.

Тіл – мәдениеттің ажырамас бөлігі. Тілдік орта арқылы адам ұлттық мәдениетті, дәстүрлерді және құндылықтарды меңгереді. Бұл үдеріс тұлғаның рухани және адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады. Көптілді ортада өсіп келе жатқан бала түрлі мәдениеттермен танысып, толеранттылық пен мәдениетаралық қарым-қатынас қабілетін дамытады.

Тілдік орта тұлғаның қоғаммен байланысын нығайтады. Ол адамның әлеуметтік ортада өзін еркін сезінуіне, топ ішінде қарым-қатынас орнатуына және қоғамның мүшесі ретінде өз орнын табуына ықпал етеді. Тілдік орта әлеуметтік бейімделу дағдыларын дамытып, тұлғаның өзіндік "Менін" қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, тілдік орта адамның эмоционалдық дамуына да әсер етеді. Адам сезімдерін тіл арқылы жеткізеді, айналасындағылардың эмоцияларын түсініп, жауап бере алады. Эмоционалдық байланыс орнату қабілеті тұлғаның психологиялық тұрақтылығын және қарым-қатынастағы табыстылығын қамтамасыз етеді.

Тілдік орта тұлға қалыптасуының әртүрлі қырларын қамтитын кешенді фактор болып табылады. Ол адамның интеллектуалдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына ықпал ете отырып, оның жеке тұлға ретінде жетілуіне негіз болады. Сондықтан білім беру жүйесі мен қоғамда тілдік ортаны дұрыс ұйымдастыру – тұлғаның жан-жақты және үйлесімді дамуының маңызды шарты. Мұның барлығы интеллектуалдық құзыреттілікке тікелей әсер етеді. Тілдік орта қаншалықты бай болса, ойлау қабілетінің даму мүмкіндігі соншалықты көп болады. Тілдік орта адамның тілді меңгеру деңгейіне, мәдениетін тануға және ойлау қабілетінің дамуына тікелей әсер етеді. Тиімді тілдік орта адамды тілдік құзыреттілікке, мәдени және әлеуметтік түсінікке бейімдеп, жалпы танымдық дамуға септігін тигізеді.

Тілдік орта адамның сөйлеу, тыңдау, жазу және оқу дағдыларын дамытатынын атап өттік. Бұл дағдылар ақпаратты қабылдау мен өңдеуде маңызды рөл атқарады, себебі адам тек тіл арқылы абстрактілі ұғымдарды меңгеріп, оларды түсіне алады.

Көптілді ортада немесе бай тілдік қорда ақпаратты салыстыру, талдау, сын көзбен қарау қабілеттері дамиды. Мысалы, кез келген бір мәселені алуан түрлі тілде талқылау, сараптау арқылы жеке тұлғаның ой-өрісі кеңейіп, сыни тұрғыдан ойлауға үйренеді және сыни ойлау қабілеттерін жетілдіреді. Көптілді орта немесе бай тілдік қор адамның ақпаратты салыстыру, талдау және сын көзбен қарау қабілеттерін бірнеше маңызды механизмдер арқылы дамытады. Бұл үдеріс танымдық икемділікті, мәдениетаралық сезімталдықты және сыни ойлау дағдыларын жетілдіреді. Көптілді ортада ақпарат бірнеше тілде беріледі, бұл салыстыруды қажет етеді. Бір ұғымды әртүрлі тілдерде түсіндіру кезінде олардың семантикалық және контекстуалдық ерекшеліктерін салыстыруға тура келеді. Мысалы, "еркіндік" сөзі қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде әртүрлі мәдени мағыналарға ие болуы мүмкін. Нәтижесінде құбылыстар мен түсініктердің әртүрлілігі туралы ой қалыптастырып, жаңа ақпаратты бірден бірнеше қырынан қарастыру қабілеті артады. Сонымен қатар, бай тілдік орта көпқырлы ақпаратты өңдеуге мүмкіндік береді. Көптілді мәтіндермен жұмыс жасау кезінде оқушы ақпаратты логикалық құрылымға салып, талдайды.

Шет тілдерінде жазылған ғылыми немесе әдеби шығармаларды оқу барысында тілдік құрылым мен мазмұнның өзара байланысын зерттеу керек болады. Міселен, бір оқиганы әртүрлі тілдердегі дереккөздерден оқу кезінде мәліметтердің айырмашылықтары мен ортақ тұстарын анықтауға болады. Нәтижесінде ақпаратты құрылымдау және оны саналы түрде жүйелеу қабілеті артады.

Көптілділік адамды әртүрлі ақпарат көздерін тексеруге және салыстыруға итермелейді. Бір мәселе туралы әртүрлі тілдерде жазылған мақалалардағы ұстанымдарды талдауға болады. Ал ақпараттың нақты және сенімді екендігін бағалау үшін бірнеше дереккөздерді қарастыруға мүмкіндік туады. Мысалы, жаңалықтарды бір тілде емес, бірнеше тілде оқу арқылы ақпараттың объективтілігін тексеру. Нәтижесінде ақпаратқа сыни тұрғыдан қарау және дәлелдерді объективті бағалау қабілеті қалыптасады.

Көптілді орта мәдени айырмашылықтарды түсінуге мүмкіндік береді. Тіл арқылы мәдени құндылықтарды түсініп, әртүрлі тілдердегі мақал-мәтелдерді, ұғымдарды немесе идиомаларды салыстыру арқылы мәдени ойлау ерекшеліктерін талдауға болады. Мысалы, қазақтың "Сиыр сипағанды білмейді" деген мақалы мен ағылшынның "Don't bite the hand that feeds you" мақалын салыстыру. Нәтижесінде мәдени және тілдік айырмашылықтарды терең түсініп, әлемдік көзқарас кеңейеді.

Көптілділік когнитивтік икемділікті арттырады, бұл жаңа ақпаратты тез қабылдау және оны бейімдеу қабілетін күшейтеді. Әртүрлі тілдік құрылымдарды түсіну үшін ми жаңа стратегияларды қолдануға бейімделеді. Ақпаратты түрлі мәдениет пен тілдік контекстте қарастыру адамның жаңа жағдайларға тез бейімделуіне ықпал етеді.

Көптілді ортаны тиімді пайдалану үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

- **Дебаттар:** Тақырыптарды әртүрлі тілде талқылау.
- **Жоба жұмыстары:** Бір мәселені бірнеше тілдік дереккөздер негізінде зерттеу.
- **Мәтіндік талдау:** Бірдей мәтіндердің бірнеше тілдегі аудармасын салыстыру.
- **Құралдар:** Онлайн аудармашылар, көптілді сөздіктер, TED Talks, Wikipedia-ның көптілді бөлімдері.

Көптілділік немесе бай тілдік орта ақпаратты салыстыру, талдау және сын көзбен қарау қабілеттерін дамытудың тиімді құралы. Бұл ортада жұмыс жасау адамның ойлау көкжиегін кеңейтіп, күрделі мәселелерді жан-жақты қарастыруға мүмкіндік береді. Тілдік әртүрлілік адамды мәдени, логикалық және когнитивтік тұрғыдан дамуға жетелейді.

Сондай-ақ тілдік орта қарым-қатынас пен диалог құруға мүмкіндік береді. Топтық талқылаулар, пікір алмасулар арқылы адам өз ойын білдірумен қатар, өзгенің пікірін түсініп, интеллектуалдық дамуға бағытталған әлеуметтік тәжірибе жинайды.

Әртүрлі тілдік контекстердегі сөздер мен құрылымдар адамның ойлау шеңберін кеңейтеді. Бұл шығармашылық ойлау мен логикалық ойлауды, жаңа идеялар табу мен оларды шешу дағдыларын дамытады. Тілдік орта адамның тек тілдік ғана емес, мәдени құндылықтарды да қабылдауына мүмкіндік береді. Бұл көптілді және көпмәдениетті ортада интеллектуалдық құзыреттілікті арттырып, адамның әлемдік көзқарасын байытады.

Тілдік ортада ақпарат көздері әртүрлі тілдерде болуы мүмкін. Бұл ақпаратты іздеу, талдау және пайдалану дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Міселен, бірнеше тілде ақпарат іздеу арқылы адам әртүрлі дереккөздермен жұмыс жасауға үйренеді. Осылайша, тілдік орта интеллектуалдық құзыреттілікті қалыптастырудың маңызды құралы ретінде адамға білім мен дағдыларды жан-жақты меңгеруге, ақпаратты тиімді пайдалануға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға зор ықпал етеді. Тіл өз ойын білдіруге ғана емес, басқа адамдардың көзқарасын түсінуге де көмектеседі. Тілдік ортада адам тиімді қарым-қатынас жасауды, контекстті ескеруді және түрлі аудиторияларға бейімделуді үйренеді. Аталған әлеуметтік бейімделу дағдылары интеллектуалды құзыреттілікті дамыту үшін де аса маңызды. Тілдік орта белгілі бір тілді меңгеруде ғана емес, сонымен қатар, қазіргі әлемде сәтті бейімделу және даму үшін қажетті когнитивті және әлеуметтік дағдылардың кең ауқымын қалыптастыруда шешуші фактор болып табылады.

Тілдік орта неғұрлым бай және алуан түрлі болса, зияткерлік құзыреттіліктің дамуына ықпал ететін дүниетаным мен түсінік кеңейе түседі. [6] Осы тұста тілдің тек қарым-қатынас құралы ғана емес, мәдениеттің де негізгі тасымалдаушысы болып табылатынын байқауға болады. Тілдік орта адамға белгілі бір мәдениетті түсінуге және қоғамда өз орнын табуға көмектеседі. Бірнеше тілде сөйлейтін адам әр түрлі мәдениеттермен және әлеуметтік нормалармен танысып, мәдениетаралық қарым-қатынаста бейімделу қабілетін дамыта алады.

Тілдік ортада интеллектуалдық дамуға ықпал ететін бірнеше маңызды факторлар бар:

- Тіл арқылы ойлау және танымдық даму;
- Жаңа тілдерді үйренудің когнитивтік пайдасы;
- Эмоционалды интеллект және тілдік орта;
- Әлеуметтік және мәдени интеллекттің дамуы;
- Танымдық икемділік және тілдік орта.

Тіл ойлауды құрылымдайды. Тіл адамға өз ойларын сипаттауға, талдауға және ұйымдастыруға болатын рәміздер мен ережелер жүйесін ұсынады. Мысалы, тілдің грамматикалық ережелері идеяларды түсінікті түрде құрылымдауға және қалыптастыруға көмектеседі. Тіл ұғымдарды қалыптастырады. Тіл арқылы адам айналасындағы әлем туралы ұғымдарды алады. Тілдің сөздері мен өрнектері оған объектілерді, құбылыстарды және олардың өзара байланыстарын анықтауға көмектеседі, оның шындық туралы идеяларын қалыптастырады. Тіл абстрактілі ойлау

қабілетіне әсер етеді. Әртүрлі тілдердің құрылымы мен грамматикасы әртүрлі, бұл абстракцияның әртүрлі деңгейлеріндегі ойлау тәсілдеріне әсер етуі мүмкін. Мысалы, кейбір тілдер белгілі бір объектілер мен оқиғаларды сипаттауға қолайлы болуы мүмкін, ал басқалары дерексіз идеяларды білдіруді жеңілдетуі мүмкін. Тіл және мәдени ұғымдар. Тіл қоғамның мәдени көріністері мен құндылықтарын кодтайды. Сондықтан тіл белгілі бір мәдениет үшін қандай ұғымдар мен ұғымдар маңызды және өзекті болып саналатынын, сондай-ақ олардың қалай бағаланатынын және түсіндірілетінін анықтайды. Тіл адамға өз ойлары мен сезімдерін білдіруге және талдауға мүмкіндік береді. Ішкі тілде өзіңізбен сөйлесу рефлексияға, шешім қабылдауға және мәселелерді шешуге көмектеседі. Тілді ойлау құралы ретінде қарастыру тіл мен ойлау арасындағы терең байланысты, сондай-ақ тілдің ойлар мен идеяларды ұйымдастыру, талдау және білдіру құралы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді.

Тілдік құзыреттілік тілдік білімді тиімді игеруге және пайдалануға ықпал ететін тұлғаның интегративті сипаттамасы ретінде өмірдің әртүрлі салаларындағы адам табысының маңызды көрсеткіші болып табылады. Бұл тұжырымдаманың педагогикада, лингводидактикада, педагогикалық психологияда, тіл білімінде және т.б. белсенді қолданылуына қарамастан, осы тұжырымдаманың мәні туралы әлі күнге дейін консенсус жоқ.

Тілдік құзыреттілік ұғымын Н. Хомский XX ғасырдың 50-жылдарында ұсынған, ол оның "идеалды" сөйлеушісі ретінде тілді білуді түсінген. Н. Хомский белгілі бір тілмен жұмыс жасау кезінде осы әмбебап білімді жеке тұлғаның жүзеге асыруын білдіру үшін "тілдік орындау" ұғымын қолданды [7]. Осылайша, Н. Хомскийдің көзқарасында сөйлеуде "не" жүзеге асырылатыны мен оның нақты іс-әрекетте "қалай" болатындығы арасында алшақтық болды. Д.Хаймс тілдік білімді жүзеге асыру үшін қарым-қатынастың нақты контекстінің тілдік құзыреттілік тұжырымдамасында есепке алудың жеткіліксіздігін атап өтті және тұжырымдаманы әлеуметтік мәселелерді тиімді шешу мақсатында белгілі бір мәдениетте қарым-қатынас жасау үшін тілді қолдану қабілеті ретінде түсінетін коммуникативті құзыреттілік тұжырымдамасына дейін кеңейтуді ұсынды [8]. Бұл түсініктер ана тілін және шет тілдерін оқытуда құзыреттілік тәсілдің қалыптасуына айтарлықтай әсер етті. Н. Хомский тілдік құзыреттілік салыстырмалы түрде тәуелсіз автономды тілдік операция жүйесі деп тұжырымдағанымен, Дж.Пиаже интеллект дамуының белгілі бір кезеңінде символдық функцияның пайда болуы ғана тілді меңгеруге мүмкіндік беретінін бірнеше рет атап өтті [9].

Тілдік-коммуникативтік құзыреттіліктің процестік көріністері адамның психикалық қызметінің реттеуші, метакогнитивті процестерінің инвариантына байланысты екенін түсінуді шетелдік авторлар тілдік құзыреттілік туралы идеялардың

жақшасынан шығарады. Алайда, бұл тілдік құзыреттіліктің құрылымына таза субъективті өлшеуді енгізу тілдік және тілді қолдануға байланысты көптеген басқа құзыреттерді тек тілдік және коммуникативті қабілеттерді ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаның өзін-өзі реттеуге инвариантты қабілетін қамтитын тұтас тілдік құзыреттіліктің қызметіндегі жеке көріністер ретінде қарастыру қажеттілігіне әкеледі өз қызметінде. Соңғысы мақсатқа жету, болжау, шешім қабылдау, жоспарлау және бақылаудың метакогнитивті процестерін қамтиды. Осылайша, метакогнитивті процестердің жеке тұлғаның интеллектуалды дамуына салыстырмалы тәуелділігіне байланысты тілдік құзыреттілік интеллект деңгейіне байланысты болады.

Осы көзқарастарға сәйкес, шешілетін тілдік міндеттердің күрделілігі артқан сайын тілдік материалмен жұмыс істеуді қамтамасыз етудегі интеллектуалды даму деңгейінің рөлі артады деп болжануда. Өз кезегінде, қызметтің реттеуші процестерін қолдану кезінде ең тиімді күрделі лингвистикалық міндеттер шешілетін болады. Мұндай метакогнитивті іс-әрекет стратегиясы интеллект деңгейіне байланысты болады.

Қоғамның үздіксіз ақпараттандырылу жағдайында тұлғаның құзыреттілігі аса маңызды дүниелердің бірі. Қазақстан Республикасының болашақта көркейіп, бәсекеге қабілетті 30 мемлекеттің қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақтың қандай білім мен тәрбие алатынына тікелей байланысты. Осы тұрғыда құзыреттілік ұғымының алатын орны ерекше.

Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғалымдары М.Ж.Жадрина, С.Д.Мұқанова және басқа да ғалымдар білім берудегі құзыреттілікті зерделеу негізінде мынадай анықтама берген: базалық құзыреттілік – барлық әлеуметтік мүмкіндіктерді проблемалық жағдаяттарды шешуге жұмылдыру, алған білік дағдыларын және өмірлік тәжірибені белгілі бір мақсатқа қол жеткізуге шоғырландыруға қабілеттілік [10]

Интеллектуалды құзыреттілік – бұл адамның білімін, дағдыларын және тәжірибесін қолдана отырып, түрлі мәселелерді тиімді және креативті шешу қабілеті. Ол бірнеше негізгі аспектілерді қамтиды:

Шығармашылық ойлау: Стандартты емес ойлау арқылы жаңа және инновациялық шешімдер іздеу. Бұл шешімдерді қарапайым көзқарастармен емес, басқа қырынан қарауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық сауаттылық: Қажетті ақпаратты табу, оны тиімді пайдалану және талдау арқылы маңызды шешімдер қабылдау мүмкіндігі.

Коммуникативтік дағдылар: Ақпаратты дұрыс түсіндіру және жеткізу қабілеті, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас құра білу. Бұл командалық жұмыс пен келіссөздер жүргізуде маңызды рөл атқарады.

Бейімделгіштік: Өзгерістерге тез бейімделе білу және белгісіздік жағдайында тиімді әрекет ету қабілеті.

Эмоционалды интеллект: Өзінің және басқалардың эмоцияларын түсіну, бұл эмоцияларды басқару және оларды дұрыс бағытта пайдалану. [11]

Осы қабілеттердің үйлесуі арқылы интеллектуалды құзыреттілік адамға кез келген күрделі мәселелерді тиімді және креативті жолмен шешуге мүмкіндік бере алады.

Интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастыру сыни ойлау дағдыларын, шығармашылық ойлауды, өз бетімен оқуды, ақпараттық құзыреттілікті, коммуникациялық құзыреттілік сынды бағыттарды қамтиды. Мектеп оқушыларына интеллектуалды құзыреттілікті дамыта оқыту — олардың тұлғалық және танымдық қабілеттерін кешенді түрде жетілдіруге бағытталған маңызды процесс ретінде қарастырдық. Жас ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ тілі сабағында оқушыларға интеллектуалды құзыреттілікті дамыта оқудың түрлі тиімді тәсілдеріне тоқталуға болады.

Мәселен, сабақ барысында әртүрлі тақырыпта пікірталас ұйымдастыру немесе рөлдік ойындар арқылы тілдік қарым-қатынасты дамытуға болады. Мәселен, жоғарыда аталған оқулықтың 15-сабағы «Киім кию мәдениеті» тақырыбына мынадай тапсырма берілген: «Қалай киінген дұрыс?» деген тақырыпта бірінші топ «Әрдайым сәннен қалмауға тырысу керек» деген ұстаным бойынша, екінші топ «Сән маңызды емес, бастысы, киім қонымды болу керек» деген ұстаным бойынша ойталқы ұйымдастырады. Пікірталас барысында дәлелдерді талдау, қарсы пікірлерді түсіну және өз көзқарасыңды негіздеу үшін сыни ойлау қажет. Бұл қабілет ақпаратты тереңірек түсінуге және өз көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі және әр оқушы тілдік ортада сән туралы қалыптасқан түсініктерін сабақ барысында қолдана алады.

Сонымен қатар, тапсырмалар беру кезінде мәтінді дидактикалық материал ретінде өте ұтымды пайдалануға болады. Мәтін мазмұны бойынша деңгейлік тапсырмалардың орындалуына баса назар аударып, мәтінде берілген тірек сөздерді пайдалана отырып, сұхбат құрастыру, грамматикалық бірліктерге арнайы тапсырмалар беру тақырыпты меңгеруде өте тиімді әдіс саналады.

Мысалы, 48-сабақ «Космогондық ою-өрнек — адам қиялының жемісі» тақырыбында деңгейлік тапсырма төмендегідей берілген:

1-деңгей. Берілген зат есімдерді тәуелдеу: өрнек, ғарыш, жұлдыз.

2-деңгей. Мәтіннен көптік, тәуелдік жалғаулы сөздерді тауып, топтастыру.

3-деңгей. Оқылым мәтінінің мазмұны негізінде диалог құрастыру. Диалогтегі зат есімдерге талдау жасау.

Сондай-ақ оқушыларды шағын топтарға бөліп, шағын тілдік ортада белгілі бір тапсырманы бірге

орындауға бағыттау олардың ұжымдық жұмыс істеу қабілеттерін, логикалық және сыни ойлау дағдыларын дамытады. Мысалы, ортақ жоба жасау немесе мәселені шешу жолдарын бірге іздеу арқылы олар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған. Миға шабуыл барысында оқушыларға бір мәселе ұсынылып, оны шешу жолдары туралы бірнеше идея айтуды талап етуге болады. Бұл олардың еркін ойлау және жаңа шешімдер табу қабілетін дамытады. Логикалық жұмбақтар, ребустар, анаграммалар оқушылардың логикалық ойлауын және шапшаң шешім қабылдау қабілетін арттырады. Мұндай тапсырмалар ойын формасында берілсе, оқушыларға қызықты әрі жеңіл қабылданады.

Ендеше, бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болашақ ұрпақты жаңа заман талабына сай, жан-жақты дамыған, функционалды сауатты тұлға етіп дайындау жолында құзыреттіліктің, оның ішінде зияткерлік құзыреттіліктің маңызы зор екені белгілі. Ал тілдік орта интеллекттің дамуына жан-жақты ықпал ететінін атап көрсете аламыз. Өйткені, ол адамның танымдық, эмоциялық және мәдени аспектілерін байыта отырып, интеллектуалдық мүмкіндіктерін кеңейте түседі.

Нәтижелер мен талқылау. Тақырыпқа байланысты әдебиеттерді зерттеу «құзыреттілік», «интеллектуалды құзыреттілік» ұғымдарының негізгі сипаттамасын бөліп көрсетуге көмектесті. Мәселен, Л.К.Иляшенко мен Л.М.Мешкова «құзыреттілік» ұғымының мәнін ашып, оған сипаттама берген. Ш.Таубаева құзыреттілік ұғымына тоқталғанда белгілі бір мақсатқа жету үшін білім, білік дағдыларын өмірлік тәжірибеге кіріктіре алу қабілеті деп қарастырады. Ал, қазақ тілі сабақтарында интеллектуалды құзыреттілікті тиімді пайдалану білім беру сапасын арттыруда маңызды рөл атқаратынына тоқталдық. Америкалық психолог Роберт Стернберг интеллектуалды құзыреттілікті үштік интеллект теориясы арқылы сипаттайды. Ол аналитикалық, шығармашылық және практикалық интеллектіні бөліп көрсетіп, интеллектуалды құзыреттілік адамның осы үш қабілетінің үйлесімділігі арқылы анықталатынын атап өтті. Ал, кеңес психологы Лев Выготский интеллектіні әлеуметтік орта мен тілмен тығыз байланыстырып, интеллектуалды құзыреттілік адамдар арасындағы өзара әрекеттесуге негізделгенін атап өтті. Оның "жақын арадағы даму аймағы" тұжырымдамасы интеллектуалды құзыреттіліктің сыртқы білім мен тәжірибені меңгеру арқылы жетілетінін көрсетті. [2] Бұл ғалымдар интеллектуалды құзыреттілікті әртүрлі қырынан қарастырса да, олардың зерттеулерінде адамның ойлау, танымдық және мәселелерді шешу қабілеттері басты орын алады.

Жас ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ тілі сабағында оқушыларға интеллектуалды құзыреттілікті дамыта оқудың бірнеше тиімді

тәсілдерін жоғарыда қарастырдық. 5-сыныпқа арналған Т.Н.Ермекова, Ж.К.Отарбекова, Р.Н.Мұнасаеваның қазақ тілі оқулығында берілген ойталқы, пікірталас, сұхбат тапсырмаларын орындау арқылы біршама дағдыларды қалыптасырудың жолын қарастырдық. Сұхбат тапсырмаларын орындау кезінде диалог құру арқылы көптеген дағдыларды дамытуға болады. Мәселен, диалог кезіндегі әңгімелесу барысында тыңдау дағдыларын дамыту арқылы оқушының адамдардың айтқандарын түсіну және оларға жауап беру мүмкіндігі артады. Бұл — сапалы коммуникацияның негізгі аспектілерінің бірі.

Ал, пікірталас барысында әртүрлі пікірлерді тыңдау және өзіңнің эмоцияңды бақылау дағдылары дамиды. Бұл өз реакцияңды басқара білуге және сабырлы түрде жауап беруге үйретеді. Кез келген пікірталас алдында терең зерттеу жүргізу керек. Ақпаратты табу, оны жүйелеу және оның негізінде аргументтер құру — зерттеушілік қабілеттерді дамытады.

Деңгейлік тапсырмалар арқылы мұғалім оқушының оқу процесіндегі прогресін қадағалап, оның қай деңгейде қиындыққа тап болатынын анықтай алады. Бұл мұғалімге жеке оқыту стратегиясын құруға мүмкіндік береді. Деңгейлік тапсырмалар мұғалімге оқушылардың білімін объективті бағалауға және олардың жеке қажеттіліктеріне сай оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, интеллектуалды құзыреттілік адамға тек білім үшін ғана емес, өмірде түрлі жағдайларда қолдану үшін де қажет деген тұжырымға тоқталдық.

Қорытындылар. Бүгінгі цифрландырылған заманда ақпарат алу мен оны меңгеру жаңа мүмкіндіктер тудырып отыр. Қазіргі таңда жас жеткіншектерге тек бір дағдыны дамытып, білім алу жеткіліксіз. Интеллектуалды құзыреттілік арқылы жеке тұлға білімін, дағдыларын және тәжірибесін қолдана отырып, түрлі мәселелерді тиімді және креативті шеше алады. Интеллектуалды құзыреттілікті қазақ тілі сабақтарында тиімді пайдалану балалардың шығармашылық қабілеттері мен тілдік құзыреттіліктерін дамытуға бағытталады. Жоғарыда негізгі бөлімде көрсетілгендей, баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ тілі сабағында оқушыларға интеллектуалды құзыреттілікті дамыта оқудың түрлі тиімді тәсілдеріне тоқталуға болатынын анықтадық. Мәселен, диалогтық оқыту, пікірталас, мәтінмен жұмыс, тілдік ойындар оқушылардың сөздік қорын байытып, тілді еркін қолдануға көмектеседі. Қазақ тілі сабағында эссе, өлең жазу, әңгіме құрастыру, мәтіндерді өз бетінше жалғастыру секілді шығармашылық тапсырмаларды беру арқылы оқушылардың қиялын, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға болады. Интеллектуалды құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар әр

оқушының жеке оқу қажеттіліктерін ескеріп, олардың тілге деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдіс оқушылардың өзіндік дамуында, дербес ойлауында және өз бетінше шешім қабылдау қабілеттерін жетілдіреді.

Қорытындылай келе, қазақ тілі сабағында интеллектуалды құзыреттілікті тиімді пайдалану оқушылардың тілдік дағдыларын, ойлау қабілеттерін және тілдік коммуникацияда табысты болуына қажетті қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс білім беру процесін нәтижелі етіп, оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Тілдік орта интеллектуалды құзыреттілікті қалыптастырудың маңызды факторларының бірі. Ол адамның танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ оның қоғаммен және мәдениетпен өзара әрекеттесуіне жағдай жасайды. Сондықтан білім беру мен даму үдерістерінде тілдік ортаны саналы түрде ұйымдастыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Педагогиканың философиясы және әдіснамасы. / Ш.Таубаева. Алматы «Қазақ университеті» 2023 – 164б.
2. Мышление и речь. Психологическое исследование / Л.С.Выготский. Государственное социально-экономическое издательство Москва. Ленинград, 1934г – 28с.
3. Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық./ Т.Н.Ермекова, Ж.К.Отарбекова, Р.Н.Мұнасаева. – Астана: Арман-ПВ баспасы, 2017 – 24б.
4. Педагогика. Университеттер студенттеріне арналған оқу құралы 3-басылым / Ж.Б.Қоянбаев., Р.М.Қоянбаев. Алматы 2004 – 244б.
5. Педагогиканың философиясы және әдіснамасы. / Ш.Таубаева. Алматы «Қазақ университеті» 2023 – 164б.
6. Тіл білімінің негіздері. Аханов К. / Алматы, 2002-59б.
7. Chomsky N. Reflections on language / N. Chomsky — New York: Pantheon Books, 1976. — 269 с.
8. Hymes D.. On communicative competence / D. Hymes // Sociolinguistics: Selected readings; под ред. J.B. Pride, J. Holmes — Harmondsworth: Penguin, 1972. — с. 269–293.
9. Пиаже Ж.. Генетический аспект языка и мышления / Ж. Пиаже // Психолингвистика; под ред. Шахнарович А.М. — Москва: Прогресс, 1984. — с. 325–335.
10. Педагогиканың философиясы және әдіснамасы. / Ш.Таубаева. Алматы «Қазақ университеті» 2023 – 171б.
11. Құзыреттілікке негізделген тұжырымдамалық өріс: құзыреттілік, құзыреттілік, математикалық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік. Ғаламдық ғылыми әлеует. / Ильяшенко.Л.К., Мешкова.Л.М. Педагогика және психология. – 2014. - No 3 (36). - Б.16-17

ШЕТ ТІЛІ ОҚУЛЫҒЫН ҚҰРАСТЫРУДЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗІ

Касенова А.М.

Магистр

Педагогикалық институт
Астана Халықаралық университеті
қ. Астана, Қазақстан Республикасы

Аннотация:

Мақалада шет тілін оқытуға арналған оқулықтарды құрастырудың концептуалдық негіздері мен құрылымдық ерекшеліктері әлеуметтік және мәдени контекстте терең талданады, бұл білім беру процесінде тіл үйренушілердің қарым-қатынас дағдыларын дамытуға бағытталған жаңа тәсілдердің өзектілігін көрсетеді. Оқулықтың концептуалдық негізі тек тіл үйретудің тиімділігін арттыруда ғана емес, сонымен бірге студенттердің қоғамдағы рөлін, мәдениаралық коммуникацияны дамытудағы мүмкіндіктерін кеңейтуде де маңызды рөл атқарады. Осы тұрғыда, оқулықта ұсынылатын материалдар мен әдістемелік тәсілдер әлеуметтік және мәдени аспектілерді ескере отырып, студенттерді көпмәдениетті ортада тиімді әрекет етуге даярлауға бағытталған. Авторлар шет тілін оқытудағы негізгі әдістемелік принциптерді қарастыра отырып, ғылыми негізділік, циклдық құрылым және әдістемелік алуан түрлілік сияқты маңызды мәселелердің білім беру жүйесіндегі маңыздылығын және олардың әртүрлі әлеуметтік жағдайларда тиімді қолданылу мүмкіндіктерін атап көрсетеді. Оқулық құрылымының әртүрлі деңгейде ұйымдастырылуы (микроциклдер, грамматикалық және сөйлеу дағдылары) студенттердің тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік және мәдени ортадағы қарым-қатынасына қажетті дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқу бағдарламалары мен оқулықтың арасындағы тығыз байланыс, әсіресе жаһандану мен ақпараттық қоғамның талаптарына жауап беру тұрғысынан, білім беру процесінің сапасын арттырудағы маңыздылығын көрсетеді. Осы зерттеу шет тілін оқытуда жаңа әдістемелік бағыттарды айқындап, оқулықтың тиімділігін арттыруға және оны әлеуметтік қажеттіліктерге сәйкес жаңартуға ықпал ететін ғылыми негіздерді тұжырымдайды.

Кілт сөздер: шет тілін оқыту, оқулық құрылымы, концептуалдық негіз, коммуникативтік құзыреттілік, әдістемелік принциптер, циклдық құрылым, тілдік дағдылар, оқу бағдарламасы, жоғары білім, тіл үйрету.

Шет тілі оқулығын құрастырудың концептуалдық негіздері мен құрылымдық ерекшеліктері

Қазіргі жаһандану және ақпараттық қоғамда өмір сүру, халықаралық байланыстардың артуы және көпмәдениетті ортада тиімді қарым-қатынас жасау үшін шет тілдерін меңгеру адамға тек кәсіби ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени деңгейде де кең мүмкіндіктер ұсынады. Бұл процесс, өз кезегінде, білім беру мен мәдениетаралық байланыстарды нығайту үшін шет тілін меңгерудің

стратегиялық маңыздылығын арттырады. Қазақстанның Болон процесіне қосылуы мен еуропалық білім беру парадигмасына өтуі еліміздегі білім жүйесін жаһандық стандарттарға сәйкестендіруді, оның ішінде шет тілдерін оқытудың тиімділігін арттыруды қажет етеді. Осы орайда педагогикалық интеграция мен халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығы айқын көрінеді, себебі бұл үрдістер білім беру мазмұнын жаңғыртып, оны халықаралық талаптарға сәйкестендіреді. Бұл үрдіс жоғары оқу орындарында білім беру мазмұнын халықаралық деңгейге көтеру қажеттілігі мен жаңа әдістемелік тәсілдерді енгізу міндетін алға тартады. Осы мақсатта шет тілін оқытуға арналған оқулықтар мен оқу құралдарының концептуалдық негіздерін құрастыру маңызды қадам болып табылады, себебі олар студенттердің жан-жақты білім алуына, мәдениаралық коммуникацияны меңгеруіне және әлемдік білім кеңістігінде бәсекеге қабілетті болуына ықпал етеді. Осы мақалада шет тілі оқулығын құрастырудың негізгі теориялық және әдістемелік негіздері қарастырылып, олардың студенттердің коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастырудағы маңызды рөлі талданады, себебі заманауи білім беру жүйесі тек тілдік дағдыларды дамытуға ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени құзыреттіліктерді қалыптастыруға да бағытталуы тиіс.

1. Шет тілі оқулығын құрастырудың концептуалдық негізі

Шет тілін оқыту жүйесінде оқулықтың концептуалдық негізі маңызды рөл атқарады, себебі ол оқу құралының мазмұнын, құрылымын және әдістемелік негізін айқындайды. Концептуалдық негіз ұғымы, негізінен, оқулықтың оқу материалының ұсынылу тәсілін, оның құрылымын, сонымен қатар педагогикалық мақсаттарды белгілеуді білдіретін теориялық құрылымды сипаттайды. Бұл негіз өз кезегінде, оқытудың тиімділігін қамтамасыз ету үшін студенттердің тіл үйретуге деген қажеттіліктеріне және оқу процесінің әлеуметтік әрі білім беру мақсаттарына сай болуға тиіс.

Шет тілін оқытуда негізгі міндеттердің бірі — студенттерді коммуникативтік құзыреттіліктерге үйрету болып табылады. Оқулық осы мақсатты жүзеге асыру үшін тілдік дағдыларды (тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу) жан-жақты дамытуға бағытталған жүйелі және ғылыми негізделген материалдарды ұсынуы қажет. Сонымен қатар, коммуникативтік құзыреттіліктің маңызды құрамдас бөліктеріне, атап айтқанда, лингвистикалық, социолингвистикалық, дискурстық және стратегиялық құзыреттіліктерді дамытуға ерекше

назар аудару қажет. Бұл құзыреттіліктердің әрқайсысы шет тілін меңгерудің сапасы мен нәтижелілігіне айтарлықтай әсер етеді, себебі заманауи білім беру жүйесі тек тілдік дағдыларды ғана емес, сондай-ақ студенттердің мәдениаралық қарым-қатынас жасау қабілеттерін де дамытуды мақсат етеді.

2. Оқулықты құрастырудың негізгі принциптері

Оқулықтың құрылымын құрастыруда бірнеше негізгі педагогикалық принциптерді ескеру маңызды, себебі олар оқу құралының тиімділігін арттырып, студенттердің коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыруға, сондай-ақ олардың тіл үйрену деңгейін жоғары деңгейде дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай принциптер білім беру үдерісінің сапасын жақсартуға ғана емес, сонымен қатар студенттердің кәсіби интеграциясына да ықпал етеді, өйткені қазіргі жаһандану жағдайында еңбек нарығының талаптары білім мен кәсіби дағдылардың синергиясын талап етеді.

Ғылыми негізділік принципі оқулықтың мазмұны мен құрылымын ғылыми тұрғыдан негіздеуді білдіреді. Бұл принцип тілдік материалдардың дәлдігі мен әдістемелік негіздің құрылымдық логикасын қамтиды, әрі оқу құралдарының студенттерге түсінікті әрі қолжетімді түрде берілуін қамтамасыз етеді. Ғылыми негізділік студенттердің кәсіби дағдыларын дамытуға ықпал ететін әлеуметтік-мәдени, тілдік және коммуникативтік аспектілерді ескеруге мүмкіндік береді. Осылайша, оқулық студенттердің тек тілдік дағдыларын меңгеруіне ғана емес, сонымен қатар олардың кәсіби деңгейде бәсекеге қабілетті болуына, халықаралық білім кеңістігінде өзіндік орны болуына да жол ашады.

Циклдық құрылым принципі оқулықтың материалдарын тиімді тақырыптық тұрғыдан ұйымдастыруды қарастырады. Бұл принцип студенттерге негізгі коммуникативтік тақырыптарды қысқа мерзім ішінде меңгеруге мүмкіндік береді, әрі тіл үйренудің кезеңі және жүйелі дамуын қамтамасыз етеді. Әр циклде тілдік, сөйлеу және коммуникативтік тапсырмалар ұсынылып, олар өзара байланысты болады. Мұндай құрылым студенттерді әлеуметтік және кәсіби қарым-қатынасқа бейімдейді, олардың кәсіби интеграциясын жеңілдетеді, бұл да оқу процесінің нәтижелілігін арттыруға ықпал етеді.

Әдістемелік алуан түрлілік принципі оқулықта әртүрлі әдістемелік тәсілдерді интеграциялауды қарастырады. Бұл принцип оқыту мақсаттарына сәйкес келетін әдістерді қолдануды талап етеді. Мысалы, коммуникативтік әдіс шет тілін функционалды түрде оқытуды қамтамасыз етіп,

студенттердің сөйлеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын жетілдіруге бағытталған әртүрлі әдістер оқу үдерісін жан-жақты байытады, студенттердің коммуникативтік құзыреттіліктерін арттырып, олардың кәсіби саладағы бәсекеге қабілеттілігін дамытуға ықпал етеді.

3. Оқулықтың құрылымы мен мазмұны

Оқулықтың құрылымы мен мазмұнын құрастыру барысында білім беру процесінің тиімділігі мен оның әлеуметтік және кәсіби интеграциясын ескеру өте маңызды. Студенттердің білімін тереңдету және олардың кәсіби дайындық деңгейін арттыру мақсатында оқулықтың құрылымы мен мазмұны ғылыми және әдіснамалық тұрғыдан негізделген болуы керек. Оқулықтың құрылымы «қарапайымнан күрделеге қарай» принципіне негізделген, бұл студенттердің білімін біртіндеп кеңейтуге және дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл принцип микроциклдердің мазмұнын құрылымдауда шешуші рөл атқарады, себебі ол студенттердің кәсіби дағдыларын қалыптастыруға бағытталған кезеңді әдістемелік тәсілді ұсынады.

Микроциклдердің құрылымы әрбір бөлікте студенттердің тілдік дағдыларын дамытуға және олардың кәсіби саладағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған. Әр микроциклдің алғашқы кезеңі грамматикалық ережелер мен тілдік материалдарды меңгеруге арналады, бұл студенттердің теориялық білімдерін тереңдетуге көмектеседі. Мысалы, екінші микроциклде етістік формалары, уақыттардың келісімі және етістіктердің қолданылуы туралы материал беріледі. Бұл материалдарды меңгеру студенттерге тек тілдің грамматикалық негіздерін түсінуге ғана емес, сонымен қатар оларды нақты кәсіби қарым-қатынаста қолдана білуге мүмкіндік береді. Әр микроциклде студенттер сөйлеу мен тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар орындайды, бұл олардың коммуникативтік құзыреттіліктерін кәсіби тұрғыдан жетілдіруге мүмкіндік береді.

Микроциклдің құрылымы тілдік материалдан сөйлеу материалдарына қарай жылжуды ұсынады, бұл оқушылардың дағдыларын кеңейтіп, олардың кәсіби қарым-қатынасқа дайын болуын қамтамасыз етеді. Мысалы, бірінші микроциклде грамматикалық жаттығулардан кейін мәтіндер мен ауызша практикаға арналған тапсырмаларға көшеді, бұл студенттердің шет тілін тек академиялық тұрғыда емес, сондай-ақ еңбек нарығындағы нақты жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл олардың тіл дағдыларын тереңдетіп, оларды кәсіби салада тиімді пайдалануға дайын етеді.

Микроцикл	Мақсат	Мысал	Кәсіби Интеграция
1. Грамматикалық материалдарды меңгеру	Студенттер грамматикалық ережелерді меңгеріп, тілдің құрылымын түсіну	Simple Present Tense: "I attend meetings every Monday." ("Мен әр дүйсенбіде жиналысқа қатысамын.")	Студенттер өз жұмысын немесе компаниясының жұмыстарын сипаттағанда осы уақыт формасын қолданады.

2. Сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамыту	Грамматикалық білімдерді сөйлеу мен тыңдауда қолдану арқылы сенімді болу	Аудио немесе бейнемазмұн: "We propose a partnership agreement for 3 years." ("Біз үш жылдық серіктестік келісімін ұсынамыз.")	Студенттер тыңдау мен сөйлеу дағдыларын дамыту арқылы бизнес келіссөздерінде немесе халықаралық жобаларда коммуникативтік құзыреттіліктерін арттырады.
3. Сөйлеу материалдарына көшу және кәсіби контексте қолдану	Студенттер оқыған материалды нақты кәсіби контексте қолдану	Рөлдік ойын: "I believe this collaboration will help us reach new markets." ("Менің ойымша, бұл ынтымақтастық бізге жаңа нарықтарға шығуға көмектеседі.")	Студенттер халықаралық бизнес және кәсіби қатынастарда тиімді сөйлеуге дайын болады, нақты еңбек нарығындағы жағдайларға дайындалады.

1-кесте Микроциклдардың мақсаты мен кәсіби интеграциясы

Логикалық ұйымдастыру принципі микроциклдер мен оқыту процесінің үйлесімділігін қамтамасыз етеді. Бұл принцип студенттердің тілдік және коммуникативтік дағдыларын біртіндеп дамытуға негізделеді. Алдымен студенттер грамматикалық ережелерді меңгерсе, кейін социолингвистикалық және дискурстық құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған тапсырмалар беріледі. Мысалы, мәтіндер арқылы тілдің мәдени

контекстте қалай қолданылатынын түсіну, социокультурлық аспектілерді меңгеру өте маңызды, себебі бұл студенттердің тек теориялық білімін ғана емес, сонымен қатар тілдің нақты әлеуметтік және кәсіби ортада қолдану қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай әдіс студенттерге тілдің тек грамматикалық құрылымдарын ғана емес, сонымен қатар оны практикалық кәсіби салада қолдану дағдыларын меңгеруге көмектеседі.

Этап	Мақсат	Мысал	Кәсіби интеграция
1. Грамматикалық білім	Студенттер грамматикалық ережелерді меңгеріп, тілдің құрылымын түсінеді.	Present Perfect Tense: "I have worked in marketing for five years."	Жұмыс тәжірибесі немесе жобалардағы жетістіктерді сипаттау үшін осы құрылымды қолдану.
2. Социолингвистикалық және дискурстық дағдылар	Студенттер тілдің мәдени және әлеуметтік контекстте қолданылуын түсінеді, социокультурлық аспектілерді меңгереді.	Бизнес кездесулерінде қолданылатын сөз тіркестері: "Let's move forward with this idea." / "I believe this would be a good fit for our market."	Халықаралық бизнес келіссөздерінде, кездесулерде немесе презентациялар жасау кезінде коммуникацияны жетілдіру.
3. Практикалық қолдану	Студенттер грамматикалық құрылымдар мен мәдени контекстті нақты кәсіби жағдайларда қолдана бастайды.	Рөлдік ойындар: "I believe this partnership will help both of our companies expand in the global market."	Жұмыс нарығында нақты қарым-қатынас жасауға дайын болу. Кәсіби ортада тиімді қарым-қатынас дағдыларын меңгеру.

2-кесте Грамматикалық білім мен кәсіби интеграция: Дағдыларды меңгеру этаптары

4. Оқу бағдарламасының маңызы

Оқу бағдарламасының маңызы шет тілін меңгеру үдерісінің тиімділігі мен нәтижелілігін айқындайды, ал ол өз кезегінде студенттердің кәсіби интеграциясына тікелей әсер етеді. Оқу бағдарламасының түрі оқулықтың мазмұнын және құрылымын айқындай отырып, студенттердің тілдік дағдыларын кәсіби саланың талаптарына сай дамытуға бағытталады. Синтетикалық, аналитикалық, құрылымдық және функционалды бағдарламалар әртүрлі мақсаттарға жетуге ықпал етеді, олардың әрқайсысы тіл үйретудің нақты аспектілеріне ерекше назар аударады. Мысалы, синтетикалық бағдарламалар грамматикалық құрылымдар мен тілдік функцияларға мән берсе, аналитикалық бағдарламалар тілдің қолдану аспектілеріне, яғни коммуникативтік әрекеттерді жүзеге асыруға басымдық береді. Осы бағдарламалар шет тілін меңгерудің әртүрлі деңгейлерінде студенттердің

кәсіби қарым-қатынасқа қажетті дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Тіл үйретудің тиімділігін арттыру үшін оқу бағдарламасы мен оқулықтың арасында кәсіби интеграция тұрғысынан тығыз байланыс орнатылуы өте маңызды. Бұл байланыс студенттердің тек теориялық білім алуы ғана емес, сондай-ақ шет тілін нақты кәсіби ортада қолдана білу дағдыларын игеруіне мүмкіндік береді. Егер оқулық коммуникациялық тапсырмаларға бағытталса, оның құрылымы тілдік материалдың айқын жүйеленуін талап етпеуі мүмкін, бірақ мұндай жағдайда оқу материалы студенттердің кәсіби қарым-қатынасқа дайындығын арттыру мақсатында коммуникациялық міндеттерге негізделеді. Бұл тәсіл студенттердің шет тілінде кәсіби салалардағы тапсырмаларды тиімді орындауға қабілеттіліктерін дамытуға ықпал етеді, өйткені олар тек тілдік құрылымдарды емес, сол тілдегі нақты кәсіби әрекеттерді де меңгереді.

Қорытынды:

Шет тілін оқыту қазіргі білім беру жүйесінде тек тілдік дағдыларды дамытуға ғана емес, студенттердің кәсіби және әлеуметтік интеграциясына, мәдениаралық коммуникацияға да бағытталуы тиіс. Мақалада шет тілі оқулығын құрастырудың концептуалдық негіздері мен құрылымдық ерекшеліктері қарастырылды, сондай-ақ студенттердің коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға арналған әдістемелік принциптер талданды. Жаһандану мен еңбек нарығының өзгеруіне байланысты, шет тілін меңгеру тек тілдік емес, кәсіби және әлеуметтік дағдыларды да қамтуы қажет.

Оқулықтардың құрылымындағы циклдық ұйымдастыру мен әдістемелік алуан түрлілік білім беру үдерісінің тиімділігін арттырып, студенттердің шет тілінде кәсіби қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Оқулықтар мен оқу бағдарламаларын әлеуметтік және кәсіби контекстке сәйкес құрастыру, студенттердің болашақ жұмыс нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді. Бұл шет тілін оқытудың халықаралық деңгейде жаңартылуын қамтамасыз етіп, студенттердің әлемдік қоғамда өз орнын табуына жол ашады.

Қорыта келгенде, шет тілін оқытуға арналған оқу құралдарын ғылыми негіздермен құрастыру және олардың әлеуметтік, мәдени, кәсіби интеграциясын ескере отырып жаңарту білім беру жүйесінің заманауи талаптарына сай білім алушыларды даярлауға бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Арапова, Т. Ш. Шет тілін оқыту әдістемесі: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 240 б.

2. Әлиев А. А., Жұмабаев Б. Қ., Сейтова Ж. А. Шет тілі оқулығын құрастырудың концептуалдық негіздері мен құрылымдық ерекшеліктері. — Алматы: Жоғары оқу орындарына арналған оқу құралдары, 2024. — 43 б.

3. Беляева, Л.А. Современные тенденции в обучении иностранным языкам в условиях глобализации — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство "Высшая школа", 2023. — 220 с

4. Жаркынбекова, Н. Қ. Шет тілін оқытуда коммуникативтік әдіс: теория және тәжірибе. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 198 б.

5. Петрова, Н.В. Влияние международных стандартов на преподавание иностранных языков в вузах // Образование и наука. — 2023. — № 4. — С. 112-118.

6. Мухаметжанова, М. Р. Шет тілін оқыту жүйесіндегі инновациялық технологиялар. – Қарағанды: Қарағанды университеті, 2017. – 312 б.

7. Васильева, Л.К. Цикличность в обучении иностранным языкам: теоретические основы и практическое применение // Педагогика и психология. — 2024. — № 6. — С. 55-60.

8. Иванова, А.С. Проблемы и перспективы преподавания иностранных языков в современных условиях. — М.: Научный мир, 2022. — 310 с.

9. Рахметова, Ж. Ж. Қазіргі кезеңдегі шет тілін оқыту: теория мен тәжірибе. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 276 б.

10. Әбдіқалықова, М. Ә. Шет тілін оқыту әдістемесінде коммуникативтік құзыреттілік. – Астана: Нұрлан, 2019. – 178 б.

11. Фролов А. Н. (ред.). Новые направления в обучении иностранным языкам. — Санкт-Петербург: Издательство "Наука", 2023. — 290 с.

ТОНЫКӨКТЕН БАСТАУ АЛҒАН «МӘНГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ҮШІН МАҢЫЗЫ

Оспанова Л.А.

Тарих пәнінің оқытушысы

«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі» ЖММ

қ. Жезқазған, Ұлытау облысы, Қазақстан Республикасы

Елбасы Ұлы дала төсін дүбірлеткен ер бабалардың асыл мұратын іске асырып, заманауи іргелі мемлекет құрып қана қоймай, мыңжылдықтарда да мызғымайтын «Мәңгілік Ел» құрудың тарихи бағдарын ұсынды. 2014 жылы болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін бастама – «Мәңгілік Ел» идеясын жариялап, межелеп берді. «Мәңгілік Ел» – Тұңғыш Президент Н. Ә. Назарбаев бастаған барлық қазақстандықтардың бірегей миссиясына айналды десек, қателеспегендігіміз болар. Бұл идея халқымыздың ғасырлар бойғы аңсаған арманына ғана емес, Қазақстанның тәуелсіз жылдарындағы 9 дамуының нақты нәтижелеріне негізделеді. Елбасы халықтың өткен тарихын елдің бүгіні мен келешегінің темірқазығы екеніне үнемі назар аударып келеді.

Өйткені тарихи зердеде болашақтың бағдарын айқындайтын үлкен мүмкіншіліктер бар. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы – қазіргі қазақ ұлтының мақсат-мүддесіне және Қазақстанды ортақ Отан еткен ұлыстардың ұлттық идеяларына негізделген жасампаз идеология. Өткенімізден сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы басты мұратымыз». Осы орайда «Мәңгілік Ел» - отандастардың бірегей тарихи мақсаты мен қаһармандық ұраны десек қателеспейміз. Аталған идея қазақ елінің ғасырлар бойы армандаған мақсаты ғана емес, Тәуелсіздік жолындағы жанқиярлық еңбегі мен тынымсыз шығармашылығының нәтижелері арқылы қол жеткен асу. Сондықтан да «Мәңгілік ел» ұғымын тереңнен түсіндіру, тарихи негіздерін көрсету

мәселелері әрбір қазақстандық үшін маңызды болып табылады.

Тамыры терең тарихқа үңілсек, Мәңгілік ел — түрік жұртының данагөйі, үш бірдей қағанның кеңесшісі болған атақты Тоныкөк (Тұй-ұқық) негізін қалаған идея. [1, 20-21 бб.]. Елтеріс Құтлық қаған екінші Түрік қағанатын құрғаннан кейін Тоныкөк «Мәңгілік ел» идеясын қолға алды. Мәңгілік ел — мақсаты түрік елінің билігі деп осыдан 13 ғасыр бұрын мәңгілік идеясын ұсынған. Елдің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін геосаяси және ішкі, сыртқы қорғаныс шеңберін жасап, мәңгілік ел саясатын Көк Түріктер іске асырды. Сол идея, сол мұрат бүгінгі қазақ елінің бас ұранына айналууда. Бұл жерде елдің тарих сахнасынан кетпей, сақталуын тілейді. Мәңгілік ел дегеніміз — мемлекеттің ғасырлар тоғысында, ірі державалар арасында бәсекеге төтеп беріп, өзіндік қорғаныс саясатын ұстану деп түсінуге болады. Орхон өзенінің бойында Түрік қағанатының Ордабалық деген астанасы болған. Қағанаттың хан ордасы мемлекеттің ішкі ядросы. Оны қорғайтын арнайы полиция (тұрғақ деп аталған) және оған қоса тұрақты әскер (шерік деп аталған) пайдаланылды. Ішкі қорғаныс деп атаған екінші шеңбер белдеуін түрлі тайпалар қорғап тұрды. Үшінші шеңберде «он оқ» Түркештер тұрды. Қырғыздар, Кидандар, Татабилер, Таңғыттар, Басмылдар да үшінші шеңбердің қорғаушысы болды. Осы үш шеңбер тұтас империяны қорғап тұрды. Түріктер осы 3 шеңберді орнатып болған соң, «Мәңгілік ел» идеясын нық бекемдейді.

Сонымен қатар ғұлама ойшыл, сазгер, қобыз жасаушы Қорқыт бабамыздың өлімге қарсы тұрып, мәңгі өмірге ұмтылуы, тек Қорқыттың ғана емес, сол замандағы билеушілердің елдің мәңгі өмір сүруін қалағандығын білдіреді. М. Әуезов Қорқыттың мәңгілік өмір туралы толғаныстарының негізгі философиялық түйінін аша келіп, оның болашақ ұрпақ үшін дүниетанымдық маңызы зор, мәңгілік мұра екенін атап өткен. Қазақ халқы арасында тараған аңыздардан Қорқытты бірде айтулы күй атасы ретінде көрсек, енді біразында ол өлім атаулыға қарсы шара іздеген қамқоршы ретінде көрінеді. Қорқытты мәңгі өмірді іздеген, бақилық болғысы келмеген деген түсінікті, халқына жерұйықты іздеген Асан Қайғымен түсіндіруге болады. Асан Қайғы өз халқы үшін ең қолайлы, ең құнарлы жерді іздегендігі белгілі. Утопиялық көзқарастағы Асан қайғының жерұйықты іздеудегі мақсаты — халқының жайлы жерге қоныстанып, болашақта «мәңгі ел» болуын қалаған.

Көрнекті еуразияшыл ғалым, тарихшы-этнолог Л.Н.Гумилев «От Руси к России» атты еңбегінде: «Еуразия құрлығы үш рет біріктірілді. Алғашында оны Ұлы Түркі қағанатын құрған көне түріктер біріктірді. Түріктерден кейін Шыңғыс хан бастаған монғолдар, кейіннен Ресей өз қолына алды» — дейді.[4, 382 б.] Л.Н.Гумилев еуразия құрлығының бірлігі, мәңгілігі туралы ойын көне түріктерден бастайды. Қазақстан Республикасының президенті

Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен қалыптасып жатқан Еуразиялық идеясының негізінде Ресейлік емес, түріктік ынтымақтастыққа қол жеткізіп, көне түріктердің мәңгілік ел идеясының өміршеңдігін дәлелдеуіміз керек. «Тұтас түрік елі» идеясынан «біртұтас Түркістан» идеясына дейінгі бабаларымыздың атқарған істері едәуір. Елбасы Түрік бірлігі идеясын тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап көтеруде. Ел азаматтары мен Қазақстан саяси элитасының ұлттық идеология қалыптастыру жолындағы ойларын Елбасы сараптады. «Біртұтас Түркістан идеясы», «Түркістан конфедерациясы», «Еуразиялық одақ идеясы», «Қазақстандық ұлт идеясы», «Жерұйық», «Атамекен», «Қазақ Елі идеясы» сынды ұғымдар арқылы мемлекет құрушы қазақ халқы мен тарихи тағдыр тоғыстырған ұлттарға ортақ боларлық идея, мемлекеттік мәнге ие боларлық идеология қарастырылды. Мәңгілік Ел идеясы — қазақ ұлтының мақсат-мүддесіне және елімізді ортақ Отан еткен жүз отыздан астам ұлттар мен ұлыстардың ұлттық идеясына негізделген идеология болатынына сенуге болады.

Еуроцентристік көзқарас бойынша түркі тілдес халықтардың ынтымақтастығына деген сын айтушылар көп. Түркі интеграциясын Т. Рысқұлов пен М.К. Ататүрік бастаса, кейін нақты практикалық шараларды қолға алған ҚР тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың шешуші саясаты өз жемісін берді. Н.Ә. Назарбаевтың түрік халықтарының бірлігін нығайтудағы тарихи рөлінің қаншалықты маңызды болғанын аңғаруға болады. Қазақстан Халықаралық «Түрксой» ұйымына қолдау көрсетіп, түрік дүниесінің барын бағалап, жоғын түгендеуге жол сілтеді. Халықаралық аренада Қазақстанның беделі нығайған сайын, түрік мемлекеттерінің бірлігі идеясы ашық әрі табанды насихаттала бастады.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Тарихтың алға қойып отырған өктем талабы әрбір түрік еліне әртүрлі салада саяси, экономикалық, мәдени және гуманитарлық тәсілдермен бірігу проблемасын шешудің бәріне бірдей тең институттық тетіктерін жаппай-тұрмай іздестіруді міндеттейді» [3, 120 б.], — дей отырып, түрік мемлекеттері интеграциясының тиімді жолдарын іздеу қажеттілігін көрсетті.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2000 жылы 14-желтоқсанда латын алфавитіне көшу мәселесіне қатысты өз пікірін білдіре келіп, өте мұқият дайындықтан соң латын алфавитіне көшетінімізді айтты. Бұл жерде Тоныкөк негізін салған «Мәңгілік ел» идеясын қалпына келтіруші, жандандырушы Ұлт Көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтың қазақ халқына славяндық кириллица емес, түркі тектес бауырларымыз қолданатын латын қарпіне көшудің қажеттілігін айтты. «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Түркі халықтары жұмылған жұдырықтай болып біріккен кезде геосаяси өмірге тең құқықты субъект ретінде ықпал ете алады, мәдени әлемдегі өзара қарым-қатынастарда қайдағы бір

енжар, ынжық элемент ретінде емес, өзгелермен терезесі тең тұлға ретінде бой көрсете алады. Бұл бағыттағы алғашқы игі қадам ортаазиялық одақтың құрылуы болды. Оның шеңберінде біздің бәрімізге ортақ мәдени ұқсастығымызды жете сезіну арқылы деңгейіміздің көтеріле түсетіні сөзсіз» — деп түрік бірлігінің болашағына зор үмітпен қарады [3, 121 б.]

Қазіргі кезде, Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен жүргізілген түркі тілдес мемлекеттерді жақындастыру саясаты, елімізді Орталық Азияның көшбасшысына айналдыру идеясы өз жемісін берді. Оған Түркістандағы Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ашылуы, 2009 жылы Түркияның «Түрік ошақтары» қоғамдық ұйымынан Н.Ә.Назарбаевқа «Түркі әлеміне қызмет» марапатының берілуі, Астанада Түрік академиясының ашылуы, сонымен қатар, Анкара қаласындағы «Генчлер» саябағына Н.Назарбаев ескерткішінің орнатылуы, Түркия Президенті Абдулла Гүлдің Президент Н.Назарбаевты «түркітілдес халықтардың көшбасшысы» деп бағалауы — Елбасының түркі әлемін біріктіру, экономикалық және мәдени салаларды тығыз байланыстыру жолындағы тарихи еңбегіне берілген әділетті баға болды. Елбасының түркі интеграциясы жолындағы қызметінің мақсаттарының бірі — экономикалық ынтымақтастыққа негізделген.

2012 жылдың 12-желтоқсаны күні Түркия астанасы Анкара қаласында Лев Гумилевтің 100 жылдығына орай өткен «Лев Гумилев және оның түркологиялық ғылыми мұрасы» атты конференцияда Алтайлық түркітанушы Беликовтың: «Бүгін Мая күнтізбесі бойынша тұтас бір кезең аяқталып, түркі жұртының дәуірі басталды!» — деген жалынды сөздері барша түркі халықтарын дүр сілкіндіріп, ертеңге деген ерен сенім ұялатып отырғаны аян. ХХІ ғасырды Түрік мәдениетінің ғасыры болады деп болжам жасаушылардың қатары күн санап артып келеді. Осы орайда Түркі кеңесі Бас хатшысының орынбасары, түркітанушы ғалым Дархан Қыдырәлі: «Енді осы Еуразиялық кеңістікті толтыра беруіміз керек. Түріктің бойындағы пассионарлық қасиет қайта оянууда. Түркі мәдениетінсіз, түркілік санасыз, түркі тарихынсыз Еуразия кеңістігін елестету мүмкін емес. Ежелгі түркілер, сақтар мен скифтер, ғұндар мен қыпшақтар Еуразияның ең даласын еркін қоныстанған. Бүгінгі түсінікпен алғанда, Алтын Орданы да Еуразиялық мемлекет деп атауға болады. Біздіңше, Шыңғысхан идеялық тұрғыда ұлы түркілік идеяны көтеріп, қос мұхиттың арасын мекендеген халықтың жадындағы тарихи сананы қайта жаңғыртқан», — дейді.

Белгілі тарихшы, 1837-1847 жылдардағы Кенесары Қасымов бастаған қазақтардың көтерілісі жайында диссертация жазған ғалым Елтоқ Ділімұхамедовтың қызы Эльза Ділімұхамедова Л.Н.Гумилевтен сұхбат алады. Лев Николаевич Гумилев «Қазақтың пассионар тұлғасы кім?» деген

сұраққа: «Ол, әрине, хан Кенелерің» деп жауап беріпті. Эльза Елтоққызы «Қазақстанды алда не күтіп тұр?» деп сұрайды. Сонда ол: «Қазақстанда таяу уақытта мықты серпіліс, пассионарлық дүмпу болады» деген екен. Бұл жерде Л.Н.Гумилевтің этностардың өмір сүруі теориясы бойынша әрбір ұлт, әр халық 1200-1500 жылдай өмір сүреді. Осы кезеңде халықтың туып, өсіп-өркендеп, даму шыңына жететіні, содан соң біртіндеп құлдырап құрдымға кететіні дәлелденген. Осы эволюциялық үрдіске 1500-дей жыл кетеді екен. Ал Қазақ хандығы XV ғасырдың ортасында құрылды. 14 ғасырдың орта шенінде қазақ халқы пайда болады. Соған қарағанда, халықтың даму жолының шырқау шегіне жақындап қалдық деп ойлаймын. Эльза Ділімұхамедова Гумилевке тағы да бір сұрағын қойып, «халықтың күшейіп бара жатқанын қалай білуге болады?» дейді. Сонда ғалым: «Оның белгісі сол жерде алқалы жиындар өтеді. Халық пассионарлық болып жатса, тарихын зерттейді. Пассионар тұлғалар көбейеді. Алдымен бір адам туады, ол өз ойларымен екінші адамның ойын қозғайды. Және адам баласының ойына келмейтін биік мақсаттар қойып, елді жұмылдырып, соған қол жеткізеді. Міне, пассионар халықтың белгісі осындай» деген екен [5]. Гумилевтың айтқан сөздері жаңа дәуірге қадам басып жатқан Қазақ елінің қазіргі жағдайымен тұспа-тұс келеді. Гумилевтың «алқалы жиындар өтеді» дегені түркі ұрпақтарының ынтымақтастық жолында атқарып жатқан шаралары болса, «тарихын зерттейді» дегені түркі академиясының құрылуы және де 2013 жылы 5 маусымдағы М.Тажиннің ұлттық тарихты зерделеу бағдарламасының жариялануы, сонан кейін, «бір адам туады» дегені Ұлт Көшбасшысының дүниеге келуі, сонымен қатар, «адам баласының ойына келмейтін биік мақсаттар қойып, елді жұмылдырып, соған қол жеткізеді» дегені Елбасының Қазақстан 2030 стратегиясын мерзімінен бұрын аяқтап, дамыған 30 елдің қатарына кіру бағытын алға қоюы деуге болады.

Көне түркілердің «Мәңгілік Ел» идеясы үш негізден тұрады: оның біріншісі — көне түркі жазба ескерткіштеріндегі «Мәңгілік Ел» идеясы, екіншісі — Әл-Фарабидің «Қайырымды қалада» философиялық шығармасында, әсіресе, бұл идеяның теориялық-методологиялық тұрғыдан тиянақталуы және үшіншісі — Жүсіп Баласағұнның осы идеяны негіздеген «Құтты Білік» дастаны. Тоныкөк ескерткішінде мемлекеттің тұрақты болуы үшін билікті ұстап отырған қаған мен ақылгөй дана бірауыздылығы, сөз бен істің ажырамауы, елдің тұтастығы үшін ынтымақтың, барлық күштердің ұйытқысы болу қажеттігі түп нысана ретінде айтылады. Түркі халқының елдігінен айырылып, қағансыз қалып, тағы да басқаларға бағынып, одан қайта көтеріле бастағаны, жаңа қаған отырғаннан кейін елдің басын біріктіру шаралары, яғни «түнде ұйықтамай, күндіз отырмай, түркі елі үшін қызыл қанын ағызып, қара терін төккені, күш-қуатын

бергені» паш етіледі. Осының бәрі кейінгі ұрпаққа да үндеу ретінде айтылғаны көрінеді. Сонымен қатар, бұл жерде «Мәңгілік Ел» ұғымы, тәуелсіздік рухы, азаттық идеясы бір-бірімен үндесіп тұр. [4, 187 б].

Әл-Фараби ежелгі грек философиясы мен шығыстың мұсылман ілімдерін байланыстыра отырып, түркі дүниесінің «Мәңгілік Ел» философиясының теориялық негіздемесін жасап берді. Ғалым «Мәңгілік Ел» теориясының негізгі ережелерін «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары туралы», «Мемлекет билеушінің нақыл сөздері», «Азаматтық саясат» шығармаларында баяндайды. Бақытқа жету жолында адамдардың арасындағы қайырымдылық пен түсінуділік, бір-біріне көмек беру, достық пен бейбітшілік, тәрбие мен тәлім — Әл-Фарабидің тұтас әлеуметтік-саяси теориясының ажырамас бір бөлігін құрайды. Мемлекет пен қоғамның кемелденуі туралы әлеуметтік-саяси теориясында мемлекет басқарушылары мен сол қоғамда өмір сүретін адамдардың да ұстануы тиіс мемлекетті басқарудың императивтері мен механизмдері көрсетілді. Сондықтан, бұлардың бәрі қазіргі таңда түркітілдес мемлекеттердің ұлттық құндылықтары ретінде саналуы тиіс. Фараби мемлекеттің міндетін және оның ішкі және сыртқы міндеттерін толық анықтап береді. Сыртқы міндеті ретінде мемлекеттің қайырымды қала тұрғындарын немесе мемлекетті сыртқы жаулардан қорғау, яғни күшті қорғаныс ұйымдастырумен жүктеледі. Ішкі міндеті ретінде мемлекеттің өз халқының бақытқа жетуі үшін көрнекті шараларды іске асыру керек: олар — әділеттілікті орнату, халықты оқыту, оларды керекті ғылыммен толықтыру, адамгершілікке тәрбиелеу, қайырымдылықты тарату және ең жақсы бақытқа жеткізетін әдеттерді бойға сіңіру. Қалған мәселелердің бәрі — экономикалық және саяси мәселелер — негізгі міндетке бағынады, яғни адамдардың бақытқа жетуі олардың рухани жетілуіне тәуелді.

«Құтты білік» дастаны Қарахан мемлекеті түріктерінің тілінде жазылғаны белгілі. Жүсіп Баласағұн «Құтты білікті» 1069-1070 жылдары Баласағұн қаласында бастап, он сегіз айдың ішінде Қашқар қаласында аяқтаған. Жүсіп Баласағұнның

«Құтты білік» шығармасы, араб-парсы әдебиетінің көшірмесі емес. Дастанда X–XI ғасырлардағы Жетісу жерінде тұрған тайпалардың салт-санасы, әдет-ғұрыптары, наным-сенімдері көп жырланған. «Құтты білік» кейіпкерлерінің есімдері де бұрынғы тәңірілік дін нанымдарына қатысты. Басты бейне Күнтуды — әділ ел басшысының рәмізі. Бұл бейне «Күлтегін» («Түркі қағанаты туралы сөз») жазуларынан басталып, әл-Фараби мен Қожа Ахмет Иассауи армандаған түрік мәдениетіндегі үлгі, мұрат тұлғаның бастысы. Жүсіп Баласағұнның басты кейіпкер қылып Күлтегінді көрсетуі түркі мәдениетін жалғастырушы, мәңгілік ел бағдарының қолдаушысы екендігін айқындайды. [3, 18 б]

XVIII ғасырда Қазақ хандығының басын қосып, Айдаһардай Қытайдың аузына түсірмей, ақырған аюдың тырнағынан аман алып қалған Абылай ханның саясаты түркілік мәңгілік ел идеясын жандандырушы тұлғаның ерлігі. Шығыстағы ежелден дұшпанымыз қытайлар жоңғарларды қазақ жеріне айдап салып, сол арқылы қазақ жерін де, жоңғарларды да өзіне қарату еді. Осы соғыста не қазақ, не жоңғар, болмаса екеуі де құруы керек екендігі алпауыт елдердің жаттанды саясаты еді. Бірақ қазақ елі аман қалды. Қазақтың бақытына орай Абылай хандай дара тұлға тарих сахнасына келді. Нәтижесінде бұл соғыста қазақ емес, жоңғар 1758 жылы тарих сахнасынан мүлдем жойылып кетті. Ел басына түскен үлкен қиыншылықтан Абылай хан бабамыз елді біріктіріп, жұмылдырып, соның арқасында қазақ елін аман сақтап қалды. Ендеше, Абылай хан елді біріктірген ұлы тұлға және «мәңгілік ел» идеясын жалғастырушы екендігін мақтанышпен айтуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бас редактор: Ерлан Сыдықов. «MANGI EL» халықаралық ғылыми-көпшілік тарихи журналы, — Алматы, «Pride Print», баспасы, 09.2013. — 108 бет.
2. Күлтегін Тоныкөк: Ежелгі түркі рун жазбалары (Әдеби нұсқасын жасаған Қадыр Мырза Әли..) — Алматы, «Өлке» баспасы, 2001. — 144 бет.
3. Назарбаев Н. Ә. Тарих толқынында. — Алматы, «Жібек жолы» баспа үйі, 2010. — 232 бет.
4. Гумилев Л.Н. От Руси к России. — М: ООО «Издательство АСТ», 2002. — 392 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДАРЫНДЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІ ЖАҒДАЙЫНДА ДАМУЫ

Оразов Е.Ж.

Ақмола облысы білім басқармасының
«Ақмола дарыны» дарынды балалар мен
талантты жастарды анықтау және
қолдау жөніндегі орталығы» коммуналдық
мемлекеттік мекемесінің басшысы

Қазіргі уақытта дарындылық мәселесі өзекті бола түсуде. Бұл, ең алдымен, қоғамның ерекше шығармашылық тұлға деген қажеттілігімен байланысты. Қазіргі қоршаған ортаның белгісіздігі адамның жоғары белсенділігін ғана емес, сонымен

қатар оның шеберлігін, стандартты емес мінез-құлық қабілетін талап етеді.

Дарынды және талантты балаларды ерте анықтау, оқыту және тәрбиелеу білім беру жүйесін жетілдірудің басты проблемаларының бірі болып табылады. Дарынды балаларға ересектердің көмегі,

ерекше назар мен басшылық қажет емес деген пікір бар. Алайда, жеке ерекшеліктеріне байланысты мұндай балалар өздерінің іс-әрекеттерін, мінез-құлқын және ойлауын бағалауға өте сезімтал, олар сенсорлық тітіркендіргіштерге сезімтал және қарым-қатынастар мен байланыстарды жақсы түсінеді.

Дарындылық-ақыл-ой дамуындағы жас нормаларымен салыстырғанда едәуір озық немесе арнайы қабілеттердің ерекше дамуы (музыкалық, көркемдік және т.б.). Балалардың дарындылығын тек оқыту мен тәрбиелеу процесінде, баланың белгілі бір мазмұнды іс-әрекетті орындау барысында анықтауға және зерттеуге болады.

Бір салада ерекше қабілеттерін көрсететін дарынды балалар кейде барлық жағынан өз құрдастарынан еш айырмашылығы жоқ. Алайда, әдетте, дарындылық жеке психологиялық ерекшеліктердің кең спектрін қамтиды.

Мектептің міндеті, дарындыларды анықтау мен дамытуды қамтамасыз ететін жағдайлар жасау, олардың әлеуетті мүмкіндіктерін іске асыру. Екі экстремалды көзқарас бар: «барлық балалар дарынды» - «дарынды балалар өте сирек кездеседі». Олардың біреуінің жақтаушылары қолайлы жағдай жасалған жағдайда кез-келген сау баланы дарынды деңгейге дейін дамытуға болады деп санайды. Басқалар үшін дарындылық - бұл ерекше құбылыс, бұл жағдайда дарынды балаларды табуға баса назар аударылады [1. с 15].

Адамның ойлауы, шығармашылық қабілеті-табиғаттың ең үлкен сыйы. Табиғат әр адамды осы ерекшелікпен белгілейтінін түсіну өте маңызды. Сонымен қатар, табиғат өзінің сыйлықтарымен бәрімен бірдей бөліспейтіні және біреуді жомарттықпен марапаттайтыны, ал біреуді айналып өтетіні де анық. Дарындылық деп белгілі бір орташа мүмкіндіктерден, көпшіліктің қабілеттерінен асып түсетін адамды атайды.

Дарынды бала-бұл белгілі бір қызмет түріндегі жарқын, айқын, кейде ерекше жетістіктерімен ерекшеленетін (немесе мұндай жетістіктердің ішкі алғышарттары бар) бала [1. с 31].

Қазіргі уақытта қабілеттері жоғары балаларға ұсынылатын әртүрлі формалар мен көмектің дамуы туралы айтуға болады. Алайда, дарынды балалармен жұмыс істеу оның әдіснамалық негіздерін терең зерттеуді және пысықтауды қажет ететіні де айқын.

Сондықтан, дарынды балалармен жұмыс жүйесі туралы ойлана отырып, мен барлық балалармен жұмыс істеу туралы, яғни дағдыларды, танымдық қабілеттерді барынша дамыту туралы ойды атап өткім келеді.

Бұл балама келесі позиция аясында анықталады: әр түрлі іс-әрекеттердегі жетістіктердің ықтимал алғышарттары көптеген балаларға тән, ал балалардың едәуір аз бөлігі нақты, ерекше нәтижелерді көрсетеді. Бұл балалармен жұмыс істеу кезінде дарындылықтың алуан түрлілігіне, көптеген карама-қайшы теориялық тәсілдер мен әдістерге,

заманауи білім берудің өзгергіштігіне, сондай-ақ дарынды балалармен жұмыс істеуге дайындалған мамандардың өте аз санына байланысты педагогикалық және психологиялық қиындықтар үнемі туындайды.

Ғылыми зерттеулердің деректері оқытылмаған мұғалімдердің дарындылық, оқыту модельдері мен технологиялары бойынша психологиялық-педагогикалық білімі жеткіліксіз екенін растайды. Осы санаттағы мұғалімдердің қалыптасқан стереотиптеріне байланысты білім беру процесінде дарынды балалармен кәсіби және жеке қарым-қатынас орнату өте қиын. Бұл дарынды балалардың, ата-аналардың, тәрбиешілердің алдында тұрған мәселелерді анықтайды [2. с 5].

Осыған байланысты мектеп дарынды балалардың әлеуетті мүмкіндіктерін барынша ашуға, оның ішінде дарынды балаларды ерте жастан анықтау жүйесін жетілдіруге, дамуға, ерекше қабілеттерін көрсеткен әрбір балаға атаулы қолдау көрсетуге, баланың шығармашылық және зияткерлік дарындылығының ерекшелігін ескере отырып, жеке «білім беру маршруттарын» әзірлеуге, жеке және кәсіби өзін-өзі анықтау.

Дарындылықты анықтауға бағытталған барлық сынақтар кеңінен қолданылды. Бірақ мәселе тестілеу нәтижелерін түсіндіруде белгілі бір тесттің теориялық негізі, зерттеушінің әдістемелік ұстанымдарының тесттің негізгі моделімен байланысы өте маңызды рөл атқарады. Бұл жағдайды елемей тестілеудің тиімділігін төмендетеді және қате түсіндіруге әкелуі мүмкін. Көптеген сарапшылар болжамдардағы көптеген қателіктер тек психометриялық процедуралардың жетілмегендігімен ғана емес, сонымен қатар дарындылық құбылысының күрделілігі мен көп қырлылығымен және негізгі ұғымдардың теориялық дамуының жеткіліксіздігімен түсіндірілетінін дұрыс айтады.

Қазіргі уақытта психологиялық әдебиеттерде дарындылықты қалыптастыру процесіне екі негізгі көзқарас ұсынылған. Олардың бірі бірыңғай бағалау жүйесіне негізделген. Тағы бір тәсіл көптеген бағалау процедураларын қамтитын кешенді бағалауға негізделген (тестілеу, мұғалімдер мен ата-аналардың сауалнамасы және т.б.). Алайда, кешенді тәсіл қателіктерді толығымен жоя алмайды. Сауалнама нәтижелері бойынша дарындылар қатарына жатқызылған, бірақ содан кейін бұл бағалауды растамаған балалардың тағдыры да қайғылы.

Дарынды балаға жақындаған кезде оның жеке көріністерін бақылаусыз жасауға болмайды. Оның дарындылығын бағалау үшін оған тән психологиялық қасиеттердің үйлесімін анықтау керек, яғни жан-жақты бақылаулар арқылы алынған тұтас сипаттама қажет. Бақылаудың артықшылығы-бұл табиғи жағдайда, бақылаушыға көптеген нәзіктіктер ашылуы мүмкін.

Дарындылықты зерттеуге өмірбаяндық әдіс үлкен қызығушылық тудырады. Өмір жолын зерттеу

белгілі бір кезеңде субъектінің ерекшеліктерін анықтауға және оның бір бөлігінен болашаққа болжам жасауға өте тиімді тәсіл ретінде тарала бастады. Өмірбаяндық әдісті әзірлеу зерттелетін адамның өзіне бағытталған сауалнамалар, онымен әңгімелер, сұхбаттар, сондай-ақ айналасындағыларға арналған сауалнамалар, қызмет өнімдерін, күнделіктерді, хаттарды және т. б. зерттеу сияқты ақпарат алу тәсілдерін қолданумен байланысты.

Жұмысты ұйымдастырған кезде мұғалім жоспарлаудан бастауы керек. Жоспарлауда мұғалім дарындылық диагностикасын көрсетіп, дарынды оқушылармен жұмыс істеудің міндеттері мен формаларын белгілеуі қажет. Дарынды балалармен сәтті жұмыс істеу үшін сізге:

1. Мектеп оқушыларының дарындылығын диагностикалаудың ішкі жүйесін құру және осы жүйенің тиімді жұмыс істеуін ұйымдастыру.
2. Мектептегі психологиялық қызметтің жұмысын кеңейту және жетілдіру.
3. Дарынды балалармен жұмыс істеу проблемасын мектеп мұғалімдерінің ғылыми-әдістемелік және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүйесіне басым бағыт ретінде енгізу.
4. Мектеп ұжымының әрбір мүшесі осы жұмыстың маңыздылығын түсінуі және осыған байланысты оқуға деген оң мотивацияны қалыптастыру мәселесіне назар аударуды күшейту.
5. Дарынды оқушылармен жұмыс істеудің мектеп әдістемелік жүйесін және пәндік ішкі жүйелерін құру және үнемі жетілдіру.
6. Мектеп басшылығы мен ұжымының дарынды оқушылармен жұмыс жүйесін іске асыру мектеп жұмысындағы басым бағыттардың бірі болып табылатынын мойындауы.
7. Дарынды оқушылармен жұмысқа ең алдымен белгілі бір қасиеттерге ие мұғалімдерді қосу: Дарынды балаға арналған мұғалім-бұл сынға нәтижелі жауап беретін, сынды қабылдай алатын және өзінен гөрі қабілетті және білімді адамдармен жұмыс істеу кезінде стресстен зардап шекпейтін тұлға.

Білім беру мекемесі мұғалімдерінің дарынды балалармен жұмысының мақсаты:

1. Дарынды балаларды анықтау.
2. Олардың оңтайлы дамуына ықпал ететін жағдайлар жасау.

3. Әр түрлі қызмет түрлерін тез игеру және оны жүзеге асырудың жоғары жетістігі.

4. Берілген жағдайда шешім іздеу жағдайында қызметтің жаңа тәсілдерін ойлап табу.

5. Жаңа идеяларды ұсыну және оларды практикалық іс-әрекетте жүзеге асыру мүмкіндігі.

6. Жеке қызмет стилінің қалыптасуы.

7. Өзін-өзі оқыту қабілетінің жоғары деңгейі.

8. Танымдық қажеттіліктің жоғарылауы.

9. Өз еңбегінің нәтижелеріне жоғары талап қою.

10. Стандартты, типтік тапсырмаларды және оқу мәселесін шешудің дайын нұсқаларын қабылдамау.

11. Керемет табандылық пен еңбекқорлық.

12. Білімді ұйымдастырудың ерекше түрі (зерттелетін пәнді әртүрлі байланыстар жүйесінде көру қабілеті).

Табиғаттың ең қызықты және жұмбақ құбылыстарының ішінде балалардың дарындылығы жетекші орындардың бірін алады. Оның диагностикасы мен даму проблемалары көптеген ғасырлар бойы мұғалімдерді алаңдатып келеді. Қазіргі уақытта оған деген қызығушылық өте жоғары. Бұл әлеуметтік қажеттіліктерге және, ең алдымен, қоғамның ерекше шығармашылық тұлғаға деген қажеттілігіне байланысты. Қазіргі қоршаған ортаның белгісіздігі адамның жоғары белсенділігін ғана емес, сонымен қатар оның дағдыларын, стандарттан тыс ойлау мен мінез-құлық қабілетін талап етеді. Өйткені, олар қоғамның дамуына өз үлесін қоса алатын жоғары дарынды адамдар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Дарындылық дегеніміз не: дарынды балаларды анықтау және дамыту. Классикалық мәтіндер / ред. А. М. Матюшкина, А. А. Матюшкина. - М.: ЧеРо, МПСИ, 2006.
2. Дарынды бала. Білім беру қоғамындағы өзара әрекеттесу мәселелері. «Біздің жаңа мектеп» бағыты бойынша ғылыми-практикалық семинар материалдарының жинағы / ред. И.Н. Гаврилова – м., 2015.
3. Омарова В. К. Дарынды балалармен жұмыс істеудің тұжырымдамалық тәсілдері / В. К. Омарова / Дарын. бала. - 2010.
4. Нұрахметова К.С. дарынды балалардың дамуындағы ықпал ету құралдары / К. С. Нұрахметова// Одар. бала. – 2010.
5. <https://doshvozrast.ru/metodich/konsultac19.htm>

ЦИФРОВИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Васькина К.В.

КГУ «Барвиновская общеобразовательная школа
отдела образования Сарыкольского района»

Управления образования акимата Костанайской области,
Костанайская область, Сарыкольский район, п.Барвиновка

Цифровизация современного дошкольного образования является важным этапом, который открывает новые горизонты для развития познавательных и социальных навыков детей. Тем не

менее, этот процесс сопряжен с рядом проблем. Во-первых, недостаточная подготовка педагогов к внедрению современных технологий может привести к неэффективному использованию цифровых

инструментов. Во-вторых, существует риск уменьшения личного контакта между детьми и воспитателями, что может негативно сказаться на формировании эмоционального интеллекта малышей.

Тем не менее, перспективы развития цифровизации в дошкольном образовании обнадеживают. Интеграция интерактивных игр, обучающих приложений и платформ для дистанционного обучения может существенно расширить границы традиционного обучения. Кроме того, разнообразие цифровых ресурсов поможет учитывать индивидуальные потребности и интересы каждого ребенка, что будет способствовать более глубокому вовлечению в образовательный процесс [1].

Важно, что общество должно пересмотреть подходы к образованию, усиливая поддержку, как педагогов, так и семей, чтобы сделать цифровую эпоху не угрозой, а возможностью для гармоничного развития подрастающего поколения.

Одним из ключевых аспектов успешной цифровизации дошкольного образования является необходимость постоянного повышения квалификации педагогов. Институты повышения квалификации должны предлагать курсы, освещающие не только использование технологий, но и их педагогическую целесообразность. Только так воспитатели смогут эффективно интегрировать цифровые навыки в повседневную практику, сохраняя при этом эмоциональную связь с детьми.

Также стоит обратить внимание на создание сбалансированной образовательной среды, в которой цифровизация будет гармонично сочетаться с традиционными методами обучения. Игры на свежем воздухе, занятия художественной деятельностью и другие формы активного общения должны оставаться важными компонентами программы, чтобы способствовать развитию межличностных навыков и физического здоровья детей.

Важным шагом вперед станет совместная работа образовательных учреждений, родителей и технологий. Папы и мамы должны быть вовлечены в процесс цифровизации, понимая, как новые инструменты могут обогащать опыт их детей. Сильное партнерство между семьями и дошкольными учреждениями будет способствовать созданию устойчивой образовательной среды, где каждый ребенок сможет реализовать свой потенциал [2].

Кроме того, важно учитывать, что цифровизация не должна восприниматься как панацея. Необходимо выделить время для анализа и оценки эффективности внедренных технологий в образовательный процесс. Педагоги должны иметь возможность делиться своим опытом, обсуждать сложности и находить оптимальные решения. Регулярные семинары и мастер-классы помогут создать сообщество, в котором воспитатели смогут поддерживать друг друга и обмениваться практиками, что положительно скажется на качестве образования.

Необходимо также помнить о необходимости обеспечения доступа к технологиям для всех детей, независимо от их социального статуса. Справедливость в образовании должна быть приоритетом. Это подразумевает не только наличие необходимого оборудования, но и соответствующей инфраструктуры, а также обучение как детей, так и родителей. Формирование информированного отношения к цифровым инструментам создаст более безопасную и комфортную образовательную среду.

Таким образом, успешная цифровизация дошкольного образования вдали от традиционного подхода требует тщательной работы на всех уровнях, от педагога до семьи. Создание такой интегрированной системы станет залогом гармоничного и эффективного развития детей в условиях современного мира.

Кроме того, ключевым аспектом является активное вовлечение родителей в образовательный процесс. Они должны не только получать информацию о методах и инструментах, используемых в обучении, но и самостоятельно участвовать в обсуждениях, касающихся цифровизации. Это повысит доверие к образовательным учреждениям и создаст более прочные связи между семьей и школой. Систематическое проведение встреч и открытых уроков поможет родителям лучше понимать, какие технологии применяются, и как они могут поддержать своих детей.

Не менее важно внедрение системы мониторинга и оценки результатов применения цифровых технологий в образовательном процессе. Регулярный анализ данных позволит выявлять не только успешные практики, но и проблемные зоны, требующие дополнительного внимания. В свою очередь, это обеспечит непрерывный процесс улучшения и адаптации методов обучения к изменениям в обществе и потребностям детей.

Такое комплексное развитие образовательной среды создаст условия для формирования у детей критического мышления, креативности и межличностных навыков, необходимых для успешного существования в быстро меняющемся мире. Цифровизация, реализованная продуманно и ответственно, станет мощным инструментом для повышения качества образования в дошкольных учреждениях.

Одним из важных факторов успешной цифровизации образования является профессиональное развитие педагогов. Учителя должны не только овладеть новыми технологиями, но и понимать, как их интегрировать в учебный процесс. Регулярные тренинги, семинары и курсы повышения квалификации позволят им оставаться в курсе современных трендов и методик, что, в свою очередь, положительно скажется на качестве обучения. Инвестиции в подготовку преподавателей — это инвестиции в будущее детей [3].

Кроме того, необходимо учитывать мнение самих детей. Участие учеников в обсуждениях о применении технологий в учебном процессе способствует формированию их ответственности и осознанности. Когда дети понимают, что их мысли и идеи учитываются, они становятся более мотивированными и активными участниками образовательного процесса. Это, в свою очередь, способствует созданию партнерства между учениками, родителями и педагогами [4].

Важным аспектом является и обеспечение доступа к цифровым ресурсам для всех учащихся, независимо от социального и экономического положения их семей. Школы должны работать над тем, чтобы устранить цифровое неравенство, предоставляя необходимую технику и доступ к интернету. Только в условиях равных возможностей

возможно достижение высоких результатов в обучении.

Список использованной литературы

1. Комарова И. И. Будущее дошкольного образования в эпоху цифровизации. // Современное дошкольное образование. – 2018.- №8 (90).- С.
2. Маниковская М. А. Цифровизация образования : вызовы традиционным нормам и принципам морали // Власть и управление на Востоке России. 2019. № 2.
3. Морозов А. В., Самборская Л. Н. Профессионализм учителя как важнейший ресурс и детерминанта качества педагогической деятельности в условиях цифровой образовательной среды // Казанский педагогический журнал. 2018. № 6.
4. Интернет-источник: https://studme.org/418093/pedagogika/tsifrovoy_detskiy_problemy_perspektivy_razvitiya

ЦИФРОВИЗАЦИЯ В ДЕТСКОМ САДУ КАК СРЕДСТВО СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Гордличко Н.В.

воспитатель

КГКП "Ясли-сад "Балдаурен"

отдела образования Шуского района"

Управления образования акимата Жамбылской области

Цифровизация в детском саду как средство современного образования представляет собой важный аспект, меняющий подходы к обучению и воспитанию. В условиях стремительного технологического прогресса интеграция цифровых технологий в образовательный процесс позволяет акцентировать внимание на индивидуальных потребностях каждого ребенка, способствует развитию его творческого потенциала и критического мышления.

Современные дети в 2-3 года уже умеют пользоваться гаджетами, их родители привыкли общаться через мессенджеры, а у педагогов появляются новые вызовы и возможности. В настоящее время окружающее цифровое пространство стало неотъемлемой составляющей жизни ребенка, начиная с раннего возраста. Источником формирования представлений ребенка об окружающем мире, общечеловеческих ценностях, отношениях между людьми становятся не только родители, социальное окружение и образовательные организации, но и медиаресурсы. Для современных детей познавательная, исследовательская, игровая деятельность с помощью компьютерных средств является повседневным, привлекательным занятием, доступным способом получения новых знаний и впечатлений.

Воспитанники детских садов — это будущие школьники, и их подготовка должна соотноситься в том числе и с цифровыми технологиями, имеющими качественное преимущество перед традиционными методиками обучения. Цифровые технологии

формируют современную образовательную среду, дают новый потенциал классическим методам и приемам, предоставляют педагогам новые инструменты.

Использование интерактивных приложений, обучающих игр и ресурсов позволяет сделать обучение более увлекательным и разнообразным. Дети получают возможность овладеть основами цифровой грамотности с раннего возраста, что формирует у них уверенность в использовании технологий. Интерактивные доски и планшеты становятся не только инструментами обучения, но и средствами коммуникации, позволяя детям взаимодействовать друг с другом и с воспитателями в новом формате.

Цифровая образовательная среда (ЦОС) — это открытая совокупность информационных систем, предназначенных для обеспечения различных задач образовательного процесса. Слово «открытая» означает возможность и право любого пользователя использовать разные информационные системы в составе цифровой среды, заменять их или добавлять новые. Потребности и интересы детей учтены в основных нормативных документах в области образования, где ключевой задачей является повышение качества и доступности образования, в том числе, посредством организации современного цифрового образовательного пространства.

Важно отметить, что успешная цифровизация требует подготовленных педагогов, которые могут эффективно использовать технологии в образовательном процессе, а также создания комфортной и безопасной среды для детей. Таким образом, цифровизация в детском саду не только

обогащает содержание образования, но и закладывает основы для дальнейшего обучения в более старших классах.

У нас есть возможность постоянно расти профессионально, перенимать у коллег лучшие практики и обмениваться идеями. Педагоги благодаря цифровизации чувствуют себя уверенно, потому что важная информация всегда под рукой. Педагоги проходят аттестацию, повышают квалификацию, повышают уровень самообразования. На сегодняшний день, роль педагога со знанием цифровых технологий, играет не маловажную роль,

педагог растёт и шагает в ногу со временем повышая свой профессионализм.

Если каждый педагог будет владеть и грамотно использовать цифровые технологии - то это позволит разнообразить форму подачи и закрепления учебного материала, и самое главное, что у воспитанников будет желание и интерес к познавательному развитию в целом.

Но не стоит забывать, что педагог — это в первую очередь личность, а цифровые технологии это лишь инструменты в его руках, которыми он должен владеть в совершенстве.

СТУДЕНТТІК ТОПТАРДА КӨШБАСШЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Юсупова А.О.

2-курс магистрант

Педагогика және психология

Мирас университеті

Ғылыми жетекші

Абдиганбарова У.М.

д.п.н., профессор

Мирас университеті

қ.Шымкент, Қазақстан Республикасы

Аннотация

Мақалада студенттік топтағы көшбасшылықтың ерекшеліктері қарастырылады. Автор отандық және шетелдік әдебиетте кездесетін көшбасшылық феноменінің интерпретацияларын ұсына отырып, топтағы көшбасшылық рөлдік дифференциациясының феноменін талдайды. Эксперименттік әдіспен көшбасшының ізбасарларға ықпал ету механизмі ретінде көшбасшылық идентификациясы феномені зерттелген. Зерттеу нәтижелері бойынша топтың идентификациясы негізінен құралдық немесе эмоциялық көшбасшымен жүзеге асатыны анықталды, себебі оларға идентификациялық сапалардың көпшілігі тағайындалады. Әлеуметтік-перцептивтік механизмдер көшбасшылықтағы идентификациялық процестерді зерттеу үшін қолданылған. Эксперименттік зерттеулер көрсеткендей, студенттердің көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру үшін топтағы рөлдік дифференциацияның ерекшеліктерін ескеру қажет: құралдық көшбасшы оқу және кәсіби мәселелерді шешуге топты ұйымдастырады; эмоциялық көшбасшы топтағы жағымды психологиялық климатты сақтауға және топ cohesiveness-ын нығайтуға қамқорлық жасайды.

Кілт сөздер: көшбасшылық; көшбасшы; көшбасшылық рөлдер; көшбасшылық қасиеттер; оқытушы; студент; студенттік топ; көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыру; көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы; эмоциялық көшбасшы; құралдық көшбасшы; идентификация; идентификациялық сапалар.

Көшбасшылық феномені әртүрлі ғылымдарда қарастырылады: философия мен тарихта — билік

қатынастары призмасы арқылы (Т. Гоббс, Н. Макиавелли, Ф. Ницше, М. Роджерс, И. Холманс және басқалар); әлеуметтану мен экономикада ол «белгісіздік жағдайында» «әрекет қажеттілігі шарты» ретінде пайда болады (П. Друкер, Р. Дилтс, М. Крозье және басқалар); отандық психологияда — тұлғааралық қарым-қатынастарға ықпал ететін фактор ретінде қарастырылады (Е.М. Дубовская, Р.Л. Кричевский, А.В. Петровский, Б.Д. Парыгин, Л.И. Уманский және басқалар); шетелдік психологияда — тұлғалық жетіспеушілікті өтеу ретінде (А. Адлер, З. Фрейд және басқалар); педагогикада — бұл ұжымның дамуын қамтамасыз ететін субъект-объектті және субъект-субъектті тәрбиелік мүмкіндіктер (Б.З. Вульф, А.Н. Лутошкин, А.В. Мудрик, В.А. Сухомлинский және басқалар).

Көшбасшылық жан-жақты талдауға Г.К. Ашин, Е.В. Кудряшова және басқалардың жұмыстарында арқау болды. Көшбасшылықтың тұлғалық қырларына Э. Богардус, А.И. Свенцицкий, Р. Стогдилл және басқалар ерекше назар аударды. Әлеуметтік-философиялық, әлеуметтік-психологиялық және әлеуметтік-педагогикалық көшбасшылықты талдау, адамның табысты қызметі мен мансаптық өсуі туралы зерттеулер Е.Б. Абашкина, С.А. Алифанов, М.В. Александрова, Г.М. Андреева, Т.В. Бендас, А.А. Богданов, В.Д. Гончаров, С.Г. Вершловский, Н.С. Жеребова, Р.Л. Кричевский, Е.В. Кудряшова, Е.С. Кузьмин, Т.Н. Мальковская, С.А. Расчётина, В.И. Румянцева, А.В. Петровский, Е.В. Титова, Р.М. Шерайзина, М.Г. Ярошевский және басқалардың еңбектерінде көрініс тапты [1, 3].

Көшбасшылық феноменіне қатысты негізгі тәсілдерді талдау «көшбасшы» ұғымын нақтылауға мүмкіндік берді. Көшбасшы — бұл танымдық,

құндылықтық, шығармашылық, коммуникативтік және көркемдік әлеуеттерге ие беделді тұлға; көшбасшы болуға және көшбасшы ретінде әрекет етуге деген мотивациялық ұмтылысын қызмет барысында жүзеге асыратын; басқаларды соңынан ерте алатын, әр жеке тұлғаның өз мақсаттары мен қажеттіліктерін жүзеге асыруына еркіндік бере отырып, ұйым мақсаттарын іске асыруға үлес қосуға қабілетті тұлға [3, 4, 6, 10].

Қазіргі уақытта студенттердің кәсіби даярлығының сапасына жоғары талаптар қойылуда. Басты назар студентті өзін-өзі дамытатын, бәсекеге қабілетті тұлға ретінде тәрбиелеуге, көшбасшылыққа дайын және кәсіби қызметін табысты жүзеге асыруға бағытталған [1; 2]. Университетте оқу барысында студент тек тәуелсіз шешімдер қабылдауды ғана емес, сонымен қатар олардың жауапкершілігін мойнына алуды да үйренуі керек. Педагогикалық үдерістің негізгі мақсаты студенттің жеке басын дамыту және көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру екенін ескере отырып, оқытушы оқу-тәрбиелік процесті ұйымдастыру барысында көшбасшылықтың әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктерін ескеруге міндетті.

Көшбасшылық феноменін зерттеу Г.М. Андреева, Р.Л. Кричевский, Л.И. Уманский, О.В. Евтихов етті және басқа да ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапқан. Көшбасшылық – билік функцияларын жүзеге асырумен байланысты қоғамдық өмірдің бірегей феномендерінің бірі. Ғылымда көшбасшылық феноменінің бірнеше түсіндірмесі бар. Солардың бірі бойынша, көшбасшылық – топтық процестердің шоғырлануы, ал көшбасшы – топтық процестер мен қарым-қатынастарды біріктіретін топ мүшесі [4; 6].

Көшбасшылық, сондай-ақ, жеке тұлғаның ерекшелігі және оның әсерлері ретінде қарастырылады. Бұл тәсілге сәйкес, көшбасшы – топтың басқа мүшелерімен салыстырғанда қалаулы қасиеттер мен мінез ерекшеліктеріне көбірек ие болып, басқаларды топтық міндеттерді орындауға ынталандыратын адам [4; 6]. Кейбір зерттеушілер көшбасшылық феноменін бағындыру өнері ретінде қарастырады. Бұл тәсілге сәйкес, көшбасшы топ мүшелерінің қажеттіліктерін, сондай-ақ топтың дәстүрлері мен нормаларын ескермеуі мүмкін [4; 6]. Көшбасшылықты сендіру формасы ретінде түсіндіру барысында Р. Хоган сендіруді қоғамның саяси, әлеуметтік және діни салаларындағы адамдардың күтуі мен сенімдеріне әсер етудің маңызды құралы ретінде қарастырады [4].

Көшбасшылықты құрылым жасау үдерісі ретінде қарастыра отырып, зерттеушілер көшбасшылықты топтық өзара әрекеттесу кезінде рөлдік құрылымды жасау және қолдаудың белсенді үдерісі деп санайды. Дж. Хемфилл мен Ф. Фидлердің пікірінше, көшбасшылық – бұл топтық әрекеттерді басқаруға қатысатын жеке тұлғаның мінез-құлқы, ал көшбасшылық мінез-құлық – бұл топ мүшелерінің

жұмысы мен басқару үдерісінде көшбасшы жүзеге асыратын нақты әрекеттер [4].

Көшбасшылықты келешекке көзқарас ретінде қарастыру көшбасшының жоспарланған мақсатқа топпен бірге қозғалу үшін келешектегі іс-әрекеттер бағдарламасына ие болу қажеттілігін көрсетеді. Ол болашаққа ұмтылады, ізбасарлары үшін тартымды жоспарларды жасап, оларды қалай жүзеге асыруды біледі [6, 10-6.].

(Г.М. Андреева, Р.Л. Кричевский, Б.Д. Парыгин және т.б.) көшбасшылық таза психологиялық феномен ретінде қарастырылады, ол стихиялы түрде пайда болып, адамдар арасындағы бейресми қатынастар жүйесінде өмір сүреді [3; 4]. Көшбасшылықтың негізінде шағын топтың ең белсенді және ықпалды мүшесі (көшбасшы) мен аз белсенді, жетекші мүшелері (ізбасарлар) арасындағы тұлғааралық ықпал ету процесі жатыр. Көшбасшы топтық әрекеттерді бастамайды және топты алға қойылған міндеттерді шешуге бағыттайды [7; 16]. Көшбасшылықтың ықпалы көзқарастардың, мінез-құлықтың, жеке тұлғалық ерекшеліктердің, көзқарастардың және топ мүшелерінің мотивациясының өзгеруінен көрініс табады.

Көшбасшылықтың ең танымал түсіндірмелерінің бірі көшбасшылық топтағы рөлдік дифференциация процесінің аспектілерінің бірі ретінде қарастырылады, бұл жеке қасиеттер мен әлеуметтік жүйенің динамикалық өзара әрекеттесуінің функциясы ретінде көрінеді. Көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясын зерттеу алғаш рет Р. Бейлз және Ф. Слейтер тарапынан шағын, саны 6 адамға дейінгі, көшбасшысы жоқ топтармен жұмыс барысында жүргізілген [3; 4]. Эксперимент кезінде зерттелушілердің мінез-құлықтық реакциялары бақылаушылар тарапынан Р. Бейлз әзірлеген өзара әрекеттестікті талдау схемасы арқылы тіркелді. Бұл схема индивидтің топтағы 12 түрлі мінез-құлықтық реакцияларын тіркеуге мүмкіндік берді.

Белгіленген 12 мінез-құлықтық реакциялар екі топқа бөлінді: эмоционалдық (топтық өзара әрекеттесу процесінен туындайтын жағымды және жағымсыз эмоционалдық реакциялар) және міндеттерді шешуге бағытталған (міндетті шешуге қатысты өз ұсыныстарын білдіру немесе басқа қатысушыларды шешім іздеуге ынталандыру, қатысушының идеясын қолдап, оны егжей-тегжейлі пысықтау және т.б.).

Зерттеушілер шағын зертханалық топтарда эксперимент жүргізу барысында топта екі негізгі көшбасшылық рөлдің бар екенін анықтады: іскер немесе құралдық көшбасшы және экспрессивті немесе эмоционалдық көшбасшы. Бұл феномен көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы деп аталды. Ғалымдар анықтаған көшбасшы рөлдерінің топтың әртүрлі қызмет аспектілерімен байланысты екенін дәлелдеді. Іскер немесе құралдық көшбасшының рөлі топтың алдында тұрған міндеттерді шешуге бағытталған, ал эмоционалдық

немесе экспрессивті көшбасшының рөлі топшілік интеграцияны күшейтуге бағытталған.

Р. Бейлз және Ф. Слейтер анықтаған көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы феноменін былай түсіндірді: топ мүшелері топтық міндеттерді шешуге әртүрлі үлес қосады, осы қызметте ең белсенді субъект құралдық көшбасшы ретінде көрінеді; топтың қалған мүшелері топтық қызметтегі теңсіздік фактісін түсініп, құралдық көшбасшыны шиеленіс көзі ретінде қабылдай бастайды, бұл оларға фрустрация тудырады. Қатысушылардың эмоционалдық мәселелерін шешу үшін топ эмоционалдық немесе экспрессивті көшбасшыны іріктейді, оның міндеті топшілік өзара әрекеттесудің қолайлы психологиялық климатын жасауға бағытталған [4].

Зерттеушілер П. Секорд және К. Бекман көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясының өзгерісі топтың міндетті шешудегі табыстылығына тікелей тәуелді екенін айтты. Егер топ мүшелері міндетті орындау процесінен қанағаттанушылық сезінбесе, топта көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы болуының ықтималдығы жоғары.

П. Берк көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы феноменін түсіндіру үшін «міндетті шешу қызметінің легитимациясы» ұғымын енгізді, бұл топтық міндетті шешу топ тарапынан мақұлданған қызмет екенін және топ мүшелерінің ешқайсысы оны жүзеге асыруға кедергі келтірмеуі тиіс екенін білдіреді. Эксперименттік зерттеулер барысында П. Берк қызметтің әртүрлі легитимация жағдайларын жасады, нәтижесінде ол келесі тұжырымға келді: топта рөлдік дифференциация қызметтің төмен легитимациясы жағдайында пайда болады. Зерттеушінің пікірінше, қызметтің төмен легитимациясы жағдайында іскер көшбасшының міндетті шешуге белсенді қатысуы оның эмоциялық белсенділігін төмендетеді, ал жоғары легитимация жағдайында іскер көшбасшының эмоциялық белсенділігінің төмендеуі байқалмайды, сондықтан ол эмоциялық көшбасшы рөлін де орындайды [4].

Р.Л. Кричевскийдің табиғи жағдайда, табиғи топтармен жүргізген эксперименттері топтық қызметтің жоғары мотивация деңгейінде, яғни қызметтің жоғары легитимациясы жағдайында көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы байқалатынын көрсетті. Бұл эксперименттерде іскер көшбасшылар мен топтың басқа мүшелері арасында қандай да бір қарама-қайшылық анықталмады. Керісінше, іскер көшбасшылар эмоциялық көшбасшылық көрсеткіштері бойынша да жоғары бағаларға ие болды, тіпті кейбір жағдайларда екі көшбасшылық рөлді бір адам орындады.

Л. Картердің эксперименттері екі негізгі көшбасшылық рөлден басқа, топтық өмірдің әртүрлі жағдайларында пайда болатын тарфункционалды типтегі басқа көшбасшылық рөлдердің де бар екенін көрсетті. Алайда, Л. Картер эксперимент барысында анықталған көшбасшылық рөлдерге функционалдық

атау бермеді. Мұны Л.И. Уманский жүзеге асырды, ол келесі көшбасшылық рөлдерді сипаттады: топты біріктіретін ұйымдастырушы көшбасшы, топтық қызметті бастамалаушы көшбасшы, эмоциялық ахуал генераторы (экспрессивті көшбасшы рөліне ұқсас), интеллектуалдық міндеттерді шешу бойынша маман – эрудит көшбасшы, эмоциялық тартымдылық көшбасшысы (социометриялық жұлдызға ұқсас), шебер көшбасшы (қандай да бір қызметті жақсы орындайтын) [4].

Студенттерде көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыру үшін оқытушы көшбасшылықтың әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктерін білуі қажет. Студенттік топтағы көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы феноменін зерттеу мақсатында біз инструменталдық және экспрессивті көшбасшыларды анықтауға бағытталған зерттеу жүргіздік. Зерттеуге 25 адамнан тұратын, академик С.П. Королев атындағы Самара ұлттық зерттеу университетінің «Персоналды басқару» мамандығы бойынша 3 және 4 курс студенттері қатысты.

Оларға екі сұраққа жауап беру ұсынылды. Бірінші сұрақ инструменталдық көшбасшылықты анықтауға бағытталды: «Сіздің ойыңызша, топтағы әрбір адамның топтың оқу қызметіндегі табысына қосқан үлесі қандай (яғни, сіз өзіңізді қоса алғанда, оқу қызметінде ең табысты студент ретінде топтағы кімді бірінші орынға қояр едіңіз, екінші орынға кімді қояр едіңіз, үшінші орынға кімді қояр едіңіз және т.б.)?» Екінші сұрақ эмоциялық көшбасшылыққа қатысты болды: «Сіздің ойыңызша, топтағы әрбір адамның топтағы достық қарым-қатынасты дамытуға қосқан үлесі қандай (яғни, сіз өзіңізді қоса алғанда, топтағы ең жақсы дос ретінде кімді бірінші орынға қояр едіңіз, екінші орынға кімді қояр едіңіз, үшінші орынға кімді қояр едіңіз және т.б.)?»

Көшбасшылықтың әрбір көрінісі топ мүшелерінің рейтингілеу кезінде өзара берген баллдарын қосу арқылы анықталды. Әрбір топтық көшбасшылық өлшемі бойынша ең жоғары көрсеткішке ие болған студент көшбасшы (іскер немесе эмоциялық) ретінде танылды. Зерттеу нәтижесінде бұл студенттік топтарда көшбасшылықтың рөлдік дифференциациясы бар екені анықталды. Эмоциялық және іскер көшбасшылардың рөлдерін әртүрлі адамдар орындады, тіпті эмоциялық көшбасшылар инструменталдық көшбасшылық көрсеткіштері бойынша алғашқы үштікке енген жоқ.

Тұлғааралық қабылдау процесі маңызға ие адаммен, соның ішінде көшбасшымен, идентификацияның негізінде жатыр. Әрбір адамның өзіндік эталондық қасиеттері болады, олар ол үшін ең құнды болып саналады. Егер субъект үшін эталондық болып табылатын қасиеттер әлсіз дамыған немесе мүлдем дамымаған болса және ол оларды болашақта дамытқысы келсе, ал топ көшбасшысында бұл қасиеттер жақсы дамыған болса, онда субъекттің

көшбасшымен оның жеке және мінез-құлықтық параметрлері бойынша идентификациясы ықтимал.

Көшбасшылықтағы идентификациялық процестің әлеуметтік-перцептивтік механизмін зерттеуге біздің үшінші зерттеу арналды. Бұл зерттеу алдыңғы зерттеулерде қатысқан студенттерден құралған сол іріктемеде жүргізілді. Студенттерге Р.Л. Кричевский әзірлеген өзіндік қабылдау сауалнамасындағы сұрақтарға жауап беру қажет болды. Сауалнамада келесі сұрақтар болды:

1. Сен адамдарда қандай қасиеттерді, мінез ерекшеліктерін ерекше бағалайсың?
2. Сенің ойыңша, сол қасиеттер мен мінез ерекшеліктерінің қайсысы сенде әлсіз дамыған немесе мүлдем жоқ?
3. Сенде жоқ немесе әлсіз дамыған, бірақ өзің ерекше бағалайтын қандай қасиеттерді болашақта өзінде дамытқың келеді?
4. Сенің ойыңша, студенттік топтың көшбасшысы қандай қасиеттер мен мінез ерекшеліктеріне ие болуы керек? [4].

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Құдабаева А.Ж.

Тәрбиеші

ЖСШ “Айгерім – Ай” балабақшасы

Мектеп жасына дейінгі балалардың дамуы олардың болашақта тұлға болып қалыптасуының негізін құрайды. Ұлттық құндылықтарды қалыптастыру осы кезеңде ерекше маңызды, себебі бұл баланың рухани, мәдени және моральдық негіздерін қалау болып табылады. Ұлттық құндылықтар - бұл ұлттың мәдениеті, тарихы, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары, және оларды бала бойында дамыту оның өзін-өзі тануына, ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына ықпал етеді.

Ұлттық құндылықтардың маңыздылығы

Ұлттық құндылықтар балалардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Олар:

Мәдени мұрамен таныстыру: Балалар өз халқының тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін білу арқылы ұлттық мақтаныш сезімін қалыптастырады. Мәдени мұрамен танысу олардың өзін-өзі тануына және өз тарихын түсінуіне көмектеседі.

Өдеп пен тәрбие негіздерін дамыту: Ұлттық құндылықтар балаларға үлкендерге құрмет, жауапкершілік, адалдық және әділдік сияқты маңызды моральдық нормаларды үйретеді. Бұл құндылықтар балалардың мінез-құлқын реттеп, олардың адамгершілік сапаларын дамытады.

Ұжымдық сана-сезімді дамыту: Ұлттық құндылықтарды меңгеру балаларды өз елінің азаматы ретінде сезінуге, ұжымдық сана-сезімін дамытуға көмектеседі. Бұл олардың топта жұмыс істеу, бір-біріне көмектесу және ортақ мақсаттарға жету дағдыларын қалыптастырады.

Тілдік және шығармашылық қабілеттерін дамыту: Ұлттық мәдениетке қатысты әдеби шығармаларды, әндер мен өлеңдерді оқу және айту

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреева Г.М., Кричевский Р.Л., Парыгин Б.Д. Социальная психология. – М.: Издательство МГУ, 2000. – 512 с.
2. Абашкина Е.Б., Алифанов С.А., Александрова М.В., Андреева Г.М. Социально-психологические аспекты лидерства. – СПб.: Наука, 2005. – 368 с.
3. Кричевский Р.Л. Лидерство в малых группах. – М.: Издательство МГУ, 1991. – 320 с.
4. Петровский А.В., Уманский Л.И., Парыгин Б.Д. Введение в теорию лидерства. – М.: Просвещение, 1998. – 240 с.
5. Вульф В.З., Лутошкин А.Н., Мудрик А.В., Сухомлинский В.А. Педагогика лидерства. – Киев: Радянська школа, 1985. – 384 с.
6. Бейлз Р., Слейтер Ф. Лидерство и межличностные взаимодействия. – Нью-Йорк: Harper & Row, 1978. – 428 с.

арқылы балалардың тілдік және шығармашылық қабілеттері дамиды. Бұл олардың тілдік қорын байытып, шығармашылық ойлау қабілеттерін арттырады.

Ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың әдістері

Мектеп жасына дейінгі балаларға ұлттық құндылықтарды қалыптастыру үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады:

Ертегілер мен аңыздар оқу: Ұлттық ертегілер мен аңыздар балалардың қиялын дамытып, оларға батырлық, адалдық және әділдік туралы түсініктерді береді. Ертегілер арқылы балаларға моральдық құндылықтар мен өмірлік сабақтар беріледі.

Ұлттық ойындар: Қазақ халқының дәстүрлі ойындары балалардың дене шынықтыруын жақсартып қана қоймай, оларды шапшаңдық, ептілік және топта жұмыс істеу дағдыларына үйретеді. Ұлттық ойындар балалардың физикалық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді.

Музыка және би: Ұлттық әндер мен билерді үйрену балалардың музыкалық қабілеттерін дамытып, оларға халықтың мәдениетін жақындатады. Музыка мен би арқылы балалар өз эмоцияларын білдіріп, эстетикалық сезімдерін дамытады.

Қолөнер және сурет салу: Ұлттық ою-өрнектер мен қолөнер бұйымдарын жасау балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, оларға ұлттық өнерді бағалауды үйретеді. Қолөнер және сурет салу арқылы балалардың қол еңбегі дағдылары және көркемдік талғамы дамиды.

Тілдік жаттығулар: Қазақ тіліне қатысты түрлі жаттығулар мен ойындар арқылы балалардың тілдік

қабілеттері дамиды және олар өз ана тілін терең меңгереді. Тілдік жаттығулар балалардың сөйлеу және тыңдау дағдыларын жетілдіреді.

Практикалық мысалдар

Ертегі тыңдау: Тәрбиеші балаларға ұлттық ертегілерді оқып береді немесе айтып береді. Балалар ертегінің мазмұнын талқылап, оған қатысты сұрақтарға жауап береді. Бұл олардың түсіну қабілеттерін және логикалық ойлау дағдыларын дамытады.

"Асық" ойыны: Балалар асық ойынын ойнап, оның ережелерін үйренеді. Бұл ойын балалардың шапшаңдық пен ептілігін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, асық ойыны балалардың ұлттық дәстүрлерді білуіне және сақтауға көмектеседі.

Ұлттық ән айту: Балаларға ұлттық әндерді үйрену ұсынылады. Әндерді айту балалардың музыкалық қабілеттерін дамытады және оларға халық мәдениетін жақындатады. Ұлттық әндер арқылы балалардың тілдік және эмоционалдық дамуы жүзеге асады.

Колөнер жасау: Балалар ұлттық ою-өрнектерді сурет салып немесе қағаздан қиып жасайды. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және

оларды ұлттық өнерге баулиды. Колөнер жасау арқылы балалардың қол еңбегі дағдылары және көркемдік талғамы қалыптасады.

Тілдік ойындар: Балаларға қазақ тілінде сөздік ойындар ойнау ұсынылады. Мысалы, "Қайда?", "Не істеп жатыр?" ойындары балалардың тілдік қабілеттерін дамытады. Бұл ойындар балалардың тілдік қорын байытып, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді.

Мектеп жасына дейінгі балаларға ұлттық құндылықтарды қалыптастыру олардың жан-жақты дамуына, рухани және мәдени негіздерін қалыптастыруға ықпал етеді. Ұлттық құндылықтарды меңгеру арқылы балалар өз халқының тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін біледі, үлкендерге құрмет пен жауапкершілікті үйренеді. Өртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолданып, тәрбиешілер мен ата-аналар балалардың ұлттық құндылықтарды меңгеруіне ықпал етіп, олардың болашақта ұлттық санасы жоғары азамат болып қалыптасуына негіз қалайды. Бұл балалардың өз елінің мәдениетіне, тарихына және тілдеріне деген құрметін арттырып, олардың азаматтық сана-сезімін дамытады.

СЕМЬЯ И СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ ДЛЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Байнакатова А.М.

Учитель казахского языка
ТОО "Детский сад "Антошка",
город Костанай, Республика Казахстан

Семья играет ключевую роль в жизни каждого человека, особенно в раннем возрасте. Именно в семье дети впервые знакомятся с окружающим миром, учатся любить, уважать, поддерживать друг друга. Семейные ценности формируют у детей основу их личности, убеждений и поведения. Значение семьи для детей дошкольного возраста: Семья – это первая социальная группа, с которой сталкивается ребенок. Взаимоотношения внутри семьи, стиль воспитания и передаваемые ценности оказывают значительное влияние на развитие ребенка. **Основные аспекты значения семьи включают:**

1. Эмоциональная поддержка и безопасность: в семье дети чувствуют себя защищенными и любимыми. Это способствует формированию у них чувства уверенности в себе и своих силах.
2. Моделирование поведения: дети учатся через подражание. Родители и близкие родственники служат для них примером поведения, которому они стремятся следовать.
3. Развитие социальных навыков: в семье дети учатся основам общения, сотрудничества и разрешения конфликтов. Эти навыки важны для их успешной социализации в будущем.
4. Передача культурных и моральных ценностей: через семейные традиции, обычаи и праздники дети

знакомятся с культурным наследием и моральными нормами своего народа.

Семейные ценности – это совокупность убеждений, норм и принципов, которых придерживаются члены семьи. Они определяют поведение, стиль общения и отношение к жизни.

Основные семейные ценности включают:

1. Любовь и взаимопонимание: любовь и поддержка между членами семьи создают атмосферу доверия и безопасности. Это способствует развитию у детей чувства собственного достоинства и уверенности в себе.
2. Уважение и терпимость: уважение к мнениям и чувствам других, терпимость к различиям помогают детям развивать эмпатию и умение жить в обществе.
3. Ответственность и трудолюбие: воспитание ответственности за свои поступки и трудолюбия формирует у детей навик целеустремленности и умение достигать поставленных целей.
4. Честность и справедливость: принципы честности и справедливости помогают детям развивать моральные качества и умение различать добро и зло.

Методы воспитания семейных ценностей у дошкольников: для успешного воспитания семейных ценностей у дошкольников важно использовать разнообразные методы и приемы:

1. Пример родителей: дети учатся через подражание, поэтому важно, чтобы родители сами

придерживались тех ценностей, которые хотят передать своим детям.

2. Общие семейные мероприятия: организация совместных мероприятий, таких как семейные ужины, прогулки, праздники, способствует укреплению связей между членами семьи и передаче ценностей.

3. Чтение и обсуждение книг: чтение книг и обсуждение их содержания помогает детям лучше понять важность тех или иных ценностей, развивает их воображение и умение мыслить критически.

4. Традиции и обычаи: семейные традиции и обычаи помогают детям почувствовать свою принадлежность к семье и обществу, передают культурные и моральные ценности.

5. Ролевые игры и драматизация: игровые ситуации и драматизация помогают детям понять и усвоить семейные ценности через проживание различных ролей и ситуаций.

Примеры практических занятий:

1. Занятие "Моя семья": дети создают рисунки или аппликации, изображающие их семьи, рассказывают о своих родных, обсуждают семейные традиции и праздники. Это помогает детям осознать важность семьи и укрепляет семейные связи.

2. Проект "Семейные истории": дети вместе с родителями собирают и записывают истории из жизни своей семьи, создают семейные альбомы или книги. Это способствует передаче семейных ценностей и культурных традиций.

3. Тематическое занятие "Добрые поступки": дети обсуждают примеры добрых поступков, совершаемых членами семьи, учатся ценить и практиковать доброту, заботу и поддержку.

4. Ролевая игра "Семейные ситуации": в игровой форме дети разыгрывают различные семейные ситуации, учатся решать конфликты, проявлять терпимость и понимание.

Семья и семейные ценности играют ключевую роль в развитии детей дошкольного возраста. Они формируют основу личности ребенка, его мировоззрения и поведения. Воспитание в духе семейных ценностей способствует гармоничному развитию ребенка, помогает ему стать уверенным в себе, социально адаптированным и морально устойчивым человеком. Использование разнообразных методов и приёмов воспитания семейных ценностей позволяет сделать этот процесс увлекательным и эффективным для детей и их родителей.

РОЛЬ СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Демисенова К.К.

Воспитатель

КГУ "Тохтаровская основная средняя школа
отдела образования Житикаринского района"

Управления образования акимата Костанайской области

Семья – это первое и самое важное социальное окружение для ребёнка. Именно в семье формируются базовые ценности, убеждения и модели поведения, которые оказывают решающее влияние на дальнейшее развитие личности. Роль семьи в воспитании детей дошкольного возраста особенно значима, так как этот период является ключевым для формирования эмоциональных, социальных и когнитивных навыков.

Семья играет важнейшую роль в жизни каждого ребёнка, особенно в раннем возрасте. Взаимоотношения внутри семьи, стиль воспитания и передаваемые ценности оказывают значительное влияние на развитие ребёнка. Основные аспекты значения семьи включают:

Эмоциональная поддержка и безопасность: семья обеспечивает ребёнку чувство защищённости и любви, что является основой для формирования уверенности в себе и своих силах. Эмоциональная поддержка помогает детям лучше адаптироваться к новому опыту и справляться с трудностями.

Моделирование поведения: родители и другие члены семьи служат для ребёнка первыми моделями для подражания. Дети учатся у взрослых, копируют их поведение, манеры и речи, что помогает им

формировать собственные поведенческие нормы и навыки.

Развитие социальных навыков: семья – это первая социальная группа, с которой сталкивается ребёнок. Взаимодействие с членами семьи помогает детям развивать коммуникативные навыки, учиться сотрудничать, делиться и разрешать конфликты.

Передача культурных и моральных ценностей: через семейные традиции, обычаи и праздники дети знакомятся с культурным наследием и моральными нормами своего народа. Это помогает формировать у детей чувство гордости за свою семью и свою культуру.

Методы воспитания в семье: воспитание в семье может включать различные методы и приёмы, которые помогают развивать у детей важные навыки и ценности.

Личный пример: один из наиболее эффективных методов воспитания – это личный пример родителей. Дети учатся через подражание, поэтому важно, чтобы родители сами придерживались тех ценностей и норм поведения, которые они хотят передать своим детям.

Совместные семейные мероприятия: проведение совместных мероприятий, таких как семейные ужины, прогулки, праздники и игры,

способствует укреплению связей между членами семьи и передаче семейных ценностей.

Чтение и обсуждение книг: чтение и обсуждение книг помогает детям развивать воображение, обогащать словарный запас и учиться выражать свои мысли. Важно выбирать книги, которые отражают семейные ценности и учат детей морали и этике.

Введение в семейные традиции и обычаи: семейные традиции и обычаи помогают детям почувствовать свою принадлежность к семье и обществу. Они передают культурные и моральные ценности, формируют у детей чувство уважения к старшим и понимание важности семейных связей.

Развитие самостоятельности и ответственности: воспитание ответственности за свои поступки и самостоятельности помогает детям развивать навык целеустремлённости и умение достигать поставленных целей. Родители могут поощрять детей к выполнению простых домашних обязанностей и принятию самостоятельных решений.

Примеры практических занятий: для эффективного воспитания детей в семье можно организовать различные практические занятия.

Семейные прогулки: организация регулярных семейных прогулок на природу или в парк. Во время прогулок можно обсуждать природу, животных и растения, задавать детям вопросы и учить их наблюдательности.

Совместное приготовление пищи: приготовление пищи вместе с детьми. Это занятие помогает развивать у детей навыки планирования и

организации, учит их работать в команде и развивает чувство ответственности.

Чтение и обсуждение сказок: чтение сказок перед сном и обсуждение их содержания. Родители могут задавать детям вопросы о героях и событиях, учить их выделять главные мысли и делать выводы.

Создание семейного альбома: совместное создание семейного альбома с фотографиями и историями из жизни семьи. Это занятие помогает детям почувствовать свою принадлежность к семье, развивает навыки творчества и учит их ценить семейные связи.

Ролевые игры: проведение ролевых игр, где дети могут попробовать себя в разных ролях и ситуациях. Это помогает развивать у них коммуникативные навыки, умение выражать свои мысли и чувства, а также учит их разрешать конфликты.

Роль семьи в воспитании детей дошкольного возраста чрезвычайно важна. Семья обеспечивает ребёнку эмоциональную поддержку и безопасность, служит моделью для подражания, помогает развивать социальные навыки и передаёт культурные и моральные ценности. Воспитание в семье требует активного участия родителей и других членов семьи, использования разнообразных методов и приёмов, которые помогают детям развивать важные навыки и формировать положительные установки. Важно, чтобы родители осознавали свою роль и ответственность в воспитании своих детей и стремились создать благоприятные условия для их всестороннего развития.

ГЕНДЕРНОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ДЕТСКОГО САДА

Лебедева В.А.

Воспитатель КПП

КГУ "Озёрная общеобразовательная школа
отдела образования Костанайского района"

Управления образования акимата Костанайской области

Гендерное воспитание – это формирование у детей представлений о настоящих мужчинах и женщинах, а это необходимо для нормальной и эффективной социализации личности

Под влиянием воспитателей и родителей дошкольник должен усвоить половую роль, или гендерную модель поведения, которой придерживается человек, чтобы его определяли, как женщину или мужчину.

Гендерное воспитание призвано не только помочь детям осознать себя представителем того или иного пола. Актуальность гендерного воспитания состоит в том, чтобы сформировалось у ребёнка устойчивое понятие своего пола «Я- девочка» и «Я- мальчик». И так будет всегда.

Проблема воспитания и обучения дошкольника в соответствии с его полом в настоящее время очень актуальна. Социальные изменения, происходящие в нашем обществе, привели к разрушению традиционных стереотипов мужского и женского поведения. На фоне этих изменений меняются и внутренние позиции детей, и их сознание: девочки становятся агрессивными и грубыми, а мальчики становятся более мягкими, изнеженными.

Наблюдая за детьми, иногда можно заметить, что девочки лишены скромности, нежности, терпения, не умеют мирно разрешать конфликтные ситуации. Мальчики же, наоборот, не умеют постоять за себя, слабы физически, лишены выносливости и эмоциональной устойчивости, у них отсутствует культура поведения по отношению к девочкам.

Содержание игр детей настораживает: дети демонстрируют модели поведения, не соответствующие полу ребёнка, не умеют договариваться в игре, распределять роли. В процессе трудовой деятельности, дети не всегда умеют самостоятельно распределять обязанности с учётом пола партнёра.

Считаю, что гендерное воспитание должно осуществляться, как в детском саду, так и дома. Целенаправленное воспитание, оказываемое на девочку или мальчика в дошкольном возрасте, существенно повлияет на развитие личности и позволит проявиться тем качествам у девочек и мальчиков, которые позволяют им быть успешными в современном обществе.

В современном мире мальчикам совершенно чужда хоть какая-то культура поведения по отношению к девочкам. Мальчики редко проявляют желания прийти на помощь девочкам тогда, когда нужна физическая сила, а девочки не стремятся помогать мальчикам там, где нужна тщательность, аккуратность, забота.

С какого же возраста следует осуществлять гендерное воспитание? Специалисты рекомендуют начинать с возраста 2-3 лет, т. к. именно с этого возраста ребёнок начинает осознавать свою принадлежность к тому или иному полу. Гендерное воспитание в детском саду и в семье просто необходимо для развития и социализации ребенка в нашем обществе. Грамотная работа по созданию условий в группе, способствующих гендерной социализации детей, должна принести положительные результаты. Родители дополняют свои знания об особенностях воспитания детей разного пола.

Расширится кругозор детей, увеличится объём знаний о содержании социальных ролей мужчины и женщины. Обогатится культура поведения и общения детей. Мальчики и девочки – два разных мира. Если мы воспитатели и родители будем заинтересованы в воспитании детей с учетом гендерных особенностей, то сможем с успехом решить эти задачи.

В группах детского сада должны быть созданы условия для игр. Для девочек – «Салон красоты», «Кукольный уголок», игровая зона «Семья» со всеми необходимыми атрибутами, где у девочек закладываются основы материнства. Для мальчиков — «Пожарные», «Моряки», «Военные», «Рыцари» и другие, где мальчики учатся быть смелыми, сдержанными, преодолевать трудности. При совместном воспитании мальчиков и девочек очень важной педагогической задачей считаем преодоление разобщённости между ними и организация совместных игр, в процессе которых дети могли бы действовать сообща, но в соответствии с гендерными особенностями. Мальчики принимают на себя мужские роли, а девочки — женские.

Конструктивная деятельность одно из любимых занятий, как мальчиков, так и девочек. А особенно любят заниматься с конструкторами мальчишки. Должно быть несколько видов конструкторов, начиная от крупных напольных до мелких различных видов и назначений. Так же должны быть и образцы построек, мелкие игрушки для обгрызания.

Гендерный подход находит своё отражение и при воспитании культурно-гигиенических навыков. В старших группах на дверях туалетной комнаты можно поставить таблички с условными знаками, которые позволяют определить, кому в данный момент можно войти: мальчикам или девочкам.

Для реализации гендерного подхода в приобщении старших дошкольников к азам трудовой деятельности взрослых желательно оснастить необходимым оборудованием, инструментами и материалами — Детскую кухню и Мастерскую, а также знакомить детей с мужскими и женскими профессиями.

Специально организованная деятельность направлена и на обеспечение детей знаниями о представителях двух противоположных полов, профессиональной деятельности мужчин и женщин, семейно-бытовой и нравственно-этической культуре, обычаях и традициях народного воспитания, об основах этикета.

На занятиях работа по гендерному воспитанию прослеживается в различных видах музыкальной деятельности. При разучивании танцев мальчики овладевают навыками ведущего партнёра, у девочек делается акцент на грациозности, изяществе, мягкости движений. Мальчики разучивают движения, требующие мужской силы, ловкости, (наездники, гусары). У девочек преобладает плавность, мягкость движений (хороводы, танцы с цветами, зонтиками, куклами). Всё это способствует развитию представлений ребёнка о

Учитывая различия в развитии двигательных функций мальчиков и девочек, осуществляется дифференцированный подход к ним в процессе физического воспитания. Особенность такой дифференциации в том, что девочки и мальчики не изолированы друг от друга, а в процессе специально организованной деятельности развивают физические качества, которые принято считать сугубо женскими или мужскими.

Обобщая все вышесказанное, делаем вывод, что всё в детском саду, и предметно-развивающая среда, и все виды деятельности ставят перед собой цель – заложить основу в воспитание гармоничной личности, полноценного члена общества, причём с определённой половой принадлежностью, способной к продолжению рода и к сохранению традиционных ценностей.

ТІЛ БОЛАШАҒЫ БАЛАБАҚШАДАН БАСТАЛАДЫ

Молдабаева С.Қ.

Тәрбиеші

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Олихан Бөкейхан атындағы жалпы білім беретін мектебі» шағын орталық

Тіл – адамның қарым-қатынас жасаудың, ойларын жеткізудің және білім алудың негізгі құралы. Баланың тілдік дамуы оның жалпы интеллектуалдық және әлеуметтік дамуының маңызды бөлігі болып табылады. Ерте жастағы тілдік дамудың негіздері балабақшада қаланады. Бұл мақалада балабақшадағы тілдік тәрбиенің рөлі, әдістері және маңыздылығы қарастырылады.

Балабақшадағы тілдік тәрбиенің маңызы

Балабақша баланың алғашқы білім ордасы болғандықтан, тілдік тәрбие де осы кезеңде басталады. Тілдік тәрбие арқылы бала:

Қарым-қатынас дағдыларын дамытады: Балабақшада балалар өз құрдастарымен және тәрбиешілерімен күнделікті қарым-қатынас жасайды, бұл олардың сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытады.

Сөздік қорын байытады: Әртүрлі ойындар, әндер, өлеңдер және әңгімелер арқылы балалардың сөздік қоры кеңейеді.

Грамматикалық құрылымдарды меңгереді: Балалар грамматикалық ережелерді ойын барысында, өлең айту арқылы немесе әңгіме құрастыру арқылы үйренеді.

Әлеуметтік дағдыларын дамытады: Тілдік тәрбие баланың қоғамда өз орнын табуға, құрдастарымен дұрыс қарым-қатынас жасауға және өзін-өзі білдіруге көмектеседі.

Тілдік дамуды қолдаудың әдістері

Балабақшада тілдік дамуды қолдау үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады:

Ойындар: Тілдік ойындар балалардың сөйлеу қабілеттерін дамытудың тиімді әдісі болып табылады. Мысалы, "Қайда?", "Не істеп жатыр?" сияқты ойындар балалардың сөйлеуін жақсартады.

Әндер мен өлеңдер: Ән айту мен өлең оқу арқылы балалардың сөздік қоры кеңейеді, фонематикалық есту қабілеті дамиды.

Ертегілер мен әңгімелер: Ертегілерді тыңдау және әңгімелер құрастыру балалардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытады және грамматикалық құрылымдарды үйренуге көмектеседі.

Суреттер мен иллюстрациялар: Суреттермен жұмыс жасау арқылы балалардың логикалық ойлау қабілеті дамиды және жаңа сөздерді меңгереді.

Практикалық мысалдар

Ойын "Сөздерді тап": Тәрбиеші балаларға суреттер көрсетеді және сол суреттерге сәйкес сөздерді табуды сұрайды. Бұл ойын балалардың сөздік қорын байытады және логикалық ойлау қабілетін дамытады.

Ән айту: Күн сайын балаларға арналған қарапайым әндерді орындау арқылы балалардың фонематикалық есту қабілеті мен ритм сезімі дамиды.

Ертегілер құрастыру: Балаларға белгілі бір суреттерді көрсету және сол суреттерге сәйкес ертегілер құрастыруды ұсыну. Бұл әдіс балалардың шығармашылық ойлау қабілетін және сөйлеу дағдыларын дамытады.

Диалогтар құрастыру: Балаларға белгілі бір жағдайлар бойынша диалогтар құрастыруды ұсыну. Мысалы, дүкенге бару, саябақта серуендеу. Бұл әдіс балалардың коммуникативтік дағдыларын жақсартады.

Тіл болашағы балабақшадан басталады. Балабақшада тілдік тәрбиенің дұрыс ұйымдастырылуы баланың жалпы дамуына, оның қоғамда өз орнын табуына және болашақта табысты оқуына негіз қалайды. Сондықтан тәрбиешілер мен ата-аналар тілдік дамудың маңыздылығын түсініп, балалармен жүйелі түрде тілдік жаттығулар мен ойындар өткізуі қажет.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Шаймердинова А.С.

Воспитатель

КГКП "Ясли-сал № 51 отдела образования города Костаная"
Управления образования акимата Костанайской области

Патриотическое воспитание детей дошкольного возраста является важной задачей системы образования. Оно способствует формированию у детей любви к Родине, уважения к её культуре, традициям и истории. Одним из эффективных средств патриотического воспитания

является изобразительное искусство. Это связано с тем, что визуальные образы обладают сильным эмоциональным воздействием и способны формировать положительные установки у детей.

Дошкольный возраст является критическим периодом для формирования основных ценностей и установок. В это время дети особенно восприимчивы к новым знаниям и впечатлениям, что делает

патриотическое воспитание особенно значимым. Знакомство с культурой, традициями и историей своей страны помогает детям ощущать свою принадлежность к обществу и формирует чувство гордости за свою страну.

Изобразительное искусство предоставляет уникальные возможности для патриотического воспитания дошкольников. С его помощью можно:

1. Развивать эмоциональную сферу детей: визуальные образы способны вызывать яркие эмоциональные отклики, которые закрепляются в памяти и способствуют формированию положительных установок.

2. Расширять кругозор: через изображения памятников, природных и культурных объектов дети знакомятся с богатством и разнообразием своей страны.

3. Формировать эстетическое восприятие: в процессе создания и анализа произведений искусства дети учатся видеть красоту в окружающем мире и ценить культурное наследие своего народа.

Методы и приёмы использования изобразительного искусства: для реализации задач патриотического воспитания с помощью изобразительного искусства можно использовать различные методы и приёмы:

1. Занятия по изобразительному искусству: организация тематических занятий, посвящённых известным художникам, историческим событиям и культурным объектам.

2. Экскурсии и выставки: посещение музеев, галерей и выставок, где представлены произведения, отражающие национальную культуру и историю.

3. Творческие мастерские: Организация мастерских, где дети могут создавать свои произведения на патриотические темы.

4. Проектная деятельность: реализация проектов, в рамках которых дети изучают и иллюстрируют различные аспекты жизни своей страны.

Примеры практических занятий:

1. Занятие "Символы нашей Родины": Дети изучают государственные символы (флаг, герб, гимн) и создают свои рисунки на эту тему.

2. Экскурсия "Исторические места родного города": посещение исторических мест и создание зарисовок, впечатлений от экскурсии.

3. Проект "Великие художники нашей страны": изучение биографий и творчества известных художников, создание картин в их стиле.

Положительные эмоции и переживания побуждают обучающихся к активному участию в познавательной и практической деятельности и способствуют развитию патриотизма. Чтобы эта работа была педагогически эффективной, она должна быть содержательной, характеризоваться высокой эмоциональностью. Любое занятие значительно выигрывает, если слова педагога подтверждаются иллюстративным материалом. Сегодня в качестве иллюстрации используются видеоролики. Включение в занятие видеоматериалов заставляет мыслить, задавать вопросы, ставить проблемы.

На занятиях по живописи также присутствуют элементы краеведения, ведь только благодаря уважительному отношению к своей истории и культуре ребенок сможет вырасти настоящим патриотом своей страны. Моя задача как педагога состоит в том, чтобы помочь ребенку поверить в себя, научить его мыслить самостоятельно, неординарно, не бояться отстаивать свою точку зрения.

На сегодняшний день неотложной является потребность в гражданах, которые отличаются нестандартным мышлением, приносят новое содержание в социальную, культурную, производственную жизнь, умеют ставить и решать перспективные задания в контексте проектирования будущего — то есть в неординарных творческих личностях. Обучение изобразительному искусству может стать средством развития и воспитания патриотических чувств обучающихся при условии, если будет осуществляться по четко выстроенной методике, содержать интересный и познавательный материал, включать различные формы и методы работы.

В сложившейся ситуации необходимо приложить все усилия к поддержанию патриотического духа, который неуклонно падает. Мы живем в мире неоднозначном и противоречивом, где зачастую патриотизм находится на грани с экстремизмом, поэтому первоначально необходимо сформировать у нашей молодежи осознанную гражданскую позицию.

ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДИКИ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Феклистова О.И.

Педагог-исследователь

КТУ "Малоубинская средняя школа"

отдела образования по Глубоковскому району"

Управления образования ВКО, Республика Казахстан

Одной из приоритетных задач в процессе обучения ребенка является формирование грамматически правильной, фонетически чистой речи и, конечно, развитие богатого словарного запаса. Важнейший показатель, который учитывают при выявлении готовности обучения ребенка к школе — это правильная речь. Именно она является залогом успешного усвоения грамоты и чтения. Необходимо уделять должное внимание воспитанию и привитию правильной речи в дошкольном возрасте. Развивать грамотную речь у ребенка следует с младшего дошкольного возраста. На современном этапе дошкольного образования игровые технологии пользуются большим успехом у педагогов, в особенности в развитии речи дошкольников. Выбор данных технологий основан на том, что в дошкольном возрасте игра является ведущим видом деятельности. Психолого-педагогическими исследованиями доказано, что игра оказывает положительное влияние на процесс развития и обучения детей. Благодаря использованию игровых технологий в работе по развитию речи дошкольников процесс обучения становится более интересным и эффективным.

Современные игровые технологии в развитии речи включают в себя объемную группу методов и приемов организации педагогического процесса в форме различных педагогических игр. Наиболее благоприятный период для применения и использования игровых технологий в процессе обучения — дошкольный возраст. Дидактические игры, театрализованные игры, пальчиковые игры, игровые приемы при заучивании стихотворений, игровые приемы при развитии звуковой культуры речи (ЗКР, игры и упражнения на произношение шипящих звуков — именно они объединены в игровые технологии и всеми нами знакомы. Рассмотрим более подробно каждую категорию игр.

Игровые приемы при развитии звуковой культуры речи (ЗКР)

Звуковая культура речи развивается благодаря четкому проговариванию чистоговорок и скороговорок. Произнося скороговорки, ребенок имеет возможность менять силу голоса, интонацию,

которая может обозначать удивление, вопрос или испуг. Игры и упражнения на произношение шипящих звуков. Педагог, рассмотрев с ребятами картинки, например «Еж и ежата», предлагает выполнить задание: четко проговорить фразы со звуками «Ш» и «Ж» («Ша-ша-ша — мы купаем малыша; шу-шу-шу — дам грибочек малышу; ши-ши-ши — где гуляют малыши? или: жа-жа-жа — мы увидели ежа; жу-жу-жу — мы грибок дадим ежу; жи-жи-жи — где грибы берут ежи?»). Благодаря данному упражнению ребенок — дошкольник осваивает интонацию вопроса, развивается чувство ритма. При вычленении звука при четком произношении ребенком слова или фразы он постепенно знакомится с терминами «звук» и «слово».

Дидактические игры

Они являются основным видом игр, которые педагог использует в работе по развитию речи. Дидактическая игра представляет собой многословное, сложное, педагогическое явление: она является и игровым методом обучения детей дошкольного возраста, и формой обучения детей, и самостоятельной игровой деятельностью, и средством всестороннего воспитания ребенка.

Существует несколько видов дидактических игр:

- игры с наглядным материалом,
- словесные игры,
- игры с предметами,
- настольно-печатные игры,
- специальные лексические упражнения.

Большинство задач речевого развития дошкольников реализовываются посредством театрализованной игры.

Театрализованные игры разделяются на две основные группы — это режиссерские игры и игры — драматизации. В игре — драматизации ребенок исполняет роль «артиста», соответственно сам придумывает образ с помощью комплекса средств вербальной и невербальной выразительности. К вербальным средствам выразительности в первую очередь относится речь, а к невербальным жесты, мимика и пантомимика.

Существует несколько видов драматизации:

- игры — имитации образов животных, людей, героев литературных произведений,
- ролевые диалоги на основе текста,

- инсценировка литературного произведения, постановка спектакля по какому-либо произведению, - игры — импровизации, в которых разыгрывается сюжет без предварительной подготовки.

В режиссерской игре главные роли «исполняют» игрушки, а ребенок — организует деятельность в качестве режиссера. Пользуясь различными средствами выразительности, он озвучивает своих героев, вслух проговаривает действия, совершаемые с ними. В зависимости от используемого театра определяется вид режиссерской игры соответственно. Я хотела бы задать вам вопрос: Какие виды театра вы знаете? (Настольный, плоскостной, пальчиковый, бибабо, кукольный театр, театр игрушек, театр теней и т. д.)

Одним из эффективных средств переключения ребенка с одного вида деятельности на другой являются пальчиковые игры.

Проговаривание стихотворений в сопровождении с движениями рук делает речь детей более ритмичной, четкой, эмоциональной.

Следующий игровой прием — заучивание стихотворений! Рассказывая стихотворение, ребенок воспроизводит сюжет с помощью слов, мимики и жестов. При разучивании различных детских потешек, прибауток ребенок учится не только правильно произносить звуки, но и изображать движения действующих лиц.

Список использованной литературы:

1. Атемаскина Ю. В. Современные педагогические технологии в ДОУ : учебно-методическое пособие / Ю. В. Атемаскина. М.: Детство-Пресс, 2012 г.
2. Тимофеева Е. Г. Консультация для педагогов «Современные игровые технологии в развитии речи дошкольников». 2017 г.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ “КАМЕШКИ МАРБЛС” ДЛЯ РАЗВИТИЯ СЕНСОРНЫХ И РЕЧЕВЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Назарова Н.Г.

Воспитатель

КГКП "Ясли-сад №54 отдела образования города Костаная"

Управления образования акимата Костанайской области

Вся жизнь ребенка — игра. Потому весь процесс обучения ребенка не может проходить без неё. В детской игре развиваются мыслительные операции, тактильные ощущения, мелкая моторика. Движения пальцев рук стимулируют деятельность центральной нервной системы и ускоряют развитие речи ребенка. Постоянная стимуляция зон коры головного мозга, отвечающих за мелкую моторику, — необходимый элемент в системе логопедического воздействия.

Уровень развития речи находится в прямой зависимости от степени сформированности тонких движений пальцев рук. Чтобы научить малыша говорить, необходимо не только тренировать его артикуляционный аппарат, но и развивать движения пальцев рук, мелкую моторику.

Коррекционно-развивающая работа по преодолению речевых нарушений, выявила проблему необходимости разработки принципиально новых подходов к развитию моторных навыков дошкольников.

Игры с использованием различного мелкого материала стимулируют речевое развитие путём тренировки пальцев рук.

Существует разнообразное количество материалов для упражнений по развитию ручной моторики. Одним из самых интересных и инновационных приемов можно назвать применение камешков "Марблс".

Камешки (или шарики) Марблс — это потомки глиняных шариков, которыми играли древние люди многие тысячи лет назад. Шарики получили свое название от английского «марблс» (то есть мраморные).

Современные Марблс делаются из силикатного песка, золы и соды, которые расплавляются в печи, и служат декоративными украшениями. С помощью специальных красителей стеклу придают самые разнообразные расцветки. Красота камешков завораживает настолько, что и взрослым, и детям хочется к ним прикоснуться, подержать их в руках, поиграть с ними. Так эстетическая привлекательность Марблс усилила интерес к этой игре у современных детей, в противовес новейшим, высокотехнологичным игрушкам. Также камешки Марблс очень красивые, гладкие, прозрачные, разных форм и расцветок, очень приятны на ощупь. Игры с камешками Марблс — это физическое и умственное развитие ребенка.

В детском саду ведущим видом деятельности является игра. В игре ребёнок раскрепощается, получает эмоциональный заряд, обучается различным навыкам. Навык красивой, правильной, грамотной речи легче формировать в игровых ситуациях. В своей работе по развитию речи, при обучении грамоте, в индивидуальной работе по автоматизации и дифференциации поставленных звуков, я использую замечательные, красивые камешки Марблс, работая с которыми, у детей развивается внимание, воображение, память, мышление.

Использование современных технологий "Камешки Марблс" открывает новые горизонты в

развитии сенсорных и речевых представлений у детей с особыми образовательными потребностями. Эти уникальные материалы представляют собой как творческий, так и познавательный инструмент, позволяющий детям активно взаимодействовать с окружающим миром.

“Камешки Марблс” привлекают внимание благодаря своей текстуре, цвету и формам, что способствует развитию мелкой моторики и тактильной чувствительности. Они могут служить основой для разнообразных игр, направленных на стимуляцию сенсорных восприятий, что особенно важно для детей с ограниченными возможностями. В процессе манипуляций с камешками происходит активизация речевой деятельности: дети учатся называть цвета, формы и размеры, описывая свои ощущения.

Методика работы с “Камешками Марблс” также включает элементы игры, что делает процесс обучения увлекательным и непринужденным. Это создает позитивную атмосферу, в которой дети чувствуют себя уверенно, что, в свою очередь, способствует их развитию и социализации. Применение таких инновационных подходов не только расширяет образовательные методики, но и вдохновляет на создание индивидуальных программ, учитывающих уникальные потребности каждого ребенка.

Дополнительно, “Камешки Марблс” могут быть интегрированы в занятия по арифметике и логике, что дает возможность формировать базовые математические навыки. Например, с помощью камешков можно осуществлять подсчет, собирать группы по цвету или размеру, что развивает математическое мышление и внимательность. Это подходит для детей с различными уровнями подготовки, позволяя каждому из них успешно участвовать в процессе обучения.

Кроме того, работа с камешками способствует развитию креативности и воображения. Дети могут создавать различные композиции и фигуры, тем самым улучшая свои пространственные представления. Этот процесс позволяет не только самовыражаться, но и взаимодействовать с другими детьми, тем самым укрепляя социальные связи и коммуникацию.

Наконец, использование “Камешков Марблс” может стать стартовой площадкой для более глубокой интеграции технологий в образовательный процесс. С помощью интерактивных приложений и игровых платформ можно расширять возможности анализа и представления информации, обучая детей новым способам восприятия и осмысления окружающего мира. Это создает уникальную возможность для развития как индивидуальных, так и групповых взаимодействий в учебном процессе.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДА В ШКОЛЕ

Еркибаева Г.Г.

д.п.н., профессор кафедры Русского языка и литературы,

Бабаханова Р.Ш.

магистрантка 1 курса,

Международный казахско-турецкий университет имени Х.А.Ясави,
г. Туркестан, Казахстан

Работа по методу проектов является педагогической деятельностью высокого уровня сложности, предполагающего профессионализм учителя. Если большинство общеизвестных методов обучения требуют наличия лишь традиционных компонентов учебного процесса: учителя, ученика (или группы учеников) и учебного материала, то для реализации учебного проекта этого не достаточно. Наиболее значимым принципом метода проектов является восприятие мира с учетом детской психологии. Учитель задает направление развития ученика, показывает и рассказывает о том, что есть интересного и познавательного в его и творческого мышления.

При реализации проектного метода необходимо наличие социально значимой задачи (проблемы): *информационный, практической, исследовательской.*

Дальнейшая работа над проектом – это разрешение данной проблемы. Одна из наиболее трудных подготовительных задач, которые приходится решать учителю, руководителю проекта

вместе с учащимся – это поиск интересной и общественно значимой проблемы. Реализации проекта начинаются с планирования действий по разрешению проблемы, в частности, с определения вида продукта и типа презентации. Ядром проекта является исследовательская работа учащихся. Таким образом, отличительная черта проекта – поиск информации, которая затем будет обработана, осмыслена.

В процессе проектной деятельности у учащихся формируются и развиваются общеучебные умения: *рефлексивные и поисковые (исследовательские); навыки оценочной самостоятельности* и защищать свой проект. Именно поэтому в учебной и внеклассной работе по русскому языку метод проектов можно реализовать в полной мере, позволяя учащимся создавать качественные и интересные проекты, как в групповой, так и в индивидуальной форме.

В последний год обучения в бакалавриате филологического факультета все студенты должны написать и защитить выпускную квалификационную

работу (ВКР). Данное требование, наравне с определенным количеством кредитов, является обязательным для успешного окончания вуза и получения диплома. Факультет уделяет повышенное внимание исследовательской работе студентов, мотивируя их к изучению широкого спектра тем и знакомству с последними достижениями в области филологических наук. Изучение защищенных проектов свидетельствует о разнообразии исследовательских интересов наших студентов в области филологии и методики и возможности заниматься именно той проблематикой, которая представляется студентам важной и интересной.

Проектная деятельность – один из лучших способов для совмещения современных информационных технологий, личностно-ориентированного обучения и самостоятельной работы учащихся. Обращение к методу проектов возможно:

- на уроке при проверке домашнего задания (сообщение, доклад);
- при изучении новой темы (защита реферата, выполнение творческой работы и т.д.);
- при закреплении изученного (сочинение, создание сборников, альманахов, презентаций).

Метод проекта лучше реализуется с опережающей подготовкой консультантов групп. Задачи, решаемые в ходе выполнения проекта, можно разделить на 4 группы:

- коммуникативные,
- образовательные,
- воспитательные,
- развивающие.

Обеспечение урока, необходимое для успешной реализации и результативности проекта, предполагает наличие литературы по теме, словарей, электронных носителей текстовой и иллюстративной информации, доступа к Internet и списка адресов сайтов по теме, грамматических таблиц.

При проведении урока по методу проекта в рамках подготовительного этапа следует провести консультационную беседу для всего класса.

Класс делится на четыре – пять групп, если же класс небольшой, то групп может быть меньше, работу каждой из них организует, направляет и оценивает консультант.

В ходе подготовительного этапа консультантом выступает учитель и учителя-предметники, которые связаны с реализацией проекта темой, целью, задачами и планом работы. С помощью учителя, консультанты готовят перечень вопросов, требующих освещения, и таблички для оценки вклада каждого ученика в конечных результат проекта. Предлагаемый проект имеет значительную ценность и обеспечивает достижение поставленных целей. Решение правильно поставленных исследовательских задач существенным образом может изменить весь процесс обучения и резко повысить интерес учащиеся к предмету.

К концу работы учащихся представляют оформление своих идей, презентацию, публикацию.

Работа над созданием презентации позволяет каждому ученику увидеть себя как человека способного и компетентного, идущего в ногу с современными технологиями, развивает умение истинно оценивать себя – научиться конструктивно критиковать отрицательные моменты представления презентации. Все это развивает коммуникативные способности и умение сотрудничать, умение искать пути решения поставленной задачи, развивает исследовательские умения. Ученики достаточно хорошо, без помощи преподавателя, создают презентации, как для урока, так и для внеклассной работы.

Метод проектов на уроках решает следующие задачи:

- развитие познавательных навыков учащихся;
- развитие умений самостоятельно конструировать свои знания;
- развитие умений ориентироваться в информационном пространстве.

Проектный метод основывается на концепций деятельностного подхода и позволяет организовать обучение, в котором обучающиеся получают знания в процессе планирования и выполнения творческих заданий проектов.

Развивающие цели проектного обучения выражаются в успешном выполнении действий, относящихся к области:

- логического мышления (осуществление анализа, синтеза сравнения; умение строить индуктивные, дедуктивные умозаключения);
- поисковой деятельности (нахождение нестандартных приемов решения задач, решение нестандартных задач, разработка плана решения, реализация плана решения с поэтапным контролем своей деятельности, анализ полученных результатов, поиск и отбор наиболее рациональных способов действия).

Отличительная черта проекта – поиск информации, которая затем будет обработана, осмыслена, представлена участниками проектной группы. Результатом работы над проектом является продукт, который разработали участники проектной группы для разрешения поставленной проблемы. На завершающем этапе проект требует презентацию своего продукта.

Этапы работы над учебным проектом:

1. Предварительный выбор темы.
2. Составление плана.
3. Изучение литературы по данной теме и сбор материала.
4. Создание собственного текста.
5. Защита.

Покажем на конкретном материале работу учеников 6-го класса над проектом. На уроках русского языка при изучении фразеологизмов одна группа, состоящая из 5-ти человек работают над

проектом: **"Фразеологизмы русского языка. Зооморфизмы"**

Ученики, под руководством учителя, планируют работу, отбирают материал, создают презентацию и представляют на уроке.

Одним из ярких средств создания выразительности речи является использование фразеологизмов. В настоящее время существует множество фразеологических словарей, которые содержат перечень устойчивых выражений с их толкованиями, с примерами их стилистического употребления [1, с. 3].

Актуальность темы выражается в том, что использование фразеологизмов в речи делает ее яркой и выразительной. Чтобы использовать устойчивые сочетания в речи, нужно знать, что обозначают фразеологизмы. Актуальность выражена тем, что ученики не знают значения фразеологизмов с названиями животных.

Цель исследования – изучение фразеологизмов, в частности, зооморфизмов русского языка.

Объектом исследования являются фразеологизмы русского языка.

Предметом исследования являются зооморфизмы русского языка.

Задачи работы:

1. Изучить литературу, источники интернета по теме исследования.

2. Дать определение фразеологизму.

3. Определить виды фразеологизмов.

4. Определить классификацию фразеологизмов по происхождению.

5. Дать определение зооморфизму. Выделить категории зооморфизмов.

6. Составить словарик зооморфизмов для работы на уроках русского языка и литературы.

7. Систематизировать полученную информацию, сделать выводы.

Гипотеза: считаем возможным предположить, что ученики не владеют достаточной информацией по теме «Фразеология».

Практическое применение. Результаты проведенного нами исследования могут быть использованы учителями общеобразовательных школ на уроках русского языка и литературы.

Проект состоял из 2-х глав.

1. Теоретические аспекты формирования знаний учащихся о фразеологизмах

Изучение фразеологии составляет необходимое звено в усвоении языка, в повышении культуры речи. В.П. Жуков в работе «Семантико-грамматические характеристики фразеологизмов русского языка» пишет: «Правильное и уместное использование фразеологизмов придает речи неповторимое своеобразие, особую выразительность, меткость, образность» [2, с.3]. Рассмотрим некоторые определения понятия «фразеологизм».

В «Толковом словаре русского языка» С. И. Ожегова и Н. Ю. Шведовой написано: «Фразеологизм – устойчивое выражение с самостоятельным значением, близким к идиоматическому» [3, с. 857].

В книге В. В. Бабайцева, Л. Д. Чесноковой «Русский язык. Теория 5-9 кл.: учеб. для общеобразоват. учреждений» отмечается: «Фразеологизмы – устойчивые сочетания слов, близкие по лексическому значению одному слову. Поэтому фразеологизмы часто можно заменить одним словом, менее выразительным [4, с. 88].

В «Словаре русского языка» под ред. А. П. Евгеньевой дается такое определение фразеологизма: «Фразеологизм – устойчивое сочетание слов, значение которого в целом не выводимо из значений составляющих его слов [5, с. 185].

Итак, фразеологизмы (от греч. *phrasis* – выражение, *logos* – учение) – это устойчивые сочетания, постоянные по своему значению, составу и структуре.

У фразеологизма как самостоятельной лексической единицы языка есть свои отличительные черты:

1) фразеологизм состоит из двух и более слов, например: **играть на нервах** – специально раздражать, нервировать кого-либо.

2) У фразеологизмов есть устойчивый состав.

Лексический состав фразеологизма нельзя никак изменять, так как при этом теряется его смысл. Например, «висеть в воздухе», что значит «оказаться в неясном, неопределенном положении». Нельзя сказать: летать в воздухе (про пыль).

3) Главный признак фразеологизмов – воспроизводимость. Мы не придумываем фразеологизмы в процессе диалога, а берем их из языковой памяти для построения образной и выразительной речи [6].

Фразеологизмы следует отличать от свободных словосочетаний. Чтобы уяснить их принципиальные отличия, остановимся на особенностях употребления фразеологизмов в речи.

Важнейшей особенностью фразеологизмов является их *воспроизводимость*: они не создаются в процессе речи (как словосочетания), а используются такими, какими закрепились в языке.

Фразеологизмы всегда сложны по составу, они образуются соединением нескольких компонентов: *попасть впросак, вверх тормашками, кровь с молоком*. Важно подчеркнуть, что компоненты фразеологизмов несут на себе ударение. Поэтому в строгом значении термина нельзя называть фразеологизмами употребляемые вместе, но пишущиеся раздельно служебное и знаменательное слова типа: *под мышкой, до смерти, с кондачка*, которые имеют лишь одно ударение. Сложность состава фразеологизмов наводит на мысль об их сходстве со свободными словосочетаниями (ср.: *попасть впросак – попасть в ловушку*). Однако

компоненты фразеологизма или не употребляются самостоятельно («просак», «тормашки»), или изменяют во фразеологизме свое обычное значение (например, *кровь с молоком* означает «здоровый, с хорошим цветом лица, с румянцем»).

Фразеологизмы характеризует **постоянство состава**. В свободных словосочетаниях одно слово можно заменить другим, если оно подходит по смыслу (ср.: читаю книгу, просматриваю книгу, изучаю книгу, читаю роман, читаю повесть, читаю сценарии). Фразеологизмы такой замены не допускают. Никому не придет в голову вместо *кот наплакал* сказать «кошка наплакала», вместо, *раскинуть умом* – «разбросить умом» или «раскинуть головой». Правда, есть фразеологизмы, которые имеют варианты, например, наряду с фразеологизмом *раскинуть умом* употребляется его вариант *раскинуть (пораскинуть) мозгами*, параллельно используются фразеологизмы *от всего сердца* и *от всей души*. Однако существование вариантов некоторых фразеологизмов не означает, что в них можно произвольно заменить слова. Закрепившиеся в языке варианты фразеологизмов тоже характеризуются постоянным лексическим составом и требуют точности воспроизведения в речи.

Большинству фразеологизмов свойственна **непроницаемость** структуры: не допускается включение в них новых слов. Так, зная фразеологизмы *потупить голову*, *потупить взор*, нельзя сказать: *низко потупить голову*, *ещё ниже потупить печальный взор*. Однако есть и такие фразеологизмы, которые допускают вставку отдельных уточняющих слов (ср.: *разжигать страсти* – *разжигать роковые страсти*, *намылить голову* – *хорошенько намылить голову*). В некоторых фразеологизмах возможен пропуск одного или нескольких компонентов. Например, говорят *пройти сквозь огонь и воду*, отсекая конец фразеологизма и *медные трубы*, или *выпить чашу до дна* вместо, *выпить горькую чашу до дна*. Редукция фразеологизмов в таких случаях объясняется стремлением к экономии речевых средств и специального стилистического значения не имеет.

Таблица №1. – **Виды фразеологизмов**

Фразеологическое сращение
– семантически неделимый оборот, значение которого совершенно не выводимо из суммы значений составляющих его компонентов, их семантическая самостоятельность утрачена полностью: <i>среди бела дня</i> , <i>бить баклуши</i> , <i>шутка сказать</i> .
Фразеологическое единство
– устойчивый оборот, в котором отчетливо сохраняются признаки семантической раздельности компонентов. Его общее значение мотивировано и выводится из значения отдельных компонентов: <i>грызть гранит науки</i> , <i>плыть по течению</i> , <i>первый блин комом</i> .
Фразеологическое сочетание
– устойчивый оборот, в состав которого входят слова как со свободным значением, так и с несвободным (употребляемом лишь в данном сочетании) [6].

Таким образом, **фразеологическое сращение** – семантически неделимый оборот, значение которого совершенно не выводимо из суммы значений

Фразеологизмам присуща **устойчивость грамматического строения**, в них обычно не меняются грамматические формы слов. Так, нельзя сказать *бить баклушу*, *вытачивать лясу*, заменив формы множественного числа *баклуши*, *лясы* формами единственного числа, или употребить полное прилагательное вместо краткого во фразеологизме *на босу ногу*. Однако в особых случаях вариации грамматических форм во фразеологизмах возможны, например: *греть руку* – *греть руки*, *слыханное ли дело* – *слыхано ли дело*.

Большинство фразеологизмов имеет **строго закрепленный порядок слов**. Например, нельзя поменять местами слова в выражениях *ни свет ни заря*; *битый небитого везет*; *все течет*, *все изменяется*; хотя смысл, казалось бы, не пострадал, если бы мы сказали: «Все изменяется, все течет». В то же время в некоторых фразеологизмах возможно изменение порядка слов, например: *набрать в рот воды* – *в рот воды набрать*, *не оставить камня на камне* – *камень на камне не оставить*. Перестановка компонентов обычно допускается во фразеологизмах, состоящих из глагола и зависящих от него именных форм.

Неоднородность структурных признаков фразеологизмов объясняется тем, что фразеология объединяет довольно пестрый языковой материал, причем границы фразеологических единиц очерчены недостаточно определенно.

Классификация фразеологизмов с точки зрения семантической слитности их компонентов принадлежит академику В. В. Виноградову. Как известно, фразеологизмы возникают из свободного сочетания слов, которое употребляется в переносном значении. Постепенно переносность забывается, стирается, и сочетание становится устойчивым.

В зависимости от того, насколько стираются номинативные значения компонентов фразеологизма, насколько сильно в них переносное значение, В.В.Виноградов и делит их на три типа: **фразеологические сращения**, **фразеологические единства** и **фразеологические сочетания** [7, с. 89]. Покажем его классификацию в таблице 1.

составляющих его компонентов, их семантическая самостоятельность утрачена полностью.

Фразеологическое единство – устойчивый оборот, в котором отчетливо сохраняются признаки

семантической раздельности компонентов. Его общее значение мотивировано и выводится из значения отдельных компонентов.

Фразеологическое сочетание – устойчивый оборот, в состав которого входят слова как со свободным значением, так и с несвободным (употребляемом лишь в данном сочетании) [6].

Фразеологизмы существуют на протяжении всей истории языка. Уже с конца XVIII века они объяснялись в специальных сборниках и толковых словарях под различными названиями (крылатые выражения, афоризмы, идиомы, пословицы и поговорки). Еще М.В. Ломоносов, составляя план словаря русского литературного языка, указывал, что в него должны войти «фразесы», «идеоматизмы», «речения», то есть обороты, выражения.

Таблица №2. – Группы фразеологизмов с точки зрения происхождения

Исконно русские
<i>ищи ветра в поле, водой не разольёшь</i>
Устойчивые выражения из литературных произведений русских писателей, народных сказок, пословиц и поговорок.
<i>бабка надвое сказала</i> («неопределенный ответ» из пословицы: «Бабушка гадала да надвое сказала: либо дождик, либо снег, либо будет, либо нет»); <i>пожалел волк кобылу</i> («о мнимой жалости» из пословицы: «Пожалел волк кобылу, оставил хвост да гриву»); <i>без царя в голове</i> («несерьезный человек» из поговорки: «Свой ум – царь в голове»).

Основную массу употребляющихся в настоящее время фразеологических оборотов составляют устойчивые сочетания слов исконно русского происхождения (*ищи ветра в поле, водой не разольёшь*). В зависимости от времени появления исконно русские фразеологизмы делят на три группы: *общеславянские, восточнославянские и собственно русские*.

Большое количество устойчивых выражений берут свое начало из литературных произведений русских писателей, народных сказок, пословиц и поговорок. Например: *бабка надвое сказала* («неопределенный ответ» из пословицы: «Бабушка гадала да надвое сказала: либо дождик, либо снег, либо будет, либо нет»); *пожалел волк кобылу* («о мнимой жалости» из пословицы: «Пожалел волк кобылу, оставил хвост да гриву»); *без царя в голове* («несерьезный человек» из поговорки: «Свой ум – царь в голове»).

2. Методика формирования знаний учащихся о зооморфизмах

Фразеологизмы с наименованиями животных часто называют *зооморфизмами* или *анимализмами*.

Незнание источника фразеологических единиц русского языка приводит к искаженному и неуместному употреблению устойчивых словосочетаний, что является показателем низкой языковой культуры. Следовательно, говорящий должен иметь представление о происхождении фразеологизма.

С точки зрения происхождения фразеологические единицы русского языка делятся на исконно русские, заимствованные (фразеологизмы, пришедшие из старославянского языка, и иноязычные обороты без перевода из западноевропейских языков) и фразеологические кальки (представляют собой дословный перевод из других языков).

Представим их в таблице 2.

Зооморфизмы во фразеологии имеют ряд отличительных особенностей:

– зооморфизмы – это устойчивые словосочетания, содержащие прямое наименование животного.

– зооморфизмы всегда имеют переносное значение «человек».

– зооморфизмы несут в себе оценку действий или поведения человека.

Фразеологизмы с названиями животных являются одной из самых многочисленных и внутренне разнообразных групп фразеологического фонда и отражают многовековые наблюдения человека над внешним видом и повадками животных, передают отношение людей к их «меньшим братьям» [11].

Например, во фразеологизмах часто встречаются **кошка, собака**. И это не случайно, так как домашние животные находятся рядом с хозяином. Например, **кошки на сердце скребут** – состояние тревоги, где **собака зарыта** – в чем главная причина [12].

Во фразеологическом словаре, можно выделить несколько категорий зооморфизмов. Покажем их в таблице 3.

Таблица №3. – Категории зооморфизмов

Хищные млекопитающие: волк, лев, лиса, медведь, тигр и др. Например, медвежья услуга – неумелая, приносящая неприятность, львиная доля – большая часть чего-либо.
Домашние животные: баран, бык, вол, ишак, кобыла, коза, корова, лошадь, овца, осел, свинья, стригунок, теленок, кот, собака и др. Например, смотреть как баран на новые ворота – выглядеть растерянным, сконфуженным; глазеть с глупым видом .
Домашние птицы: гусь, индюк, курица, петух, утка и др. Например, курам на смех – нелогично, глупо, нелепо.
Дикие птицы: воробей, ворона, сова, голубь и др. Например, стреляный воробей – бывалый, много перенесший человек.

Млекопитающие, приматы, обезьяны: горилла, макака, мартышка, обезьяна. Например, обезьяна с гранатой – человек, имеющий в своем распоряжении нечто опасное, но не умеющего с этим обращаться.
Зайцеобразные млекопитающие: заяц, кролик, хомяк и др. Например, ехать зайцем – ехать в общественном транспорте без билета.
Млекопитающие копытные, дикие: бегемот, гиппопотам, верблюд, жираф, зебра, зубр, кабан, лось, слон. Например, слон на ухо наступил – отсутствие способностей к музыке.
Морские млекопитающие: кит, морж, тюлень. Например, три кита – три главных составляющих чего-либо, основа основ какого-либо дела.
Рыбы: акула, вобла, вьюн, ерш, карась, килька, малек, рыба, селедка. Например, как селедка в бочке – теснота.
Земноводные и пресмыкающиеся: змея, черепаха, крокодил, жаба, удав. Например, идти как черепаха – двигаться очень медленно.
Мифологические животные: гидра, дракон, цербер, феникс, чудовище, химера. Например, гоняться за химерами – о нереальных планах.

Фразеологизмы с названиями животных отражают физические качества, возможности, внешний облик, психические качества (черты характера), интеллект, повадки, умения, навыки.

Во время работы над проектом провели опрос среди обучающихся 6 класса.

Вопросы анкетирования

1. Что называется фразеологизмами?
2. Назовите виды фразеологизмов.
3. Назовите группы фразеологизмов с точки зрения происхождения.
4. Какие фразеологизмы называют зооморфизмами?
5. Определите категории зооморфизмов.

Учащимся были предложены задания следующего типа:

1. Отгадайте устойчивые выражения по иллюстрациям, которые создала к ним нейросеть.
2. Объясните значения названных фразеологизмов.

Мы предложили вариант работы над проектом в школе.

Метод проектов приобретает в последнее время особенную популярность, он представляет собой самостоятельную исследовательскую деятельность ученика, которая имеет не только учебную, но и научно-практическую значимость. Эта технология актуализирует важнейшие речевые умения, вовлекая учеников во все виды речевой деятельности, совершенствует умение работать с текстами разных стилей и типов речи на уровне информационно-смысловой обработки.

Проектная деятельность позволяет проявить себя индивидуально или в группе, попробовать свои силы, применить свои знания, принести пользу, показать публично достигнутый результат. Это деятельность, направленная на решение интересной проблемы, сформулированный зачастую самими учащимися в виде задачи, когда результат этой деятельности – найденный способ решения проблемы – носит практический характер, имеет важной прикладное значение и, что весьма важно, интересен и значим для самих открывателей.

Работа по методу проектов является педагогической деятельностью сложного уровня,

предполагающего профессионализм учителя. Если большинство общеизвестных методов обучения требуют наличия лишь традиционных компонентов учебного процесса: учителя, ученика (или группы учеников) и учебного материала, то для реализации учебного проекта этого недостаточно. Наиболее значимым принципом метода проектов является восприятие мира с учетом детской психологии. Учитель задает направление развития ученика, показывает и рассказывает о том, что есть интересного и познавательного в окружающем на мире, помогает фантазии ученика раскрыться в полной мере.

Список использованной литературы

1. Ларионова Ю. А. Фразеологический словарь современного русского языка. – М.: «Аделант», 2014. – 512 с.
2. Жуков В. П. Семантико-грамматические характеристики фразеологизмов русского языка. – Ленинград, 1978.
3. Ожегов С.И., Шведова Н. Ю.. Толковый словарь русского языка. – М., 1997. – 857 с.
4. Бабайцева В. В., Чеснокова Л. Д.. Русский язык. Теория 5-9 кл.: учеб. для общеобразоват. учреждений/ – 18-е изд., стереотип. – М.: Дрофа, 2009. – 319.
5. Словарь русского языка: В 4-х т. / РАН, Ин-т лингвистич. исследований; Под ред. А. П. Евгеньевой. – 4-е изд., стер. – М.: Рус. яз.; Полиграфресурсы, 1999.
6. Фразеологические единицы как объект исследования в трудах отечественных исследователей. Текст научной статьи по специальности «Языкознание и литературоведение» Ганиева Ф. Ф./ [Электронный ресурс].
7. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 140-161.
8. Фразеологический словарь русского языка/ Под ред. А. И. Молоткова. – М.: Советская энциклопедия, 1968. – 543 с.
9. Мокиенко В. М. Славянская фразеология. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1989. – 298 с.
10. Происхождение фразеологических единиц русского языка. Трофаник Н. А., Михайлова И.Г. Белгородский государственный национальный исследовательский университет, г. Белгород / [Электронный ресурс].

11. Актуальные проблемы изучения русского языка и методика его преподавания. Русские зооморфизмы в лингвокультурологическом аспекте. Е.Е. Юрков. Санкт-Петербургский государственный университет / [Электронный ресурс].

12. Федоров А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка. – М.: Астрель, АСТ. 2008. – 880 с.

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Еркибаева Г.Г.

д.п.н., профессор кафедры Русского языка и литературы,

Кулахметова Х.И.

магистрант 2 курса,

Международный казахско-турецкий университет имени Х.А.Ясави,

Современная школа стремится к персонализации образовательного процесса, учитывая уникальные потребности и способности каждого ученика. Индивидуально-дифференцированное обучение (ИДО) становится все более востребованным подходом, позволяющим адаптировать учебный процесс к индивидуальным особенностям учащихся. Информационные технологии (ИТ) играют в этом процессе ключевую роль, расширяя возможности для создания персонализированных образовательных траекторий.

Данная проблема рассматривалась в следующих трудах: «Анализ смежных понятий «дифференциация» и «индивидуализация» обучения» [1], «Использование технологии индивидуально-дифференцированного обучения для активизация познавательной деятельности учащихся в условиях цифровизации образования» [2], «Инновационные технологии в учебном процессе» [3], «Современные образовательные технологии в преподавании русского языка высшей школе» [4].

Дифференциация в переводе с латинского «difference» означает разделение, расслоение целого на различные части, формы, ступени [5, 175].

Дифференцированное обучение – 1) форма организации учебного процесса, при которой учитель работает с группой учащихся, составленной с учетом наличия у них каких-либо значимых для учебного процесса общих качеств (гомогенная группа (гомогенный – гр.однородный по составу) [6, 141]);

2) часть общей дидактической системы, которая обеспечивает специализацию учебного процесса для различных групп обучаемых.

Дифференцированный подход в обучении означает:

1) создание разнообразных условий обучения для различных школ, классов, групп с целью учета особенностей их контингента;

2) комплекс методических, психолого-педагогических и организационно-управленческих мероприятий, обеспечивающих обучение в гомогенных группах;

3) представляет собой совокупность организационных решений, средств и методов

дифференцированного обучения, охватывающих определенную часть учебного процесса.

Преподаватель должен стремиться так организовать учебно-воспитательный процесс, чтобы каждый обучающийся был оптимально занят учебно-воспитательной деятельностью на занятиях и в домашней подготовке к ним с учетом его способностей и интеллектуального развития, чтобы не допускать пробелов в знаниях и умениях обучающихся, и в конечном итоге дать полноценную базовую подготовку обучающимся.

Дифференцированный (групповой и индивидуальный) подход становится необходим не только для поднятия успеваемости слабых студентов, но и для развития сильных студентов, причем его понимание не должно сводиться лишь к эпизодическому добавлению в процессе обучения слабо успевающим обучающимся тренировочных заданий, а более подготовленным – задания повышенной трудности. Более полное понимание дифференциации обучения предполагает использование ее на различных этапах изучения теоретического материала: подготовки обучающихся к изучению нового, введения нового, применения к выполнению заданий, этапа контроля над усвоением изучаемого материала и др.

Главная цель средней общеобразовательной школы – способствовать умственному, нравственному, эмоциональному и физическому развитию личности, всемерно раскрывать ее творческие возможности, формировать основанное на общечеловеческих ценностях мировоззрение, гуманистические отношения, обеспечивать разнообразные условия для расцвета индивидуальности ребенка с учетом его возрастных особенностей – это личностно-ориентированное образование. Всякое обучение, по своей сущности, есть создание условий для развития личности. Личность – это психическая, духовная сущность человека, выступающая в разнообразных обобщенных системах качеств. Личностно-ориентированное образование ориентированно на ученика, на его личностные особенности, на культуру, на творчество как способ самоопределения человека в культуре и жизни.

Термин «дифференциация образования» обозначает разделение учебных планов и программ в специализированных школах, классах или в старших классах средней школы, осуществимое на факультативах

Принцип дифференцированного образовательного процесса как нельзя лучше способствует осуществлению личностного развития учащихся и подтверждает сущность и цели общего среднего образования [7].

Актуальность проблемы развития личности в рамках единого образовательного пространства «Школа – Вуз» заключается в том, что дифференцированный процесс обучения – это широкое использование различных форм, методов обучения и организации учебной деятельности на основе результатов психолого-педагогической диагностики учебных возможностей, склонностей, способностей учащихся. Использование этих форм и методов, одним из которых является уровневая дифференциация, основываясь на индивидуальных особенностях обучаемых, создаются благоприятные условия для развития личности в личностно-ориентированном образовательном процессе.

Выясним мнения ученых о технологии дифференцированного обучения.

В.В.Фирсов пишет, что у учителя появляется возможность дифференцированно помогать слабому ученику и уделять внимание сильному, более эффективно работать с трудными детьми. Сильные учащиеся активно реализуют своё стремление быстрее продвигаться вперёд и вглубь, слабые – меньше ощущают своё отставание от сильных [8].

И.М. Осмоловская отмечает, что дифференцированное обучение – это организация учебного процесса, при которой учитываются индивидуально-психологические особенности личности, формируются группы учащихся с различающимися содержанием образования, методами обучения [9].

Г.К.Селевко считает, что дифференцированное обучение – это:

1) форма организации учебного процесса, при которой учитель работает с группой учащихся, составленной с учетом наличия у них каких-либо значимых для учебного процесса общих качеств (гомогенная группа);

2) часть общей дидактической системы, которая обеспечивает специализацию учебного процесса для различных групп обучаемых [10].

Он также пишет, что дифференциация обучения (дифференцированный подход в обучении) – 1) создание разнообразных условий обучения для различных школ, классов, групп с целью учета особенностей их контингента; 2) комплекс методических, психолого-педагогических и организационно-управленческих мероприятий, обеспечивающих осуществление процесса обучения в гомогенных группах [11].

Дифференцированное обучение – такой подход, при котором максимально учитываются возможности и запросы каждого ученика или отдельных групп школьников. Дифференциация обучения на уроке осуществляется через изменение содержания, регулирование трудности и длительности выполнения отдельных заданий, средств методической поддержки учеников в соответствии с их возможностями и подготовленностью к обучению.

Индивидуально-дифференцированное обучение относится к интерактивным технологиям. Интерактивные технологии – это совокупность технологий, которые активизируют взаимодействие между учителем и учащимися, а также между учащимися и образовательным контентом. К интерактивным технологиям можно отнести такие средства, как:

- интерактивные доски и мультимедийные проекторы;
- образовательные платформы и онлайн-курсы;
- игровые технологии (геймификация);
- мобильные приложения и образовательные игры;
- виртуальные и дополненные реальности.

Эти технологии позволяют сделать обучение более наглядным, доступным и интересным для учащихся, способствуют активизации их познавательной деятельности.

Индивидуально-дифференцированное обучение предполагает создание разнообразных учебных условий, которые позволяют каждому ученику работать в соответствии со своими возможностями и интересами. Информационные технологии обеспечивают следующие возможности для реализации ИДО:

– персонализация содержания: Использование цифровых ресурсов позволяет создавать индивидуальные учебные материалы, адаптированные к уровню знаний и темпу работы каждого ученика;

– разнообразие форм и методов обучения: ИТ предоставляют широкий спектр интерактивных инструментов, которые делают учебный процесс более интересным и эффективным;

– индивидуализация темпа обучения: С помощью цифровых платформ каждый ученик может продвигаться по учебной программе в своем собственном темпе;

– обеспечение обратной связи: информационные технологии позволяют осуществлять оперативную обратную связь, что способствует повышению мотивации учащихся и более эффективной коррекции учебного процесса.

Практические аспекты использования ИТ в ИДО.

1. Адаптивные онлайн-платформы: такие платформы позволяют автоматически подбирать

задания и материалы в соответствии с уровнем знаний и достижениями каждого ученика.

2. Интерактивные учебники и тренажеры: эти инструменты позволяют учащимся самостоятельно изучать материал, закреплять знания и получать обратную связь.

3. Виртуальные лаборатории и симуляторы: они дают возможность проводить эксперименты и моделировать различные явления, что делает обучение более наглядным и интересным.

4. Онлайн-сотрудничество: инструменты для совместной работы позволяют учащимся взаимодействовать друг с другом и с учителем, обсуждать учебный материал и решать задачи.

Преимущества использования информационных технологий в ИДО

– повышение мотивации учащихся: интерактивные задания и возможность работать в своем темпе делают обучение более интересным и увлекательным;

– развитие самостоятельности: учащиеся учатся самостоятельно планировать свою работу, искать информацию и принимать решения.

– повышение эффективности обучения: ИТ позволяют индивидуализировать обучение, что приводит к более глубокому усвоению материала.

– подготовка к жизни в информационном обществе: использование ИТ в образовании помогает учащимся освоить современные цифровые инструменты и навыки.

Проблемы и перспективы

Несмотря на все преимущества, использование ИТ в ИДО сопряжено с определенными трудностями:

– недостаточная оснащенность школ: не все школы имеют необходимое оборудование и программное обеспечение;

– отсутствие у учителей достаточных цифровых компетенций: многим учителям требуется дополнительная подготовка для эффективного использования ИТ в образовательном процессе;

– проблемы с доступом к интернету: в некоторых регионах доступ к интернету ограничен или отсутствует.

Перспективы развития:

– расширение спектра цифровых инструментов: постоянно появляются новые технологии, которые могут быть использованы для реализации ИДО;

– интеграция ИТ в традиционные методы обучения: необходимо сочетать использование цифровых инструментов с традиционными методами обучения для достижения оптимальных результатов;

– развитие профессиональных компетенций учителей: необходимо обеспечить систематическую подготовку учителей в области использования ИТ.

Ключевые педагогические условия, необходимые для эффективного внедрения ИДО с использованием ИКТ в образовательный процесс.

1. Профессиональная компетентность педагога:

Цифровая компетентность:	• Учитель должен владеть современными цифровыми инструментами и уметь их применять в учебном процессе.
Педагогическая компетентность:	• Необходимо глубокое понимание принципов ИДО, умение диагностировать образовательные потребности учащихся, разрабатывать индивидуальные учебные траектории.
Дидактическая компетентность:	• Учитель должен уметь выбирать и создавать эффективные учебные материалы, организовывать учебную деятельность и оценивать результаты обучения.

2. Мотивация педагога:

– позитивное отношение к инновациям: учитель должен быть готов к изменениям и открыт для новых технологий;

– ориентация на развитие каждого ученика: педагог должен быть заинтересован в успехе каждого ученика и готов искать индивидуальные подходы к обучению.

2. Наличие необходимой технической базы:

Доступность оборудования	Высокоскоростной интернет	Программное обеспечение:
• В школе должно быть достаточное количество компьютеров, интерактивных досок, проекторов и других технических средств.	• Необходим стабильный доступ к интернету для работы с онлайн-ресурсами и платформами.	• Школа должна быть оснащена необходимым программным обеспечением для организации ИДО (LMS, адаптивные платформы, офисные приложения).

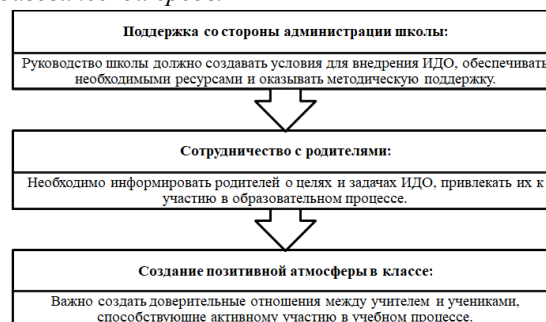
4. Разработка и внедрение локальной системы поддержки ИДО:

– разработка методических рекомендаций: Создание четких и понятных методических рекомендаций для учителей по использованию ИКТ в ИДО;

– организация методических объединений: создание площадки для обмена опытом и обсуждения проблем, связанных с внедрением ИДО;

– проведение курсов повышения квалификации: регулярное обучение педагогов новым технологиям и методикам.

5. Создание благоприятной психолого-педагогической среды

Оценка эффективности индивидуально-дифференцированного обучения (ИДО) с использованием информационно-коммуникационных

технологий (ИКТ) является сложной, но необходимой задачей для определения успешности внедрения данной педагогической модели. Правильно выбранные критерии позволят оценить, в какой степени ИДО с ИКТ способствует достижению поставленных образовательных целей и развитию учащихся.

Критерии оценки эффективности ИДО с ИКТ

При разработке критериев оценки эффективности ИДО с ИКТ следует учитывать следующие аспекты:

1. Результаты обучения учащихся:

• Показатели академической успеваемости:

- динамика успеваемости по предметам;
- результаты итоговой аттестации;
- участие и результаты в олимпиадах и конкурсах.

• Развитие метакогнитивных навыков:

- умение ставить учебные цели;
- способность планировать свою деятельность;
- навыки самоконтроля и самооценки;
- умение работать с информацией.

• Развитие личностных качеств:

- мотивация к учению;
- самостоятельность;
- критическое мышление;
- творческие способности.

• Развитие коммуникативных навыков:

- умение работать в группе;
- умение эффективно взаимодействовать с учителем и одноклассниками.

2. Использование ИКТ

• Уровень овладения ИКТ:

- умение учащихся работать с различными программными продуктами и онлайн-сервисами;
- навыки поиска и обработки информации в сети Интернет;
- способность создавать собственные цифровые продукты.

• Эффективность использования ИКТ в учебном процессе:

- соответствие используемых ИКТ задачам обучения;
- уровень интеграции ИКТ в учебный процесс;
- влияние ИКТ на мотивацию учащихся.

3. Организация учебного процесса

• Степень дифференциации обучения:

- разнообразие заданий и материалов;
- учет индивидуальных особенностей учащихся;
- гибкость учебных планов.

• Взаимодействие учителя и учащихся:

- частота и качество обратной связи;
- индивидуальный подход к каждому ученику;
- создание атмосферы сотрудничества и взаимного уважения.

• Роль учителя в процессе обучения:

- уровень профессиональной компетентности учителя в области ИКТ и ИДО;
- способность учителя организовать самостоятельную работу учащихся;
- умение создавать условия для развития творческих способностей учащихся.

4. Удовлетворенность участников образовательного процесса

• Удовлетворенность учащихся:

- оценка интереса к учебному процессу;
- оценка эффективности обучения;
- оценка уровня самостоятельности.

• Удовлетворенность учителей:

- оценка эффективности использования ИКТ;
- оценка уровня поддержки со стороны администрации школы.

• Удовлетворенность родителей:

- оценка изменений в учебных достижениях детей;
- оценка уровня вовлеченности родителей в образовательный процесс.

Методы оценки

Для оценки эффективности ИДО с ИКТ можно использовать следующие методы:

Комплексная оценка эффективности ИДО с ИКТ позволяет выявить сильные и слабые стороны данного подхода, определить направления дальнейшего развития и совершенствования образовательного процесса. Регулярная оценка эффективности является важным условием для успешной реализации ИДО и повышения качества образования в целом.

Информационные технологии (ИТ) выступают мощным инструментом для реализации индивидуально-дифференцированного обучения (ИДО) в современной школе. Они позволяют создавать персонализированные образовательные траектории, учитывая уникальные потребности и способности каждого ученика.

Отсюда можно сделать следующие выводы:

- ИТ расширяют возможности для дифференциации: Благодаря ИТ, учителя могут создавать разнообразные учебные материалы, адаптированные к различным уровням подготовки и стилям обучения учащихся;
- повышается мотивация: Интерактивные форматы, возможность выбора заданий и получения

мгновенной обратной связи делают обучение более интересным и эффективным;

- развиваются метакогнитивные навыки: ИТ способствуют развитию у учащихся умения учиться, планировать свою деятельность, контролировать и оценивать свои результаты;

- повышается эффективность обучения: использование ИТ позволяет оптимизировать учебный процесс, сократить время на рутинные операции и освободить больше времени для творческой деятельности;

- создается благоприятная среда для сотрудничества: ИТ облегчают взаимодействие учащихся между собой и с учителем, способствуют развитию коммуникативных навыков.

Однако, необходимо отметить, что внедрение ИТ в образовательный процесс сопряжено с определенными трудностями:

- недостаточная цифровая грамотность педагогов;

- отсутствие единых стандартов и методик;

- неравномерный доступ к ИКТ в разных регионах;

Информационные технологии играют ключевую роль в реализации индивидуально-дифференцированного обучения. Однако, для достижения максимальной эффективности необходимо комплексное решение проблемы, включающее в себя не только техническое оснащение школ, но и профессиональную подготовку педагогов, разработку методических материалов и создание благоприятной образовательной среды.

ИДО с использованием ИТ – это не просто технологический тренд, а новый подход к образованию, направленный на раскрытие потенциала каждого ученика.

Список использованной литературы.

1. Прибыльнова Е.М. Анализ смежных понятий «дифференциация» и «индивидуализация» обучения.

//Сборник статей международной исследовательской организации «Cognito» по материалам XXXIX международной научно-практической конференции: «Актуальные проблемы науки XXI века». – М.: Международная исследовательская организация «Cognito». – С. 10-15.

2.Тимирева О. Использование технологии индивидуально дифференцированного обучения для активизация познавательной деятельности учащихся в условиях цифровизации образования. Инновации в образовании, 2020 – (4). – С. 45-53.

3. Еркибасва Г.Г. Инновационные технологии в учебном процессе. – Шымкент: Алем, 2022. 9 том. – 460 с.

4. Еркибаева Г.Г. Современные образовательные технологии в преподавании русского языка высшей школе: учебное пособие. – Туркестан: ГиГа: ТРЭЙД, 2021. – 140 с.

5.Словарь иностранных слов. –16-е изд., исправ. – М.: Русский язык, 1988. – 624 с.

6.Там же, с.141.

7. Профессиональная ориентация, профессиональная подготовка и трудо- устройство при умственной отсталости : метод. пособие / под ред. И.М. Старобиной. – М., 2011.

8. Осмоловская, И.М. Дифференцированное обучение: некоторые вопросы теории и практики / И.М. Осмоловская //Педагогика. 1999. № 5. – С. 6–12. №3– 2016.

9. Фирсов, В.В. Дифференциация обучения на основе обязательных результатов обучения / В.В. Фирсов – М., 1994 – 194 с.

10. Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии : учеб. посо- бие / Г.К. Селевко. – М., 1998.

11. Селевко, Г.К. Технологии воспитания и обучения детей с проблемами / Г.К. Селевко. – М., 2005.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ СЛОВ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ПОСТРОЕНИЯ ПЕРЕСКАЗА ТЕКСТА СРЕДИ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕГО ЗВЕНА

Рахимова Ж.Н.

магистр педагогических наук,

учитель английского языка,

КГУ «Средняя школа-гимназия №9»,

г. Актобе, Республика Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается роль ключевых слов в улучшении навыков пересказа у школьников. Подчеркивается важность

использования ключевых слов для структурирования пересказа, выделения главных идей и событий текста, а также упрощения процесса его изложения. Описаны различные методики, такие как выделение ключевых слов, составление плана, использование карточек и групповая работа, которые способствуют более логичному пересказу.

Ключевые слова: пересказ текста ,ключевые слова, структурирование, критическое мышление.

Пересказ текста — это важная часть обучения, которая развивает не только навыки речи, но и критическое мышление, способность к анализу и синтезу информации. Известный филолог М. Гаспаров, рассказывая о подходах к анализу стихотворного текста на лекции, прочитанной московским школьникам, заметил, что «понять текст - это значит быть в состоянии пересказать текст своими словами. Восприятие и понимание - разные вещи: мы воспринимаем в тексте больше, чем можем пересказать, но понимаем только то, что можем пересказать. Пересказ - это экзамен на наше

понимание [1, 73]. Одним из эффективных методов для улучшения навыков пересказа является использование ключевых слов. Эти слова помогают учащимся средней школы правильно структурировать свой пересказ, выделяя главные моменты текста и устраняя лишние детали. В данной статье рассмотрим, как использование ключевых слов способствует эффективному пересказу и какие методики можно применять для обучения школьников этому навыку.

Пересказ текста - это дискурс, который стремится собрать серию событий, происходящих в реальной или вымышленной действительности. Дискурс представлен в языковой модели, лежащей в основе абстрактной логики индукции, классификации и сравнения. Содержание пересказанного представляет собой цепочку событий, включающую персонажей и их действий, обстановку и объекты. При этом признаки повествовательного дискурса имеет следующее определение: сюжет - одна из целей действия и эмоционального состояния [2, 205].

1. Роль ключевых слов в построении пересказа

Ключевые слова — это слова, которые отражают основные идеи текста, его темы и сюжетные повороты. В процессе пересказа они выполняют роль ориентира, помогающего учащимся сосредоточиться на наиболее важных частях текста и представить его в сжато и логично изложенном виде. Использование ключевых слов позволяет учащимся избежать бессмысленных подробностей и точнее передать содержание прочитанного.

Применение ключевых слов в пересказе способствует улучшению понимания текста, так как помогает выделить центральные события, персонажей и их действия. При пересказе текста основным ориентиром становится анализ и понимание содержания [3, 67]. Это, в свою очередь, облегчает процесс пересказа и позволяет учащимся организовать свои мысли в логической последовательности.

Метод выбора ключевых слов

Метод выбора ключевых слов связан с мнемотехникой, т.е. с приемами, нацеленными на запоминание информации вне зависимости от ее смысла, как если бы это были вещи или зрительные объекты.

Метод основан на том, что в каждой фразе может быть выделено одно-два

ключевых слова, припомнив которые, немедленно вспоминаешь целиком и всю фразу, а для

каждого абзаца – это ключевая фраза, по которой можно легко вспомнить раз прочитанный абзац. Фраза и абзац – здесь понятия условные, соответствующие не реальным фразам и абзацам текста, а примерно соответствующим по объему подразделам и единицам информации, которые вы хотели бы из него усвоить. То есть это как бы абзацы и фразы текста, который вы сами мысленно хотели бы создать и усвоить по материалам настоящего. Рассмотрим приемы работы с запоминаемым материалом.

- Группировка – разбиение материала на группы по каким-либо основаниям (смыслу, ассоциациям и др.).

- Выделение опорных пунктов – фиксация какого-либо краткого пункта, служащего опорой более широкого содержания (тезисы, заглавие, вопросы к тексту, примеры, цифровые данные, сравнения).

- План – совокупность опорных пунктов.

- Классификация – распределение каких-либо предметов, явлений, понятий по классам, группам, разрядам на основе определенных общих признаков.

- Структурирование – установление взаимного расположения частей, составляющих целое.

- Схематизация (построение графических схем) – изображение или описание чего-либо в основных чертах или упрощенное представление запоминаемой информации.

- Серийная организация материала – установление или построение различных последовательностей: распределение по объему, по времени, упорядочивание в пространстве.

- Ассоциации – установление связей по сходству, смежности или противоположности [4, 38].

2. Структурирование пересказа с помощью ключевых слов

Ключевое слово – это ключ, с помощью которого открываются тайны художественного произведения. Оно является наиболее важным в контексте, несет в себе основную авторскую мысль, идею [5, 127]. Ключевые слова могут помочь учащимся структурировать пересказ, разделив его на несколько частей. Это важно для того, чтобы пересказ был последовательным и логичным. Для каждой части текста можно выделить несколько ключевых слов, которые будут служить основой для более подробного изложения (Таблица 1)

Таблица 1 – Этапы для структурирования пересказа.

Введение	В этой части пересказа важно обозначить основные характеристики текста — кто является его героями, где и когда происходят события. Ключевые слова могут быть такими, как "герой", "место", "время".
Основная часть	Здесь учащиеся должны выделить ключевые события и действия. Ключевые слова для этой части текста могут включать "проблема", "конфликт", "решение".
Заключение	В заключении важно подвести итог событиям и отметить, какой урок можно извлечь из прочитанного. Ключевые слова для заключения могут быть "урок", "вывод", "мораль".

3. Методики использования ключевых слов при пересказе

Для того чтобы учащиеся могли эффективно использовать ключевые слова при пересказе, необходимо применять различные методики, которые развивают их способность к выделению важных элементов текста и к их логичному изложению.

3.1. Метод выделения ключевых слов

Перед пересказом учитель может предложить учащимся выделить из текста несколько ключевых слов, которые они считают наиболее важными для его понимания. Этот метод помогает развить аналитические способности, так как ученики учатся находить главное в тексте. Таким образом, процесс пересказа становится более осознанным и целенаправленным.

3.2. Составление плана пересказа

Метод составления плана — это еще один способ использовать ключевые слова. Учащимся предлагается составить план текста, в котором для каждой части текста будут выделены ключевые моменты. Этот план может служить основой для пересказа, помогая учащимся не забывать важные события и организовывать их в логической последовательности.

3.3. Использование карточек с ключевыми словами

Карточки с ключевыми словами — это эффективный инструмент, который позволяет учащимся быстро ориентироваться в тексте. Каждой карточке соответствует одно ключевое слово или фраза, связанные с важными моментами текста. После прочтения текста учащиеся могут использовать эти карточки для построения пересказа, что поможет им лучше структурировать информацию и избежать ненужных деталей.

3.4. Работа в группе

Групповая работа является хорошим способом научить учащихся выделять ключевые слова. После прочтения текста учащиеся могут в группе обсудить, какие слова или фразы являются основными для его понимания. Совместная работа помогает развить навыки коллективного обсуждения и укрепляет память на ключевые моменты текста.

4. Преимущества использования ключевых слов в пересказе

Использование ключевых слов при пересказе текста имеет несколько существенных преимуществ:

Улучшение понимания текста. Ключевые слова помогают сосредоточиться на важнейших аспектах текста, обеспечивая более глубокое и осознанное восприятие материала.

Развитие навыков логического мышления. Процесс выделения ключевых слов и построения на их основе логичного пересказа способствует улучшению навыков систематизации и анализа информации.

Упрощение пересказа. Ключевые слова позволяют учащимся избежать перегрузки деталями, концентрируясь на основных событиях и идеях.

Развитие речи и памяти. Работа с ключевыми словами способствует расширению словарного запаса и улучшению навыков устной речи, а также укрепляет память на основе структурированных данных.

5. Заключение

Использование ключевых слов является важным инструментом для эффективного построения пересказа текста. Этот метод помогает учащимся среднего звена структурировать информацию, выделять главные идеи и представлять текст в сжато и логично изложенной форме. Работая с ключевыми словами, учащиеся развивают аналитическое мышление, улучшая не только свои навыки пересказа, но и общие способности к восприятию текста.

Список использованной литературы

1. Гаспаров М.Л., Подгаецкая Ю.И. Пастернак в пересказе: сверка понимания // Русский язык. — 2013. — № 3 Кубрякова Е.С. О тексте и критериях его определения: Текст. Структура и семантика. Т. 1. — М., 2001. — С. 72-81.
2. Красильникова, Л.В. «Наглядность в курсе «Методика преподавания русского языка как иностранного» / Л.В. Красильникова, О.П. Быкова // «Вестник ЦМО МГУ», часть 1, 1998 г., №1. - Москва: МГУ, 1998. - 400 с.
3. Леонтьев А.А. Прикладная психолингвистика речевого общения и массовой коммуникации / А. А. Леонтьев ; под ред. А. С. Маркосян, Д. А. Леонтьева, Ю. А. Сорокина. - Москва : Смысл, 2008. - 271 с
4. Методы и приёмы работы с ключевыми словами текста на уроках русского языка и литературы : сборник методических рекомендаций. – Биробиджан : ОГАОУ ДПО «ИПКПР», 2017. – 48 с.
5. Вежбицкая, А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М.: Яз. слав. культуры, 2001. – 288 с.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ОЗНАКОМЛЕНИЯ С ПРИРОДОЙ

Газезова М.В.

Воспитатель

ИП детская студия “Мамина зайка” Костанайская область
г. Костанай, Республика Казахстан

В последние годы проблемы теории и практики творческого развития дошкольников приобретают все

большее значение. Одним из ключевых аспектов современного образования является необходимость формирования всесторонне развитой личности, обладающей творческими способностями. Важно

отметить, что развитие творческих способностей у дошкольников является неотъемлемой частью их общего воспитания и развития. Особенно значимую роль в этом процессе играет ознакомление детей с окружающим миром, который оказывает влияние на их чувственное восприятие и является основой для дальнейшего творческого развития. Наблюдения за изменяющимися природными явлениями, познание их разнообразия, обогащают ребенка чувственными переживаниями, которые становятся основой его творческой активности. Чем глубже ребенок осознает загадочность и многогранность природы, тем больше у него возникает вопросов, что способствует активному поиску новых решений и идей.

Изучая проблемы развития творческих способностей у дошкольников, важно осмыслить такие ключевые понятия, как «творчество» и «способности». В философском контексте творчество рассматривается как деятельность, порождающая нечто качественно новое, ранее не существовавшее. Такой процесс требует свободы и независимости от внешних ограничений, что позволяет создавать уникальные результаты. В педагогике и психологии творчество интерпретируется как творческая деятельность, в основе которой лежат психические процессы, порождающие новые идеи и решения. Продуктами творческой деятельности являются особые рефлексы, которые направляют психическую энергию на решение возникших проблем. Творческая деятельность начинается с выявления проблемы, которая становится центральным пунктом сосредоточения внимания, вокруг которого развивается весь процесс творчества.

По мнению Я.А. Пономарева, творчество является «взаимодействием, ведущим к развитию», а уникальность творческой деятельности заключается в ее способности развивать личность через взаимодействие с внешним миром. В этом контексте развитие творческих способностей у детей можно рассматривать как результат специфических форм взаимодействия с учителями, направленных на обогащение их опыта и творческого потенциала. П. Торренс акцентирует внимание на том, что творчество связано с остротой восприятия недостатков и дисгармоний, что побуждает ребенка к поиску решений. И.В. Львов подчеркивает, что творчество не является простым выражением эмоций, а тесно связано с глубокими знаниями и навыками, которые служат основой для творческого акта.

Чтобы понять механизмы творческих способностей, следует рассмотреть понятие «способности», которые определяют успешность освоения знаний и умений. Способности проявляются в деятельности и становятся важным условием для развития творческих навыков. А.В. Петровский утверждает, что способности к рисованию, например, могут быть выявлены лишь в процессе обучения, когда ребенок осваивает необходимые навыки. Следовательно, способность к творчеству проявляется

только в процессе соответствующей деятельности, требующей этих навыков.

Важным фактором, способствующим развитию творческих способностей у дошкольников, является использование инновационных технологий. Современные образовательные технологии в дошкольных учреждениях включают такие подходы, как проектная деятельность, ТРИЗ (теория решения изобретательских задач) и использование интеллект-карт. Проектная деятельность является эффективным методом развития творческих способностей, так как она способствует экспериментированию, синтезу знаний и развитию творческих навыков. Этот метод соединяет образовательный процесс с реальными жизненными ситуациями, помогает развивать исследовательские умения, творчество и навыки работы в коллективе.

Использование ТРИЗ-технологии в дошкольном возрасте позволяет детям осваивать сложные концепты и развивать творческое мышление через решение проблемных задач. Важно отметить, что проектная деятельность и ТРИЗ-технология тесно взаимосвязаны, поскольку обе направлены на решение проблем с помощью исследования, экспериментов и создания творческих продуктов. В результате дети не только развивают свои творческие способности, но и получают удовольствие от процесса творчества, что является основой для дальнейшего успешного развития их личностных качеств и когнитивных способностей.

Развитие творческих способностей дошкольников является важной частью образовательного процесса, и применение инновационных технологий способствует более эффективному раскрытию их творческого потенциала. В частности, технологии, такие как проектная деятельность, ТРИЗ и использование интеллект-карт, оказывают значительное влияние на развитие творческого мышления у детей дошкольного возраста.

Одним из основных критериев работы с детьми с использованием ТРИЗ-технологии является упрощение сложных задач и представление информации в доступной и понятной форме. Перед применением этой технологии важно выявить интеллектуальные способности детей, что позволяет создать комфортную образовательную среду, в которой ребенок может развивать творческие и аналитические навыки. Важно отметить, что создание различных игровых ситуаций, сказок и повседневных задач помогает детям выявлять противоречия и активно стремиться к поиску решения проблем, что является неотъемлемой частью творческого процесса.

Еще одной важной инновационной технологией является метод использования интеллект-карт, разработанный психологом Т. Бьюзеном. Интеллект-карты представляют собой эффективный инструмент для систематизации и запоминания информации, а также для развития

речевых и творческих способностей у старших дошкольников. Эта технология способствует активизации мышления, памяти и взаимодействия детей с взрослыми и сверстниками, обеспечивая высокую познавательную активность и творческую инициативу.

Таким образом, для полноценного развития творческих способностей дошкольников необходима интеграция инновационных технологий в образовательный процесс. Проектная деятельность, ТРИЗ-технология и метод интеллект-карт являются важными инструментами, стимулирующими креативность и самостоятельность детей.

Для выявления уровня творческих способностей старших дошкольников в рамках нашего исследования была проведена опытно-экспериментальная работа, в которой принимали участие две группы детей: экспериментальная группа (ЭК) и контрольная группа (КГ), состоящие из по 10 человек каждая. Исследование проводилось в три этапа: констатирующий, формирующий и контрольный.

1. Констатирующий этап был направлен на выявление исходного уровня творческих способностей детей.
2. Формирующий этап включал применение методов и инновационных технологий, направленных на развитие творческих способностей, с особым акцентом на ознакомление детей с природой.
3. Контрольный этап был ориентирован на оценку эффективности применения инновационных технологий в развитии творческих способностей детей.

Для диагностики уровня творческих способностей использовались методы бесед, наблюдений и тесты Е. Торренса «Неполные фигуры», предназначенные для выявления уровня креативности у дошкольников.

Результаты диагностики показали, что дети из экспериментальной группы, в среднем, смогли выполнить 5–6 заданий из 10, что свидетельствует о некотором улучшении творческого развития. Однако для выполнения заданий им потребовалось больше времени, чем детям из контрольной группы. Примерно 20% детей из обеих групп показали низкий уровень творческих способностей, в то время как большинство детей имели средний уровень, что свидетельствует о необходимости дальнейшей работы по развитию их творческих навыков.

На основе анализа результатов исследования, представленных на диаграммах, можно выделить несколько ключевых выводов о развитии творческих способностей у старших дошкольников в ходе применения инновационных технологий. В ходе эксперимента было выявлено, что показатели творческого мышления детей в контрольной и экспериментальной группах, в целом, способствовали развитию их творческих способностей, однако подходы к решению задач носили подражательный

характер, где дети часто стремились воспроизвести увиденное или услышанное. Для дальнейшего прогресса важно внедрить методы, способствующие развитию индивидуального творчества и самостоятельного поиска решений.

Одним из важнейших этапов исследования стало внедрение инновационной модели, направленной на развитие творческих способностей детей через взаимодействие с природой. В рамках эксперимента были разработаны и проведены занятия с использованием ТРИЗ-технологии, технологии Интеллект-карт и проектной деятельности. Применение этих технологий создало благоприятные условия для активного развития творческого мышления, наблюдательности и коммуникативных навыков.

Занятие с ТРИЗ-технологией на тему «Загадки природы» позволило детям познакомиться с природными явлениями, развивать внимание, память и ассоциативное мышление. В процессе занятия дети учились оценивать природные явления и их влияние на погоду, что способствовало развитию наблюдательности и любознательности.

Занятие с использованием технологии Интеллект-карт («Чудесный мир животных. Белый медведь») сформировало у детей представления о дикой природе, развило умение систематизировать информацию с помощью Интеллект-карт. Дети также обучались выражать свои мысли, что способствовало развитию речевых и творческих способностей.

Проектная деятельность в рамках проекта «Отель для насекомых» позволила детям расширить знания о насекомых, их жизни и поведении, а также развить коммуникативные навыки и умение делать выводы о мире природы.

Повторное диагностирование на контрольном этапе показало положительную динамику в развитии творческих способностей детей экспериментальной группы. Результаты диагностики, представленные на диаграмме 2, демонстрируют значительное улучшение в творческом развитии детей, которые принимали участие в занятиях с применением инновационных технологий.

Сравнение результатов детей и их родителей в тестах Торренса выявило значительное отставание у взрослых, что подтверждает гипотезу о том, что стандартизированное и прагматичное мышление взрослых ограничивает их творческий потенциал. В то время как дети, благодаря своему воображению, могут создавать несуществующие объекты и решать нестандартные задачи, взрослые ориентированы на решение реальных жизненных проблем.

Таким образом, в результате проведенного исследования мы пришли к выводу, что основой творческих способностей старших дошкольников являются процессы творческого воображения и мышления. В рамках нашего исследования развитие этих способностей у детей было достигнуто благодаря целенаправленному образовательному процессу,

ориентированному на творческую деятельность. Эта деятельность оказалась продуктивной, так как позволила детям приобрести опыт творческого познания, создания нового, преобразования и использования объектов природы в новом качестве. Важным аспектом этого процесса стало сотрудничество с педагогами и родителями.

Анализ результатов нашего исследования, направленного на выявление творческих способностей старших дошкольников, показал положительную динамику в экспериментальной группе по сравнению с контрольной. Это свидетельствует о высокой эффективности примененной развивающей образовательной программы. После завершения формирующего этапа исследования у детей возросла оригинальность в выполнении заданий. Они научились подходить к задачам творчески, изобретая и рисуя необычные, яркие и оригинальные рисунки, проявляя гибкость мышления и богатое воображение. Рисунки стали более зрелищными, образы и детали тщательно проработаны.

Кроме того, использование развивающей программы способствовало активному участию детей и их родителей в творческих проектах, что также повысило интерес к созданию и оформлению работ, посвященных миру природы. Результатом стали выставки и проекты, в которых принимали участие

как дети, так и их родители. Позитивные изменения в творческой деятельности дошкольников подтверждают возможность успешного применения целенаправленного обучения, которое значительно улучшает уровень развития их творческих способностей.

Таким образом, результаты проведенного исследования полностью подтвердили выдвинутую гипотезу, что использование инновационных образовательных технологий способствует более успешному развитию творческих способностей детей дошкольного возраста в процессе знакомства с природой.

Список используемой литературы:

1. Пономарев, Я. А. Творчество как взаимодействие, ведущее к развитию / Я. А. Пономарев // Педагогика и психология. – 2015. – № 4. – С. 22–26.
2. Торренс, П. Творчество и восприятие недостатков / П. Торренс // Психология и образование. – 2016. – № 2. – С. 35–40.
3. Львов, И. В. Творчество и знания как основа творческого акта / И. В. Львов // Вопросы психологии. – 2018. – № 3. – С. 50–55.
4. Петровский, А. В. Способности к рисованию как проявление творческих навыков / А. В. Петровский // Теория и практика образования. – 2017. – № 5. – С. 44–48.

ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУДА ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ: ЭЛЕКТРОСТАТИКА МЫСАЛЫНДА

Қазкен Ұ.С.

Магистрант, Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,
Физика-техникалық факультеті, Физика және нанотехнологиялар кафедрасы,
Ғылыми жетекші: Балтабеков А.С.,
ф.-м.ғ.к. қауымдастырылған профессор

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқытудың тиімділігін арттыру үшін жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануды талап етеді. Электростатика – физиканың маңызды бөлімдерінің бірі. Алайда, бұл тақырып күрделі теориялық материалдармен және формулалармен сипатталатындықтан, оқушылардың қызығушылығын ояту және материалды түсінуді жеңілдету үшін жаңа әдістемелік тәсілдер қажет. Осы мақалада электростатика сабақтарында геймификация әдістерін қолдану арқылы оқыту үдерісін тиімді ұйымдастырудың жолдары қарастырылады.

Геймификация – бұл оқу процесіне ойын элементтерін енгізу арқылы оқушылардың мотивациясын арттыру әдісі. Геймификацияның негізгі элементтеріне балл жинау жүйесі, деңгейлерге өту, бейджер мен сертификаттар, рейтингтер және квесттер жатады. Электростатика сабағында осы әдісті қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың теориялық білімдерін тәжірибемен ұштастыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы технологиялық төңкерістердің қарқынды дамуында жаңа технологиялардың жедел дамуы білім беру үдерісінде жағдайға сәйкестендірудің маңыздылығын арттыруда. Жаңа технологияларды қолдану оқыту үдерісін анағұрлым динамикалық, интерактивті, шынайы өмірге жақын әрі оқушылардың күнделікті өмірімен байланысты етеді.

Компьютерлік симуляциялар физиканы үйренуді жеңілдетіп қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың оған деген қызығушылығын арттырады. Олар сонымен бірге физиканың "мағынасыз формулалар жиынтығы" деген түсінігін жояды.

Технологияны педагогикалық құрал ретінде қолжетімді еткенде, біз оқушылардың назарын көбірек аудара отырып, мектеп білімін және оқу бағдарламасының мазмұнын тиімді әрі үйлесімді пайдалануға ықпал етеміз.

Осы контексте біз қазіргі сабақтарды жетілдіруіміз керек, оларды оқушылар үшін интерактивті және тартымды етуіміз қажет. Мұны

жүзеге асырудың бір тәсілі – сабақ барысында цифрлық электрониканы пайдалану.

Технологиялық эволюция жеке және әлеуметтік мінез-құлықтарды өзгертеді. Бұл өзгерістер адамдардың өндірістік жүйелерге негізделген технологияларды қолдануына әсер етеді. Бұл жұмыста физиканы оқытуда мультимедианы енгізудің артықшылықтарын көрсетеміз.

II. Геймификация

Қазіргі уақытта геймификацияны педагогикалық әдіс ретінде зерттеулер санының айтарлықтай өсуі байқалады. Бұл оқыту әдісінің өсу әлеуеті дәлелденген. Білім беру саласы жаңа цифрлық әдістердің енгізілуімен айтарлықтай өзгерістер мен жаңартулар кезеңінен өтуде. Заманауи оқыту әдістерінің ішінде геймификация ерекше орын алады. Бұл тәсіл ойын элементтерін әртүрлі оқу мазмұнын оқытуда қолдануға мүмкіндік беретін белсенді әдіс болып табылады.

Геймификацияның мақсаты:

- Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру;
- Әрекеттерге көбірек назар аудару және мотивация беру;
- Концепцияларды нақты және құрылымдалған түрде түсіндіруді жеңілдету.

Ойындарға деген оқушылардың қызығушылығы мен бейімділігін атап өткен жөн.

Геймификацияның артықшылықтары:

- Мектеп пен оқушы арасындағы байланысты нығайту.
- Компьютерлік ойындар мен цифрлық электроника сияқты жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың күнделікті әдеттері мен тәжірибесін оқу процесіне интеграциялау.

Қазіргі уақытта геймификацияны педагогикалық әдіс ретінде зерттеу санының артуы оның тиімді әдіс екендігін дәлелдейді. Бұл әдістің тағы бір мақсаты – оқушыларды оқыту үдерісіне белсенді қатыстыру.

Физика пәнін оқытуда геймификацияны қолдану жас оқушылардың жаңа технологияларға толық бейімделуін ескере отырып, табысты нәтижелерге қол жеткізуді мақсат етеді. Геймификация білім беру құралы ретінде физика сабағында да өзіндік орын алады.

III. Әдістеме

Геймификация ойын элементтерін пайдаланады, бірақ ойын ортасынан тыс, яғни педагогикалық тәсілдер үшін оқушылардың ойындарға жақындығын пайдаланады. Геймификация мұғалімге осы процесте көмектеседі және білім беру құралдары ретінде бірнеше қосымшалар мен ойындарға ие, олардың кейбіреулері ерекшеленеді: kahoot, scratch, foursquare және басқалары жатады. Сондай-ақ, кеңінен қолданылатын тағы бір тәсіл – танымал ойындарды (мысалы, Angry Birds) оқу мазмұнын түсіндіру үшін пайдалану. Біздің

методологиямыз әрбір қосымшаның қолданылу мүмкіндіктерін зерттеуді қамтиды.

Оқытушы қосымша тапсырмаларды дайындап, олардың орындалуына қажетті уақыт пен қиындық деңгейін белгілей алады. Kahoot сыныпта оқыту процесін "білім ойынына" айналдырады.

Kahoot: Оқу мазмұнын меңгеруге арналған викторина түріндегі қосымша. Бұл құрал оқушыларды қарастырылған тақырыптарды талқылауға ынталандыру үшін арнайы ойын ортасын құрады.

Kahoot – онлайн викторина, мұнда мұғалім:

- Қосымша тапсырмалар дайындай алады;
- Жаттығуларды орындауға қажетті уақытты анықтайды;
- Тапсырмалардың күрделілік деңгейін реттей алады.

Бұл қосымша ойын түріндегі оқыту құралдарына жақсы үлгі болып табылады және оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын арттыруда тиімді нәтиже береді.

IV. Физиканы оқытуда геймификация

Геймификацияның негізгі мақсаты – оқушылардың қызығушылығын арттыру және олардың сабаққа деген мотивациясын күшейту. Геймификация педагогикалық құрал ретінде үлкен әсерге ие, оны пайдалану білім беру саласындағы заманауи оқыту әдісі ретінде қолдау табуда.

Геймификацияның білім берудегі рөлі:

- Оқушылардың теориялық немесе практикалық білім алуын жеңілдетеді.
- Сабақ барысында ойын элементтерін қолдану оқушыларды мақсатқа жетуге және білім алуға ынталандырады.
- Бағалау үдерісі ойынға ұқсас, яғни оқушылар арасында бәсекелестік тудырып, мақсатқа жетуге талпындырады.

Геймификацияны қолдануда оқушылардың күнделікті өмірінде кездесетін физикалық құбылыстарды мысалға келтіру маңызды:

- Сабақ мазмұнын қазіргі заманғы әлеммен байланыстыра отырып, оның маңыздылығын көрсету.
- Физикалық ұғымдарды ойын элементтері арқылы түсіндіріп, оқушыларды өз бетінше білім алуға ынталандыру.

Сабақ барысында геймификация келесі қадамдарды қамтиды:

1. Оқу бағдарламасына сәйкес сабақ мазмұнын құру.
2. Физикалық ұғымдарды кезең-кезеңімен түсіндіру.
3. Әр миссияда жаңа физикалық ұғымды енгізу және оқушылар арасында достық бәсекелестік тудыру.

V. Білім беру

Сапалы білім беру көптеген факторларға байланысты, олардың ішінде педагогикалық жоба, оқытушы мен оқушының жеке мотивациясы, сондай-ақ қолайлы инфрақұрылым мен қолжетімді технологияларды пайдалану маңызды рөл атқарады. Қазіргі сабақтардың басым бөлігі тек лекциялық форматта өтеді. Бұл форматты өткен ғасырдағы оқыту әдістерімен салыстырсақ, көп өзгеріс жоқ екенін

байқауға болады. Алайда, бүгінгі заман интерактивтілікке басымдық береді, сондықтан жаңа әдістерді қолдану студентті оқу процесінің белсенді қатысушысы ету үшін өте маңызды.

Мультимедиялық құралдарды іздеу және қолдану мұғалімнің рөлін өзгерту үшін аса маңызды. Сабақтың алуан түрлі тапсырмаларымен, мақсат қою және оқушыларды сабақтың басынан аяғына дейін белсенді қатыстыру мотивацияны арттыруға ықпал етеді. Электрондық оқыту (e-learning), мобильді оқыту (m-learning) сияқты әдістер оқушылар үшін қолжетімді болып табылады, себебі қазіргі оқушылар смартфондарды белсенді пайдаланады және ақпаратқа жылдам қол жеткізе алады. Бірақ бұл ақпараттың тереңдігі немесе бағытталуы жеткіліксіз болуы мүмкін.

Интернет білім беру процесіне үлкен көмегін тигізеді, сондықтан мектеп интернеттің және қолда бар технологиялық құрылғылардың әртүрлі мүмкіндіктерін пайдалануы қажет. Ақпараттық қоғам жағдайында оқушыларға бағытталған әртүрлі ақпарат ағындары арасында мұғалімнің рөлі ерекше маңызды. Ол оқушыларға ақпаратты түсіну, дұрыс контекстке келтіру және оны ұтымды пайдалану жолдарын үйрету арқылы білімді бірлесіп құруды қолдайды.

Күнделікті өмірде қолданылатын байланыс және ақпарат құралдарының ішінде чаттар, электрондық пошта, блогтар, Facebook, Twitter, Instagram сияқты әлеуметтік желілер маңызды орын алады. Сонымен бірге, білім беруде виртуалды оқыту орталарын дамыту және оқытудың әртүрлі әдістерін енгізу қажеттілігі де бар. Алайда, мұғалімдердің бұл технологияларды қолдану шектеулері байқалады, сондықтан заманауи оқытушыларды кәсіби тұрғыда үнемі жаңартып отыру қажет. Бұл тек олардың құзыреттілігін арттырумен шектелмей, оқытудың ресурстық мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Қазіргі уақытта сабақтарға қатысу деңгейінің төмендеуі байқалады. Бұл көбінесе экономикалық жағдайға, сондай-ақ оқушылардың сабаққа шоғырланбауына байланысты. Оқушылар сыныпта физикалық тұрғыда қатысып отырса да, олардың ойлары басқа жақта болуы мүмкін. Мұндай жағдайлар оқыту мен оқудың жаңа тәсілдерін іздеу қажеттігін көрсетеді. Бетпе-бет және қашықтан оқытуды біріктіретін аралас оқыту (blended learning) осындай қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Бүгінгі білім беру жүйесінде мұғалім әлі күнге дейін білімнің негізгі көзі болып табылады және оқыту барысында вертикалды рөл атқарады. Бірақ бұл әдісті өзгерту қажет. Білім беруді заманауи технологияларды пайдалана отырып, оқушыларға бағытталған, интерактивті және қызықты ету маңызды. Бұл мұғалімнің рөлін оқушыларды білімді игеруге бағыттайтын медиатор ретінде қайта қарастыруды талап етеді.

VI. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Ауызша және жазбаша тіл жойылмайды, бірақ онымен бірге білімді өндіру мен таратудың жаңа

ыңғайлы әдістері қосылады. Бұл үдерісте компьютерлер, дыбыс жазу технологиялары, суреттер, бағдарламалар мен мәтіндер білімді қабылдаудың жаңа тәсілдерін белгілейді. Жаңа технологияларды білім беру мақсатында бейімдеу қаншалықты маңызды екендігін осыдан түсінуге болады. Бұл контексте технологияның біздің күнделікті өмірімізден алыста емес екенін және әрекеттерімізге әсер ететінін көреміз. Технология екі түрлі қызмет атқарады: біріншіден, педагогикалық құрал ретінде, екіншіден, зерттеулерге арналған күрделі нысан ретінде.

АКТ-ны бастауыш және жоғары білім беруде қолдану оқыту үдерісін модернизациялауға, кеңейтуге, ынталандыруға және жеңілдетуге бағытталған. Ол оқушылардың оқуын аяқтауға мотивациялайды және орта мектепке немесе еңбек нарығына дайындыққа ықпал етеді. Дегенмен, АКТ-ны қолдануда жаңа "әдістемелік арсеналды" әзірлеу және пайдалану қажет. Бұл қиындықтарға қарамастан, мектеп жаңа тәсілдер мен технологияларды енгізу арқылы білімді шығармашылық жолмен үйретуге тырысуы керек.

Осыған байланысты көптеген зерттеулер компьютерлік ойындарды зерттеуге және, атап айтқанда, балаларды қызықтыратын ойынның «қулықтарына», сондай-ақ оларды қандай да бір ойыннан тыс үдерістерге қатыстыру мүмкіндіктеріне арналған. Ойын элементтерін ойыннан тыс үдерістерде пайдалану, яғни геймификация, бүгінгі күні адамның сауда, медицина, кадрларды басқару және, әрине, білім беру сияқты әртүрлі қызмет салаларын дамыту бағыты болып табылады.

Геймификацияның білім беру процесіндегі негізгі идеясы келесіде: компьютерлік ойындарда қолданылатын (баллдар, деңгейлер, бейджер, рейтингтер, артефактілер және т.б.) ойын элементтерін қолдану кез келген пәнді оқу барысында оқушылардың оқу қызметіне деген белсенділігі мен қатысуын арттыруға мүмкіндік береді.

VII. Мектепте физиканы оқытуда геймификация элементтерін қолдану

Қазіргі уақытта бұл модель ойын қосымшаларын, әлеуметтік желілерді, білім беру сайттарын жасаушылар арасында кеңінен қолданылады. Бартл жүйесінің компьютерлік ойындар мен олардың коммерциялық тиімділігіне бағытталғанына қарамастан, оны кез келген процесті геймификациялау кезінде қолдануға болады, мұнда «пайда» дегенді белгілі бір жоспарланған нәтижемен түсінеміз.

Ойыншылардың негізгі ойын мотивациясы бойынша жіктелуін және олардың оқу процесіне қатысуын арттыру үшін енгізілуі тиіс сәйкес ойын элементтерін қарастырайық:

1. «Жинақтаушылар» немесе «карьеристер» (негізгі мотив — ресурстар мен жетістіктерді жинау). Жинақтаушылар үшін мақсаттарға қол жеткізу және көптеген күрделене түсетін тапсырмаларды шешу

арқылы сыйақылар алу мотивация болып табылады. Олар үшін прогресс пен өздерінің өсуі маңызды. Мұндай ойыншыларды ынталандыру үшін әртүрлі жинақтау жүйелерін қолдану қажет — баллдар, ұпайлар, кубоктар, бейджер, медальдар, сертификаттар, деңгейлер және т.б.

2.«Киллерлер» (мотив — басқа қатысушылардан артықшылық алу). Бұл топтағы ойыншылар үшін жарыстарға, турнирлерге және рейтингтерге қатысу, үстемдік ету және билік маңызды. Рейтингтік жүйені, құрмет тақталарын және осыған ұқсас механизмдерді қолдану оларды ынталандырудың негізгі құралдары болып табылады.

3.«Зерттеушілер» (мотив — ойын кеңістігінің құпиялары мен мүмкіндіктерін зерттеу). Бұл ойыншылар үшін мазмұнның әртүрлілігі, сюжеттің алуан түрлілігі, оқу материалының тереңдігі мен кеңдігі маңызды. Рулеткалар, ойын сүйектері, кездейсоқ сандар генераторлары, квесттер, құпия бөлмелер, жабық жәшіктер, қара жәшіктер — бұл зерттеушілерді қызықтыратын нәрселер.

4.«Әлеуметтік ойыншылар» немесе «коммуникаторлар» (мотив — әлеуметтік өзара әрекеттесу). Бұл топтағы ойыншылар үшін басқалармен қарым-қатынас жасау, танымал болу маңызды. Оларды оқу процесіне тарту үшін командалық жұмыстарды, қызықты оқиғаларды, акцияларды, жарыстарды, викториналарды, кездесулерді, форумдарды ұйымдастыру қажет.

Осы элементтерді Электростатика тақырыбында оқытуды жандандыру үшін, төмендегідей тәсілдерді қолдануға болады:

"Жинақтаушылар" үшін:

- Электр зарядтарының өзара әсері бойынша теориялық тапсырмаларды орындау арқылы балл жинау.
- Электр өрісінің күш сызықтарын сызу немесе диаграммаларын түсіндіру үшін бейджер, медальдар мен сертификаттар беру.
- Деңгейлерді игеру: оқушылар минималды тапсырмаларды орындап, жаңа, күрделірек тақырыптарға (Кулон заңы → электр өрісі → потенциал → электр өрісінің энергиясы) өтуге мүмкіндік алады.

"Киллерлер" үшін:

- Электростатика бойынша жарыстар ұйымдастыру: мысалы, кім ең жылдам Кулон заңына негізделген есептерді шығара алады.
- Рейтинг жүйесін енгізу: әрбір дұрыс шешілген есеп үшін ұпай беру және "Үздік шешім шығарушы" немесе "Электростатика маманы" атауларын беру.

"Зерттеушілер" үшін:

- Электр өрісі мен потенциалды зерттеуге арналған "Қара жәшіктер" немесе "Құпия бөлмелер" енгізу, онда оқушылар симуляцияларды қолданып, эксперименттер жүргізе алады.
- Зарядтардың өзара әсерін модельдейтін виртуалды квесттер ұйымдастыру (мысалы, екі заряд арасындағы қашықтық пен күшті анықтау).

"Әлеуметтік ойыншылар" үшін:

- Электр өрісін немесе зарядтардың өзара әрекеттесуін зерттеуге арналған топтық жобалар немесе зертханалық жұмыстар.
- Командалық жарыстар ұйымдастыру, мысалы, электр зарядтарын пайдаланып қарапайым құрылғылардың жұмысын түсіндіретін жобаларды қорғау.

Мысал Викториналар мен жарыстар

• "Кім жылдам?":

Оқушылар тақырып бойынша есептерді шығаруда жарысады:

- Кулон заңы.
- Зарядтардың әсерлесу күшін есептеу.
- Электр өрісінің жұмысы.

Викториналарды Kahoot платформалары арқылы өткізуге болады! немесе Quizizz.

VIII. Қорытынды

Геймификацияны енгізу физика пәнін меңгеруде студенттер үшін айтарлықтай пайдалы болды. Жобаны іске асыру барысында студенттердің сабаққа белсенді қатысуы байқалды, бұл физика пәні бойынша мақұлдау көрсеткіштерінің жоғарылауына ықпал етті.

Қазіргі уақытта мектептегі білім беру жүйесі барлық аспектілер бойынша елеулі өзгерістерге ұшырауда. Бұл, әсіресе, мұғалімнің рөліне қатысты: ол енді білімнің жалғыз және тіпті басым көзі болудан қалды және оқушылардың назарын аудару үшін көптеген гаджеттермен бәсекелесуге мәжбүр. Жас ұрпақты осы құрылғылардың мобильділігі, мультимедиаылығы, интерактивтілігі, қолжетімділігі және ондағы ақпараттың қолжетімділігі ерекше қызықтырады. Зерттеулер көрсеткендей, жасөспірімдердің виртуалды ортаға деген қызығушылығында әртүрлі ойындар мен ойын қосымшалары ерекше рөл атқарады.

Білім беру процесінде жоғарыда аталған ойын элементтерін қолдану бұрыннан байқалады. Бірақ геймификацияны компьютерлік ойындарды қарапайым пайдалану ретінде түсінуге болмайды. Геймификация оқу процесіне әлдеқашан енген және оның ажырамас бөлігіне айналды. Рейтинг жүйелерінің, құрмет тақталарын, олимпиадаларды, ғылыми жарыстарды ұйымдастыру геймификацияның алғышарттарын құрайды. Бірақ қазіргі АКТ мен цифрлық білім берудің дамуы геймификацияның сапалық жаңа деңгейіне көтерілуін талап етеді.

Геймификация әдістерін қолдану электростатика сабақтарын интерактивті, қызықты және тиімді етеді. Ойын элементтері мен цифрлық технологиялар оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін арттырып, олардың материалды тереңірек түсінуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл әдістер оқытушыларға оқыту процесін жаңғыртуға және заманауи технологиялармен интеграциялауға мүмкіндік береді. Электростатикадағы геймификация әдістері оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың болашақта ғылымға

деген қызығушылығын оятуы мүмкін. Осылайша, геймификация білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналып, оқушыларды жаңа деңгейге көтереді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Белкин Ф. А. Геймификация в образовании [Электронный ресурс] // Современная зарубежная психология. 2016. Том 5. № 3. С. 28–34. URL: <https://doi.org/10.17759/jmfp.2016050302> (дата обращения 28.02.2020).
2. Евплова Е.В. Геймификация как средство повышения мотивации к обучению [Текст] / Е. В. Евплова // Одинцовские чтения. — М.: 2013. URL: <http://evplova.ru/nauchnye-i-metodicheskie-statii/53> (дата обращения 28.02.2020).
3. <https://4brain.ru/gamification/typy-igrokov.php> (дата обращения 28.02.2020).
4. Р. С. Вернер, Р. А. Беккер и П. Клаудет, «Экспериментальные занятия на начальных курсах: отчет о исследовании», Revista Electrónica de Enseñanza de Las Ciencias, т. 6, вып. 2, стр. 263-274, 2016 г.
5. К. М. Алмейда, Б. Аманда и Г. Л. К. Перейра, «Сбор данных в лабораториях физики: простой, легкий и недорогой метод для экспериментов по механике», Revista Brasileira de Ensino de Física, т. 30, вып. 2, стр. 2501-2506, 2008 г.

6. М. С. Миранда, А. Р. Арантес и Н. Стударт, «Обучающие объекты в физике: использование симуляций PHET», Simpósio Nacional de Ensino de Física, Манаус. Atas. São Paulo: Sociedade Brasileira de Física, стр. 1-10, 2011 г.

7. А. Медейрос и С. М. Медейрос, «Возможности и ограничения компьютерных симуляций в преподавании физики», Revista Brasileira de Ensino de Física, т. 24, вып. 2, стр. 87-90, 2002 г.
8. Г. Адриана, «Геймификация как педагогическая практика в процессе обучения на тему социальной инклюзии», Universidade Tecnológica Federal do Paraná, Лондрина, 2015 г.
9. Р. Деллос, «Kahoot! Цифровой игровой ресурс для обучения», International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, т. 12, вып. 4, стр. 49-52, 2015 г.
10. В. де Негрейрос и Ж. Делмиро, «Геймификация в образовании: концепции и педагогические применения», Universidade Federal da Paraíba, 2017 г.
11. К. Колл и К. Монерео, «Психология виртуального обучения: обучение и преподавание с использованием информационных и коммуникационных технологий», Порту-Алегри: Artmed, 2010 г.
12. Ж. М. Моран, «Новые технологии и педагогическое посредничество», 21-е изд., Кампинас, Сан-Паулу: Papirus, 2013 г.

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН ІЗДЕНДІРУ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ КЕЗІНДЕ ОРЫНДАЛАТЫН ТАПСЫРМАНЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН МАҒЫНАСЫН СИПАТТАУ

Ергеш А.Т.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Филология факультетінің 2 курс магистранты

Жылқыбай Г.Қ.

ф.ғ.к., кандидаты, доцент, ғылыми жетекші

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің
Қазақстан, Түркістан қ.

Аңдатпа. Мақалада мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу – қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаттарының бірі екендігі баяндалады. Бұл процесс балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға, жаңа идеяларды қалыптастыруға және өз пікірін еркін білдіруге жол ашатыны сөзсіз. Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың тек білім алуын ғана емес, сонымен қатар өздерінің жеке тұлғалық ерекшеліктерін ашуға мүмкіндік береді. Мұндай тапсырмалар оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етіп, балалардың ой-өрісін кеңейтеді, олардың өмірге деген қызығушылықтарын арттырады.

Оқушыларға шығармашылық тапсырмаларды беру арқылы олардың шешім қабылдау дағдыларын дамытуға болады. Әрбір тапсырма оқушыны өз пікірін қалыптастыруға, идеяларын іске асыруға, сондай-ақ өз алдына мақсат қойып, сол мақсатқа жету жолдарын іздеуге үйретеді. Шығармашылық

тапсырмалар оқушыларға әртүрлі жағдайлар мен мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде олардың логикалық ойлау, сын тұрғысынан ойлау және шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді. Шешім қабылдау процесі оқушының тапсырмаға деген жеке көзқарасын қалыптастырудан басталады. Мысалы, шығармашылық тапсырма аясында оқушы белгілі бір тақырып бойынша өз идеяларын ұсына алады, бірнеше шешім жолдарын қарастырып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін салыстыра отырып, ең тиімді жолды таңдайды. Бұл кезеңде оқушы өзіндік талдау жасап, ойлау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар оқушыға өз қателіктерін қабылдап, олардан үйренуге мүмкіндік береді. Тәжірибе мен қателіктер арқылы шешім қабылдау дағдылары қалыптасады, ал әртүрлі жағдайлар мен тапсырмалар олардың креативтілігін арттырып, жаңа идеялар ұсынуға ынталандырады.

Мысалы, оқушыларға топтық жобалар беру кезінде әрбір топ мүшесі өз ұсынысын білдіріп, пікірталас жүргізе отырып, ортақ шешімге келуі тиіс. Бұл оларға командалық жұмыс дағдыларын қалыптастырып, бірлесе отырып шешім қабылдауды үйретеді. Осылайша, шығармашылық тапсырмалар оқушыларды тек оқу процесіне ғана емес, өмірдегі әртүрлі жағдайлар мен қиындықтарды шешуге де дайындайды. Бұл ретте шығармашылықтың мәні тек қана өнер мен әдебиет саласында ғана емес, ғылым мен техникада да көрініс табатыны анық. Сондықтан да шығармашылық тапсырмалардың мазмұны мен мағынасы оқушылардың көпқырлы дамуында маңызды рөл атқарады.

Кілт сөздер: шығармашылық, іздендіру, оқу үдерісі, креативтілік, тәжірибе.

Кіріспе

Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу – білім беру процесінің ең маңызды кезеңдерінің бірі. Бұл кезеңде оқушылар тек дайын біліммен шектеліп қалмай, жаңа идеяларды іздеуге, өз бетінше зерттеулер жүргізуге және шығармашылық қабілеттерін дамытып, өмірде түрлі қиындықтарды шешуге дағдыланады. Осы мақсатта орындалатын тапсырмалардың мазмұны мен мағынасы оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруға, оның танымдық қабілеттерін арттыруға бағытталады. Әрбір тапсырма оқушылардың өзіндік көзқарасын дамытуға, жеке пікірін білдіруге және өз ойларын еркін жеткізе білуге мүмкіндік береді. Бұл тапсырмалар оқушыларды зерттеушілік жұмысқа үйретіп, оларды қиын мәселелерді шешуге, түрлі жағдайларда жаңа шешімдер табуға бағыттайды. Мазмұнды тапсырмалар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың белсенді түрде өздігінен ойлануына ықпал етеді. Мұндай тапсырмалар оқушыларды шығармашылық жазбалар, ғылыми жобалар, эксперименттер жасау сияқты әрекеттерге тарту арқылы олардың білімін тереңдетіп, жаңа көзқарастар қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осының арқасында оқушылардың жеке тұлғасы дамып, олардың өзін-өзі бағалау, өзін-өзі танып білу дағдылары қалыптасады. Мұндай тапсырмалар оқушының жалпы білім беру процесіне қатысуын белсендіреді, өз ойын ашық білдіруге үйретеді, әрі ғылыми әдістерді қолдану, зерттеу дағдыларын дамыту, жаңа идеяларды сын көзбен бағалау қабілеттерін қалыптастырады. Сондай-ақ, бұл тапсырмалар оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді, оқушылардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға жағдай жасайды.

Іздендіру тапсырмалары оқушыларды белсенді ойлау процесіне тарту арқылы олардың ақпаратты өңдеудегі дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар оқушылардың ойлау шеңберін кеңейтіп, олардың еркін ойлау, идеялар мен шешімдер ұсыну қабілеттерін арттырады. Мектеп оқушыларына арналған мұндай тапсырмалардың

басты мақсаты – оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту, жаңа білімді меңгеру барысында шығармашылық тәсілдерді қолдануға үйрету. Мектеп оқушыларына арналған шығармашылық тапсырмалардың басты мақсаты — олардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту және жаңа білімді меңгеру барысында шығармашылық тәсілдерді қолдануға үйрету. Бұл тапсырмалар оқушыларды тек ақпаратты меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар оны талдауға, сараптауға және өз бетінше шешімдер қабылдауға үйретеді. Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың өздігінен білім алу қабілеттерін дамытуға бағытталады, бұл өз кезегінде олардың танымдық белсенділігін арттырады. Мектеп оқушыларына арналған шығармашылық тапсырмалар олардың сыни тұрғыдан ойлауын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және жаңа білімді меңгеру барысында шығармашылық тәсілдерді қолдануға үйретеді. Бұл әдіс-тәсілдер оқушыларды тек білім алушы ғана емес, сонымен қатар өзіндік ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған белсенді қатысушы етеді. Өз бетімен білім алу, шығармашылыққа баулу, және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру мектеп оқушыларын өмірде табысты болуға, ғылыми және практикалық мәселелерді шешуге дайындайды. Бұл тапсырмалардың маңызы – оқушылардың тек оқу мазмұнын меңгеруіне емес, сондай-ақ олардың тұлғалық дамуына ықпал етуінде, әрі оларды болашақта кез келген қиындықтарды шешуге дайын, креативті азамат етіп тәрбиелеуде жатыр.

Зерттеу әдістері

Мақалада қолданылған зерттеу әдістері:

1. Әдебиеттерді талдау: Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша ғылыми жұмыстарды, әдебиет көздерін оқып, зерттеу жүргізу ұсынылады.
2. Кейс-талдау: Оқушылар нақты жағдайды талдап, түрлі шешімдер ұсыну арқылы өздерінің аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.
3. Сипаттама әдісі: Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу кезінде орындалатын тапсырманың мазмұны мен мағынасын сипаттау.
4. Бақылау және сараптау: Оқушылар белгілі бір құбылысты бақылап, оның себеп-салдарын зерттейді, нәтижелерін сараптайды.

Талдау мен нәтижелер

Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу кезінде орындалатын тапсырмалардың мазмұны мен мағынасы оқушының жеке тұлғасын дамытуға, оның шығармашылық және танымдық қабілеттерін арттыруға бағытталады. Мұндай тапсырмалар оқушылардың тек қана дайын білімді меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар өз бетінше ізденуге, ойлауға, зерттеуге, шығармашылық шешімдер ұсынуға дағдыландырады. (1-кесте)

1-кесте -- Тапсырмалардың мазмұны әдетте бірнеше негізгі бағытты қамтиды:

Зерттеушілік дағдыларды дамыту	Оқушылар түрлі ақпарат көздерін қолдану арқылы мәселені терең зерттеп, оны жаңа тұрғыдан талдайды. Бұл тапсырмалар ғылыми зерттеу, тәжірибелер жүргізу, деректер жинау сияқты іс-әрекеттерді қамтиды.
Шығармашылық тапсырмалар	Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша шығармашылық жазбалар, суреттер, жобалар жасауды ұсынады. Бұл тапсырмалар олардың ойлау қабілетін дамытуға, жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуға бағытталған.
Кейстік тапсырмалар	Оқушылар нақты өмірлік жағдайларға байланысты шешімдер табуға үйренеді. Мұнда олар әртүрлі жағдайларда креативті шешімдер ұсынуға, проблемаларды шешуге дағыланады.
Әлеуметтік және эмоциялық дағдыларды дамыту	Оқушылар топта жұмыс істей отырып, бір-бірімен пікір алмасып, команда болып шешім қабылдайды. Бұл тапсырмалар олардың коммуникативтік дағдыларын және өзара құрмет негізіндегі қарым-қатынасын қалыптастырады.

Тапсырмалардың мағынасы – оқушылардың өздігінен ойлауға, ізденуге және жаңалық ашуға деген қызығушылығын арттыру. Оқушы тек дайын ақпаратты қабылдайтын емес, оны сыни тұрғыдан бағалай алатын, шығармашылық шешімдер мен жаңа идеялар ұсына алатын тұлға ретінде дамиды. Мұндай тапсырмалар оқушының білімге деген қызығушылығын оятып, оның өмірде кездесетін әртүрлі жағдайларды дұрыс шешуге, шешім қабылдауға дағдыландырады. Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу тапсырмалары олардың өз бетімен білім алуына, танымдық белсенділігін арттыруға және шығармашылық қабілеттерін ашуға бағытталған маңызды әдіс болып табылады. Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу тапсырмалары оқушылардың өз бетімен білім алуына, танымдық белсенділігін арттыруға және шығармашылық қабілеттерін ашуға бағытталған маңызды әдіс болып табылады. Бұл тапсырмалар оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытып, олардың жеке тұлғалық дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, олардың теориялық білімін практикалық тұрғыдан қолдану қабілетін қалыптастырады. Өз бетімен білім алу — оқушыларды өздеріне қажетті ақпаратты табуға, талдауға және бағалауға үйрету процесі. Бұл тапсырмалардың мақсаты — оқушылардың ақпарат іздеу дағдыларын дамыту, оларға білімді тек мұғалімнен емес, басқа да түрлі дереккөздерден алу мүмкіндігін көрсету. Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша кітаптар, ғылыми мақалалар немесе интернет-ресурстар ұсынылып, олардың сол ақпаратты қалай меңгергенін, түсінгенін, салыстыра алғанын бағалау. Оқушылар өздері қызығатын тақырып бойынша зерттеу жасап, оны презентация немесе баяндамамен қорғайды. Оқушыларға әртүрлі дереккөздерден (кітаптар, мақалалар, интернет ресурстар) мәліметтер жинап, оларды жүйелеп, салыстырып, талқылау ұсынылады. Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың инновациялық ойлауын дамытуға көмектеседі, оларды белсенді түрде өз идеяларын жүзеге асыруға, жаңа шешімдер іздеуге ынталандырады. Мұндай тапсырмаларды орындау оқушыларға өз ойларын шығармашылық тұрғыдан білдіруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық тапсырмаларды орындаудың нәтижесінде мектеп оқушылары өз пікірін жүйелі түрде білдіруге, шығармашылық идеяларын қалыптастыруға, өз білімдерін практикада қолдануға дағдыланады. Олардың сыни ойлау қабілеті мен проблемаларды шешу дағдылары дамиды. Оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығы мен ынтасы артады. Өз бетінше жұмыс істей отырып, олар өздігінен ақпарат іздеуді, талдауды және шешім қабылдауды үйренеді. Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу тапсырмалары — олардың жеке тұлға ретінде дамуына, танымдық белсенділігін арттыруға, және шығармашылық қабілеттерін ашуға ықпал ететін маңызды әдіс болып табылады. Бұл тапсырмалар оқушыларға білімнің тереңдігін ұғындырып, олардың ой-өрісін кеңейтеді, білім алу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу қабілеттері мен шығармашылық қиялдары осы тапсырмалардың арқасында шыңдалады, ал бұл өз кезегінде олардың өмірде табысты болуына негіз қалайды. Мектеп оқушыларының тек көркем еңбек сабағында ғана емес, әдеби сабақтарда да қызығушылығын арттыруға болады. [1,109] Тапсырмалардың мазмұны мен мағынасы оқушылардың жас ерекшеліктеріне, деңгейіне және пәннің ерекшеліктеріне сәйкес жасалады. Бұл тапсырмалардың негізінде ізденіс пен шығармашылықты ынталандыратын түрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады. Б.Д.Эльконин шығармашылыққа мынандай анықтама береді: «Шығармашылық - бұл ерекше тұрғыдағы жасампаздық, жаңадан жасалған нәрсе бұрынғы нәрселердің механикалық қайталануы емес, өзінің сонылығымен, біртұмалығымен ерекшеленетін болса, өзін-өзі куәландыратын, дәлелдейтін болса, онда бұл нәрсені туғызған шығармашылық акт туралы сөз қозғауға болады. [2,10] Зерттеу тапсырмалары: зерттеу жұмыстарын орындау, белгілі бір тақырып бойынша ақпарат жинау және оны талдау, ғылыми мақалалар мен деректерді зерттеу – бұл тапсырмалар оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады. Олар өздерінің зерттеу тақырыптарына қатысты сұрақтар құрастырып, нақты нәтижелерге қол жеткізеді. (2-кесте)

2-кесте--Зерттеу тапсырмаларының мазмұны мен мақсаты

Тақырыпты таңдаудағы еркіндік	Оқушыларға зерттеу тақырыбын таңдау еркіндігі беріледі. Бұл оқушылардың қызығушылықтарына негізделген тақырыптарды таңдауға мүмкіндік береді. Оқушылардың өздеріне қызықты, зерттеу жүргізуге тұрарлық тақырыпты таңдап алу — шығармашылық қабілетті дамытудың алғашқы қадамы болып табылады.
Ақпарат жинау	Оқушылар зерттеу тақырыбы бойынша әртүрлі дереккөздерден ақпарат жинайды. Бұл дереккөздер ғылыми мақалалар, кітаптар, интернет ресурстары, сұхбаттар, тәжірибелер болуы мүмкін. Ақпарат жинау процесі оқушылардың ақпаратты сұрыптап, қажетті деректерді таңдай білу дағдыларын дамытады.
Сұрақтарды құрастыру	Оқушылар зерттеу жұмысының басталуында тақырыпқа байланысты сұрақтар құрастырады. Бұл сұрақтар зерттеу бағыттарын айқындайды. Әдетте, зерттеу барысында қарастыратын мәселелер немесе гипотезалар құрылады, олар нақты жауап табуға бағытталған.
Ғылыми әдіснаманы қолдану	Зерттеу жұмысы барысында ғылыми әдіснамалар қолданылады. Оқушылар зерттеу сұрақтарына жауап беру үшін нақты әдістерді қолданады: эксперименттер, сауалнамалар, сұхбаттар, статистикалық талдау және т.б. Бұл оқушыларға ғылыми зерттеулерді жүргізудің жолдары мен принциптерін үйретеді.
Талдау және нәтижелерді шығару	Оқушылар жинаған деректерді талдай отырып, нақты нәтижелерге жетуге ұмтылады. Зерттеу барысында алынған мәліметтер сарапталып, қорытындылар жасалады.
Қорытынды жасау	Зерттеу жұмысының соңында оқушылар өздерінің зерттеу тақырыбы бойынша қорытынды жасап, нәтижелерін нақты жеткізеді. Бұл жұмыстар ғылыми мақалалар немесе баяндама түрінде ұсынылуы мүмкін.

Зерттеу тапсырмаларының оқушылар үшін пайдасы қандай? Зерттеу жұмыстары оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Олар ақпаратты тек қабылдамай, оны талдайды, салыстырады және өз пікірін қалыптастырады. Ғылыми зерттеу жұмыстары баланың алдымен білуге деген құштарлығын, жаңа мәлімет жинауға талпынысын оятады. [4,76] Оқушылар ақпаратты іздеу, жинақтау, өңдеу және қолдану бойынша дағдыларды меңгереді. Бұл дағдылар қазіргі қоғамда өте маңызды болып табылады. Зерттеу тапсырмалары оқушыларға өз жұмысын жоспарлау, уақытты тиімді пайдалану және нәтижелерге жауапкершілікпен қарау қажеттілігін ұғындырады. Оқушылар зерттеу процесінде шығармашылық ойлау тәсілдерін қолдана отырып, жаңа идеялар мен шешімдер табуға ұмтылады.

Проблемалық тапсырмалар: Оқушыларға нақты өмірден алынған немесе теориялық проблемаларды шешу тапсырмасы беріледі. Бұл тапсырмалар оқушылардың логикалық ойлауын, сараптама жасау дағдыларын арттырады. Проблемалық тапсырмалар оқушылардың сыни және логикалық ойлауын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл тапсырмалар нақты өмірден алынған немесе теориялық мәселелерді шешуге бағытталған, әрі оқушылардың аналитикалық дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. [3,102] Проблемалық тапсырмалар арқылы оқушылар өз білімін тәжірибеде қолдануға, әртүрлі пікірлер мен шешімдер ұсынуға дағдыланады. Бұл тапсырмалар оқушылардан белгілі бір тақырыпқа шығармашылық шешімдер ұсынуды талап етеді. Олар жаңашылдық пен ойдың еркіндігін дамытуға бағытталған. Оқушылар өздерінің ойлары мен идеяларын зерттеп, түрлі перспективаларды қарастырады. Мысалы:

- "Оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру үшін қандай инновациялық әдістерді қолдануға болады?"

Проблемалық тапсырмалардың оқушыларға пайдасы қандай? Оқушылар тапсырманы шешу барысында әртүрлі аспектілерді ескере отырып, логикалық қорытындылар жасайды. Олар мәселенің себептерін анықтап, шешу жолдарын ұсынады. Проблемалық тапсырмалар оқушылардың ақпаратты талдап, түрлі көзқарастарды салыстыру дағдыларын дамытады. Олар мәселені жан-жақты зерттеп, әртүрлі шешімдер ұсына алады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуға, өз пікірін дәлелдеуге ынталандырады. Проблемалық тапсырмалар оқушылардың қоғамдағы, экологиядағы, экономикадағы мәселелерді түсінуіне көмектеседі. [6] Олар қоғамға пайда әкелетін шешімдерді қарастырады. Топтық жұмыс оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге, пікірлерімен бөлісуге, өз идеяларын қорғауға үйретеді.

Интерактивті тапсырмалар: Топтық немесе жұптық жұмыстар арқылы тапсырмалар орындалады. Мұндай тапсырмаларда оқушылар арасында пікір алмасу, идеяларды талқылау, әртүрлі көзқарастарды біріктіру жүзеге асады. Шығармашылық тапсырмаларға образға кіру, жұмбақ құрастыру, диалог құрау, талдау жатады. Интерактивті тапсырмалар оқушылардың білім алуға деген белсенді қатысуын арттырады, оларды бір-бірімен ынтымақтаса жұмыс істеуге ынталандырады. Топтық немесе жұптық жұмыстар арқылы орындалатын интерактивті тапсырмалар оқушылар арасында пікір алмасуды, идеяларды талқылауды және әртүрлі көзқарастарды біріктіруді қамтамасыз етеді. Мұндай тапсырмалар сыныптағы атмосфераны жандандырып, оқу үдерісіне шығармашылық көзқарас қосады. (3-кесте)

3-кесте--Интерактивті тапсырмалардың мазмұны мен мақсаты

Топтық жұмыс	Оқушылар бір топқа бірігіп, бір мәселені шешу үшін пікір алмасады, идеяларын талқылайды. Бұл жұмыс түрі оларды ынтымақтасуға, ортақ шешімге келуге үйретеді. Топтық жұмыстарда әр оқушы өз үлесін қосып, жауапкершілікті бөліседі. Әр мүшенің рөлі мен міндеті айқын болуы керек
Жұптық жұмыс	Оқушылар жұп болып жұмыс істейді, мұнда олар өз идеяларымен бөлісіп, бір-бірінің пікірлерін тыңдайды және талқылайды. Бұл тапсырмалар оқушылардың коммуникативті дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Жұптық жұмыс кезінде оқушылар бір-бірінің көзқарасын ескеріп, шешімдер қабылдайды, нәтижесінде бірлескен нәтижелерге жетеді.
Мозайка әдісі	Бұл әдісте әр оқушыға немесе топқа зерттеу үшін түрлі тақырыптар беріледі. Оқушылар алдымен өз тақырыптарын зерттеп, кейін топтарда нәтижелерімен бөліседі. Бұл тәсіл оқушыларға ақпаратты өздігінен іздеп, оны басқа топ мүшелерімен бөлісуге мүмкіндік береді.
Дебаттар мен пікірталастар	Оқушылар белгілі бір мәселе бойынша пікірталас ұйымдастырады. Бұл тапсырмалар оларды логикалық ойлау мен аргументтеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Дебаттарда оқушылар өз көзқарасын қорғайды, қарсы пікірлерді тыңдайды және өз ойларын дәлелдеуге тырысады.
Рөлдік ойындар	Рөлдік ойындар оқушыларға нақты жағдайларды модельдеуге мүмкіндік береді. Олар белгілі бір рөлдерді алып, осы рөлдер арқылы шешім қабылдауды үйренеді. Мұндай ойындар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және өзара түсіністікті арттырады.

Интерактивті тапсырмалардың пайдасы қандай? Топтық және жұптық жұмыстар арқылы оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасайды, өз пікірлерін білдіруді және басқа адамдардың көзқарастарын тыңдауды үйренеді. Мұндай тапсырмалар оқушыларға шығармашылық ойлау мен жаңа идеяларды ұсыну мүмкіндігін береді. Олар өздерінің көзқарастарын дәлелдеп, өз шешімдерін ұсынуға дағдыланады. Интерактивті тапсырмалар оқушылардың бірлесіп жұмыс істеуін, топтық жұмыста өзара көмек көрсетуін ынталандырады. Бұл олардың эмоционалды интеллектін де дамытуға көмектеседі. Оқушылар мәселені әртүрлі аспектілерден қарастырып, сыни тұрғыдан бағалау — бұл олардың ойлау қабілетін дамытуға бағытталған маңызды процесс. Мұндай тәсіл оқушыларға тек ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны терең түсініп, әртүрлі көзқарастарды салыстырып, өз пікірін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, мәселенің әлеуметтік, экономикалық, мәдени немесе этикалық қырларын зерттеу арқылы олар өз ойларын нақтылай алады және басқа адамдардың көзқарастарын түсініп, сыни тұрғыдан бағалайды. Бұл дағдыларды дамыту үшін оқушыларға проблемалық сұрақтар мен жағдайлар ұсыну, түрлі көзқарастарды талқылау, дәлелдер мен пікірлерді сын тұрғысынан қарастыру қажет. Оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін арттыру, оларды мәселелерді жан-жақты және объективті бағалауға үйретеді. Олардың зерттеушілік қабілеттері, сондай-ақ әртүрлі көзқарастарды салыстырып, дұрыс шешім қабылдай білу дағдылары дамиды. Зерттеушілік қабілеттер мен әртүрлі көзқарастарды салыстырып, дұрыс шешім қабылдай білу дағдыларының дамуы туралы айтылған. Бұл дағдылар адамға ақпаратты сараптау, талдау жасау және ақылға қонымды шешімдер қабылдау мүмкіндігін береді. Мұндай қабілеттер әсіресе оқу және жұмыс процесінде маңызды рөл атқарады.

Топтық жұмыс кезінде оқушылар өз міндеттерін атқарып, топтық нәтижеге үлес қосуға жауапкершілікпен қарайды.

Практикалық тапсырмалар: Оқушыларға түрлі практикалық дағдыларды дамытуға арналған тапсырмалар беріледі. Мысалы, ғылыми тәжірибелер жасау, әртүрлі техникалық құралдармен жұмыс істей білу. Практикалық тапсырмалардың мазмұны оқушыларға өз бетімен тәжірибе жасауға, түрлі құралдармен жұмыс істеуге, жаңа білім алуға ықпал етеді. Практикалық жобалар:

Оқушыларға нақты өмірде қолдануға болатын жобаларды жасау тапсырмасы беріледі. Бұл тапсырмалар оқушылардың жобалық жұмыстарын жоспарлауға, жүзеге асыруға және қорытынды шығаруға дағдыландырады. [7] Оқушыларға тұрмыстық, кәсіптік немесе әлеуметтік мәселелерді шешуге арналған тапсырмалар беріледі. Бұл тапсырмалар өмірге қажетті дағдыларды меңгертуге бағытталған. Мысалы: Оқушылар мектеп ішінде мәдени немесе білім беру іс-шараларын ұйымдастыруды үйренеді. Бұл тапсырма оларды жоспарлау, ұйымдастыру және басқару дағдыларын жетілдіреді. Практикалық тапсырмалардың пайдасы:

1. Теорияны тәжірибемен байланыстыру: Практикалық тапсырмалар оқушылардың теориялық білімін өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Олар алған білімдерін нақты жағдайларда іске асырады.

2. Шығармашылық қабілеттерді арттыру: Практикалық тапсырмалар шығармашылық шешімдер табуды талап етеді. Оқушылар жаңа идеяларды жүзеге асырып, жаңашылдықты сынайды.

3. Қолмен жұмыс жасау дағдыларын дамыту: Оқушылардың қолмен жұмыс жасау, техникалық құрылғыларды пайдалану, тәжірибелер жүргізу арқылы еңбек дағдылары қалыптасады.

Практикалық тапсырмалар оқушыларға тек теориялық білімді меңгеруге ғана емес, оларды өмірде

қолдануға да мүмкіндік береді. Бұл тапсырмалар оқушылардың аналитикалық, шығармашылық ойлауын дамытып, оларды нақты өмірлік жағдайларда білімдерін тиімді пайдалану дағдыларына үйретеді. Осындай тапсырмалардың нәтижесінде оқушылар өз білімдерін практикада қолдануды үйренеді, бұл олардың болашақта өмірде табысты болуына жол ашады.

Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу мақсатында орындалатын тапсырманың мазмұны мен мағынасы олардың жеке тұлғасын қалыптастыруға, сыни ойлау қабілетін дамытуға және өмірлік дағдыларды меңгеруге бағытталуы тиіс. Тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын оятуға, өз ойын ашық айтуға, шығармашылық тұрғыдан шешім қабылдауға ынталандыруы керек. Мазмұны тұрғысынан, тапсырмалар түрлі саладағы мәселелерді қарастыруды, оқушылардың талдау, сараптау, сұрақ қою, пікірталас жүргізу дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретіндей болуы тиіс. Оларға креативті міндеттер мен ситуациялық тапсырмалар беріліп, олардың қиялын, өнерге деген ықыласын дамытуға ықпал ету маңызды. Мағынасы жағынан, шығармашылыққа бағытталған тапсырмалар оқушыларды өзіндік пікір мен идеяларды ұсынуға, әртүрлі тәсілдерді қолдана отырып, проблемаларды шешуге үйретеді. Бұл орайда, оқушылардың сыни ойлауын дамыту, жауапкершілікті сезіну және өз әрекеттерінің нәтижесін бағалау қабілетін қалыптастыру басты міндет болып табылады.

Қорытынды

Мектеп оқушыларын іздендіру мен шығармашылыққа баулу маңызды мақсат болып табылады, өйткені бұл олардың жалпы интеллектуалдық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді. Тапсырмалардың мазмұны мен мағынасы оқушыларды білім алуда белсенді түрде қатысуға, сыни ойлауды қалыптастыруға, шығармашылыққа ынталандыруға бағытталған. Оқушыларға түрлі зерттеу, шығармашылық, проблемалық, интерактивті

және практикалық тапсырмалар беру олардың өздігінен іздену қабілеттерін арттырып, өмірге дайын, жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер оқушыларды тек дайын біліммен емес, оларды өз бетінше орындай алу қабілетін шешуге көмектеседі. Зерттеу, шығармашылық, проблемалық, интерактивті және практикалық тапсырмалар оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың өмірдегі шынайы жағдайларға дайын болуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, мұндай әдістер оқушылардың өз ойларын еркін және сыни тұрғыдан жеткізу қабілетін дамытып, оларды болашақта түрлі қиындықтармен бетпе-бет келгенде тиімді шешімдер қабылдай алатын тұлға етіп тәрбиелейді. Осылайша, мұндай тапсырмалар оқу үдерісінің тиімділігін арттырып, оқушыларды болашақта дайындайды.

Қорытындылай келе, мектептегі шығармашылық тапсырмалар оқушылардың жан-жақты дамуына, олардың өзіне деген сенімін арттыруға, сондай-ақ болашақта өмірде дұрыс шешімдер қабылдай алуына көмектеседі. Бұл тапсырмалар оқушылардың ой-өрісін кеңейтумен қатар, қоғамда белсенді және жауапкершілікті тұлға болып қалыптасуына негіз жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Г.А.Марасулова, Р.Р.Кабенова; жауапты ред. А.Ә.Насырова. - Алматы. - 2019. - III басылым. - 109 б.
2. Qazsaq (2017)“ оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулудың маңыздылығы”Алматы.– 10б.
3. Құдайбергенова, А. (2018).* "Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту". Қазақстан педагогикасының тарихы мен теориясы.-102 б
4. Каримов, Т. (2021).* "Оқушыларға ғылыми зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру". Білім беру технологиялары мен әдістемелері.-76 б
5. Жамалова, Н. (2019). "Проблемалық оқыту және оның тиімділігі". Алматы: ЖШС "Дарын".
6. Қожахметова, М. (2020). "Проблемалық оқыту технологиясы". Талдықорған: Экономика және білім.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Кантаева Р.Р.

воспитатель

Корпорация МУСА ТОО детский коррекционный сад "Logos"

Инновационные технологии в речевом развитии дошкольников играют ключевую роль в формировании языковых навыков и коммуникативной компетенции у детей. В последние годы наблюдается активное внедрение цифровых инструментов и междисциплинарных подходов в образовательный процесс, что значительно обогащает традиционные методы обучения.

Одним из ярких примеров является использование интерактивных приложений и образовательных платформ, которые предоставляют

детям возможность взаимодействовать с языковым материалом в увлекательной форме. Такие технологии способствуют активному вовлечению детей в процесс обучения, что в свою очередь помогает развивать мелкую моторику, внимание и способность к самостоятельному обучению.

Кроме того, применение технологий, таких как виртуальная и дополненная реальность, открывает новые горизонты для формирования речевых навыков. Дети могут погружаться в языковую среду, взаимодействуя с цифровыми персонажами и сценарием, что значительно ускоряет процесс освоения языка.

Дополнительно, использование искусственного интеллекта в образовательных приложениях позволяет адаптировать материалы к индивидуальным потребностям каждого ребенка. Такие системы могут анализировать уровень языковой подготовки и темп обучения, предлагая задания, которые соответствуют уникальным способностям и интересам ребенка. Это не только повышает эффективность обучения, но и помогает детям развивать уверенность в своих силах.

Важно также отметить роль социальных сетей и онлайн-сообществ, где дети могут взаимодействовать друг с другом и использовать язык в практических ситуациях. Создание контента, участие в обсуждениях и совместные проекты способствуют развитию коммуникативных навыков и учат детей работать в команде, что является важным компонентом современного образования. Совместное использование игровых технологий и традиционных методов обучения создает гармоничную среду для развития речевых навыков. Интерактивные игры, мультипликационные фильмы и проекты способствуют не только обучению, но и эмоциональному развитию, формируя позитивное отношение к изучению языка.

Кроме того, важным аспектом использования технологий в образовании является возможность обратной связи. Современные образовательные приложения позволяют родителям и педагогам отслеживать успехи и трудности детей, что помогает в своевременной коррекции учебного процесса. Такие системы могут уведомлять учителей о значимых изменениях в успеваемости, позволяя адаптировать подход к каждому ученику и предлагать дополнительные ресурсы для углубления знаний.

Не следует забывать и о необходимости формирования критического мышления у детей. Интерактивные платформы могут предоставить детям возможность анализировать информацию, искать решения проблем и строить аргументы, что крайне важно для их будущей учебной и профессиональной

деятельности. Таким образом, технологические инструменты становятся не только средствами для изучения языка, но и мощным подспорьем в развитии мыслительных процессов.

Современные образовательные платформы предлагают разнообразные форматы обучения, включая видеоуроки, интерактивные задания и игры, что делает процесс более увлекательным. Вовлечение в обучение через игровые элементы и визуализацию знаний помогает удерживать внимание детей и стимулирует их интерес к изучению.

Тем не менее, важно помнить о необходимости баланса между использованием технологий и традиционными методами обучения. Чрезмерное увлечение экранами может привести к ухудшению социальных навыков и недостатку межличностного общения. Поэтому необходимо внедрять технологические инструменты в образовательный процесс осознанно и комбинировать их с традиционными практиками.

В заключение, используя искусственный интеллект и цифровые технологии, мы открываем новые горизонты в обучении дошкольников. Эти подходы не только делают обучение более увлекательным и доступным, но и закладывают фундамент для успешного участия детей в глобальном обществе, насыщенном множеством коммуникационных каналов и культурных контекстов.

Таким образом, внедрение инновационных технологий в обучение дошкольников не только обогащает образовательный процесс, но и закладывает основу для успешного общения и взаимодействия в будущем.

А также, инновационные технологии не только делают обучение более динамичным и интересным, но и создают уникальные возможности для всестороннего речевого развития дошкольников, что является важным шагом к их успешной социализации и адаптации в современном мире.

ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

В последние годы цифровые технологии занимают все более значимое место в сфере дошкольного образования. Их применение открывает новые горизонты для обучения и развития детей в возрасте от трех до семи лет. Важно отметить, что цифровые инструменты не предназначены для замены традиционных методов обучения, а дополняют и обогащают образовательный процесс.

Современный мир стремительно развивается, и цифровые технологии проникают во все сферы нашей

Байсаринова Б.Б.

Воспитатель мини-центра

КГУ "Краснооктябрьская общеобразовательная школа
отдела образования Камыстинского района"

Управления образования акимата Костанайской области

жизни, в том числе и в образовании. Дошкольное образование не стало исключением. Использование цифровых технологий в работе с маленькими детьми открывает перед педагогами новые возможности для организации образовательного процесса, делает его более интересным и эффективным.

Использование интерактивных приложений и образовательных игр способствует формированию у детей мотивации к обучению, а также развивает когнитивные и моторные навыки. Например, планшеты и интерактивные доски делают занятия

более яркими и увлекательными, позволяя детям активно участвовать в процессе обучения. Кроме того, цифровые технологии помогают педагогам в организации образовательного процесса. Педагоги могут использовать платформы для мониторинга успеваемости, создания индивидуальных образовательных маршрутов и обмена опытом с коллегами.

Тем не менее, необходимо учитывать, что увлечение технологиями должно быть сбалансированным, и важно сохранять общение детей с окружающим миром. Внедрение цифровых технологий в дошкольное образование должно учитывать возрастные особенности детей и способствовать их всестороннему развитию.

Важно также отметить, что использование цифровых технологий в дошкольном образовании требует от педагогов определенных навыков и знаний. Учителя должны быть готовы к интеграции новых инструментов в образовательный процесс, адаптировать их под индивидуальные потребности детей и обеспечивать безопасное взаимодействие с технологиями. Это включает в себя как техническую подготовку, так и понимание педагогической целесообразности применения различных приложений.

Почему цифровые технологии в детском саду?

- **Повышение мотивации:** яркие анимации, интерактивные игры, возможность самостоятельно взаимодействовать с контентом делают процесс обучения более увлекательным для детей.
- **Индивидуализация обучения:** цифровые технологии позволяют создавать индивидуальные образовательные траектории для каждого ребенка, учитывая его темп развития и интересы.
- **Развитие познавательных процессов:** игры и приложения, разработанные специально для дошкольников, способствуют развитию логического мышления, памяти, внимания, воображения.
- **Расширение кругозора:** дети получают доступ к огромному объему информации, знакомятся с различными культурами и явлениями.
- **Подготовка к будущему:** обучение работе с цифровыми устройствами с раннего возраста помогает детям адаптироваться к современному миру.

Какие цифровые технологии можно использовать в детском саду?

- **Интерактивные доски:** позволяют демонстрировать наглядный материал, проводить групповые занятия, создавать совместные проекты.
- **Планшеты и смартфоны:** с их помощью дети могут играть в образовательные игры, смотреть развивающие мультфильмы, слушать аудиокниги.
- **Роботы:** могут использоваться для обучения программированию, развития мелкой моторики и логического мышления.

- **Виртуальная реальность:** открывает новые возможности для изучения окружающего мира, путешествий и экспериментов.

- **Онлайн-платформы:** предоставляют доступ к разнообразным образовательным материалам, позволяют детям общаться со сверстниками и педагогами из других стран.

Как правильно использовать цифровые технологии?

- **Дозированность:** необходимо соблюдать баланс между традиционными и цифровыми методами обучения.
- **Безопасность:** обеспечить безопасный доступ детей к цифровым устройствам и контенту.
- **Индивидуальный подход:** учитывать возраст и индивидуальные особенности каждого ребенка.
- **Совместная деятельность:** использовать цифровые технологии в сочетании с другими видами деятельности (игры, творчество, общение).
- **Профессиональная компетентность педагога:** педагог должен уметь грамотно использовать цифровые технологии в образовательном процессе.

Возможные риски и как их избежать

- **Перегрузка информацией:** необходимо тщательно отбирать контент и контролировать время, проводимое ребенком за экраном.
- **Здоровье:** чрезмерное использование гаджетов может негативно сказаться на зрении и осанке ребенка.
- **Социальная изоляция:** важно сочетать занятия с цифровыми устройствами с активными играми и общением со сверстниками.

К тому же, родителям следует активно участвовать в процессе цифрового обучения своих детей. Совместное использование образовательных приложений может стать отличным способом наладить связь и поощрить интерес к учебе. Создание домашних проектов на основе увиденного в группе либо совместные игры на планшете могут углубить понимание материала и сделать процесс обучения и воспитания более полным. Наконец, следует помнить, что основная цель дошкольного образования — это всестороннее развитие ребенка. Цифровые технологии должны служить средством для достижения этой цели, способствуя развитию креативности, критического мышления и социальных навыков. Баланс между цифровыми и традиционными методами обучения станет залогом успешной подготовки детей к дальнейшему обучению и воспитанию.

Цифровые технологии открывают перед дошкольным образованием новые перспективы. Однако важно помнить, что они являются лишь инструментом, который должен использоваться педагогом для достижения образовательных целей. При правильном применении цифровые технологии могут стать мощным средством развития детей и подготовки их к жизни в современном мире.

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДИКИ
ПРИМЕНЯЕМЫЕ В ДЕТСКОМ САДУ

Муханова А.К.

Воспитатель

КГКП “Ясли-сад “Айналайн”, п.Кушоқы

В условиях быстро меняющегося мира и возрастающей роли знаний и навыков, современные педагогические технологии и методики становятся неотъемлемой частью образовательного процесса. В детских садах эти технологии и методики направлены на всестороннее развитие детей, формирование их личностных качеств, навыков общения и творческих способностей. В данной статье мы рассмотрим ключевые современные педагогические технологии и методики, которые применяются в детских садах.

Игровые технологии: Игровая деятельность является основной формой обучения и воспитания детей дошкольного возраста. Современные педагогические методики активно используют игровые технологии для развития у детей когнитивных, эмоциональных и социальных навыков. Игры способствуют формированию у детей интереса к обучению, развивают их мышление, воображение и творческие способности. Игры могут быть различного типа: сюжетно-ролевые игры, дидактические игры, подвижные игры, настольные игры.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ): Внедрение информационно-коммуникационных технологий в образовательный процесс детского сада открывает новые возможности для развития детей. Использование интерактивных досок, планшетов, образовательных приложений и программ помогает сделать обучение более увлекательным и эффективным. ИКТ развивают у детей навыки работы с информацией, логическое мышление и креативность. Важно, чтобы использование ИКТ было сбалансированным и контролируемым, чтобы не перегружать детей излишней информацией.

Метод проектов: Проектный метод обучения активно применяется в детских садах для развития у детей исследовательских навыков, творческого мышления и умения работать в команде. В рамках проекта дети изучают определённую тему, проводят исследования, выполняют задания и представляют результаты своей работы. Проекты могут быть индивидуальными и групповыми, они помогают детям учиться планировать свою деятельность, находить и обрабатывать информацию, работать совместно с другими детьми.

Технология сотрудничества: Технология сотрудничества направлена на развитие у детей навыков коммуникации, взаимодействия и сотрудничества. В рамках этой технологии дети работают в парах или небольших группах, выполняя совместные задания и проекты. Это помогает

развивать у них умение слушать и учитывать мнение других, делиться своими идеями и находить общие решения. Технология сотрудничества способствует формированию у детей ответственности, терпимости и уважения к другим.

Методика развивающего обучения: Методика развивающего обучения основана на принципах активного участия детей в образовательном процессе. В рамках этой методики дети становятся активными субъектами обучения, они самостоятельно исследуют, задают вопросы, ищут ответы и делают выводы. Воспитатели выступают в роли наставников и помощников, направляя и поддерживая детей в их познавательной деятельности. Развивающее обучение помогает развивать у детей самостоятельность, критическое мышление и уверенность в своих силах.

Экологическое воспитание: В современных детских садах большое внимание уделяется экологическому воспитанию. Дети знакомятся с основами экологической культуры, изучают природу и учатся бережно относиться к окружающей среде. Экологическое воспитание включает в себя проведение занятий на свежем воздухе, уход за растениями, участие в экологических акциях и проектах. Это помогает формировать у детей экологическое сознание и ответственное отношение к природе.

Методика интеграции: Методика интеграции направлена на объединение различных образовательных областей и видов деятельности в рамках одного занятия. Это позволяет создать целостную картину мира у детей и делает обучение более интересным и увлекательным. Например, интеграция художественного творчества и математики может включать в себя рисование геометрических фигур и изучение их свойств. Интеграция помогает детям видеть взаимосвязи между различными предметами и явлениями, развивает их творческое и логическое мышление.

Современные педагогические технологии и методики, применяемые в детском саду, направлены на всестороннее развитие детей, формирование их личностных качеств, навыков общения и творческих способностей. Игровые технологии, информационно-коммуникационные технологии, метод проектов, технология сотрудничества, методика развивающего обучения, экологическое воспитание и методика интеграции – все эти подходы помогают сделать образовательный процесс более эффективным и увлекательным для детей. Важно, чтобы воспитатели активно использовали эти методики в своей практике, адаптируя их к индивидуальным особенностям и потребностям каждого ребенка.

РАЗВИТИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ НАВЫКОВ, ИЗОБРЕТАТЕЛЬНОСТИ И КРЕАТИВНОСТИ
У ДОШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММИРУЕМЫХ РОБОТОВ
ROBOT MOUSE, BEE-BOT, РОБОТ BOTLEY

Сафарян Л.В.

Воспитатель

Рамазанова А.К.

Воспитатель

КГКП “Ясли-сад № 54”, город Костанай

Современный мир требует от детей не только базовых знаний, но и умения мыслить креативно, решать технические задачи и находить нестандартные решения. Одним из эффективных средств развития этих навыков у дошкольников является использование программируемых роботов, таких как Robot Mouse, Bee-Bot и робот Botley. Эти устройства позволяют детям через игру познакомиться с основами программирования, развить технические навыки и творческие способности.

Значение использования программируемых роботов в дошкольной организации. Использование программируемых роботов в образовательном процессе дошкольников имеет множество преимуществ.

Развитие логического мышления и навыков программирования: Дети учатся планировать последовательность действий, находить логические связи и анализировать результаты своих действий.

Формирование технических навыков: Работая с роботами, дети знакомятся с базовыми принципами робототехники и программирования, что способствует развитию их технической грамотности.

Стимулирование креативности и изобретательности: Задачи, которые выполняют дети с помощью роботов, часто требуют нестандартного подхода и творческого мышления.

Развитие социальных навыков: Работа в группе над проектами с роботами способствует развитию навыков сотрудничества, коммуникации и умения работать в команде. Программируемые роботы Robot Mouse, Bee-Bot и робот Botley. Рассмотрим подробнее каждую из моделей программируемых роботов и их особенности.

Robot Mouse — это небольшая программируемая мышь, предназначенная для обучения детей основам программирования. Она движется по сетке с клетками и реагирует на команды, которые задают дети. Robot Mouse легко программируется с помощью кнопок на корпусе, что делает её доступной для самых маленьких детей. Дети могут задавать команды для передвижения мыши вперёд, назад, поворотов налево и направо.

Robot Mouse позволяет детям развивать навыки планирования и логического мышления, учиться решать задачи и добиваться поставленных целей. Простота управления и визуальная наглядность

делают её идеальным инструментом для начального обучения программированию.

Bee-Bot — это программируемый робот в виде пчелки, который помогает детям изучать основы программирования и математики. Он движется по поверхности с сеткой и выполняет команды, заданные детьми. Bee-Bot программируется с помощью кнопок на спине робота. Дети могут задавать команды для передвижения вперёд, назад, поворотов на 90 градусов и пауз. Bee-Bot развивает навыки пространственного мышления, планирования и последовательного выполнения действий. Кроме того, он помогает детям изучать математику через игру, что делает процесс обучения увлекательным и эффективным.

Робот Botley — это программируемый робот, который помогает детям изучать основы программирования без экрана. Он оснащен сенсорами и может выполнять различные команды и взаимодействовать с окружающей средой. Botley программируется с помощью пульта дистанционного управления. Дети могут задавать команды для передвижения, поворотов, избегания препятствий и выполнения логических задач. Botley развивает у детей логическое мышление, навыки программирования и креативность. Благодаря своим сенсорам и возможностям взаимодействия с окружающей средой, Botley позволяет создавать более сложные и интересные задачи, что стимулирует изобретательность и творчество.

Примеры практических занятий с программируемыми роботами

Использование программируемых роботов в образовательном процессе дошкольников может быть организовано через различные виды занятий и игр. Вот несколько примеров:

Занятие "Поиск сокровищ с Robot Mouse": Дети программируют Robot Mouse, чтобы она нашла путь к сокровищу на игровом поле. В процессе занятия дети учатся планировать последовательность действий, решать логические задачи и достигать поставленных целей.

Игра "Математическое путешествие с Bee-Bot": Дети программируют Bee-Bot, чтобы он прошел по игровому полю с цифрами, выполняя математические задания на каждой клетке. Это помогает детям изучать математику через игру, развивать навыки счета и логического мышления.

Проект "Создание лабиринта для Botley": Дети создают лабиринт и программируют Botley, чтобы он

прошел его, избегая препятствий. В процессе проекта дети развивают навыки планирования, креативность и изобретательность.

Использование программируемых роботов Robot Mouse, Bee-Bot и робот Botley в образовательном процессе дошкольников позволяет эффективно развивать у детей технические навыки, изобретательность и креативность. Эти роботы

помогают детям через игру знакомиться с основами программирования, развивать логическое мышление и творческое воображение. Важно, чтобы родители и воспитатели активно использовали эти инструменты в образовательном процессе, стимулируя интерес детей к техническим наукам и развивая их познавательные способности.

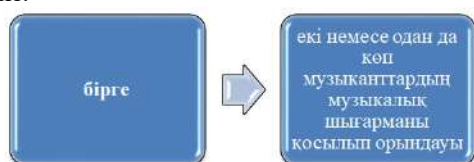
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ОПЫТ

«АНСАМБЛЬМЕН ЖҰМЫС БАРЫСЫНДАҒЫ ҮНДЕСТІКKE ЖЕТУ» АТТЫ АШЫҚ САБАҚТЫҢ СЦЕНАРИЙІ (ДОМБЫРАШЫЛАР АНСАМБЛІ)

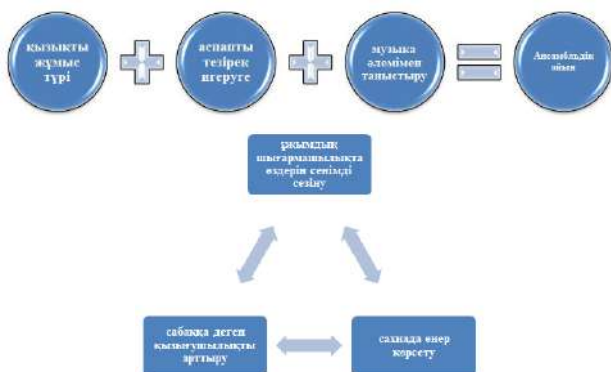
Дюсенбекова Л.Н.

«Қасым Аманжолов атындағы
балалар музыка мектебі» КМҚК
домбыра сыныбының педагогы
Қарағанды облысы, Қарағанды қ.

Сәлеметсіздер ме семинар қатысушылары.
«Ансамбльмен жұмыс барысындағы үндестікке жету»
тақырыбы бойынша оқушылардың ансамбльде
шығарманың біркелкі орындау жүйесін сақтай
отырып, шығармашылық деңгейін жетілдіруін
ашамыз.

Еске түсірейік, «Ансамбль» - француз тілінен
алғанда ensemble – **бірге** деген ұғымды білдіреді.
Және ансамбль - ол екі немесе одан да көп
музыканттардың (әншілер немесе музыка
аспаптарында орындаушылар) музыкалық
шығарманы қосылып орындауы. Яғни музыкалық
шығарманы бірнеше орындаушының бірігіп
орындауын, орындаушылық өнердің өзара үйлесімін,
көркемдік тұтастығын – ансамбль деп айтамыз.
Балаларды музыкалық өнермен таныстырудың тиімді
және сұранысқа ие түрі ансамбльдік музыка болады.
Бірлескен ойын дағдыларын игеру жас
музыканттарды тәрбиелеу жүйесінің ажырамас бөлігі
болып табылады.

Ансамбльдік ойын-бұл аспаптың мүмкіндіктері
туралы толық түсінік беретін, басқа оқушылармен,
оның оқытушысымен бірге музыкаға деген саналы
тілек беретін өте қызықты жұмыс түрі. Ансамбль
баланы аспапты тезірек игеруге қызықтыра алады,
бұл өз кезегінде жас музыкантты музыка әлемімен
таныстыру процесін жеделдетуге көмектеседі.
Балалар ұжымдық шығармашылықта өздерін сенімді

сезіне бастайды, бұл сабаққа деген қызығушылықты
арттыруға, сахнада өнер көрсету дағдыларын
қалыптастыруға ықпал етеді.

Аспапта оқытудың оқу-тәрбие процесін
ұйымдастыру әдістемесінде басты идея-ол жеке оқыту
шеңберінен шығу және сол арқылы ансамбльде
бірлескен музыкалау негізінде балалардың музыкалық
қабілеттерін дамытуға қарқынды әсер ету болып
табылады. Жұмыстың айрықша ерекшелігі оның
оқушылардың музыкамен белсенді шығармашылық
қарым-қатынас қажеттілігін дамытуға бағытталуы
болып табылады. Сонымен қатар, педагог және
концертмейстер тек шабыттандырушылар,
ұйымдастырушылар ретінде ғана емес, сонымен бірге
бірлескен шығармашылық процестің қатысушылары
ретінде де әрекет етеді. Мұғалімдер мен оқушылар
шығармашылық музыка жобасының тең серіктестері
ретінде көрінеді.

Ансамбльдің перспективалы формаларының
бірі-дуэттер. Біздің құрамымыз: домбыра-фортепиано.

Әли Демегенұлы Алпысбаевтың «Әке арманы»
күйін оқушыларға үйреткен
жұмысымызды көрсетейін.
Алдымен композитордың
өмірбаянымен шығармашылық
жолы туралы шағын сипаттама
беріледі.

Бұл шығарманы үш
оқушымен дайындаған
болғамыз. Әрине әр оқушымен
партиясын жеке талдап
жаттаймыз.

Оқушылар жеке партияларын ойнайды.

Одан кейін балалар фортепиано партиясын жеке тыңдайды.

Енді фортепиано сүйемелдеумен екі дауысты қосамыз. Ең қиыны- екпін сақтап, оқышының өз даусын шатаспай орындауы. Басында дауыстап санаймыз. Ырғағын ұстап, баяу екпінде орындау керек. Сабақ өткізілген сайын керекті екпінге жетеміз. Келесі кезекте назар аударылады динамикалық бояуларға. Ол үшін оқушыларға әр түрлі музыканттардың орындауында видео-аудиофрагменттер көрсетіледі. Оқушылармен пікірлесіп, ойларын сұраймыз. Шығарманы қосылып ойнағанда, міндетті түрде әр бөлімнің жеке талдап, ойнау керек.

Оқушылар фрагменттермен ойнайды.

Дуэтте орындау әр орындаушыда өз қабілеттеріне деген сенімділік сезімін дамытады, Шығармашылық позицияларды нығайтуға мүмкіндік береді, ал егер Орындаушы – солист жаңа шығармада жұмыс істей отырып, ұзақ уақыт бойы ойынның жалғыз тыңдаушысы және білгірі болып қала берсе, онда ансамбль тек әріптестің тұрақты көмегін сезініп қана қоймай, оның ұсыныстарын сынға алуға, жоққа шығаруға болатындығын түсінеді.

Дуэт қатысушылары өз партияларын еркін иеленіп қана қоймай, серіктесінің партиясын білу керек. Бұл екі орындаушының да нота мәтінін оқу және түсіну көкжиегін едәуір кеңейтеді. Тиісінше, ансамбльдік техника белсенді түрде жетілдірілуде. Атап айтқанда: метроритмика мен қарқынның синхрондылығы, динамикалық және тембрлік тепе-теңдік күшейеді. Мұндағы ең бастысы, ансамбль жеке музыкаға тән барлық орындаушылық құралдарды еркін меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар ойынның жеке әдістерін серіктесінің ойнау тәсілімен шебер үйлестіруі керек.

Басқа аспаппен дуэт ойнау "ансамбль техникасы" деп аталатын өзіндік қиындықтарға ие:

- метроритм синхрондылығы;
- аппликатура және штрихтар;
- динамикалық және тембрлік тепе-теңдік;
- әр ансамбльдің орындаушылық бірлігі, олардың даралығының маңызды белгілерін сақтай отырады. Ансамбль сөзінің мағынасына сәйкес- "бір уақытта бөлінбей бірге" -техникалық жағынан сауатты ансамбльді орындау бірінші кезекте:
- екі партияның синхронды дыбысы (серіктестердің қарқыны мен ырғағының бірлігі);
- партиялардың дыбыстық күшіндегі тепе-теңдік (динамикалық бояулардың бірлігі);
- барлық партиялардың штрихтарының дәйектілігі (әдістердің бірлігі).

Бұл техникалық талаптарды ансамбльдің жалпы дыбысын тыңдау қабілеті жақсы дамыған музыкант қана орындай алады. Осылайша, ансамбльдің өзіне тән, ерекше орындаушылық сапасы – тыңдау өнері-өзін ансамбльде, ансамбльдегі серіктесті, жалпы ансамбльді тыңдау. Бір-бірін тыңдау қабілеті біртіндеп, оқу процесінде тәрбиеленеді және даралықтардың ұқсастығына, тәрбиенің ортақтығына, музыкалық көкжиектің кеңдігіне, эмоционалды жауаптылыққа, қиялдың байлығына, орындаушылық таланттың икемділігіне байланысты.

Ансамбльмен жұмыс істей бастағанда, көшбасшы серіктестің орындалу тәсілін ескеріп, соған сәйкес өз партияларын жақсы орындауы керек. Дыбыс шығарудың, штрихтардың, ансамбль аспаптарының орындаушылық тәсілдерінің ерекшеліктерін білу керек.

Екпін мен метроырғағы саласында орындаушылардың жеке ерекшеліктері нақты анықталады.

Келесі шығармамыз халық күйі «Нәр ағашы». Халық күйлері ғасырдан –ғасырға ұласа беретін тұтас музыкалық тұлға.

Мұғалімнің мақсаты-музыкалық шығарманың мазмұнын музыкалық образдардың сипаттамасымен және ноталық мәтінді талдау. Осыдан міндет туындайды:

- музыкалық шығармаға байланысты психоэмоционалды көзқарасты қалыптастыру және орындаушылық қабілетті дамыту

Концертмейстер ансамбльдің көркемдік және музыкалық жетекшісі деп аталады. Концертмейстер ансамбльдің ырғақты, гармоникалық тірегі болуы керек, қалған музыканттарды "жетелеуі" керек, қарқынның ауытқуын алдын-ала біліп, дайындауы керек, шығарманың барлық "компоненттерінің" көркемдік бірлігін қадағалап, әрине, жеке аспаптың ерекшеліктерін ескеруі керек.

Домбырашы мен пианист бірге дем алады, сахнада сөйлеседі, эмоционалды байланыс орнатады. Пианист солистің дем алғанын интуитивті сезіп. Солист басымен кіріспені және дыбысты уақытында көрсетуі керек.

Оқушылар шығарманы орындайды.

Ансамбльдік ойын оқушының музыкалық көкжиегін едәуір кеңейтеді, музыкантқа тек өзінің орындауын ғана емес, серіктесін де тыңдай білу, шығарманың музыкалық матасының жалпы үні бойынша қажетті қасиеттерді дамытады; жолдасын өз ниетімен баурап алу қабілетін тәрбиелейді, қиял мен шығармашылықты белсендіреді; дыбыстық сезімін оятады; өз партиясын білу үшін жауапкершілік пен парыз сезімін арттырады, өйткені бірлесіп орындауды еркін меңгеруді талап етеді, оқушыларға жолдастық сезімін оятады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Домбыраға арналған күй жинағы

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СООБЩЕСТВ ВНУТРИ ШКОЛЫ: ОТ ИДЕИ ДО РЕАЛИЗАЦИИ

Трушникова В.А.

Мейрамов А.А.

КГУ «Явленская средняя школа №1
имени Т.Позолотина – Героя Советского Союза»

Данная статья раскрывает особенности внедрения в практику образовательной деятельности распределенного лидерства в систему педагогического менеджмента и возможностей его реализации. Практическая значимость данного материала обусловлена тем, что система менеджмента в образовательном процессе становится всё более актуальной в условиях обновленного содержания образования. Материал данной работы может быть использован руководителями образовательных организаций.

Ключевые слова: педагогический менеджмент, распределенное лидерство, план развития школы, коллектив, профессиональное развитие.

*«Не пугайтесь того, что вы чего-то не знаете.
Это может стать вашей главной силой
и побудить вас действовать не так, как
остальные».*

Сара Блейкли

В условиях современного развития и обновления содержания образования, совершенствуются не только методы обучения,

меняется и сам ученик, как личность, его взгляды, убеждения, способы получения знаний.

Ученики стремятся к метапознанию, учатся критически мыслить, оценивать себя и окружающих, синтезировать полученную информацию.

Роль учителя меняется, это уже фасилитатор, направляющий учащихся на самостоятельное получение знаний. Но важно уметь направлять и мотивировать учащихся таким образом, чтобы на каждый отдельный урок ученики ходили с желанием и воодушевлением, а не ждали его, как что-то неизбежное.

Современная образовательная среда требует постоянного профессионального развития педагогов. Создание профессиональных сообществ в школе позволяет объединить учителей для обмена опытом, совместного решения проблем и внедрения инноваций.

Реализуя образовательную программу в школе у нас возникла идея распределенного лидерства.

Распределенное лидерство – это модель управления школой, при которой полномочия и ответственность делегируются разным членам педагогического коллектива, что способствует их активному вовлечению в принятие решений и улучшение образовательного процесса.

Организация профессиональных сообществ внутри школы является актуальной по нескольким причинам, особенно в контексте развития образования и повышения качества обучения. К ним относятся: перегрузка административной команды, низкая мотивация педагогов участвовать в управлении школой, ограниченность идей и решений из-за узкого круга участников.

При организации учебно-воспитательного процесса является важным осознавать необходимость и эффективность обновления системы образования. В наших учащихся нам необходимо развивать лидерские навыки XXI века, что не всегда можно было добиться при традиционной системе обучения. Следовательно, работа педагогического состава должна осуществляться на таком уровне, чтобы полностью отвечать данным требованиям.

Основной целью распределенного лидерства является создание условий для эффективного взаимодействия педагогов в рамках профессиональных сообществ, направленных на обмен опытом и совершенствование образовательного процесса.

Реализация данной идеи исходит из определения ключевых интересов педагогов, создания тематических профессиональных сообществ, внедрения инновационных методов для взаимодействия внутри сообществ (воркшопы, мастер-классы, коучинг), организации регулярных встреч, направленных на анализ образовательной практики и обсуждение новых подходов, а также разработки системы мониторинга эффективности работы сообществ.

Хотелось бы подробнее рассказать об идее управления, примененной на собственной практике управления образовательным процессом. Это заключается в составлении краткосрочного, среднесрочного и долгосрочного Плана развития школы, в основе которых лежат именно актуальные на данный момент цели.

На начальном этапе планирования перед нами стоял вопрос в выборе приоритетного направления и способа его определения.

Анкетирование учителей позволило сделать вывод о том, что развитие школы в дальнейшем напрямую зависит от высокого уровня профессиональной компетентности педагогического коллектива сейчас.

Первоначальные проблемы были заметны в организации планирования и критериального оценивания уроков. Используя на своих уроках разнообразные интерактивные методы обучения, учителя не могли добиться от большинства учеников главного – мотивации к обучению. Поэтому очень важно было научить этому определенную категорию учителей и определить дальнейшую траекторию развития.

Ранее, управляя работой учебно-воспитательного процесса, нам казалось, что в системе работы школы нужен систематический контроль каждого работника, однако, опираясь на опыт коллег, стало очевидным, что наиболее эффективным является распределенное лидерство, которое строится на доверии и взаимном сотрудничестве.

Для успешной и эффективной реализации плана развития был необходим анализ работы на всех этапах и направлениях. Коллеги должны четко понимать, что конструктивная критика необходима в профессиональном развитии, также немаловажным фактором является правильное и адекватное реагирование на нее, а также работа сетевого сообщества.

После сбора данных и проведении критического их обзора стоял вопрос о путях внедрения комплекса мероприятий на практике. Приоритетом плана развития школы являлось профессиональное развитие педагогических работников.

Исследовав мониторинг качества знаний учащихся, мониторинг успешности учителей, мы сделали вывод, что команда развития обладает всеми необходимыми компетенциями для осуществления взаимодействия с коллегами, учащимися и родительской общественностью.

Члены группы были нацелены на совершенствование образовательного процесса школы и, самое главное, верили в конечный результат.

В ходе реализации плана развития был разработан комплекс мероприятий, определена фокус-группа учителей, состоящая из молодых

специалистов, вновь прибывших и учителей, преподающих в классах с низким качеством знаний и слабо мотивированными учащимися.

Основными принципами, на которых осуществлялась реализация данного плана развития, явились взаимоподдержка, доверительное управление, уважение личности коллег, социальная справедливость, содействие, индивидуальный подход, коллективное принятие решений.

В целом, коллектив положительно воспринял и понимает значимость преобразований. Однако были и такие коллеги, которые изначально не были готовы к изменениям, в их практике преподаванию преобладающим оставался «традиционный» формат.

В ходе реализации плана я еще раз убедился в том, что команда развития была сформирована верно, члены творческой группы ответственно отнеслись к поручениям, следовательно, они могут продолжить работу по внедрению плана развития школы и дальше.

Было видно, что намеченное приоритетное развитие школы – актуально, так как молодые педагоги и учителя, работающие в классах с низким качеством знаний, нуждаются в методической поддержке по организации критериального оценивания и способах проведения формативного оценивания.

При обсуждении с учителями проведенных уроков мы пришли к выводу, что еще не все учителя фокус-группы осознают важность изменений подходов в обучении. Были даже такие учителя, которые, по результатам обратной связи, не совсем имели представление цели планирования, использовали на своих уроках больше традиционных методов обучения.

Данная работа позволила учителям фокус-группы познакомиться с правилами организации групповой работы, новыми педагогическими технологиями в обучении и преподавании, способах предоставления обратной связи для дальнейшего совершенствования собственной деятельности, что позволит им не только анализировать деятельность коллег, но и собственную деятельность.

К результатам работы можно отнести применение на уроках групповой работы, системы диалогового обучения, совершенствование методов формативного оценивания и проведения рефлексии.

Посещая уроки после проведенных коучингов, индивидуальных консультаций с менторами мной и администрацией школы отмечалась положительная тенденция в планировании уроков.

Было заметно, что при определении критериев оценивания урока принимают участие уже и непосредственно ученики, учителя на каждом этапе урока постоянно возвращаются к цели урока на каждом этапе, разработанные критерии становятся уже более достижимыми для учащихся.

Отлаженная системная работа положительно сказывается на дисциплине и качестве уроков.

В рамках дистанционного обучения коллеги успешно используют современные цифровые образовательные технологии.

Проведя анализ анкетирования учителей, можно отметить рост психологопедагогической компетентности и компетентности отношений, следовательно абсолютно возможным является построение такой траектории профессионального роста, который основан на сотрудничестве коллег.

Положительными моментами с момента внедрения плана развития школы является тот факт, что большинству педагогов удается профессионально организовать учебно-воспитательный процесс, наладить взаимоотношения между учениками, создать благоприятную коллаборативную среду, мотивировать учащихся к учебной деятельности, своевременно выявлять имеющиеся трудности в обучении, оказывать учащимся помощь в развитии навыков самостоятельного поиска информации, проводить рефлексии на уроке. Это доказывает, что коллеги видят и стремятся к результату.

А если мотивирован сам учитель, мотивация учащегося - неизбежна. Дальнейшая реализация плана развития ставила своей целью – наладить систему работу с родителями, ведь от этого зачастую зависит степень мотивации учащихся к обучению; без поддержки и контроля родителей учащимся достаточно трудно осуществить саморегуляцию в обучении. Особенно это необходимо при дистанционной форме обучения.

В целях эффективной организации работы с родителями был организован тренинг «Организация обратной связи с родителями учащихся класса», позволивший коллегам узнать о ключевой роли обратной связи как эффективного метода успешности урока, разработать критерии обратной связи в виде письменного комментария, сделать анализ эффективности его применения, обосновать эффективность применения одного из инструментов обратной связи «коуч-учитель».

Классные руководители, психологи школы составляют методические и психологические рекомендации в помощь обучения и воспитания ребенка.

В итоге большинство родителей высоко оценило работу педагогического коллектива, прежде всего, за полученные учащимися навыки самостоятельной исследовательской работы.

Безусловно, дистанционное обучение стало новшеством для казахстанских школьников, оно показало, что при грамотно выстроенном процессе обучения добиться качественных результатов не составит труда.

Мы можем с уверенностью сказать, что не только администрация школы, но и наш коллектив достиг большого прогресса.

В глазах коллег видно самое главное – заинтересованность в собственном успехе, здоровую

конкуренцию среди коллег, понимание и взаимоподдержку.

Работа по реализации плана развития на данный учебный год успешно проходит апробацию. Отрадно видеть и осознавать, что приоритет развития был определен правильно.

Запланированные мероприятия в большей степени способствуют повышению уровня профессиональной компетентности педагогов.

Есть, конечно, в коллективе учителя, которые еще не до конца осознали значимость развития школы, однако у нас остается надежда, что это все-таки случится.

Данный план развития школы, определенно, нужно продолжать, необходимо выстраивать принцип триангуляции на более высоком уровне.

Всё – в руках самих учителей! От их мастерства, опыта, творчества и, самое важное, собственной мотивации зависит успешная реализация плана развития школы! А распределенное лидерство, в свою очередь, создает условия для эффективного взаимодействия педагогов в рамках профессиональных сообществ, направленных на обмен опытом и совершенствование образовательного процесса.

Мы полагаем, что система менеджмента в нашей организации образования верна, актуальна, своевременна и реализуется в полной мере.

Внедрение распределенного лидерства способствовало улучшению профессионального взаимодействия между педагогами и внедрению инновационных методов обучения. Сообщества стали

важным инструментом для обмена опытом и профессионального роста.

На данном этапе нам удалось в большей мере реализовать творческий потенциал коллег, объединить коллектив в реализации цели – повышении профессиональной компетенции педагогических работников.

Важной идеей в системе управления в образовании для нас является следующее: Работа педагогического коллектива сопоставима с работой часов, где каждый механизм имеет свою значимость, и от остановки хотя бы одного из них рушится весь процесс работы в целом!

Список использованной литературы:

1. Абдильдина С.К. "Распределённое лидерство как инструмент управления образовательным процессом". - Астана: Научно-методический центр, 2019.
2. Байжанова К.С. "Обновление содержания среднего образования в Казахстане: вызовы и перспективы". - Алматы: НИШ, 2020.
3. Балыкбаев Ж.К. "Современные подходы к управлению школой в условиях обновленного содержания образования". - Астана: Казахстанский институт управления, 2021.
4. Вайль П., Гилмор А. "Инновации в образовании: от теории к практике". - Санкт-Петербург: Питер, 2019.
5. Краснов Е.В. "Менеджмент в образовательных организациях". - Москва: Юрайт, 2018.
6. Педагогическое сообщество Казахстана. "Обновленное содержание образования: вызовы и перспективы". - Астана: Научно-методический центр, 2021.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА КОЛЛЕДЖА С ПРЕДПРИЯТИЯМИ СФЕРЫ БИЗНЕСА

Шакирова Т.А.

мастер производственного обучения КГКП «КАТК»;

В статье рассматривается роль социального партнерства в образовательной среде, отмечаются особенности партнерства КГКП «КАТК» и предприятий бизнеса сферы питания города Караганды.

Ключевые слова: социальное партнерство, ТиПО, рынок труда, кадровый резерв, сотрудничество.

В 90-х годах прекратила существование система отраслевой подготовки рабочих кадров. Вместе с ней ушло в прошлое тесное взаимодействие между учреждениями профессионального образования и предприятиями. Не стало заказов на подготовку специалистов, никто больше не гарантировал их трудоустройство после завершения обучения.

Изменились и требования рынка труда: они стали более жесткими по отношению к выпускникам. Работодатели хотели бы получить грамотного специалиста, легко обучаемого, восприимчивого, не

просто исполнителя, а человека своей команды. К сожалению, на сегодняшний день наиболее заинтересованы в подготовке таких кадров только учебные заведения. Что делать, чтобы решить проблему? Во-первых, укреплять и расширять систему социального партнерства. Во-вторых, готовить именно таких специалистов, которые наиболее соответствуют требованиям производства.

Создание профессионального кадрового резерва – комплексная и многоэтапная работа, которая начинается задолго до того, как выпускник ТиПО становится работником предприятия. Для того чтобы будущие специалисты получали качественное образование, имели возможность правильно спланировать собственную карьеру и получать практические навыки уже в процессе обучения, необходимо тесное сотрудничество с предприятием. Набирающий силу процесс переоснащения производства обязывает учреждения ТиПО готовить не подмастерьев, а настоящих профессионалов,

обладающих высокой производственной и общей культурой, умением и стремлением к освоению технологических и организационных новшеств.

Профессиональный уровень кадров, которые готовили образовательные учреждения до недавнего времени, соответствовал требованиям постоянно модернизирующегося высокотехнологичного производства. Сложившаяся сейчас ситуация показала, что работодатели должны принимать самое непосредственное участие в подготовке будущих рабочих кадров для современного предприятия, если хотят дальнейшего роста производства.

И эта проблема не только отдельного предприятия, но и экономики страны, так как она складывается и из человеческих ресурсов. Для решения этой проблемы необходимо совместное (предприятия и образовательное учреждение) осуществление конкретных мер, направленных на повышение эффективности профессионального образования.

Каждая сторона должна принять своё участие в социальном партнерстве:

- участие работодателя в разработке содержания профессионального образования;
- предоставление предприятиями базы для прохождения производственной практики обучающимися;
- привлечение опытных специалистов предприятий и профильных экспертов к преподавательской работе в образовательном учреждении, что даст обучающимся уникальную возможность учиться у профессионалов

экстра-класса, имеющих огромный практический опыт;

- повышение квалификации и прохождение стажировки на предприятиях работниками учреждений ТиПО для освоения современного оборудования и технологических процессов;
- инвестиции работодателя в модернизацию материально-технической базы образовательного учреждения;

Производственная практика в цехах предприятия решает многие задачи профессиональной подготовки обучающихся, в то же время она является как бы предварительным экзаменом для самих обучающихся, мастеров производственного обучения и всего образовательного учреждения. В процессе производственной практики проходит отбор наиболее успешных обучающихся с дальнейшим приемом в основной кадровый состав предприятий. Поэтому отношение к этому важному заключительному этапу обучения должно быть очень серьезным.

Коллектив КГКП «Карагандинский агротехнический колледж» уделяет большое внимание социальному партнерству. Наше учебное заведение имеет достаточно широкий круг социальных партнеров, сотрудничество с которыми продолжается на протяжении более десяти лет. Колледж сотрудничает с такими предприятиями города как: Ресторан «Сенатор»,

ТОО «Территория вкуса», ТОО «Basis Capital», Хлебозавод «Сары-Арка», кафе «Одина», «РАХА», «Корзина» и т.д.

Основные направления сотрудничества вышеперечисленных предприятий с нашим колледжем, это:

- совместная разработка учебных программ, направленных на подготовку высококвалифицированных специалистов, хорошо

знакомых с производственными технологиями последнего поколения и адаптированных к требованиям современных предприятий;

- внедрение в учебный процесс современных информационных технологий, позволяющих повысить эффективность процесса обучения;

- участие представителей предприятий в итоговой аттестации выпускников колледжа;

- организация стажировок на предприятиях;

Особо хотелось бы отметить роль наставников на этих предприятиях. Наставничество на производстве является системой, которая не только аккумулирует и передаёт профессиональный опыт, знания молодым и будущим специалистам, но и повышает уровень профессионального мастерства работников предприятий.

Эффективный результат совместной деятельности обеспечивают работодатели – наставники: Реттих Евгения Леонидовна, Субботина Лариса Валентиновна, Григорьева Ольга Петровна, Назаренко Александр Иванович, Хатаев Башир Рамзанович, Акипов Закир Ризабалиевич, Ушурова Татьяна Геннадьевна, Хабибуллин Тимур Александрович. Отрадно отметить, что среди наставников на производстве есть наши выпускники (Хатаев Б.Р. и Григорьева О.П.), которые передают свой опыт наставничества в рамках дуального обучения. Наставники: Ушурова Т.Г. и Акипов З.Р. являются наставниками участников чемпионата «Worldskills» и Абилимпикс по компетенции «Пекарское мастерство» и «Поварское дело».

На этих предприятиях существует программа подготовки резерва кадров, где рассматриваются вопросы участия социального партнёра в развитии сотрудничества и поддержке и проведении работы по профориентации обучающихся, экскурсий, мероприятий, профессиональной практики, повышения квалификации, стажировки, подготовке и переподготовке кадров, квалификационных комиссиях и трудоустройстве выпускников.

Общепринято, что профессиональная практика обучающихся является составной частью учебного процесса и направлена на закрепление и углубление знаний, полученных в процессе теоретического обучения, на приобретение умений и навыков по изучаемой специальности, а также приобщения к деятельности в трудовом коллективе. На предприятиях: ТОО «Территория вкуса», «Basis Capital», Ресторан «Сенатор», предоставляются места для прохождения профессиональной практики обучающимся по профессиям: кондитер, повар, на предприятиях «РАХА», «Корзина», Хлебозавод «Сары-Арка», для специальности кондитер.

Сотрудничество с предприятиями в этом плане осуществляется на основании ежегодно заключаемых договоров между руководителями предприятий социальных партнёров и учебным заведением.

В договоре отражены все организационные моменты: сроки предоставления заявок на предстоящую практику, согласование рабочих программ с теми подразделениями, куда направляются обучающиеся с учётом специфики их деятельности, проведение вводного инструктажа, медицинское освидетельствование, возможное обеспечение спецодеждой.

На всех предприятиях социальных партнёров созданы хорошие условия для прохождения профессиональной практики. Учебные планы в колледже составлены таким образом, что за весь период обучения, обучающиеся трижды проходят практику в условиях производства: ознакомительную – на 1 курсе во 2 полугодии, технологическую – на 2 курсе во 2 полугодии, и преддипломную профессиональную – на 3 курсе обучения, совместив все виды практик в одну непрерывную, что даёт свои положительные результаты при адаптации обучающихся на рабочем месте и появлении вакансий на трудоустройство.

Такая система способствует лучшей подготовке кадров и трудоустройству в конкретное предприятие, учитывая приобретённые умения и навыки, отношение к труду и освоение технологических процессов приготовления продукции во взрослом трудовом коллективе. Слаженная работа специалистов колледжа и подразделений работодателей в вопросах организации и контроля за прохождением практики даёт ощутимые результаты: с каждым годом растёт число востребованных специалистов из числа выпускников колледжа.

При таком сотрудничестве мы уверены в хорошем результате. Предприятия нашего города будут иметь дело с выпускниками, умеющими работать в команде, обладающими рыночным мышлением, высокой степенью обучаемости, практическими навыками, способными оперативно перестраиваться и приспосабливаться к реальным условиям труда.

Сотрудничество учреждения профессионального образования и производителей – одно из требований государственного образовательного стандарта нового поколения. Именно оно гарантирует студентам получение качественных знаний. Работодатель определяет чему учить, а образовательное учреждение – как учить. Из этого и надо исходить обоим сторонам. Тогда повысится уровень и качество подготовки специалистов, и, в итоге, будут сформированы квалифицированные кадры, в том числе и для индустрии питания.

Список использованной литературы:

- 1.Тюкалова Н. В. Социальное партнерство в образовательной практике как фактор повышения качества начального профессионального образования 2010г. <http://www.disscat.com/>
2. Жолован С.В. Эффективность социального партнерства в профориентационной деятельности организаций. СПб, 2010. <http://www.ibl.ru/konf/021210/53.html>
- 3.Блохина Е.Я. Социальное партнерство – способ повышения качества профобразования /В.М./ Блохина // Профессиональное образование. – М., 2005.
4. Олейникова О.Н. социальное партнерство в профессиональном образовании. Москва.2005г. www.cvets.ru/SPart/SocPartnership.pdf

АРНАЙЫ ПӘНДЕРГЕ ҚОСЫМША ОҚЫТЫЛАТЫН ФАКУЛЬТАТИВ САБАҒЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Берлибекова А.Е.

Арнайы пәндер оқытушысы, Педагог-сарапшы
«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі» ЖММ

Қазақстан Республикасы, Ұлытау облысы, Жезқазған қаласы

Қазіргі заманымызда қоғамға өз бетімен жұмыс атқаратын, еркін де кеңінен ойлайтын, өздігінен алдына мақсат қойып және оған жетудің әдіс-тәсілін шығармашылықпен анықтап, сондай-ақ қолдана алатын кәсіби-маман тұлғасы болуы керек. Мұндай тұлғаның дамуына бағытталған білім берудің негізі болып тұлғаның өздігінен білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін жетілдіру процесі жатады.

Инновациялық білім беру – тұлғаға бағытталуы, білім берудің негізділігі, шығармашылық, кәсіби бағдар, ақпараттық технологияларды қолдану деген түсініктердің жиынтығы. Сондықтан оқытушыны студенттердің қандай қасиеттерін, сапаларын дамыту керек, қалайша өзін-өзі дамыта білуіне көмектесуге болады деген сұрақтар толғантуы керек. Студенттердің ең алдымен, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тәрбиелеу, өз білімін жетілдіру, өзін-өзі бақылау мен бағалау әдет-дағдысын қалыптастыру тұлғаның шыңға (акме-шын, акмеология) жету жолы болмақ.

Қазақстанның халықаралық білім беру кеңістігіне біртіндеп кіруі жүзеге асырылуда, бұл өз кезегінде жоғары білім беру жүйесін реформалаудың түйінді бағыттарын нақтылауды қажет етіп отыр. Тез өзгеретін технологиялар заманында оның басты ұстанымы «өмір бойы білім алу, адамның сапалы кәсіби және ғылыми дайындығы, өз бетінше іздене білуі және өзін-өзі жетілдіруге қабілеттілігі болуы қажет» [1].

Қазіргі таңда техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінің басты мақсаты: жаңартылған білім беру мазмұнына сай еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзіретті, болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге дайын білікті маман дайындау.

Қазіргі заман талабы – сабақ кезінде әр студенттің жаңа білім деңгейін анықтап қана қоймай, сонымен қоса сабақты қызықты ұйымдастырудың жолдарын үнемі іздестіріп отыру қажет. [2]

Студенттің зерттеушілік құзыреттілігін дамытудың бірден -бір жолы факультатив сабақтар. Факультатив сабақтар – оқу пәндерін студенттердің өз таңдауы және қызығуларына орай тереңдете оқуына арналып, ғылыми -теориялық білімдері мен практикалық ептіліктерін дамытуды көздейді.

Білім беру міндеттеріне сәйкес факультатив түрлері келесідей [3]:

- негізгі оқу пәндерін тереңдете игеру;
- қосымша пәндерді (логика, риторика және т.б.) меңгеру.

Студенттердің зерттеушілік құзыреттілігін дамытатын ортаның бірі, ол – үйірме болып табылады. Үйірме жұмыстары – студенттердің сұранысы бойынша, пән сабақтарында алған білімдерін жетілдіру негізінде жүргізіледі [3].

Үйірме жұмысының мақсаты: студенттердің сыныптан тыс уақытта шығармашылық ізденістерін, өзіндік қабілетін және қоғамдық қарым-қатынасын қалыптастыру.

Үйірме жұмыстарын ұйымдастырудың міндеттері:

- оқу-тәрбие үрдісінде алған білімдерін әрі қарай дамытуға мүмкіндік жасау;
- студенттердің қоғамдық белсенділігін дамыту;
- студенттердің өзара қарым-қатынасын қалыптастыру, белгілі бір еңбекке (болашақ мамандықтың түріне) баулу, оны дамытуға ықпал ету;
- Үйірме жұмыстарының алдына қоятын негізгі талабы:
- үйірме жұмыстарына қатысатын студенттердің қабілетін ескеру;
- оқыту мен тәрбие берудің өзара байланысы;
- студенттердің еркіндігі;
- нарықтық экономикалық қажеттілікті негізге алу.

Үйірмелерге қатысатын студенттердің практикалық білім, білік дағдылары бірдей болуы мүмкін емес. Себебі, оның білімі, қызығушылығы, қабылдауы және жұмысқа қабілеттері әртүрлі болғандықтан, алған дағдылары да тұрақты болмайды. Сабақтан тыс жүргізілетін оқу-тәрбие жұмыстарын үйірмелерді зерделегенде төмендегідей жағдайларды ескеру керек:

- сабақтан тыс уақытта жүргізілетін жұмыстардың (жоспарларын, бағдарламаларын, мазмұнын, әдіс-тәсілдерін, т.б.) қоғамдық сұранысқа байланысты жетістіктері мен кемшіліктерін айқындап, пән сабақтарының мазмұнымен салыстыра және сабақтастыра отырып, сыныптан тыс жүргізілетін үйірме жұмыстарының жүйесін, мазмұнын айқындау;
- бүгінгі әлеуметтік-экономикалық нарықтық қатынастарға байланысты студенттердің өздерінің қабілеті мен іскерлігі бойынша үйірме жұмыстарына қатыстыру;
- ұсынылатын үйірме жұмыстарының жүйесі студенттердің жеке тұлға ретінде дамып, қалыптасуына ықпал ететіндей болуы.

Үйірме, факультатив сабақтар студенттердің өзін-өзі тұлғалық танытуына, ұжыммен өзара қарым-қатынасын жасауға мүмкіндік береді, өзінің ұйымдастырушылық және лидерлік қабілеттерін көрсетуге, өзіне және қоршаған ортаға сыни қатынасының дәрежесін реттеуге, төзімділікке үйретеді. [3]

Жалпы сабақтарды бүгінгі заман талабына сай ұйымдастырудың жолы, ол жаңа оқыту технологияларын оқу процесінде пайдалану болып табылады.

Сонымен қатар, ойын технологиясын қолдану арқылы студенттердің зерттеушілік құзыреттілігін

қалыптастыруға болады. Сабақ барысында тест және карточкалық тапсырмаларды, кубизм стратегиясын, INSERT картасын пайдалану арқылы және т.б. технология түрлерін қолдану арқылы студенттердің зерттеушілігін қалыптастыруға да болады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының мақсаты - жедел дамып келе жатқан ортада өмір сүруге қабілетті, өзін - өзі дамытуға, өз ойын еркін айта білуге, өз қалауы мен қоғам талабына сай, өзін көрсете білетін жоғары білімді, ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, отандық және әлемдік мәдениетті бойына қалыптастырған, бәсекеге қабілетті, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру болып отыр. [4]

Жаңартылған бағдарлама негізінде ұйымдастырылған Жезқазған Бизнес және көлік колледжінде «10410200 - Темір жолкөлігінде тасымалдауды ұйымдастыру және қозғалысты басқару» мамандығына КМ 06 «КМ 06 Станцияда жүк және коммерциялық жұмысты орындау» модулі бойынша факультатив сабағы жүргізілді.

Сурет 1 – Студенттердің факультатив сабағында белсене қатысып отырған сәттері

Факультативтің басты мақсаты: студенттердің алған білімін тексеру және пәнге деген қызығушылықтарын арттыру.

2015 жылдан бастап факультатив сабағын ОПУ-15-204 топтарына енгізе бастадым. Факультатив сабағында 25 студенттерден құралған санды 4 топқа бөліп тастадым. Осылай 2015-2024 жылдар арасында топтарға факультатив сабақтарын өткізіп келемін.

Әр аптаның соңында 4 топтың ішінде 1 топ кезекші топ болып, қалған 3 топ қатысушы топтар қатарында отырады. Әр топтың атауы, бейджиктары, эмблемасы, ұраны, өзіндік киім үлгілері болады. Әр аптады осы ерекшеліктерге ұпай қойылып отырады. Мәселен, кейбір студенттер бейджиктарын ұмытып кетуі мүмкін немесе киімдері дұрыс болмауы мүмкін. Бір студенттің ұпайы тобының ұпайына әсер етеді. Сондықтан әр студенттің мойнында үлкен жауапкершілік тұрады.

Кезекші топ 3 сайыстан тұратын жарыс ойындарын дайындап әкеледі.

1 сайыс – бір топтың барлық студенттерін қамтамасыз ететіндей ойын түрін ұйымдастырады. Мысалы, ол ұяшық таңдау немесе сұрақ-жауап, сөз таңдап, анықтама, ережелерін айту т.с.с.

Сурет 2 – Студенттердің 1 сайысқа қатысып отырған сәттерінен

2 сайыс – топпен жұмыс. Мысалы, әріптерден сөз құрастыру; сызбаларды қолданып, пойыздарды қабылдап, жөнелту; суреттерді жинау; сәйкестендіру, сөз жұмбақ, т.с.с.

Сурет 3 – Студенттердің 2 сайысқа қатысып отырған сәттерінен

3 сайыс – логикалық сұрақ. Бұл сайыста күрделі тапсырма беріледі. Мысалы, экран арқылы бейнеролик көрсетіп, жалғасын табу немесе суретті экранға шығарып, сұрақ қою секілді тапсырмалар беріледі.

Әр сайыстың өзіндік бекітілген ұпайы бар. Сол ұпай арқылы кезекші топ өздері бағалап отырады. Бағалау парағын өздерінің ойластыруына қарай жүргізіледі. Мысалы бір топ үлкен А1 парағына стикер арқылы ұпайларын қойса, енді бір топ экранға шығарып отырады.

Сайыстың ортасында кезекші топ сергіту сәттерін де ұйымдастырады. Мысалы, билетеді, жаттығу жасатады немесе тақырып бойынша өлең шумақтарын оқытады.

Сурет 4 – Сергіту сәті

Ұйымдастырушы топта әр кімнің өзіндік атқаратын жұмыстары болады. Мысалы, бір студент жүргізуші болса, енді бірі бақылаушы, бірі суретші, бағалаушы, техникалық материалдарға жауап беруші болып жұмыстарын атқарады.

Сурет 5 – Ұйымдастырушы топты бағалау

Сабақтың соңында жарыста отырған топтар ұйымдастырушы топты бағалап, ұнамды, ұнамсыз, кате кеткен жерлерін айтады. Ұйымдастырушы топ жеңген топты алғыс хатпен немесе дипломмен марапаттайды.

Сурет 6 – Киім үлгісінен үзінді

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Студенттердің кәсіби бағытын қалыптастыру // Ұлт тағылымы. – КарГУ № 3. - 2008.- Б.20-22.
2. Сарбасова Б.Қ, Шәушекова Б.Қ. Педагогика негізі. -Қарағанды, 2004. – 126 б.

Ең соңында оқытушы қорытынды сөз айтып, жіберген қателіктерін немесе ерекшеліктерін айтып шығады.

Жалпы, бұл қосымша сабақтың тиімділігі:

- Студенттерді жауапгершілікке үйретеді;
- Студенттер ақпараттар жинау үшін ізденеді;
- Жаңа компьютерлік ақпараттармен танысып,

бөліседі;

- Оқытушыға көп жаңа идеялар ұсынады;
- Пәнге деген қызығушылықтары артады;
- Студенттердің шығармашылық, зерттеушілік

деңгейлері артады;

- Студенттердің мамандықтары бойынша терең білім алады.

Жалпы факультатив сабағында студенттер өздерімен-өздері еркіндікте отырып, ойларын ашық жеткізіп, бір-бірімен жарысу арқылы бойларындағы көбасшылық қасиеттерін көрсете алады. Мен ойлаймын, қазіргі таңда балаға еркіндік беру арқылы ойларының ой-өрістерін жетілдіріп, ойлау қабілеттерін дамыту керек. Шет-елдің азаматтары секілді жаңа дүниелер ойлап табатынына кім кепіл?!

Жоғарыда келтірілген барлық мәліметтер болашақ колледж түлектеріне құзыреттіліктерінің дамуына ықпал етіп, студенттің құзыретті маман ретінде қалыптасуына жол ашады, – деп есептеймін.

ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ НЕГІЗДЕРІ

Жумкина С.С.

филология ғылымдарының кандидаты
Жезқазған Бизнес және көлік колледжінің оқытушысы
құндылықтарымызды ұлықтап, көненің көзімен, қарияның сөзімен жеткен әдеби-мәдени жәдігерлерімізді ұрпақ игілігіне айналдыру мақсатында келелі де, көлемді игі іс-шаралар жасалды.

Қазақ жазба әдебиетінің бастауы болып саналатын Күлтегін жырлары мен көне түркі тілінде

Бүгінгі қоғамдық-әлеуметтік, рухани өмірімізге көптеген игі жаңалықтардың енуі халықтың тарихына, тілі мен әдебиетіне, мәдениетіне, әдет-ғұрпына, жалпы рухани мұрасына жаңаша қарауды алға қойып отыр.

«Мәдени мұра» бағдарламасы негізінде тарихи мұраларымыз бен ұлттық рухани

жазылған көркем шығармалардың қазақ әдебиеті тарихынан алатын орны ерекше. Тасқа қашалған көне жәдігерлеріміздің бүгінде қазақ топырағына орын тебуі көңіл қуантады. Ғасырлар бойы жасап, шытырманды, шырғаланды кезеңдердің шындығын тасқа таңбалаған бабалар мұрасын мүмкіндігінше жүйелеп таныстыру, тақырыптық, идеялық, көркемдік ерекшеліктерін, тәрбиелік және әлеуметтік мәнін ашып оқытудың мәні зор деп білеміз.

Ежелгі дәуір әдебиетін оқытудағы негізгі мақсат – ғасырдан ғасырға ұласып келе жатқан әдеби құндылықтарымыздың қайнар көзін ашып, тұнығынан сусындату, қазақ әдебиеті мен мәдениеті өз бастауларын, тамырын қайдан алатынын ұрпақ санасына сіңіре жеткізу.

Ежелгі дәуір әдебиетін оқыту барысында ондағы жанрларға немесе белгілі бір шығармаларға тоқталуда әдеби-образдық өлшемнің шеңберінде қалып қоймай, кез келген шығарманың тарихи-әлеуметтік мәні ашылып, көркемдік-идеялық сипатына баса назар аударылуы тиіс. Бұл бір. Екіншіден, ежелгі дәуір әдебиеті жанрлары көп жылдар бойына түркі халықтарына ортақ мұра делініп зерттеліп келді, сондықтан бұл әдебиеттің жанрлық сипатына, тарихилығына баса назар аудара оқытуды қажет етеді; үшіншіден – гуманистік, патриоттық, эстетикалық, имандылық т.б. тәрбиенің нөпірі жатқанын ескеруіміз қажет. Төртіншіден, бұл мұраларды басқа ұлт әдебиетімен салыстыра оқыту, типологиялық талдаулар жасау, кейбір ортақ сюжеттердің тарихи-генетикалық негізін түсіндіре оқыту да басты назарда болатын мәселелердің бірі. Демек, халықтық мұраларды оқытуда осы мәселелер назардан тыс қалмауы керек.

Мұның өзі біріншіден, халық өмірінің айнасы болған көне әдеби мұраларымыздың сөз сандығында талай рухани мұраларымыздың шектеусіз екенін және бұл ұрпақ тәрбиесіне пайдаланылуға тиімді таптырмас тәрбие көзі екенін аңғартса; екіншіден, алдымен өзімізді тану, сол арқылы өзгені танып, салыстыру нәтижесінде ұлттық құндылықтарымызды байыту, әлемдік өркениетте тиісті орнымызды алу мүмкіндігіне қол жеткізу екенін бағамдаймыз.

Демек, көненің көзіндей болған ежелгі дәуір әдебиетін оқу арқылы жас ұрпаққа этнопедагогикалық тәрбие беру бүгінгі педагогика ғылымы алға тартып отырған басты мәселелердің бір кемдігін толтырады сөзсіз.

Адамзат баласының алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттердің бірі - өзінің ісін жалғастыратын саналы, білімді ұрпақ тәрбиелеу. Бұл деп отырғанымыз, келешек қоғам тағдырын ойлау болып табылады. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты дамыған ақыл-парасаты жетік, білім-деңгейі жоғары, мәдени-ғылыми ой өрісі озық тұлға ретінде қалыптастыру біздің қоғам алдындағы борышымыз.

Заман өзгергенімен жас ұрпақтың ұлттық болмысын, ұлттық рухын қалыптастыратын ұлттың тәлім-тәрбиесі өзгермек емес. Тал бесіктен жер

бесікке дейінгі адам ғұмырының барлығы өзін өзі тануға, адамдық өзара қарым-қатынастарды түсінуге, ұлттық мінез-құлық нормаларымен өмір сүруге негізделеді. Біз айтып отырған осы қағидалар, яғни нормалар ұлттық тәрбиенің күре тамыры десек қателеспейміз. Сондықтан да болар этнопедагогика мәселесін сөз еткенде, әрине, жас ұрпақтың сана-сезіміне әсер етіп, ұлттық психологиясын қалыптастыратын жылдар тереңінде, ғасырлар қойнауында сақталып келген көне жәдігерлерімізді тереңдете оқыту, бабалардан қалған салт-дәстүрлерімізбен сабақтастыра тәрбие беру мәселесі алға озып отырады.

Замана күйін шертіп, көне түркі дәуірінің мәдениеті мен әдебиетінен, салт-дәстүрі мен таным-түсінігінен хабардар ететін түркі әдебиетінің ұрпақ үшін берер тәлімі мен тәрбиесі мол. Өздерінің жаужүрек ерліктерімен төрткүл дүниені дүр сілкіндірген түркі батырларының ерлік, елдік тарихы жете түсіндіріліп, жітті тәрбие құралына айналмай отыр.

Римді жаулап алып, сол елдің мәдениетіне сақ тайпасының қару-жарақтарынан белгілі хайуанаттар стилін енгізген Еділ патшаның ерліктері, он екі жасында Ферғана уәлаятының әмірі болып таққа отырып, кейін Үндістан билеушісі болған Захириддин Мұхаммед Бабырдың жанкешті өмір жолы, Египеттің ұлы билеушілерінің бірі болған Сұлтан Бейбарыстың ерліктері ұлтжанды ұл тәрбиелейтін халық үшін таптырмас тәрбие құралы дер едік.

Кезінде кеңес үкіметінің салқын саясатының арқасында Зоя Космедемьянская, Павел Карчагин сынды орыстың батыр ұл, қыздарының есімі санамызға сіңіп, жадымызда жатталып қалды. Ал біз жоғарыда айтып отырған бүкіл түркі тайпасына ортақ батырларымыздың есімдерін білмек тұрмақ естіген де емеспіз.

Ендеше, бүгінгі ғылымда жасалып жатқан мүмкіндіктердің шексіздігі қуанып, ертеңгі ұрпақ игілігіне қалдырар мұрамыздың көл-көсір екендігі еріксіз жаныңды жадыратады.

Орхон-Енисей ескерткіштерін «тасқа таңбаланған тарих» десек қателеспейміз. «Күлтегін», «Білге қаған», «Тонкөк» жырларындағы отансүйгіштік рух айқын аңғарылып, көркемдік шеберлігі тұрғысынан да оқырманын тандандырып, тамсандырып келеді.

Бек ұлдарың құл болды...

Пәк қыздарың күң болды...

Тізеліні бүктірдік,

Бастыны еңкейттік...

Еліміз қайта ел болды,

Халқымыз қайта халық болды.

Міне, осы ерлік пен ездік, соғыс пен бейбітшілік, құлдық пен тәуелсіздік жайында тебірене толғайтын ғажайып жыр жолдарының әрбірі әсем айшық өрнектерге, сезім толғаныстарына, жанды бейнелерге толы өресі биік поэзияның жас ұрпақты адамгершілік ар-ожданы жоғары, намысқой,

қайратты, батыл азамат етіп тәрбиелеуге септігін тигізетіні анық.

Иоллығ тегін сынды текті ұрпақтың ата-бабасына арнап зәулім тасқа қашап ескерткіш тұрғызуының өзі, баланың бабаға деген құрметі, сыйы екені анық. Қарап отырсақ, жырдың кез келген тұсы тұнып тұрған тәрбие, ұлағат.

Түркі тектес халықтардың ежелгі тарихын, байырғы тұрмысын, салт-санасын, дәстүрін танытатын эпикалық туындылардың бірі - «Қорқыт ата кітабы». Қорқыттан қалды дейтін он екі дербес жыр бар. Осылардың қай-қайсын алмайық ұрпақ тәрбиесі үшін өзіндік өлшеусіз үлесі бар екенін мойындаймыз.

«Дерсеханұлы Бұқаш туралы жырда» жас нәрестенің дүниеге келуінен бастап, балаға ат қою, баланың әкеге деген жанашырлығы, бала деп соққан ана жүрегі т.т. жайлы әңгімеленеді. Бұл тұста шаңырақ ұстар ұлдың ролі де айқын аңғарылады. Осы шығармадан-ақ көшпенді қазақ халқының тұрмыс-салты, әдет-ғұрпы, оның бала тәрбиесіндегі мол тәжірибесі айқын көрініп, ұрпақ санасында ұлттық болмысты қалыптастыратыны сөзсіз.

«Салар Қазанның үйін жау шапқаны жайындағы жырда» жаудан елін жерін, жанұясын қорғау мотиві айшықты суреттеледі.

Әлемдегі барлық соғыс атаулының жер үшін болатынын ескерсек, ықылым заманнан бергі ата-бабаларымыздың да арман-тілегі - ел шетінің бүлінбеуі, ынтымақ, тұтастық, бірлік. Демек, ел қорғау идеясының барлық батырлар жырының негізгі сюжетіне айналуының да сыры осында жатса керек. Осы шығармалар арқылы кейінгі ұрпақ санасына елін, жерін қорғау, жанұяға денен жанашырлық мәселелерін мықтап сіңіре аламыз.

Батыстық баскесерлерге елітіп, бақытты заманды басына алып берген батырын танымайтын бүгінгі жастарымыздың санасына сәуле құяр да осы әдеби-мәдени мұраларымыз екенінде дау жоқ.

Қорқыттың «Бамсы-Бейрек» жырындағы ерлік, сүйіспеншілік, адалдық сынды адами қасиеттер ездік, армдық, сатқындық, күншілдік сияқты мінездермен қатар өріліп, жақсыдан үйреніп, жаманнан жирендіретін нағыз ізгілік пен адамгершілік тәрбиесінің көзіне айналған.

Әбу Насыр әл-Фараби еңбектеріндегі білім, ақыл, қайрат, парасат, ізгілік, зиялылық сынды қасиеттерді бойға жинай отырып, бақытқа жетудің жолдарын саралаған терең философиялық тұжырымдарының ұрпаққа берер тәлім-тәрбиесі шексіз. Ал осы пәлсафа Абай өлеңінде былай суреттеледі:

Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста,
Сонда толық боласың елден бөлек

Ұлы ғалымдар ұрпаққа осындай өсиет айтып, толық сапалы, бақытты адам болудың негізгі шарттарын нақты көрсетіп береді.

Арттарында өшпес мұра қалдырған орта ғасырлық ойшылдардың, яғни Жүсіп Баласағұн,

Ахмед Йүгінеки, Махмұд Қашғари, Сайф Сараи, Ахмет Яссауилардың трактаттары қазіргі ұрпаққа сапалы білім беріп, ізгілікке тәрбиелеуге бағытталған құнды туындылар. Адамның ішкі жан дүниесі, ойлау, сезіну, түйсіну сезімдері арқылы қоғамның, заманның қайшылықтарына жауап беру іс-әрекеті сипатталған бұл еңбектердің маңызы өлшеусіз.

Жүсіп Баласағұн ел билеушілерінің бойында болу керек деп танитын төрт қасиетті өз кейіпкерлеріне жүктейді. Әділдіктің бейнесі ретінде Күнтуды патшаны, бақ-дәулеттің көрнісі ретінде Айтолды уәзірді, ақыл-парасаттың бейнесі ретінде уәзірдің баласы Ұғдұлмүшті, қанағаттың белгісі ретінде Одгүрміш дәруішті суреттеуі және осылардың барлығына өз образдарына тән қасиет жүктеуі Баласағұн еңбегінің құндылығын арттыра түспек. Әділеттіліктің жолында білім мен ақылдың, парасат пен пайымның қосақтаса жүретінін ұғындыратын осындай шығармалар күні бүгінге дейін өзінің тәлім-тәрбиелік мәнін жоймай келеді.

Қазақтың өз ұрпағын күйімен тербетіп, әнімен әлдилеп, жырымен жұбатып әсемдік әлемінде тәрбиелеп келгені тарихи шындық.

Әсемдікке, әдемілікке, сұлулыққа деген құштарлық та адам бойына белгілі бір тәрбиемен сіңетіні анық. Хорезмидің «Махаббат-наме» дастанының да бала тәрбиесі үшін берері мол. Бұл шығармада инабаттылық, имандылық қасиеттермен қатар, сүйіспеншілік, мөлдір махаббат мәселелері дәріптеледі. Махаббат тек адамзатқа ғана тән ғажайып, асыл қасиет екенін ақын зор шеберлікпен суреттейді.

Саған деген махаббаттан аспан әлемі есінен танды,
Ай-жүзің, Шолпан-сенің сырғандағы асыл тас қана
Немесе:

Күн секілді күллі әлемнің шырағы,

Нұрлы жүзің - жұмақтың бір гүл бағы – деген жолдардағы сезім суреттері мен сұлулық сыры астасып, адам жанын еріксіз әсемдік әлеміне саяхатқа шығарады. Бұл баланың эстетикалық таным-түсінігін молайтып, адамсүйгіштік қасиетін шыңдауға үлкен септігін тигізетіні хақ.

Құтыптың «Хұсрау-Шырын» дастны екі жастың арасындағы сүйіспеншілік, достық, сенім, серт сынды мәселелерді алға тартқан шығарма. Шығармадағы елге, жерге деген адалдық, халыққа деген қамқорлық жас жеткіншектердің бойында отансүйгіштік сезімді қалыптастыруға септігін тигізсе, адам мен қоғам, махаббат пен ғадауат, айла мен ақыл арасындағы бітіспес тартыс арқылы ақ пен қараны айра білуге, өмірдің кез келген қиындықтарына қарсы тұруды үйренеді. Осындай жан дүниенді тербетер терең толғаныстардың қазіргі жастар тәрбиесіне қосар үлесі өлшеусіз.

Әлемдік өркениетке өзге елдің әдебиетімен, мәдениетімен ену мүмкін емес. Ал әлемдік өркениет деп отырғанымыз ол - білім кеңістігі. Ұлттық тарихы сақталған, ұлттық болмысы қалыптасқан ел ғана осы кеңістікті бағындырады. Демек, ұрпаққа үлгі болар

ұлағатты, яғни тәлім-тәрбиенің нөпірін батыстан іздемей-ақ көне әдеби-мәдени мұраларымыздан, ойы озық ойшылдарымыздың еңбектерінен алған әлдеқайда тиімді әрі нәтижелі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Жарыкбаев Қ., Қалиев С Қазақ тәлім-тәрбиесі. А., 1995.
2. Келімбетов Н. Ежелгі дәуір әдебиеті. А., 1991.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Шматыгина Л.Н.

учитель начальных классов,
педагог-исследователь
КГУ «Общеобразовательная
школа № 1 города Макинск»

Акмолинская область, Буландынский район

Грамотность чтения или читательская компетентность – это способность к осмыслению письменных текстов и рефлексии на них, к использованию их содержания для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества.

Под читательской компетентностью понимается совокупность знаний, умений и навыков, позволяющих человеку отбирать, понимать, организовывать информацию, представленную в знаково-буквенной форме, и успешно ее использовать в личных и общественных целях.

Чтение – основное средство обучения, инструмент познания окружающего мира. Несмотря на появление новых средств массовой информации значение чтения в жизни людей по-прежнему огромно. Настоящая литература учит любить людей, возвышает душу, учит добру. Каждый черпает из книг мудрость и силу в той мере, в какой он овладевает умением читать, т. е. чтение книг прямо пропорционально результатам читательской обученности, желанию и умению взять из книги все, что она умеет дать. Система обучения школьников предусматривает три категории уроков: уроки обучения грамоте, уроки классного и внеклассного чтения. На каждом уроке чтения организую учебную деятельность так, чтобы она была направлена на достижение цели: научить детей читать художественную литературу, подготовить к систематическому изучению ее в средней школе, вызвать интерес к чтению и заложить основы формирования грамотного читателя, владеющего как техникой чтения, так и приемами понимания прочитанного, знающего книги и умеющего их самостоятельно выбирать.

Совершенствование навыков чтения как основа формирования читательской компетентности младших школьников включает следующие аспекты:

Овладение техникой чтения. Ученики запоминают буквы, своеобразие их сочетаний, учатся быстро различать определенную букву среди других, соотносить её со звуком. В результате

воспроизводится звуковая форма слова, развивается навык плавного слогового чтения.

Развитие интереса к чтению. Учителю следует предлагать ребёнку высокохудожественные произведения, способные затронуть душу и ум.

Использование разнообразных методов работы с текстом. Это логический и структурный анализы текста, выявление ключевых идей, развитие навыков рефлексии и самоконтроля в процессе чтения.

Применение творческих заданий. Создание иллюстраций к тексту, написание продолжения истории или альтернативного концовки, составление собственных вопросов к тексту. Эти задания помогают глубже вникнуть в смысловую структуру текста, активизируют творческий потенциал и формируют любовь к чтению.

Достижение данной цели предполагает решение следующих задач:

- формирование и совершенствование техники чтения и приемов понимания текста на базе интереса к чтению;
- приобщение детей к литературе как искусству слова через введение элементов литературоведческого анализа текстов;
- развитие устной и письменной речи;
- развитие творческих способностей детей;
- введение детей через литературу в мир человеческих отношений, нравственных ценностей.

На начальном этапе обучения основное внимание уделяю формированию навыков чтения. По мере их совершенствования все больше места на уроках отвожу работе с текстом, формированию приемов понимания прочитанного на уровне смысла. Ребенок, не овладевший навыками чтения в начальных классах, не в силах освоить программу в среднем звене. Нечитающий ребенок – проблема школы. Как же сформировать навык чтения, чтобы обеспечить в дальнейшем успешное обучение? С чего начать? Прежде всего определяю факторы, мешающие быстрому чтению:

1. Регрессия – возвратные движения глаз с целью повторного чтения уже прочитанного. Этот недостаток самый распространенный.

2. Малое поле зрения (участок графической информации, воспринимаемый глазами за одну фиксацию)

3. Артикуляция.

4. Неумение найти главное в тексте.

5. Отсутствие внимания.

Работа по преодолению этих трудностей начинаю с первых уроков обучения грамоте, на которых идет формирование навыков чтения, и продолжаю в последующих классах на уроках чтения. В процессе обучения применяю специальные приемы и упражнения, влияющие на технику чтения, осмысление, выразительность:

- упражнения, направленные на развитие четкости произношения;
- упражнения, вырабатывающие внимание к слову, правильное чтение;
- упражнения, развивающие скорость чтения.

Задания на развитие артикуляционной подвижности речевого аппарата.

Цели: тренировать артикуляционный аппарат, работать над дыханием и дикцией, совершенствовать произношение гласных и согласных звуков.

Урок обучения грамоте и урок чтения начинается с фонетической зарядки. В фонетическую зарядку включаю упражнения на выделение ударного слога голосом, чистоговорки, скороговорки, игры "Лесенка", "Дополни до слова", Упражнения на правильное произношение звуков.

Чтение чистоговорок.

Троекратное повторение слога в начале чистоговорки помогает правильно его произносить.

Шо-шо-шо

Все будет хорошо.

Шпри-шпря-шпра-шпро-шпре-шпру

Начинаем мы игру.

Чтение скороговорок.

В скороговорках необходимо выяснить ее смысл, затем преодолеть все трудности звуко сочетания. Важно произносить сложное слово по слогам в медленном темпе, без каких-либо затруднений. Проговаривать каждую скороговорку нужно сначала беззвучно, артикулируя, затем переходить на шепот, и лишь потом - вслух, сначала в медленном темпе, потом в быстром. Необходимо помнить о четкости произношения. Работа со скороговоркой, отрабатывается чистота звука и интонация. (Говори, говори, да не заговаривайся)

Совершенствуется навык чтения выполнением следующих упражнений:

"Буксир"

Учитель читает текст, варьируя скорость чтения в пределах скорости чтения учеников. Дети читают тот же текст про себя, стараясь поспевать за учителем. Проверка осуществляется путем внезапной остановки на каком-нибудь слове.

"Чтение-спринт"

Учащиеся на максимальной для них скорости, читают про себя текст, после прочтения отвечают на

вопросы, сформированные перед чтением учителем. При этом нужно в процессе всего чтения плотно сжимать губы и зубы. Читают незнакомый текст.

Чтение "Разведка".

Дети на максимальной скорости просматривают текст и находят ответы на вопросы, поставленные учителем перед чтением. Т.о. учащиеся учатся вертикальному чтению, умению ориентироваться в тексте, находить главное.

"Молния"

Упражнение заключается в чередовании чтения в комфортном режиме с чтением на максимально доступной каждому ученику скорости чтения про себя, с чтением вслух. Переход на чтение в максимально ускоренном режиме осуществляется по команде "Молния!" и продолжается с 20 секунд до 2 минут.

Задания на развитие мышления, внимания, восприятия.

Цели: овладеть комплексом упражнений, воздействующих на развитие внимания, мышления, восприятия.

1. Сколько спряталось слов?

БВОСЛИКРПОСЛОНДГНЛВОЛКУАОКАРСЬ
ВОРОНАПРСГАЛКАСКРГРАЧНОМЫШЬНТТ
ДИВАНТСТСТУЛТНКРАНСТОЛТРОКРЕСЛОТ
ТОРТСИХЛЕБСТЛБУЛКАРСКРОВАТЬПИРОГ
ЧЬОМУХОМОРТНРЫЖИКНГБОРОВИКНГУЖП
ШОАСКАЗКАРТБАСНЯРООКНОРНЗАГАДКАР

2. Чтение "зашумленных слов".

Для младших школьников можно использовать «зашумлённые» тексты, которые развивают правильную, осознанную и выразительную технику чтения.

Как выглядит «зашумлённый» текст: поверх него накладываются различные графические рисунки (линии, волны, паутинки, решётки, геометрические фигуры). Эти линии могут создавать визуальный шум и не перекрывать сами буквы или полностью закрывать обзор некоторых букв или даже частей слов.

Примеры «зашумлённых» текстов:

«Текст со шторкой». Нанесённые поверх текста узоры полностью перекрывают буквы или их часть. Количество и толщина линий на «шторке» зависит от уровня сложности упражнения.

3. Чтение перевёрнутого текста.

Мама выискала на тарелку
печенье.
Бабушка весело зазвенела
чашками. Все усеелся за
стол. Вова придвинул
тарелку к себе.

Чтобы прочесть перевёрнутый текст, нужно двигаться нестандартно: снизу вверх или справа

налево. Такое упражнение развивает координацию глаз, помогает сформировать целостный эталон букв, тренирует умение сочетать побуквенный анализ со смысловым прогнозированием окончания слов.

4. Чтение наложенных друг на друга слов.

Чтение наложенных друг на друга слов для младших школьников — это упражнение, которое стимулирует выделение отдельных слов из сложного визуального контекста. Количество смешиваемых слов и плотность их наложения друг на друга постепенно возрастают.

Цели и задачи упражнения:

закрепление в памяти целостных образов букв и их сочетаний:

развитие словесно-логической памяти;

развитие зрительного внимания;

развитие умения классифицировать слова на

группы;

развитие умения выделять лишнее слово;

развитие умения составлять предложения из

наложенных друг на друга слов.

5. Прочитай слова справа налево. Из какой сказки данные персонажи? Кого здесь не хватает?

ЫДЕВДЕМ ЦЯАЗ КЛОВ АСИЛ КОМЕРЕТ

6. Прочитай предложение слева направо.

! ьтатич ьтему ошорох как

7. Работа над деформированным

предложением.

стоящего мимо осторожно автомобиля
проходи

- дали каши Маше манной нашей

- ЛЕТОМ ОДНИМ И ЗИМОЙ ЦВЕТОМ

- ледяная , крутая и длинная горка была

8. Чтение по спирали.

Чтение по спирали для младших школьников — один из приёмов скорочтения, который тренирует навык предвосхищения текста и расширяет боковое зрение.

Как это работает: лист с текстом держится в одном положении, его нельзя перевернуть во время чтения. Весь текст написан по спирали, а значит, часть текста будет написана «вверх ногами».

Зачем это нужно: упражнение

развивает внимательность, узнавание слов, тем самым

повышает технику чтения. Постоянное перемещение взгляда по спирали стимулирует мозг, улучшая способность сосредотачиваться на задаче.

Другие преимущества:

устойчивость внимания;

умение работать с мелкими деталями. Со временем такие упражнения помогут ребёнку легче справляться с заданиями, где важна внимательность и способность сосредоточиться на деталях.

9. Чтение "загадочных слов".

«Текст с закрытой частью строк». Задача — прочитать текст, где верхняя или нижняя часть строчек стёрта. Чтение с закрытой половиной строки улучшает концентрацию зрительного внимания, заставляет мозг додумывать скрытый текст.

<p>10. Творческие задания. (Нарисовать иллюстрацию, инсценирование, составление собственных вопросов ит.д.)</p>	
--	--

При использовании приведенных упражнений и видов работ процесс формирования оптимальной техники чтения идет легче и быстрее, совершенствуется устойчивость внимания, оперативная память. При ежедневном использовании фонетической зарядки формируется культура звуковой речи, вырабатывается зрительная память и умение читать без напряжения. В результате работы снимается трудность в чтении, страх и неуверенность учащихся, сокращается количество ошибок при чтении, улучшаются показатели навыков чтения.

Читательская компетентность позволяет развивать у обучающихся умение осознанно включаться в чтение, понимать и анализировать тексты, а также активно использовать полученную информацию. Правильное формирование этого навыка способствует успешному процессу обучения и развитию личности обучающихся.

Список использованной литературы:

1. Резервы обучения чтению В.Н. Зайцев
2. Чтение с увлечением А.Е. Соболева, С.В.Краснова
3. Быстрое обучение чтению О.В. Узорова, Е.А. Нефёдова
4. Интернет-ресурсы

«КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ОДОРОЛОГИЯ» ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЫ

Сазанбаева Г.К.

«Құқықтану» мамандығының
арнайы пән оқытушысы, педагог-сарапшы
«Жезқазған бизнес және көлік колледжі» ЖММ

Сабақтың тақырыбы	КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ОДОРОЛОГИЯ
Модуль /пән атауы	КМ 04 Іс-жүргізу құқығы нормаларын қолдану процесінде туындайтын қоғамдық қатыснатарды реттеу және іске асыру
Педагог	Сазанбаева Гульнур Келисовна
Мерзімі	2024 жыл 5 желтоқсан
Жалпы мәліметтер	
Курс, топ:	ПВ-23-304-4, 3 - курс
Сабақтың түрі	Жаңа білім беру сабағы
Мақсаты, міндеттері	Студенттерге криминалистикалық одорологияның негіздерін, оның құқық қорғау органдарындағы маңызын, қолдану әдістерін және тәжірибелік аспектілерін түсіндіру. Криминалистикалық одорология ұғымын жан- жақты түсіндіру арқылы студенттерге іздерді диагностикалаудың криминалистикалық сәйкестендіру әдістері туралы түсінік қалыптастыру.
Күтілетін нәтижелер	Студенттер криминалистикалық одорологияның практикалық қолданылуын талдай отырып, критикалық ойлау дағдыларын дамытады, сонымен қатар, зерттеу нәтижелерін бағалай алады.
Қажетті ресурстар	Криминалистикалық әдістеме : оқу құралы / Е. М. Тілеубергенов интербелсенді тақта, сызбалар, карточка криминалистикалық экспериментке арналған құрал – жабдықтар

Сабақтың барысы		
Сабақ кезеңі / Уақыты:	Іс әрекеттер мен тапсырмалар	Ресурс
Ұйымдастыру кезеңі	1.Білім алушылармен сәлемдесу, жоқ білім алушыларды белгілеу. 2. Жағымды психологиялық ахуал «Комплименттер бұрқасыны» студенттер бір – бірлеріне сәттілік тілейді 3. Түстерді таңдау бойынша топқа бөлу «Эрудит» және «Фемида »	Журнал Тақта Интербелсенді тақта
Үй тапсырмасын тексеру	2.1.«Ойлан, тап!» әдісі арқылы үй тапсырмасын тексеру (өткен тақырып бойынша топқа бөлінген студенттер іздердің түрлерін анықтау және оқиға болған жерден іздерді қалай алатынына эксперимент жасау)	Тапсырмаға керекті заттар
Жаңа білімді меңгеру	Жаңа тақырыпқа ой қозғау. Студенттерге жұмбақ жасыру әдісі арқылы жаңа тақырыпқа ой қозғау Білім алушылардың жауабы негізінде жаңа сабақтың тақырыбы, оқу нәтижелері хабарланады. Білім алушыларға презентация арқылы түсіндіріледі. Криминалистикалық одорология 1. Криминалистикалық одорология қандай мағынаны береді? 2. Одорологиялық зерттеуді кім жүргізеді? 3. Қылмыскердің ісі қылмыс орнында қанша уақыт сақталады? 4. Қылмыс орнынан іс қалай алынады? 5. Ііс қанша уақыт сақталады? 6. Одорологиялық сараптама қалай жасалады? 7. Ит адам тағдырын шеше ме? 8. Биодетектор ит қанша уақытта зерттеу жасауға дайын болады? 9. Одорологиялық сараптама сотта дәлел бола ала ма?	Лекция Интербелсенді тақта

	Криминалистикалық одорология ұғымы дәрісі 	
Сергіту сәті	«Иісіне қарай ажырат» тақырыбы бойынша (студенттер аталған тақырыпқа байланысты көздерін жұмып, алдында оқытушы ұсынған заттарды иісіне қарай ажыратып табу)	
Бекіту кезеңі	1. ИКС және НӨЛ» әдісі жаңа тақырып бойынша бір топқа «ИКС» екінші топқа «НӨЛ» белгісін қою құқығы беріледі. Бірінші топтан студент шығып, бір ұяшықтан тапсырма жазылған қағазды алып, жауап береді, жауап дұрыс болса тапсырма алған ұяға тобына тиесілі «ИКС» немесе «НӨЛ» белгісі қояды	
	2. «Конверт – сұрақ» әдісі (жаңа тақырып бойынша ситуциялық есептің жауабын шешу)	
Қорытындылау	«Пирамида жетістігі» әдісі бойынша сіз үйренген төрт ақпарат сіз бұған дейін білген үш ақпарат есте сақтау керек арқылы қорытындылау	
Үй тапсырмасы	Кинолог маманының атқаратын міндеттерін конспектiлеу	Аталған маманның міндеттері
VII Білімді бағалау	«Интернет» әдісі бойынша бағалау. (сабақ барысында студентке түрлі әлеуметтік желі түрлері таратылып, жауап бергендеріне орай смартфон макетіне жабыстырғанын санау арқылы бағалау)	

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Криминалистикалық әдістеме: оқу құралы / Е. М. Тілеубергенов; Әл-Фараби атын. ҚҰУ; Дәнекер халықаралық құқық және халықаралық бизнес Астана академиясы – Алматы: Дәнекер, 2003.

КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ НА ТЕМУ «ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ БЕЗДОМНЫХ. УПРАВЛЕНИЕ В ГЛАГОЛЬНЫХ СЛОВСОЧЕТАНИЯХ. АНАФОРА»»

Миненко Е.В.

Учитель русского языка и литературы

Терсакканская средняя школа

Актюбинская область Кобдинский район

Раздел	Проблемы социальной защиты бездомных	
ФИО педагога:	Миненко Е.В.	
Дата:		
Класс: 7б	Количество присутствующих:	отсутствующих:
Тема урока	Проблемы социальной защиты бездомных. Управление в глагольных словосочетаниях. Анафора.	
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	7.2.4.1—определять смешанные типы текстов и различать характерные черты, языковые и жанровые особенности текстов; 7.4.2.1 — использовать анафору; 7.4.3.1 — правильно использовать глагол и его формы, служебные части речи; соблюдать нормы глагольного управления 7.2.3.1 — определять особенности употребления слов и выражений с явным и скрытым (подтекстом) значением, повторов, прямого и обратного порядка слов в тексте	

Цель урока	–учащиеся смогут строить аргументированный монолог (описание, повествование, рассуждение), включающий не менее 2-х микротем, на основе плана, схем, иллюстраций, рекламных роликов и т.д.; соблюдать орфоэпические нормы. -оценивать прослушанный материал с точки зрения содержания, использования языковых средств для привлечения внимания, структуры и логики изложения материала., используя прием «Мудрые совы».			
Критерии успеха	Читают текст и делают пометки. Определяют тип и стиль речи. Строят аргументированный монолог, соблюдая орфоэпические нормы Оценивают прослушанный материал с точки зрения содержания, используя языковые средства для привлечения внимания. Используют прием «Мудрые совы».			
	Работают с изобразительно-выразительными средствами языка.			
Ход урока				
Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
Организационный этап	Организационный момент. Психологический настрой «Вдохните...» Как хорошо, что мы вместе. Мы все счастливы и здоровы. Мы помогаем друг другу. Мы дополняем друг друга. Мы нужны друг другу. Пусть этот день несёт нам радость общения, наполнит сердце благородными чувствами. И, подобно цветам, раскроются наши души, даря окружающим свет, тепло и любовь. Улыбнитесь друг другу. ФО «Улыбка» Класс был ранее разделен на группы. Актуализация знаний, определение темы урока. Г. Задание: <ul style="list-style-type: none"> Составить ассоциативную карту к слову ДОМ (5 слов) . Подобрать однокоренные слова к слову дом (1слово) <i>(домик, домашний, домовой, по-домашнему, бездомный)</i> Стратегия «Ассоциативная карта» Каждая группа называет ассоциации и по 1 однокоренному слову <ul style="list-style-type: none"> Объясните лексическое значение слова бездомный. Как образовано слово бездомный? <i>Поддержка: на столе лежат толковый и словообразовательный словари (учащиеся могут обратиться к словарям)</i> Просмотр видеоролика Стратегия «Всплытие» Учитель называет тему урока и просит сформулировать цели урока: <ul style="list-style-type: none"> Что мы узнаем на уроке? Чему мы сегодня научимся? Где мы сможем применить свои знания? А также повторим наклонения глагола (составление кластера) Учащиеся определяют цели урока	Показывают решения задач, при возникновении и вопросов разбирают с учителем <		

Изучение нового материала	<p>Задание 1. 1 группа Ребята, прочитайте следующее объявление. Пропал человек. Мужчина 40 лет. Среднего роста. На нем была серая куртка и синие джинсы. Последний раз был замечен у железнодорожного вокзала. Если кто-либо его видел, просим сообщить по телефону... Беседа: -К какому стилю речи относится данный текст - Что вы испытали, прочитав данное объявление? - Как вы думаете, почему пропадают люди? - А задумывались ли вы над тем, что могут быть не только бездомные животные, но и бездомные люди? -Кто такие бездомные? -Что такое для вас дом? объявление? Примерные ответы: -Испытали тревогу, жалость, страх, переживание. -По разным причинам: потеря памяти, ссоры в семье, обида, непонимание со стороны близких. -Да, задумывались, много детей пропадает, и взрослые уходят из дома. Это очень страшно. Бездомные-это люди, у которых нет жилья. -Для меня дом-это мои родители, братья, сестры, моя квартира, близкие люди. Дом - уют, мама, папа, братик, бабушка, дедушка, мои вещи, взаимопонимание., тепло, радость, уважение. Объявление относится к официально-деловому стилю</p> <p>Задание 1. 2 группа Прочитайте текст и выполните задание. Быстро меняющийся мир требует все большей мобильности, но не все слои общества могут адаптироваться к новым условиям, в результате этого появляются категории социально исключенных, которые требуют к себе пристального внимания. Одной из таких категорий являются бездомные. В обществе сложилось определенное представление о бездомном, как о грязном алкоголике, не желающем работать. Но стоит отметить, что ситуация, в которой оказался</p>	Ученики определяют тему урока и работают над темой	Словесная оценка учителя Взаимооценивание Стратегия «Стикер»	Критическое мышление. Саморегулируемое обучение (самонаправленность в процессе работы над заданиями)
		Работа в группах		Интерактивная доска
		Анализ текстов	Словесная оценка учителя	ИКТ Учебник, маркеры, флипчарт, стикеры

	<p>бездомный ,чрезвычайно трудная: у него отсутствует жилье, документы и регистрация, как следствие этого, трудности с поиском работы. Отсутствие регулярной личной гигиены, утрата социальных навыков общения с обычными людьми - все это заведомо исключает бездомного из нормального общества и лишает его тех благ и ценностей, которые оно могло бы ему предоставить.</p> <p>Словарная работа Адаптироваться-Приспособиться (приспосабливаться) к новым или изменившимся условиям. Задание к тексту: 1.Определить тему текста. 2.Сформулировать основную мысль. 3.Назвать стиль речи. 4.Определить главную информацию в тексте. Ребята, давайте проверим,справились ли вы с заданием. Проверь себя 1.Тема текста-Бездомные. 2.Основная мысль -Автор передает в этой маленькой композиции свое представление о проблеме бездомных людей. 3.Стиль-Публицистический. 4.Главная информация-представления людей о бездомных</p> <p>В группе (используется прием «Мудрые совы») Выписывают глаголы и определяют наклонения глагола -Ребята, вспомним изобразительно-выразительные средства языка. Но вначале познакомимся ,что такое анафора. Анафора - единоначатие, повторение слова в начале нескольких строф, стихов, полустихий. Клянусь я первым днем творенья, Клянусь его последним днем. Клянусь позором преступления И вечной правды торжеством.</p> <p>Задание 1.А теперь выполним упражнение 346 А, на стр.195. -Прочитайте стихотворение Сергея Острового. Какова его основная мысль? В жизни по-разному можно жить. В горе можно и в радости. Вовремя есть. Вовремя пить... А можно и так: на рассвете встать И, помышляя о чуде, Рукой обожженною солнце</p>	<p>Словарная работа</p> <p>Работают в группе</p> <p>Выполняют упражнения</p>	<p>«Стратегия Верно - не верно»</p> <p>Прием «Мудрые совы»</p>	<p>учебник</p>
--	--	--	--	----------------

	<p>достать И подарить его людям! Проверь себя: Основная мысль стихотворения — “Твори добро! Любой человек может сделать добро другим людям” — раскрывается через изобразительно-выразительные средства (инверсию, анафору, метафору, гиперболу), использованные в стихотворении. Найдите в стихотворении инверсию, метафору, гиперболу Задание 2 1 и 2 группе Составить синквейн на темы: «Дом», «Бездомные» Примерные ответы: Дом Уютный, родной. Радует, греет, ждет. Я люблю свой дом. Очаг. Бездомные Потерянные, несчастные. Человек. Мечтают, побиваются, мерзнут. Бездомный отрезан от родных людей. Задание 3 Образуй от данных глаголов формы изъявительного, условного и повелительного наклонения. 1 группа - встать, готовить, готовиться, помочь, умножить, лечь, подвинуть. 2 группа - поставить, разрезать, сесть, садиться, ехать, класть, положить. Задание 4 Упражнение 350 стр. 197 Спишите текст, вставьте пропущенные буквы, раскройте скобки и расставьте недостающие знаки препинания. Укажите, формой какого падежа существительного управляет глагол. Люди, которым (не) где жить- р...альное явление совр...менного мира. В (не) которых странах правительство берёт заботу о бездомных на себя: обеспечива...ет одеждой и питанием а в каких (то) странах эти люди могут ра...считывать только на помощь благ...творителей.</p>	<p>Составляют синквейн</p> <p>Работа по карточкам</p> <p>Выполняют упражнение</p>	<p>Стратегия «Синквейн»</p>	
<p>Рефлексия</p>	<p>Оцените свою работу на уроке</p> <p>Я доволен собой, у меня все получилось.</p>	<p>Учащиеся подытоживают свои знания по изучаемой теме.</p>	<p>Самооценивание</p>	<p>стикеры</p>

	 У меня не все получилось, нужно повторить. Много не получилось, нужно повторить?			
Домашнее задание	Написать эссе-рассуждение на тему: «Нужно ли помогать бездомным?»	Записывают дом задание в дневник		

**БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ АРНАЛҒАН 4-СЫНЫП ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ ПӘНІНЕН
“ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫМЫЗ” ТАҚЫРЫБЫНДА ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР**

Габдулина Н.Г.

Бастауыш сынып мұғалімі
Қажымұқан ауылының жалпы орта білім беретін мектебі
Ақмола облысы, Целиноград ауданы Қажымұқан ауылы
Қазақстан Республикасы

Қазақстан Республикасы				
Бөлім:	Мәдени мұра			
Педагогтің аты-жөні:	Габдулина Н.Г.			
Күні:				
Сынып: 4 « »	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы:	Ұлттық ойындарымыз			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	4.1.5.1 өз ойын, сезімін, көзқарасын өмірде болған, өзге шығармадағы ұқсас оқиғалармен салыстыра отырып білдіру			
Сабақтың мақсаты:	Сөйлеу барысында ым-ишара, қимылды пайдаланады. Көрнекіліктерді, таныстырылымды қолданады. Шығармашылық жұмыс жасап үйренеді.			
Құндылықтарды дарыту:	Ұйымшылдық пен жауапкершілік			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңдері:	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылармен сәлемдесу, оқушыларды түгелдеу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру. Оқушылардың назарын сабаққа аудару. Ынтымақтастық атмосферасын және өздеріне сенімділік қалыптастырады Психологиялық дайындық Нейрожаттығулар жасау Топтарға бөлу. Чат флиппити арқылы Қораптар арқылы топ атауларын анықтау 1- топ. «Орамал тастау» ойыны 2 – топ. «Хан» ойыны 3-топ. «Асық ату» ойыны	 <		

	<p>Өткен сабақты пысықтау «Алтын сақа» әдісі. Аңыз деген не? Қарты бар үйдің ... Өтірік пен шындықтың арасын көз бен құлақ арқылы қалай өлшейді? Қарияның бақытты екенін қай жауабынан байқадың? Аңыз кейіпкері Зерделі қандай адам? Қария мен Зерделінің сөздерін жолдастары неліктен түсінбеді? Миға шабуыл. -Қандай ұлттық ойын түрлері білесіңдер?</p>	Айтылым дағдысын орындайды	<p>Дескриптор: Сұраққа жауап береді. 1 балл</p> <p>Дескриптор: Ұлттық ойын түрлерін атайды 1 балл</p>	Интерактивті тақта
Ортасы	<p>Сабақтың тақырыбы: Ұлттық ойындарымыз. Сабақтың мақсаты түсіндіріледі. «Кинометафора» әдісі. Видеотаспа көрсетіледі. Оқулықпен жұмыс. Ұжымдық жұмыс. Суретпен жұмыс. Жасанды интеллект арқылы сұрақтар қойылады. Суреттегі ойын атауларын атаңдар. Қай ұлттық ойындардан спорттық жарыс өткізіледі? Топтық жұмыс. Оқулықпен жұмыс. Постер жасайды 1-топ. «Орамал тастау» ойыны. 2-топ. «Хан» ойыны. 3-топ. «Асық ату» ойыны. Сергіту сәті. Қыз қуу, Шертпек ойыны Жеке жұмыс. Дәптермен жұмыс. Асықтың түсуіне қарай атауы: Алшы Тәйке Шік Бүк Оңқа Шоңқа «Пікірінді айт» айдары. Сұрақтарға қатысты пікірлерін айтады. 1. Асық ойындарын ойнап көрдің бе? 2. «Хан» ойыны ертедегі ұлттық ойын екенін қалай дәлелдер едің? 3. Қазіргі кезде не себепті асық ойындары сирек ойналады? Себебін түсіндір. 4. Иіру, ату, көздеуді ым-ишара, қимылмен көрсетіп көрейікші. (Оқушылар көрсетіп береді) Қорытынды. Жұптық жұмыс. «Сәйкестендір» ойыны.</p>	<p>Сабақтың мақсатын түсінеді</p> <p>Бейнебаян тамашалайды</p> <p>Тыңдалым және айтылым дағдылары орындайды</p> <p>Топтық тапсырманы орындайды</p> <p>Сергіту сәтін орындайды</p> <p>Жазылым дағдысын орындайды</p> <p>Айтылым дағдысын орындайды</p> <p>Жұптық тапсырманы орындайды</p>	<p>Дескриптор: Ойын атауларын атайды. Сұраққа жауап береді 2 балл</p> <p>Дескриптор: 1-топ. Постер жасап қорғап шығады 2-топ. Постер жасап қорғап шығады 3-топ. Постер жасап қорғап шығады 2 балл Жарайсың! Тамаша! Жақсы!</p> <p>Дескриптор: Сұраққа жауап береді 2 балл</p> <p>Дескриптор: Сөйлемдерді сәйкестендіреді 2 балл</p>	<p>Интерактивті тақта</p> <p>Оқулық, интерактивті тақта</p> <p>Интерактивті тақта А3, маркерлер</p> <p>Оқулық, дәптер</p> <p>Суреттер</p> <p>Үлестірмелі материал</p>
Соңы 10 мин				

	<p>Үй тапсырмасы: Отбасындағы үлкендерден ойнаған ойындары туралы сұхбат алып, кесте түрінде жазу.</p> <p>Бағалау. Кері байланыс</p> 	Оқушылар бүгінгі сабақтан алған әсерлерін жазады		
Саралау				
<p>Рефлексия</p> <p>Сабақтың мақсаты мен оқу мақсаттары орындалды ма? Бүгін оқушылар не үйренді?</p> <p>Сабақ қалай өтті, қандай деңгейде өтті?</p> <p>Жоспарланған саралау жақсы іске асты ма? (тапсырмалар сәйкес болды ма?)</p> <p>Уақытты қалай пайдаландым?</p> <p>Жоспарыма қандай өзгеріс енгіздім және неге?</p>				
<p>Қорытынды бағамдау</p> <p>Қандай екі нәрсе табысты болды?</p> <p>Қандай екі нәрсе сабақты жақсартта алды?</p> <p>Сабақ барысында мен сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі сабағымды жетілдіруге көмектесетін не білдім?</p>				

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Алматыкітап баспасы 2019 3.Муфтибекова, Ә.Рысқұлбекова 4-сынып әдебиеттік оқу кітабы

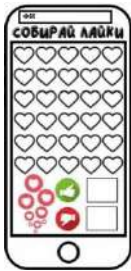

**КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ПО АЛГЕБРЕ НА ТЕМУ
«РЕШЕНИЕ ТЕКСТОВЫХ ЗАДАЧ С ПОМОЩЬЮ МАТЕМАТИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ»**

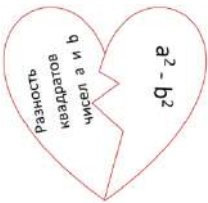

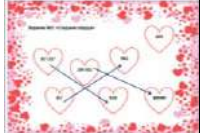

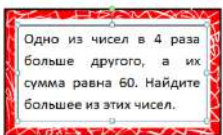

Миронова С.П.

учитель математики и информатики, педагог-исследователь
п.Усть-Таловка, Шемонаихинский район, ВКО, Республика Казахстан

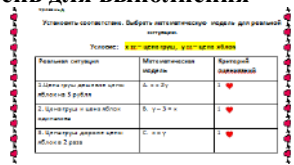
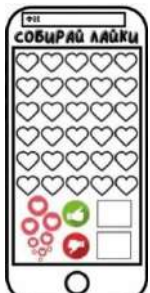
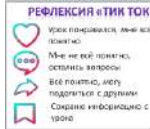
Раздел долгосрочного плана:	7.3 А Формулы сокращенного умножения	Школа: КГУ «Общеобразовательная средняя школа им. И.М. Астафьева» отдела образования по Шемонаихинскому району УО ВКО	
Дата:		ФИО учителя: Миронова С.П.	
Класс:	7 «В»	Участвовали:	Отсутствовали:
Тема урока	Решение текстовых задач с помощью математических моделей		
Цели обучения в соответствии с учебной программой:	<p>7.4.3.1 Составляет математическую модель по условию задачи</p> <p>7.4.2.2 Решает текстовые задачи, с помощью составления уравнений и неравенств</p>		
Цели урока	<p>Все ученики смогут:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ записывать выражение по словесному описанию (знание); ✓ решают текстовые задачи (применение). <p>Большинство учеников смогут:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ составляют математическую модель по условию задачи (понимание и применение). <p>Некоторые ученики смогут:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ составлять самостоятельно и решать текстовые задачи (анализ и синтез). 		
Критерии оценивания:	<ul style="list-style-type: none"> • составлять математическую модель по условию задачи • решать текстовые задачи с помощью составления уравнений 		

Предшествующие знания по теме		Учащиеся знают формулы сокращённого умножения		
Ход урока				
Этап урока / Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока (Этап I) (Стадия вызова)				
1.Создание коллаборативной среды/ 3 мин	Для создания психологической атмосферы использует приветствие учащихся и гостей. Приём «Сердечки пожеланий». Сердечки расположены на Дереве пожеланий на доске, учащиеся выбирают себе любое и пишут пожелание своему соседу и вручают ему это сердечко.	Приветствуют учителя и гостей. Ученики пишут пожелания друг другу. Форма работы: коллективная	Устный комментарий «Похвала»	ИКТ, Приложение №1 слайд 1 Математические валентинки, Дерево пожеланий
2.Мотивация учебной деятельности 2 мин	Создает условия уч-ся для включения в учебную деятельность. Эпиграф нашего урока: Я люблю математику не только потому, что она находит применение в технике, но и потому, что она красива. (Р. Петер) Ребята, а вы любите математику? Приглашаю вас в клуб любителей математики «Matematika.club» . Надеюсь сегодня мы с вами очень продуктивно проведём время и каждый из вас будет доволен своей работой.	Чтобы вступить в наш клуб надо пройти авторизацию (вписать свои ФИ) Форма работы: коллективная, индивидуальная	На уроке «собирают лайки» (закрашивают сердечки) за каждое задание 	ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 2. Смартфоны, маркеры
3. Деление по группам 2 мин	В нашем клубе работают 4 секции (формирование групп). Приём «Найди себя » 1 группа - «формулы» 2 группа – «фигуры» 3 группа – «цифры» 4 группа - «буквы» 	Определяют кто к какой группе относится (всего 4 группы) по типу сердца Форма работы: коллективная		ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 3 Приложение №2
4. Введение в тему (целеполагание) 5 мин	Что общего в представленных объектах? (Это модели.) Какие у них отличия? Какие из них являются моделями задач? 	Форма работы: коллективная Определяют тему урока «Решение задач с помощью моделей». Записывают тему урока.	ФО «Похвала»	ИКТ, Приложение №1 Слайд 4-5

	  				
	Знакомит с целью урока: Составлять математическую модель по условию задачи Решать текстовые задачи, с помощью составления уравнений Давайте совместно определим цели нашей работы на урок.	Принимают участие в постановке цели урока. Озвучивают поставленную цель. Заполняют рабочий лист Форма работы: индивидуальная	ФО «Похвала»	ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 6 Рабочий лист	
Середина урока (Этап II) (Стадия осмысления)					
5. Актуализация знаний 7 мин	Задание №1.1 «Найди парочку» Задание №1.2 «Соедини сердца» 	Соединяют выражения Форма работы: коллективная Критерий оценивания: знает формулы сокращённого умножения Дескрипторы: 1 верный ответ – 1 лайк Форма работы: парная Критерий оценивания: знает формулы сокращённого умножения Пары меняются листами и проверяют друг друга Дескрипторы: 1 верный ответ – 1 лайк	Оценивание: 1 верный ответ – 1 лайк ФО: Комментарий учителя Оценивание: 1 верный ответ – 1 лайк (3 лайка max) ФО: Сверка с эталоном ВЗО 	ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 7 Приложение № 3 Разбитые сердца Стикер – лайки ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 8-13 Приложение №4 Карточки 3 варианта Вариант 3 для ООП, маркеры	
6.Открытие новых знаний 10 мин	Организует реализацию поставленной цели. Объяснение нового материала. 	«Домик с сюрпризом» Каждая группа получает задание трёх уровней. 	Оценивание: Обратная связь: Ответы учащихся Правильно выполненные 3 задачи	ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 14-25 Приложение № 5 Домик+задачи и	

	<p>Что такое модель?</p> <p>модели чего?</p> <p>автомобиль, Земля, кристаллический резистор, корабль, дом</p> <p>Модели без оригинала не существуют!</p> <p>Оригиналы:</p> <ul style="list-style-type: none"> • объекты (самолет, дом, ядро атома, галактика) • процессы (изменение климата, развитие экономики) • явления природы (землетрясения, цунами) <p>Моделирование</p> <p>Натурное: реальному объекту ставится в соответствие его упрощенный или увеличенный материальный аналог; допускающий исследование в лабораторных условиях.</p> <p>Математическое: описанию объекта осуществляется на языке математики; исследование модели проводится с использованием тех или иных математических методов.</p> <p>Назовите натурные модели и математические модели</p> <p>Алгоритм решения задачи</p> <p>Выполняя перевод обычной речи на математический язык, мы составляем математическую модель данной ситуации</p> 	<p>Выполнение заданий в группах.</p> <p>Задание 2. Уровень А</p> <p>Задание 2. Уровень В</p> <div style="border: 2px solid red; padding: 5px; text-align: center;"> <p>Одно из чисел в 3 раза больше другого, а их разность равна 40. Найдите меньшее из чисел.</p> </div> <p>Задание 2. Уровень С</p> <div style="border: 2px solid red; padding: 5px; text-align: center;"> <p>Сумма двух чисел равна 30, а разность их квадратов равна 120. Найдите эти числа.</p> </div> <p>Обратная связь – Взаимообмен. Группы обмениваются своими работами</p>	<p>(максимально – 12 лайков)</p> <p>Дискрипторы:</p> <p>1.Верно составляет систему и решает задачу</p> <p>Критерии оценивания:</p> <p>Уровень А – 3 лайка (48)</p> <p>Уровень В – 4 лайка (20)</p> <p>Уровень С – 5 лайков (13 и 17)</p>	<p>Задания для групп, маркеры</p>																									
<p>7.Физминутка</p> <p>3 мин</p>	<p>«Тренажёр для мозга».</p> <p>Нейроупражнение «Таблицы Шульте» повышает мыслительную активность головного мозга, тренирует память и внимание, развивает креативное мышление, концентрацию внимания, скорость переключения.</p>	<p>Выполняют упражнение</p> <table border="1" style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td>17</td><td>9</td><td>24</td><td>25</td><td>12</td></tr> <tr><td>8</td><td>6</td><td>1</td><td>15</td><td>7</td></tr> <tr><td>23</td><td>21</td><td>19</td><td>3</td><td>11</td></tr> <tr><td>20</td><td>13</td><td>4</td><td>16</td><td>5</td></tr> <tr><td>2</td><td>14</td><td>10</td><td>18</td><td>22</td></tr> </table>	17	9	24	25	12	8	6	1	15	7	23	21	19	3	11	20	13	4	16	5	2	14	10	18	22	<p>«Похвала»</p>	<p>ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 26 Приложение №6</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=vyrjWnmR-MQ</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=vyrjWnmR-MQ</p>
17	9	24	25	12																									
8	6	1	15	7																									
23	21	19	3	11																									
20	13	4	16	5																									
2	14	10	18	22																									

<p>Закрепле- ние темы 7 мин.</p>	<p>Создает условия для формирования внутренней потребности каждого ученика и включение в учебную деятельность. Задание №3 «Письмо с секретом» В конверте задания 3-х уровней, учащиеся сами выбирают уровень для выполнения</p> 	<p>Выполняют задания (уровень А, В, С) Форма работы: индивидуальная Критерий оценивания: Дескрипторы: составляет математическую модель по условию задачи записывает реальную ситуацию по ее математической модели 1 верный ответ – 1 лайк</p>	<p>Обратная связь: Ответы учащихся ВЗО Обмен заданиями Лайк за каждый дескриптор (max 12 б) Уровень А – 3 лайка Уровень В – 4 лайка Уровень С – 5 лайков</p>	<p>ИКТ, Приложение №2 Презентация, слайд 27-30 Приложение №7 Почта +конверт</p>
<p align="center">Конец урока (Этап III)</p>				
<p>Домашнее задание 1 мин.</p>	<p>Дает разъяснение по домашнему заданию. 1) Выучить определение и схему стр.159-160 2) Выполнить №5.157 стр.162 3) Составить текстовую задачу и по ее условию построить математическую модель</p>	<p>Дети записывают домашнее задание. Задают вопросы по домашнему заданию.</p>		<p>ИКТ, Приложение №2 Презентация, слайд 31 Дневник, «Алгебра » учебник для 7 класса А.Н.Шыныбеков, Д.А. Шыныбеков. - Алматы: Атамұра, 2017.- 208 стр.,ил.</p>
<p>Рефлексия 4 мин.</p>	<p>Организует фиксирование нового содержания, рефлексию, самооценку учебной деятельности. ЛАЙК ЧАРТ ТОП ТОП 30 21-25л– 9 б, 26-30 л -10 б ТОП 20 11-15л– 7 б, 16-20 л -8 б ТОП 10 1-5 л– 5 б, 6-10 л -6 б</p>	<p>Подведение итогов: Подсчитаем лайки Рефлексия: «Тик ток» Форма работы: индивидуальная Приклеивают стикер на соответствующий значок.</p>	<p>ФО Критерии оценивания</p> 	<p>ИКТ, Приложение №1 Презентация, слайд 32, «ТИК ТОК»</p> <p>Стиkerы «сердечки», смартфоны</p>

Примечание: (К) работа класса, (Г) групповая работа, (И) индивидуальная работа, (П) работа в парах, (ФО) формативное оценивание, (О) объяснения учителя, (Д) – демонстрация, (СО) – самооценивание, (ВЗО)- взаимооценивание .

Список использованной литературы и интернет ресурсов:

3. серверды для поиска картинок https://proza.ru/2021/10/09/753_https/www.klipartz.com/vn/sticker-png-ppcag,
2. изображение яблока <https://kalem.co/product/fricheski-globus-klassik-refleivy-2l-sm/>
3. изображение кукурузы https://msns.google/search?ep=igubv&hl=ru_KZ=&rk=f8f6AraHsfAdRQsbUdDmUA0ZAUCZtOqX894ddLORKAt3tovTlgRWuf_d_axxeTGSPBIPG5pyDAVoIsWUhVu_VRUUsECgrftThxTN4idGdgFT_ArGMduDeDmaJNgcneFB7-BkoehKKMsOCNDJOAIIG_vyhKnEhtj1OMKaSOVADJMTCF6SBJe4zHD089mpPgn_QSFNmPinYEyuOTV_3BgSuNHw-RDUzmhdHwdXgnd5oB2Ho84Sz2keBoAAWgaJoMmiKefnuW52t1bGuynbvYshCuxdwXsdLeokViYOtkKR6sgWnnInekXRRTMarVFZWIRNdEfSHSmIUxzAOztAW1V4dxUXBTBOREpEWldGaKiEbGOpFlukMydzvEdZFZNHNRPYShBhvUnOAfrVRyGSMSMoJuIV4dvVEGTBMWGopUmssUZFPtoId.G5tbGewsh-nVsbcCuwmOUzdAw5tW4szmbVybCuxdwXsdFWxlG5tsGbSWdl1dLAFLVMtmOtSZDKNTBYVyooZgiOLW4gzsmblMDJPYTKewYmSL1ZDNNUid
4. изображение машинки <https://statu.cc/p6758126-model-mashiny-138.html>.
5. весы <http://ppt-online.org/152298>
6. макет дома <https://detmir.ru/product/index/id/1321/>.
7. макет самолёта <https://oppinga.lv/n/bez-sortirovkii-1230-stroyplan-shield-aircraft-large-from-stroypian-47cm-red-1376713>
8. яблоко https://www.freepik.com/free-vector/green-apple-isolated-white-background/_24459555.htm#fromview=keyword&pager=1&position=20&quid=1287f4e4e7e764c44_8955f72fb343742
9. сердце <https://shaibon.kiev.chuk/serdec/17159-krasivaja-forma-serdca.html>
10. рамка с сердечком <https://abakada-dunya.ru/4188-ramka-s-serdechki-na-prozrachnom-fone.html>
11. рамка <https://book.chuk/34666-mini-oformeniya-shablony.html>
12. рисунок мозга <https://adobystock.com/illustration-brain-brain-vector-cartoon-flat/illustration-function-character-create-design-education-science-smart-brain-books-fitness-concept-train-brains-with-book-barbell-isolated-on-white-black/background/139364945>
13. таблица «Шуляте» (рисунки) <https://dzen.ru/a/ZLxpSYIXyzdk3bu9>
14. нейронная сеть «Двадцать Шуляте». (шаблн) <https://www.youtube.com/watch?v=yvviWnmRM-MO>

**КРАТКОСРОЧНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ПО МАТЕМАТИКЕ В 3 КЛАССЕ НА ТЕМУ
«ТАБЛИЦА УМНОЖЕНИЯ И ДЕЛЕНИЯ НА 6. ЗАДАЧА В КОСВЕННОЙ ФОРМЕ.
КЛАССНЫЙ КОЛЛЕКТИВ. ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ»**

Губка Ю.Н.

учитель начальных классов

педагог-модератор

Терсакканская средняя школа

Кобдинского района Актюбинской области

[illegible]

<div><div><div><div><div>6 • 6 = 36</div><div>7 • 6 = 42</div><div>8 • 6 = 48</div><div>9 • 6 = 54</div></div><div><div>- Как вы думаете, почему я их не написала?</div><div>- Так какова же тема нашего урока?</div><div>составить таблицу с числом 6.</div><div>- Перед вами таблица умножения, она начинается со случая 6 • 6.</div><div>6 • 6 =   6 • 7 =   6 • 8 =   6 • 9 =</div><div>Цель урока: составить таблицу с числом 6. Провести наблюдение за тем, как строится таблица умножения на 6.</div><div>Открытие нового.</div><div>Проводит работу по заданию № 1.</div><div>Предлагает посчитать по 6.</div></div></div><div><div><div><div><div><div></div><div>0</div><div>6</div><div>12</div><div>18</div><div>24</div><div>30</div><div>36</div><div>42</div><div>48</div><div>54</div><div>60</div></div><div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div></div></div></div></div></div></div></div>
--

	<p>Дополняют высказывания. Чтобы не ошибиться при выборе действия в решении задач, важно определить, большее или меньшее число нужно найти. Косвенные задачи встречались нам ранее.</p> <p>Включение в систему знаний. Педагог предлагает выполнить задание № 4. Читают объяснение. Выполняя творческое задание № 4 б) ученикам необходимо составить задачу по краткой записи так, чтобы она была в косвенной форме.</p> <p>В. – 4 м., это в 2 раза больше С. - ? м.</p> <p>Самостоятельная работа. Для выполнения задания № 6 ученикам необходимо нарисовать условие и решение этой задачи, преобразовать задачу из косвенной формы в привычный вид.</p> <p>Для выяснения усвоения нового педагог предлагает выполнить задания в тетради или на карточках с формативным оцениванием по критериям.</p> <p>Я могу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ вычислить примеры на таблицу с числом 6 за короткий промежуток времени; ☐ применить таблицу умножения и деления на 6 при решении задач с косвенным вопросом. <p>Необходимо дать эталон для самопроверки.</p> <p>Если необходима коррекция, выполните задание № 5. Ученики решают задачи и определяют, условие какой из задач дано в косвенной форме. А также используйте электронное полотно для поиска чисел, которые делятся на 6 (т.е. закрепление таблицы умножения с числом 6).</p> <p>Работа над ранее изученным материалом Задание № 8 ученики решают самостоятельно, задание № 9 носит исследовательский характер.</p>	<p>выполняют задание с объяснением</p> <p>рисуют условие и пишут решение задачи. Преобразовывают её из косвенной формы в привычный вид</p> <p>самостоятельно выполняют задание</p>	<p>ФО</p> <p>ФО</p> <p>ФО</p>	<p>тетрадь учебник</p>
<p>Конец урока 40-45 мин</p>	<p>Рефлексия. - Какую цель вы поставили на уроке? <i>Составление таблицы умножения и деления на 6.</i> - Достигли цели? Докажите (.....) Рекомендуемое задание №7 для домашней работы в учебнике является обязательным для отработки умения решать косвенные задачи. Предлагает оценить свою работу при помощи линейки успеха.</p>	<p>оценивают свою деятельность на уроке</p>	<p>ФО</p>	<p>линейка успеха</p>

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БҰРЫҢҒЫ ХИМИЯЛЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫ ЖӘНЕ
ҚАЗІРГІ ХИМИЯЛЫҚ ТҮСІНІК

Омарова Н.Т.

Педагог-зерттеуші

«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі»ЖММ

<p>Пәні: Химия Мұғалімнің аты-жөні: Омарова Нургул Тлегеновна Күні:13.03.2024ж. Тобы: 1-курсар</p>		<p>Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:</p>
Сабақтың тақырыбы:	Қазақ халқының бұрынғы химиялық дүниетанымы және қазіргі химиялық түсінік	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	Қазақ халқының ертедегі химиялық дүниетанымының физикалық және химиялық қасиеттерінің өзгеру заңдылықтарын түсіндіру, шығармашылық деңгейін дамыту	

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОҒАМДАСТЫҚ ХАБАРШЫСЫ
ВЕСТНИК ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СООБЩЕСТВА

Сабақ мақсаттары:		Физикалық және химиялық қасиеттерінің өзгеру заңдылықтарын түсінеді.Элементтердің табиғатта таралуын олардың алыну әдістерін біледі.Химиялық қасиеттердің қолданылу аймағын зерттеп, айырмашылығы туралы біледі
Бағалау критерийлері		1. Химиялық құбылыстың физикалық және химиялық қасиеттерінің өзгеру заңдылықтарын сипаттап түсіндіру; 2. Табиғаттағы таралуын, алыну әдістерін ажыратып зерттеу; 3.Қолданылу аймағын зерттеп, айырмашылығы туралы түсінік беру;
Ойлау дағдыларының деңгейі:		Білу, түсіну, қолдану,талдау, жинақтау.
Тілдік мақсаттар		Пәнге қатысты сөздік қор мен терминдер: Металл, бейметалл, металлоидтер Диалогтер мен жазу үшін қолданылатын тіркестер: Қоршаған орта, су, тұз, ергіштік,қоспалар,бұйымдар т.б.
Құндылықтарға баулу		Жалпыға бірдей еңбек қоғамы. Өмір бойы білім алу. Салт - дәстүрлер
Пәнаралық байланыстар		Физика, математика, геометрия, география, тарих, әдебиет
Алдыңғы білім		Элементтердің қасиеттері
Сабақ барысы		
Жоспарланған кезеңдері	Жоспарланған іс – әрекеттер	Ресурстар
Сабақтың басы	Конференция сабағына жалпы мәлімет: Бұл сабақ оқуды ғылыми жұмысқа жақындатады. Студенттер баяндама тақырыптарын өздері таңдап, шағын зерттеу жұмыстарын жүргізіп, нәтижелері бойынша сөз сөйлеуге әзірленеді. Конференцияны аудиторияда, колледжде өткізуге болады. Конференцияны симпозиум түрінде өткізуге болады, онда мұғалім бір мәселені тұжырымдайды, ал оқушылар сол мәселені шешу туралы өздерінің ұсыныстарын алдын ала жазып келіп айтады. Конференция туралы оқушыларға алдын ала хабарланады. Оқушылар сұрақтар әзірлеп, мәселені талқылауға әзірленеді. Баяндамашыға мұғалім, не мамандар кеңес береді.	Жалпы мәлімет
1 минут	Ескерту: Конференция сабағы бейорганикалық химия курсы бойынша өтілетіндіктен тақырыпқа сай сұрақтар мен тапсырмалар жұмыс барысында (үй тапсырмасы және бекіту жұмыстары) қойылады. Бұл жерде баяндамашылар мен тыңдармандар (делегаттар) қатысады.	Презентацияда жазылған
1 минут	І. ҰЙЫМДАСТЫРУ КЕЗЕҢІ: а). Психологиялық дайындық кезеңі: Салт – дәстүрім жараса, Қайта құрып жанаша. Жарыса білім көрсетіп, Сабақ алып тамаша.	
37 минут	Оқытушының кіріспе сөзі. Студенттер сабақ барысында текеметке арналған оюды құрап шығу керек! Тақтаға текемет ілінеді, сол текеметке сабақ соңында ою салу керек! Бағалау «Тоғыз құмалақ» әдісімен бағаланады. Баяндамашы: Алимбетова Ақгулім ШПМ-101/3 тобының 1-курс студенті, Әбділла Азиза АиУ-201/3 тобының студенті Конференция тақырыбы: Қазақ халқының бұрынғы химиялық дүниетанымы және қазіргі химиялық түсінік. (Презентация бойынша сөйлейді). Бұрынғы кездегі түсінік бойынша қазақ халқы алтын, күміс, мыс, темір, сынап, қалайыны жай заттар деп, ал су, тұз, сірке күрделі заттар деп, құймаларды жез, қоладан тұрады деген болса қазіргі химиялық түсінік бойынша	

	<p>«Химиялық элементтер» деп айтамыз. Ал енді осы химиялық элементтерді тереңірек білу мақсатында «Көкпар» ойынын ойнайық. Learningapps платформасын пайдаланамыз.</p> <p>Дескриптор: -Элементтерді периодтық жүйедегі орны бойынша табады; -Элементтердің сипаттамасын біледі.;</p> <p>Қ.Б.:«Жарайсың» әдісімен 🤔</p> <p>Мысалы, ағаш жанып күлге айналса оның бір бөлігі ұшып кетеді, жарық пен жылу бөлінеді. Бұл құбылыстарды да ата-бабаларымыз жақсы меңгерген,қазіргі ғылыми тілде бұл процесс физикалы және химиялық құбылыс деп аталады.</p> <p>Қазақтар отты ерекше қастерлеген, «отқа түкірме», «отты кеспе», «оттан аттама» деген тыйым сөздер де бар.Қазақ халқында отқа байланысты салт-дәстүр қалыптасты. Ол жас нәрестені бесікке саларда отпен аластау, келін түсенде отқа май құю, көшіп қонғанда қоқысты өртеу, химиялық ғылыми тілде «дизинфекция» деп аталады.Сонымен қатар шала жанған отты үрлесе ауа барғанда оттың жақсы жанатыны білген. Реакция теңдеуі: $C + O_2 = CO_2$ <p>Енді мына бейнебаянға назар аударайық. ..\Documents\құбылыстар.wmv «Физикалы және химиялық құбылыстар» бейнебаян Достар сендер құбылыстарға қандай мысалдар келтіре аласыңдар?</p> <p>Мүмкін болатын жауаптар: 1. Сүттің ашып айранға айналуы 2. Қымыздың ашуы (Ата-бабаларымыз сақ заманынан бастап қымыз ашытқан) Қымыз адам денсаулығына әсіресе туберкулез ауруына таптырмас ем.</p> <p>Қ.Б. «Тамаша!» 🤔</p> <p>Алдын-ала берілген тапсырма бойынша бір студент өлең оқиды, балалар талдайды. «Сүт ұйықтап қалыпты» өлеңі Сүт бір күн ұйықтапты. Қатты ұйықтапты Ұйықтағаны соншалық, Ұйып қапты. «Ойбай, сүт ұйықтап қапты, Ұйықтап қапты! Қарап отырып, Айран бопты», - Деп, ел — жұрт қайран қапты. Сүт ұйқысын қоя алмапты Айқайлап жатса да оянбапты Мүлдем берекесі қашыпты, Айран болу оңай ма? Бырқырып тұрып ашыпты Ашыған айран быжынып, Қазанға сыймай құтырыпты. Сүт ұйқысын қоя алмапты Апталап жатсады оянбапты. «Ұйқы дұшпан» деген ғой, Сүт бір күні іріп апты Сүттің мұндай қылығын Әжем ғана біліп қапты Не дерін білмей тұрып қапты,</p> </p>	<p>Видео көрсету</p> <p>..\Documents\құбылыстар.wmv</p>
--	--	---

	<p>«Бұл сүтке ұйқы ұя салыпты» Депті де әжем айранды Бір дорбаға құя салыпты. Сүт сонда ғана оянып, Еңіреп тұрып жылапты. Көзінің жасын бұлапты. Бәлкім жұрттың өсегі Әңгіме ғой кешегі «Дорбадан аққан сары су Сүттің көз жас,- деседі. Ертегіге сыяды — ау Әй, дегенмен балалар, Көп ұйықтаған зиян а» Қ.Б. «Керемет!» 🙌🙌</p> <p>Ата-бабаларымыз түтіннің де пайдасы бар екенін біліп, аң аулау кезінде інге түтін жіберіп тұңшықтыру арқылы аулаған. Тұрмыста күбі, саба, торсықты ыстау үшін қолданған. Ысталған ыдыстағы сусындар өте дәмді болатын болған. Түтінді қазақтар «отбасы» сөзімен де байланыстырған. Ертеде халық санағын жргізген кезде «қанша үй» демей «қанша түтін» деген. Түтін, бу, жел химиялық ғылыми тілмен газдар леп аталады. Осыған байланысты тілек ретінде «Түтін түтетіп, ел бол», «Ошағынның оты өшпесін» деген нақыл сөз бар. Су және оның қасиетін ата-бабаларымыз ертеден білген. «Су тіршілік көзі» деп пайымдаған. Судың адам ағзасындағы судың температурасын реттеуші қасиеті бар. Малшы күні бойы мал соңында жүргенде шілденің күнінде тасына тымақ пен күпі (шапан) киіп жүрген. Себебі, терлегенде тер буланады, буланған кезде температура төмендейді де адам терлеп қоңыр салқын болып жүреді. Шопандар жазды күні үнемі аузына малта салып жүрсе, құрт құрамындағы тұз бен казеин нәруызы адам ағзасына еніп, ішкі ұлпаларда су балансын құрып тепе-теңдікті ұстап тұратындығын ғалымдар дәлелдеген. Су буынын да пайдасын ертерек білген ата-бабаларымыз тамақтың немесе мұрынның ішкі кілегей қабаты қабынғанда су буымен емдеген. Химиялық ғылыми тілде «Ингаляция» деп аталады. Ертеден моншаға түсіп буланған. Оған дәлел «Сак моншасы», «Маркакөл», «Шығыс Қазақстан» моншалары.</p> <div data-bbox="416 1451 667 1619" data-label="Image"> </div> <div data-bbox="788 1451 1043 1619" data-label="Image"> </div> <p>Тыңдармандардан (делегаттардан) сұрақ болуы мүмкін немесе баяндамашы қатысушыларға сұрақ қоюы мүмкін. Баяндамашының қоятын сұрақтары: 1. Мен, өз баяндамамда қазақ халқының бұрынғы химиялық дүниетанымының тәсілдерін айттым, енді сіздерге сұрақ ата-әжелеріңізден немесе ақпарат көздерінен оқыған салт-дәстүрге сай қандай химиялық түсініктерге сәйкес әдіс – тәсілді білесіңдер? Мүмкін жауаптар: айран ұйыту (х.т. сүт қышықылы бөлінеді) сүттің қаймағын ажырату (қазіргі химиялық термин бойынша «хроматография» деп аталады) Достар, әрі қарай Learningapps платформасын</p>	<p>Қ.Б «Басбармақ» әдісі</p> <p>Қ.Б «Басбармақ» әдісі</p>
--	---	---

пайдаланып «Бәйге» ойынына көшейік!

Дескриптор:

- Мәтін бойынша жұмыс жасайды;
- Ептілік пен жылдамдыққа үйренеді;

Қ.Б. «Өте жақсы!» 🙌

Қазақстан аймағындағы металлургияның дамуы найза, қылыш, қанжар сияқты қаруларды жасап, ата-бабаларымыздың жерімізді білектің күшімен, найзаның ұшымен жаудан қорғап, осы бейбіт заманда өмір сүруімізге бірден-бір себепкер болды.

Келесі ойымыздың бір түрі «Орамал тастамақ» деп аталады. **Сұрақтар:**

1. №1 есеп
2. №2 есеп
3. Зат массасының сақталу заңын кім ашты? (**Ломоносов**)
4. Молярлық массаның өлшем бірлігі қалай аталады? (**моль**)

5. Периодтық заңды ашқан? **1869 ж Менделеев**

6. Ең қатты металл? (**хром**)

7. Алюминийдің валенттігі нешеге тең? (**3**)

8. Сутекті ең алғаш алған ғалым: (**Кавендиш**)

9. Оттектің өнеркәсіпте алынуы: (**Сұйық ауадан**)

10. Озон оттект газынан қанша есе ауыр? (**1,5 есе ауыр**)

Дескриптор:

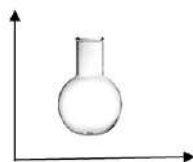
- Ғалымдардың еңбегін біледі;
- Элементтердің қасиетін табады.

Қ.Б. «Нағыз намысты жастар!» 🙌

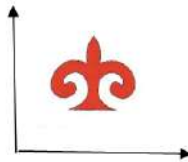
«Операциялық-орындаушылық кезең»

Графикалық тест

Ғылыми ұғымда

Тарихи ұғымда

«Ғылыми ұғымда» графигі бойынша сұрақтар легі:

1. Көміртектің таңбасы (2,0: 6,0) (3,0:6,0) (**C**)
2. Көміртектің аллотропиялық түр өзгерістері (2:4,5):(3:4,5) (**алмаз, графит, фуллерон**)
3. Кремнийдің реттік нөмірі нешеге тең? (1,5: 4,0): (3,5: 4,0) (**14 ке тең**)
4. Германийдың неше изотопы бар? (1,5:2,5): (3,5:2,5) (**бес изотопы бар**)

5. Табиғатта жеке күйде кездеспейтін элемент? (2,0:2,0): (3,0: 2,0) (**қалайы**)

«Тарихи ұғымда» графигі бойынша сұрақтар легі:

1. Дәрі алынатын элемент? (3,5:6,0): (2,5: 5,0) (**Көміртек**)
2. Ежелгі заманнан бері белгілі металл (3,0:4,5):(2,0:4,0) (**Қорғасын**)
3. «Оба ауруы» деп аталған элемент? (3,0:3,8). (3,0:3,0) (**Кәдімгі ақ түсті қалайы**)
4. Радио, электр техникасында кең қолданылатын элемент? (1,5:2,0) (**Германий**)

Бұл графикалық тест студенттер сұрақтарға жауап бере отырып координата нүктелерін табады. Егер жауаптары дұрыс болса, нүктелерді қосқанда берілген тақырыпқа байланысты сурет шығу керек. Шыққан сурет бойынша

Қ.Б «Басбармақ» әдісі

	<p>өмірмен байланыстырып, тәрбиелік мәнін ашып кетемін. Мысалы: Ахмет Байтұрсыновтың «Жиған-терген» өлеңінде Оюын ойып, Орындап қойып, Түр салғандай өрнекке, Қиыннан қиып, Қиырдан жиып, Құрап, сөзді термекке, Еңбекке егіз тіл мен жақ, Ерінбесең, сөйлеп бақ!</p> <p>Дескриптор: -Элементтердің қасиеттерін сипаттайды, - Ұлттық дәстүр мен ғылыми әдістерді біледі</p> <p>Қ.Б:«Жарайсың» әдісімен</p> <p>Дескриптор: -түсіндіреді, зерттейді; -айналымды іске асырады;</p>	
<p>Сабақтың соңы 3 минут</p> <p>1 минут</p> <p>2 минут</p>	<p>Рефлексия</p> <p>Үй тапсырмасы: Бейорганикалық курс бойынша тестке дайындалу</p> <p>Бағалау: Студенттер өз жұмыстарын талқылай отырып бағалайды</p> <p>Сабақтың соңы</p>	А4 форматта

«WORLD SKILLS» СТАНДАРТТАРЫ БОЙЫНША ЭСКИЗДЕРДІ БАҒАЛАУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Базарбекова А.А

арнайы пәндер оқытушысы
Жезқазған Бизнес және көлік колледжі
Жезқазған қаласы

Сән индустриясындағы кәсіби шеберлікті арттырудың маңызды бөліктерінің бірі — дизайнерлік эскиздерді бағалау. Бұл процесс дизайнердің шығармашылық қабілетін, техникалық біліктілігін және инновациялық ойлау деңгейін анықтайды. «WorldSkills» стандарттары бойынша эскиздерді бағалаудың заманауи әдістері сән технологиясының үздіксіз дамуын қамтамасыз ете отырып, әлемдік деңгейдегі талаптарға сай болуды көздейді. «WorldSkills» стандарттарына сәйкес эскиздерді бағалаудың негізгі заманауи әдістері мен олардың артықшылықтарын қарастырайық.

1. Цифрлық эскиздер және графикалық дизайн бағдарламалары

Қазіргі заманғы сән технологиясында цифрлық эскиздер және графикалық дизайн бағдарламалары маңызды рөл атқарады. Эскиздерді қағазға қолмен салудан бөлек, дизайнерлер сандық форматта эскиз жасауды белсенді қолданады. Бұл әдіс дизайнерлерге өз идеяларын тез, дәл және көркемдік жағынан жоғары деңгейде көрсетуге мүмкіндік береді.

- Adobe Illustrator, CorelDRAW, CLO 3D секілді бағдарламаларда жасалған эскиздер:

- Жоғары сапалы көрнекілікпен ерекшеленеді.

- Киімнің пішімін және тігіс бөлшектерін егжей-тегжейлі көрсетуге мүмкіндік береді.

- Нақты түс палитрасын, текстуралар мен материалдарды нақты көрсетуге жағдай жасайды. Цифрлық эскиздер сарапшыларға қатысушылардың жұмысын дәл әрі жылдам бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оларды өзгертулер мен толықтырулар енгізу жеңіл, бұл уақытты үнемдеуге және тиімділікті арттыруға мүмкіндік береді.

2. 3D модельдеу технологиялары

3D модельдеу сән дизайнындағы эскиздерді бағалаудың революциялық әдісі болып табылады. Бұл әдіс арқылы дизайнерлер киімді тек сызба немесе сурет ретінде ғана емес, виртуалды кеңістікте үшөлшемді модель ретінде көрсетеді. «WorldSkills» стандарттарына сәйкес, 3D модельдеу келесі критерийлер бойынша бағаланады:

- Киімнің көлемі мен формасының дұрыстығы.

- Қозғалыс кезіндегі матаның мінез-құлқы: киімнің денеге қалай сәйкес келетіні және қозғалыс барысында қалай көрінетіні.

- Материалдың шынайы көрінісі: матаның текстурасы мен физикалық қасиеттерін нақты көрсету.

Бұл әдіс эскиздерді дәлірек бағалауға көмектесіп, дизайнерлердің жобаларын өндіріс процесінде қолдануға жарамды болуын тексереді.

3. Виртуалды және кеңейтілген шынайылық (VR/AR) арқылы эскиздерді бағалау

Эскиздерді бағалау процесінде виртуалды (VR) және кеңейтілген шынайылық (AR) технологиялары қолданылады. Бұл технологиялар сән дизайнерлеріне өз эскиздерін виртуалды ортада көрсетуге, ал сарапшыларға сол ортада бағалауға мүмкіндік береді. Бұл технологиялар арқылы:

- Дизайнердің виртуалды кеңістікте қалай көрінетінін тексеру.

- Киімнің қозғалыс кезіндегі динамикалық сапасын бағалау.

- Материалдардың әртүрлі жарық жағдайларында қалай көрінетінін көрсету мүмкіндігі пайда болады. Виртуалды шынайылық арқылы сарапшылар эскиздерді нақты киім ретінде көріп, олардың тұтынушылар үшін қаншалықты ыңғайлы және эстетикалық екенін бағалай алады.

4. Жасанды интеллект және автоматтандырылған бағалау жүйелері

Жасанды интеллект (AI) эскиздерді автоматтандырылған түрде бағалауға қолданыла бастады. AI технологиясы дизайнерлік жобаларды бағалау барысында түрлі элементтерді ескере отырып, жылдам және нақты нәтижелерді ұсынады:

- Трендтерге сәйкестігін анықтау: AI қазіргі сән трендтерімен эскиздердің үйлесімін автоматты түрде бағалайды.

- Техникалық қателерді болжау: эскизде орын алуы мүмкін өлшемдердегі немесе құрылымдағы қателіктерді анықтайды.

- Материалдардың тиімділігін бағалау: әртүрлі материалдардың киім үлгісіндегі рөлін және олардың үйлесімділігін тексереді.

Жасанды интеллект арқылы бағалау адамдық фактордан туындайтын субъективтілікті азайтып, әділ әрі нақты нәтижелер береді.

5. Интерактивті бағалау панельдері

Эскиздерді бағалауда интерактивті панельдер қолдану — WorldSkills байқауының тағы бір инновациялық әдісі. Бұл панельдер арқылы сарапшылар мен қатысушылар арасында тікелей байланыс орнатылады, нәтижесінде:

- Сарапшылар қатысушыларға нақты уақыт режимінде өз пікірлерін және ұсыныстарын бере алады.

- Қатысушылар сарапшылардың ұсыныстарын көріп, өз жобаларын жетілдіре алады.

- Эскиздердің әртүрлі аспектілері: түстердің үйлесімділігі, киімнің пішіні, техникалық ерекшеліктері интерактивті түрде көрсетіледі.

Интерактивті панельдер арқылы эскиздер тиімді әрі жылдам бағаланып, нәтижелері бірден қатысушыларға жеткізіледі.

6. Жоғары дәлдікпен өлшеу және техникалық параметрлерді бағалау

Эскиздерді бағалауда сән дизайнерлері тек шығармашылық қабілеттерін ғана емес, сонымен қатар техникалық шеберліктерін көрсетуі қажет. WorldSkills байқауының стандарттары бойынша эскиздердің дәлдігі мен техникалық параметрлері де бағаланады:

- Өлшемдердің сәйкестігі: Киімнің өлшемдері нақты және пропорционалды болуы тиіс.

- Тігістер мен техникалық детальдарды көрсету: Эскизде тігістер мен басқа да техникалық элементтер дәл көрсетілуі маңызды.

- Өнімнің функционалдылығы: Эскиз тек эстетикалық тұрғыдан емес, функционалдық жағынан да бағаланады. Техникалық параметрлерді бағалау үшін жоғары дәлдікпен өлшеу құралдары мен арнайы бағдарламалар қолданылады, бұл дизайнерлердің кәсіби деңгейін нақты анықтауға мүмкіндік береді.

7. Эскиздерді бағалаудың мақсатты топтары

Эскиздерді бағалаудағы мақсатты топтар әртүрлі және олардың міндеттері мен көзқарастары бағалау процесінің тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Мақсатты топ – сипаты ұқсас сатып алушылардың теңдестірілген секторы. Мысалы: олар сән жөніндегі ақпаратты білуі, сатып алушылық дағдысы, жиі баратын дүкендер бойынша, брендтерді білуі, оған деген бейілділік пен сапаға деген талаптар қоя білу сипаты бойынша ұқсас адамдар тобы.

Мақсатты топтарды жіктеу сызбасы

Dr. Leichum Мақсатты маркетинг жүйесі	Outfit 7.0 – Типология Spiegel Verlag 2011	Sinus Milieus Әлеуметтік трендтерге анализ жасау
Сән мен сапа деңгейіне байланысты жіктеу	Сәнге деген қатынасына байланысты жіктеу	Әлеуметтік деңгейіне сай жіктеу
Бұл сызба сән мен сапа деңгейіне негізделген үш өлшемді жіктемеден тұрады. Нәтижелер мақсаттар кубы мен сатып алулар түрінде көрсетілген. Киім өндіруші өнім типі, түсі, өлшеміне байланысты бөлінген, сатылған бұйымдар	Бұл сызба сатып алушылардың дағдылары мен киімге, сәнге, брендтерге көзқарасы мен сатып алу тәжірибесіне сүйенеді. Бұл зерттеу белгілі бір киім түрінің сатылынып алу жиілігі, бағасы, оны сатып	Гейдельбергтегі Синус институты- негізгі әлеуметтік және мәдени трендтерді зерделеумен айналысатын тәуелсіз және консультативтік ұйым. Әлеуметтік ортаны зерттеу 1980 жылдан басталды. Ол адамдарды өмірге деген көзқарасы бойынша топтастырады. Өмірлік құндылығы, өмір сүру стилі

формасындағы бөлшек саудадан ақпараттар жинайды. Бұл деректер сарапталып, нәтижесі өнімді басқаруда қолданылады.	алушылар жөніндегі ақпараттар береді. Нәтижелер 14-тен 69-ға дейін жас арасындағы адамдарды зерттеуге негізделеді.	және әлеуметтік мәртебесіне сай негізделеді. Зерттеу нәтижелері түрлі өнім саласындағы мақсатты нарық үшін пайдалы болуы мүмкін.
--	--	--

Лейхум дәрігерінің мақсатты маркетинг жүйесі

Бірінші өлшем – сән деңгейі, екіншісі – сапа деңгейі, үшіншісі – нарық аспектілері.

Бұл концепция нарықтың мақсатты сегменттерінің үш өлшемді жіктеу жүйесін ұсынады.

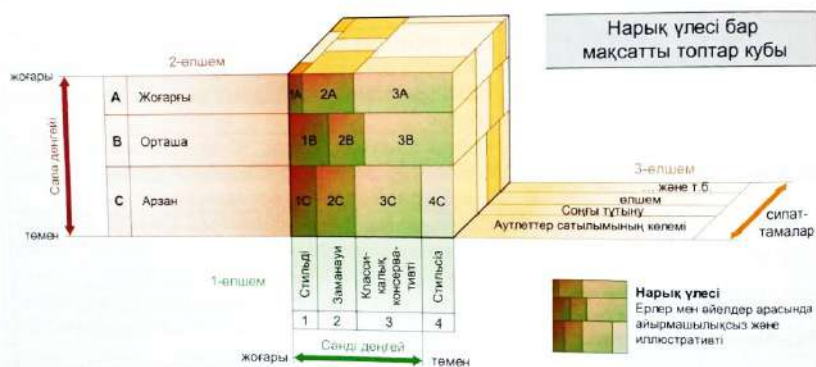
Бірінші өлшем: Сәнді деңгей		
Сегмент	Стиль	Сипаттама
1-сегмент	Стильді	Сән үлгілерін шығарушы, өте сәнді, жас (14-тен 29 жасқа дейінгі); белгілі бір өмір сүру образына қарайды; жанға шаққандағы шығыны ортадан сәл төмен.
2-сегмент	Заманауи	Қазіргі заманғы, сінді, 30-дан 50 жасқа дейінгі белгілі бір өмір сүру образдарына қарайды; жанға шаққандағы шығыны ортадан жоғары.
3-сегмент	Классикалық Консервативті	Классикалық консервативті сін үлгілері, көбінесе 50 жастан асқан; сапасына қарайтын, жанға шаққандағы шығыны ортадан сәл төмен.
4-сегмент	Стильсіз	Бағасына қарайды, сәнді трендтерге қызықпайды, барлық жасқа тән; жанға шаққандағы шығыны ортадан едәуір төмен.

Екінші өлшем: Сапа деңгейі		
Сегмент	Деңгей	Сипаттама
А сегмент	Жоғары	Стил мен сапаға белгілі бір сұранысы бар топ-модельдер мәдениеті; жанға шаққандағы шығыны ортадан едәуір жоғары; жоғары бағаны күтеді.
В сегмент	Орташа	Стильге буржуаздық қатынас; қарапайым нарық. Жанға шаққандағы шығыны орташа деңгейде. Баға/сапа қатынасы жақсы тауарлар іздейді. Тілегі сатып алушылық қабілетінен жоғары.
С сегмент	Арзан	Қарапайым стильдер, бір ретте бір зат, бағасы сапаға қарағанда маңызды; жанға шаққандағы шығыны ортадан едәуір төмен.

Үшінші өлшем

Сандық және сапалық көрсеткіштерді сараптау, мысалы аутлеттердегі сатылым көлемі, соңғы тұтыну,

демографиялық деректер, дағдылы киім, бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану, сатып алушылық мінез, бос уақыттағы шұғылданушылық және т.б.

Мақсатты топтар әрекетінің мысалдары:

- 1 В сатып алушы тобы 1 А тобы сияқты сәнді бұйымдарды төмен бағамен алады.
- 1 С сатып алушы топтар стильді және өте сінді тауарларды ең төмен бағамен сатып алады. Бұл топ үшін сән мен бағасы сапасына қарағанда маңызды.
- 1 А тобы өте аз, бірақ олардың жанға шаққандағы шығыны ортадан едәуір жоғары.
- С тобының нарықтағы үлесі зор. Бұл топ сатып алушылары үшін артықшылық қазіргі заманға

сай және қолайлы киім болып табылады. Жанға шаққандағы бұл топтың шығыны ортадан төмен.

Эскиздер мен дизайнды бағалаудың инновациялық жүйелері «WorldSkills» стандарттарына сәйкес кәсіби дамудың маңызды аспектісі болып табылады. Цифрлық технологиялар, критериялды бағалау, және кері байланыс механизмдері дизайнерлердің шығармашылық әлеуетін дамытуға және өнімнің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер нарықтың талаптарына жауап беретін, инновациялық идеяларды жүзеге

асыратын кәсіби мамандарды даярлауда маңызды рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Киімді көркемдеп безендіру және модельдеу: Оқулық / Х. Эберле және басқалар; ағылшын тілінен аударылған. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019. – 344

<https://drive.google.com/drive/folders/1cRRXPIo4Fb0CQq7NH1IN6WMW-40vyb8P>

https://tbs.edu.yar.ru/dokumenti_v_svedeniya/komplekt_ot_senochnoy_dokumentatsii_n_1_2_tehnologiya_modi.pdf

https://vtmd36.ru/wp-content/uploads/2014/06/31_appendix8.pdf

ДЕМОНСТРАЦИОННЫЙ ЭКЗАМЕН В МЕДИЦИНСКИХ КОЛЛЕДЖАХ ДЛЯ СТУДЕНТОВ ВЫПУСКНЫХ ГРУПП

Айсауотова Л.Т.

Преподаватель Высшего медицинского колледжа г.Актобе

Тукешева Г.С.

Преподаватель Высшего медицинского колледжа г.Актобе

Аннотация: Статья посвящена видам сдачи выпускных экзаменов для студентов медицинского колледжа. В статье рассматриваются 3 основных вида демонстрационного экзамена.

Демонстрационный экзамен в медицинских колледжах для студентов выпускных групп — это важный и ответственный этап, который подводит итог многолетнему обучению и позволяет оценить готовность будущих специалистов к реальной работе. Этот экзамен совмещает проверку теоретических знаний и практических навыков, а также выявляет способность студентов принимать взвешенные и быстрые решения в условиях, приближенных к профессиональной деятельности.

Значение демонстрационного экзамена заключается в том, что он предоставляет студентам возможность продемонстрировать не только знания, но и практические навыки, которые необходимы для медицинской работы. Главная цель экзамена — убедиться, что выпускники готовы справляться с задачами, которые стоят перед современными медицинскими работниками, начиная от диагностики заболеваний и заканчивая оказанием неотложной помощи. Результаты демонстрационного экзамена дают объективную оценку уровня профессионализма студентов и помогают выявить их сильные и слабые стороны.

В основном это 3 вида демонстрационного экзамена:

- 1.Выполнение манипуляций и практических навыков
- 2.Презентация
- 3.Видеоролик

Структура экзамена обычно включает несколько этапов, каждый из которых проверяет разные аспекты знаний и умений. Теоретическая часть предполагает знание анатомии, физиологии, патологии, фармакологии, латинского языка и других базовых дисциплин. В ходе практической части студенты выполняют конкретные манипуляции: оказывают первую помощь, делают инъекции, обрабатывают раны, накладывают повязки и т. д. Часто используется формат симуляции, при котором создается ситуация, требующая от студента быстрого и точного выполнения медицинских действий. В основном эти манипуляции проводятся на манекенах и макетах, максимально приближенных к реальности.

Во время демонстрационного экзамена проверяется способность студентов работать под давлением и сохранять самообладание. Медицина — это область, где на карту часто поставлены человеческая жизнь и здоровье, поэтому выпускник должен уметь сохранять концентрацию и эффективность в любой стрессовой ситуации. Для этого во время экзамена моделируются различные клинические случаи, а студенты должны оперативно провести диагностику, назначить лечение или оказать помощь. Также они должны решить несколько ситуационных задач.

Преимущества демонстрационного экзамена в том, что он позволяет выпускникам показать свои практические навыки и научиться работать с реальными медицинскими приборами и материалами. Это значительно повышает уверенность в себе и создает базу для дальнейшего профессионального роста. Такой формат экзамена приближен к реальной работе, что помогает будущим медицинским работникам лучше понять свои будущие обязанности и ответственное отношение к ним.

1.Выполнение манипуляций и практических навыков

С целью овладения указанным видом профессиональной деятельности, выпускник в ходе демонстрационного экзамена должен продемонстрировать следующие навыки:

- выявления нарушенных потребностей пациента;
- оказания медицинских услуг в пределах своих полномочий;
- планирования и осуществления сестринского ухода;
- ведения медицинской документации
- обеспечения санитарных условий в учреждениях здравоохранения и на дому;
- применения средств транспортировки пациентов и средств малой механизации с учетом основ эргономики;
- соблюдения требований техники безопасности и противопожарной безопасности при уходе за пациентом во время проведения процедур и манипуляций

Уметь:

- обеспечить инфекционную безопасность и универсальные стандартные меры предосторожности;

- заполнять медицинскую документацию;
- общаться с пациентами и коллегами в процессе профессиональной деятельности;
- оказывать медицинские услуги;
- проводить сердечно-легочную реанимацию;
- собирать информацию о состоянии здоровья пациента;
- определять проблемы пациента, связанные с состоянием его здоровья;
- оказывать помощь при потере, смерти, горе;
- осуществлять посмертный уход;
- обеспечить безопасную больничную среду для пациента, его окружения и персонала;
- проводить текущую и генеральную уборку помещений с использованием различных дезинфицирующих средств;
- составлять памятки для пациента и его окружения по вопросам ухода и самоухода, инфекционной безопасности, физических нагрузок, употребления продуктов питания;
- использовать правила биомеханики в процессе сестринского ухода и обеспечения безопасного перемещения больного

Знать:

- историю развития сестринского дела
- философию сестринского дела
- этапы сестринского процесса
- принципы обучения пациента и его семьи вопросам ухода и самоухода
- методы сердечно-легочной реанимации
- способы реализации сестринского ухода;
- технологии выполнения медицинских услуг
  - факторы, влияющие на безопасность пациента и персонала;
- принципы санитарно-гигиенического воспитания и образования среди населения;
  - основы профилактики внутрибольничной инфекции;
- правила биомеханики в процессе сестринского ухода и обеспечения безопасного перемещения больного

Критерии оценки экзамена

Оценка 5 «отлично»:

- дается комплексная оценка предложенной ситуации;
- демонстрируются глубокие знания теоретического материала и умение их применять;
- последовательное, правильное выполнение всех заданий;
- умение обоснованно излагать свои мысли, делать необходимые выводы.

Оценка 4 «хорошо»:

- дается комплексная оценка предложенной ситуации;
- демонстрируются глубокие знания теоретического материала и умение их применять;
- последовательное, правильное выполнение всех заданий;
- возможны единичные ошибки, исправляемые самим студентом после замечания преподавателя;
- умение обоснованно излагать свои мысли, делать необходимые выводы.

Оценка 3 «удовлетворительно»:

- студент испытывает затруднения с комплексной оценкой предложенной ситуации;
- неполное теоретическое обоснование, требующее наводящих вопросов преподавателя;
- выполнение заданий при подсказке преподавателя;
- затруднения в формулировке выводов.

Оценка 2 «неудовлетворительно»:

- неправильная оценка предложенной ситуации;
- отсутствие теоретического обоснования выполнения заданий;
- формулировка выводов неверная, приводящая к ухудшению ситуации.

2. Самый популярный вид демонстрационного экзамена — презентация. Презентации дают возможность подать в привлекательном виде подготовленную работу и продемонстрировать навыки.

Задачи презентации вытекают из ее вида и способов ее представления аудитории и, благодаря этому, формулируются достаточно просто. Хороший способ сдать экзамен - это создать медицинскую презентацию. На самом деле медицинские презентации могут оказаться полезными каждому, как будущим специалистам, так и любому другому человеку, который желает знать больше о человеческом организме и о борьбе с заболеваниями. Стоит отметить, что знания не только позволяют бороться с заболеваниями, а также позволяют их предотвратить, что также очень важно.

Медицинские презентации обладают особой ролью в медицинском образовании. Они эффективны тем, что позволяют запоминать и донести до слушателей материал лучше. Качественные презентации являются отличными пособиями для обучения и способом сдачи экзамена. Это намного проще и наглядно, чем тематическая литература. Презентации хороши тем, что студенты могут создавать их самостоятельно, а значит получать знания, используя презентацию в качестве преподавателя, который способен наглядно объяснить материал.

Презентация может использоваться как форма экзамена или промежуточной аттестации в следующих случаях:

• Дифференцированный зачёт.

Предусматривает оценивание усвоения обучающего материала по определённой учебной дисциплине на основании результатов выполненных индивидуальных заданий

• Квалификационный экзамен. Определяет уровень и качество освоения образовательной программы, проверяет готовность обучающегося к выполнению соответствующего вида профессиональной деятельности и сформированность у него компетенций. Экзамен может проводиться в форме защиты портфолио с предоставлением презентации портфолио.

Презентация как вид экзамена позволяет наглядно представить информацию и решить следующие задачи: доступно и с наглядными примерами пояснить материал, поддерживать интерес экзаменаторов, структурировать информацию.

3. Создание видеоролика

Повышение профессиональной компетентности медицинского персонала невозможно без использования современных средств, методов, образовательных технологий. Современные цифровые видеоресурсы являются результатом применения стремительно развивающихся информационных технологий. К таким видеоресурсам относится, в частности, создание видеороликов. В экзаменационном видеоролике студенты должны методически правильно, с учетом академических и практических принципов, показать этапы выполнения практического навыка на муляже, и каждый этап пояснить текстом. Важные моменты - возможность представления в экзаменационном ролике дополнительной теоретической информации, постановки клинической проблемы, для решения которой применяется тот или иной навык, сопровождающийся практическими примерами, что, несомненно, повышает мотивацию студентов к освоению навыка.

Создание видеоролика позволяет студентам максимально эффективно продемонстрировать этапы выполнения практического навыка. Возможность использования крупных планов улучшает восприятие подготовленного материала.

Заключение:

Демонстрационный экзамен в медицинских колледжах — это значимый шаг к профессиональной жизни. Он подводит итог всему процессу обучения, проверяет знания и умения, развивает уверенность и готовит будущих специалистов к медицинской практике. Этот экзамен не просто проверка знаний, а серьезная оценка готовности выпускников к одной из самых

Однако стоит отметить, что демонстрационный экзамен может вызывать у студентов серьезный стресс. Годами накопленные знания и усилия должны быть представлены в короткий промежуток времени. Здесь на первый план выходят психологическая устойчивость и умение мобилизовать свои силы.

Высокий уровень стресса приводит к чувству постоянного напряжения и усталости, снижая продуктивность. Стресс мешает способности студентов сфокусироваться на своих задачах.

Также надо учитывать, что выпускные группы сдают экзамены в основном в зимний или летний период, который совпадает с максимальным изменением светового дня. Зимой очень сильно сокращается световой день и приводит к уменьшению естественного освещения. температуры воздуха приводят снижению работоспособности и негативно влияют на циркадные ритмы, что приводит к снижению энергетического уровня и общего самочувствия.

Поддержка преподавателей и наставников играет большую роль в снижении уровня стресса и помогает студентам преодолеть этот сложный этап.

Список использованной литературы

1. Базаров С.В., Шарабанова И.Ю. Использование обучающих видеофильмов при подготовке спасателей по сердечно-легочной реанимации. Международный журнал экспериментального образования. 2016; 2: 24.
2. Глыбочко П.В. Образовательно-кадровый континуум в здравоохранении. Медицинское образование и вузовская наука. 2015; 1 (7). [Электронный ресурс] https://www.sechenov.ru/upload/iblock/12c/meditsinskoe-obrazovanie-i-vuzovskaya-nauka-2015-1_7_.pdf
3. Коновец Л.Н., Лопатина Т.Н. Учебные видеоресурсы в системе повышения квалификации среднего медицинского персонала. Медицинская сестра. 2017; 2: 50-3.
4. Применение учебных видеофильмов и дистанционного обучения в экономически эффективном междисциплинарном симуляционном обучении. [Электронный ресурс] <http://elib.vsmu.by/bitstream/123/2409/1/dos%2071%202016%20315-316.pdf>
5. Скворцова В.И. Медицинское образование и вузовская наука. 2015; 1 (7). [Электронный ресурс] https://www.sechenov.ru/upload/iblock/12c/meditsinskoe-obrazovanie-i-vuzovskaya-nauka-2015-1_7_.pdf
6. Турчина Ж.Е., Шарова О.Я. Симуляционные технологии по уходу за больными. Медицинская сестра. 2017; 6: 54-6.

ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ТҰЖАЛЫ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҒЫ: ФИЗИКА ПӘНІ МЫСАЛЫНДА

Абдуманнатов С.И.

Нуржанова М.

магистрант

Е.А.Бөкетов атындағы

Қарағанды университеті

қ. Қарағанды, Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі:

Карстина С.Г.

физика-математика ғылымдарының докторы,

доцент

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың зерттеушілік құзіреттілігін дамыту және білім беру ресурстарының функционалдығын арттыру мәселесі физика пәні мысалында талқыланады. Оқытудың зерттеу әдістерінің теориялық және практикалық негіздері қарастырылады, заманауи цифрлық ресурстардың рөлі зерттеледі. Авторлар физика пәніндегі зерттеушілік қызметтің оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға және ғылыми дүниетанымды қалыптастыруға ықпал ететінін дәлелдейді. Нәтижесінде зерттеу құзіреттіліктерін дамытудың нақты әдістері мен мысалдары ұсынылады.

Кілт сөздер: зерттеу құзіреттілігі, білім беру ресурстары, физика, оқыту әдістері, эксперименттер, цифрлық технологиялар.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушыларды ақпаратты табу, талдау және қолдану дағдыларымен қатар, зерттеу қызметіне икемділікті қалыптастыруға бағытталған. Зерттеушілік құзіреттілікті дамыту оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға және олардың шығармашылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Физика пәні бұл үдерісте ерекше рөл атқарады, өйткені ол ғылыми зерттеу негіздерін қалыптастырудың маңызды құралы болып табылады. Білім беру ресурстарының функционалдығы зерттеушілік құзіреттілікті дамытуда маңызды орын алады. Әсіресе, физикада зертханалық жұмыстарды орындау, виртуалды эксперименттерді қолдану және заманауи технологияларды пайдалану оқыту процесін тиімді етеді [1].

Зерттеушілік құзіреттілік оқушылардың ғылыми әдістерді түсіну және оларды әртүрлі жағдайларда қолдану қабілетін білдіреді. Бұл құзіреттілікті дамыту оқыту әдістемесінің, әсіресе эксперименттік және жобалық оқытудың маңызды бөлігі болып табылады. Зерттеу құзіреттілігін дамыту кезеңдері: мәселені анықтау және зерттеу тақырыбын таңдау; гипотеза құру және оны тексеру әдістерін анықтау; эксперименттер жүргізу; нәтижелерді талдау және қорытынды жасау. Физика пәнінде қолданылатын заманауи ресурстар зерттеу құзіреттілігін дамытуға ықпал етеді: цифрлық платформалар (виртуалды зертханалар, симуляторлар), электронды оқулықтар (физикалық құбылыстарды визуализациялау құралдары), ақпараттық ресурстар (ғылыми мәліметтер базасы мен оқытуға арналған сайттар). Бұл ресурстар физикадағы күрделі заңдылықтарды түсінуді жеңілдетеді және оқушылардың зерттеу жұмыстарына қызығушылығын арттырады.

Физика пәніндегі зерттеу әдістері зертханалық сабақтарды, жобаларды және үй эксперименттерін қамтиды. Мысалы, жобалық жұмыс: "Жылу өткізгіштік заңдылықтарын зерттеу". Үй эксперименттері: судың қайнау процесін бақылау

және температура өзгерістерін тіркеу, магниттік өрістің әрекетін зерттеу үшін қарапайым құралдарды пайдалану. Сонымен қатар, интерактивті әдістер тиімді: виртуалды зертханалар (онлайн эксперименттер), математикалық модельдеу (қозғалыс теңдеулерінің графикалық шешімдері). Шығармашылық жобалар, ғылыми жобалар мен эссе жазу оқушылардың ізденімпаздық қабілетін арттырады.

Физика сабақтарында зерттеушілік қызметтің білім беру құндылығы зор, себебі бұл қызмет оқушыларды ғылыми әдістерді меңгеруге үйретіп қана қоймай, олардың шығармашылық әлеуетін дамытады. Білім беру ресурстарының функционалдығын арттыру үшін зертханалық сабақтардың сапасын жақсарту, цифрлық технологияларды енгізу және мұғалімдердің біліктілігін арттыру ұсынылады [2].

Зерттеушілік қызметтің кезеңдері мен құралдары. Зерттеушілік құзіреттілікті дамыту үдерісі бірізді қадамдарды талап етеді. Бұл кезеңдер оқушылардың ғылыми қызметке деген ынтасын арттыруға бағытталады:

1. **Мәселені анықтау:** Оқушылар физика пәні бойынша нақты мәселені анықтап, зерттеу мақсатын қояды. Бұл кезеңде мұғалім жетекші сұрақтар қою арқылы бағыт-бағдар береді.

2. **Гипотеза құру:** Оқушылар болжамдарды негіздейді. Мысалы, «Сұйықтықтың қайнау температурасы сыртқы қысымға тәуелді ме?» деген гипотеза құру.

3. **Жоспарлау:** Зерттеу әдістері мен құралдарын таңдау. Зертханалық жұмыстар үшін қажетті жабдықтар мен материалдарды анықтау.

4. **Эксперимент:** Теориялық білімді практикалық тапсырмалар арқылы тексеру.

5. **Нәтижелерді талдау:** Эксперимент барысында алынған мәліметтерді сараптау және оларды графиктер, диаграммалар арқылы көрсету.

6. **Қорытынды:** Алынған нәтижелерді бағалау және бастапқы гипотезаны растау немесе жоққа шығару.

Физика сабақтарындағы интерактивті технологиялар. Интерактивті технологиялар оқушылардың зерттеушілік қызметін қолдау үшін ерекше тиімді:

• **Виртуалды зертханалар:** Оқушыларға күрделі эксперименттерді қауіпсіз орындауға мүмкіндік береді. Мысалы, PhET симуляторлары арқылы оптика немесе термодинамика тақырыптарын зерттеу.

• **Деректерді өңдеу құралдары:** Физикалық өлшемдердің нәтижелерін Microsoft Excel немесе Python бағдарламалары арқылы талдау.

• **AR/VR технологиялары:** Физикалық құбылыстарды визуализациялау үшін пайдалануға болады. Мысалы, электр және магнит өрістерінің модельдерін көру.

Зертханалық жұмыстардың рөлі: Физикадағы зертханалық жұмыстар оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын дамытуда негізгі рөл атқарады. Мектепте келесі тапсырмаларды енгізуге болады:

1.Тәжірибелердің күрделілігін арттыру: Оқушылардың жас ерекшелігі мен білім деңгейіне байланысты.

2.Эксперименттерді топтық түрде ұйымдастыру: Оқушылар бірлесіп жұмыс істеу арқылы өзара тәжірибе алмасады.

3.Шығармашылық элементтер қосу: Тапсырмаларға оқушылардың өз болжамдарын енгізу мүмкіндігін беру.

Метапәндік байланыстар: Физикадағы зерттеушілік қызметтің тиімділігі үшін басқа пәндермен байланыс орнату маңызды:

Кесте 1. Пәндік байланыстар

Математика	Физикалық шамаларды есептеу, алынған нәтижелерді графикалық түрде көрсету
Информатика	Программалау арқылы физикалық есептерді модельдеу
Тарих	Физика заңдарының ашылу тарихын зерттеу және оларды қазіргі ғылыммен байланыстыру.
Биология	Биофизика тақырыптары бойынша зерттеу жүргізу.

Зерттеу әдістерінің мектеп тәжірибесіндегі ерекшеліктері. Физика сабағында зерттеушілік әдістерді қолданудың бірқатар ерекшеліктері бар:

Кесте 2. Зерттеу әдістерінің мектеп тәжірибесіндегі ерекшеліктері

Уақыт шектеулері	Сабақ уақытының зерттеуге жеткіліксіз болуы.
Материалдық база	Кейбір мектептерде қажетті жабдықтардың болмауы.
Мұғалімнің рөлі	Оқушыларды бағыттап, зерттеу әдістерін дұрыс таңдауына көмектесу.

Зерттеушілік тапсырмалардың мысалдары:

1.Қарапайым тәжірибе: Сұйықтықтың тұтқырлығын анықтау.

- Қажетті құралдар: құбыр, су, таймер.
- Процесс: әртүрлі сұйықтықтардың құбырдан ағу уақытын өлшеу.
- Қорытынды: Сұйықтықтың тұтқырлығының температураға тәуелділігін анықтау.

2.Модельдік жоба: Жел энергиясын пайдалану.

- Қажетті материалдар: жел генераторының моделі, энергия өлшеуіш.
- Процесс: генератордың тиімділігін зерттеу.

3.Виртуалды эксперимент: Газ заңдарының моделін жасау.

- Платформа: виртуалды зертханалар.
- Қорытынды: Температура мен қысым арасындағы тәуелділікті график арқылы түсіндіру.

Зерттеушілік құзыреттілікті дамыту – білім беру процесіндегі маңызды басымдықтардың бірі. Бұл құзыреттілік оқушылардың ғылыми әдістерді меңгеруіне, шығармашылық ойлау қабілетін арттыруға және өмірлік маңызды дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Физика пәні осы мақсаттарға қол жеткізудің тиімді алаңы болып табылады, өйткені ол нақты тәжірибелік жұмыстар арқылы теориялық білімді бекітуге мүмкіндік береді.

Білім беру ресурстарының функционалдығын тиімді пайдалану зерттеу қызметін ұйымдастыруда шешуші рөл атқарады. Цифрлық технологиялар, виртуалды зертханалар мен интерактивті құралдар оқыту процесін заманауи, қызықты және тиімді етеді. Мұндай құралдар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, зерттеуге деген ынтасын күшейтеді.

Зерттеулер көрсеткендей, физика сабақтарында зерттеушілік әдістерді енгізу оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтумен

қатар, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына да ықпал етеді. Зертханалық жұмыстар, математикалық модельдеу, шығармашылық жобалар және виртуалды эксперименттер физиканың күрделі тақырыптарын түсінуді жеңілдетеді. Сонымен қатар, метапәндік байланыстарды дамыту оқушыларға әртүрлі білім салалары арасындағы байланыстарды түсінуге көмектеседі.

Зерттеушілік құзыреттілікті дамыту үшін келесі ұсыныстарды жүзеге асыру маңызды:

1.Сабақ барысында зерттеу әдістеріне көбірек уақыт бөліп, оларды оқу жоспарына жүйелі түрде енгізу.

2.Цифрлық ресурстарды, әсіресе интерактивті платформалар мен виртуалды зертханаларды белсенді қолдану.

3.Мұғалімдердің біліктілігін арттыру арқылы зерттеу әдістерін тиімді қолдану мүмкіндіктерін кеңейту.

4.Оқушылардың шығармашылық бастамаларын қолдап, олардың зерттеу жобаларына белсенді қатысуын ынталандыру.

Физика сабағындағы зерттеушілік қызмет оқушыларға өз бетінше шешім қабылдауға, ғылыми мәселелерді талдауға және алған білімдерін шынайы өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Бұл құзыреттілік олардың кәсіби дамуына негіз бола отырып, өмірлік табыстарға жетуінде маңызды рөл атқарады. Зерттеушілік құзыреттілікті жүйелі түрде дамыту тек физикада ғана емес, жалпы білім беру жүйесінде инновациялық оқыту әдістерін енгізуге мүмкіндік береді.

Мұндай тәсіл болашақта оқушылардың ғылыми қызметке бейімділігін арттырып, қоғамның зияткерлік әлеуетін күшейтеді. Осылайша, физика пәніндегі зерттеу қызметі арқылы құзыретті тұлға қалыптастыруға бағытталған мектеп білімінің жаңа стандарттарын жасау өзекті міндет болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Савинков, А.И. Содержание и организация исследовательского обучения школьников. – Москва: Сентябрь, 2013. – 204 с.
2. Панкратова, Л.В. Формирование исследовательских умений в обучении математике учащихся общеобразовательных школ средствами неравенств. – Киров, 2014. – 23 с..
3. Л.И.Дубровская «Учебно-исследовательский проект» - Физика в школе, №18,2009г; № 24,2004г; №4, 2009г.
4. Карюкина, Н.А. Формирование навыков исследовательской деятельности. // Исследователь/Researcher. – 2014. – №1-2. – С. 114–116.
5. Лескова, И.А. Идея образования: структура и содержание в контексте смены философских оснований / И.А. Лескова// Вестник Мининского университета. – 2021. – Т. 9, №3. – С. 10.
6. Орлов, В.А. Преподавание физики в условиях введения образовательных стандартов и ЕГЭ. // Физика в школе. – 2006. – №15. – С. 24–29.

**ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЛДЫҚТАРДЫ СҰРЫПТАУ ЖӘНЕ ҚАЙТА ПАЙДАЛАНУ
ТӘСІЛДЕРІН МЕҢГЕРТУ**

Усувалиев М.К.

Ақмола облысы білім басқармасының
Целиноград ауданы бойынша
білім бөлімі Қараөткел ауылының
ІТ мектеп-лицейі.
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация: Бұл мақалада оқушыларға қалдықтарды сұрыптау мен оларды қайта пайдалану дағдыларын үйретудің маңызы мен әдістері талданады. Қазіргі уақытта экологиялық тәрбие беру – білім беру саласының басты бағыттарының бірі. Қалдықтарды дұрыс сұрыптау табиғи ресурстарды үнемдеуге, қоршаған ортаны қорғауға, және оқушылардың экологиялық мәдениетін дамытуға ықпал етеді. Мақалада осы дағдыларды оқушылар арасында қалыптастырудың тиімді тәсілдері мен әдістемелік ұсыныстар берілген.

Кілтсөздер: экологиялық тәрбие, қалдықтарды сұрыптау, қайта пайдалану, еңбек пәні, оқушылар, табиғатты қорғау

Қазіргі таңда адамзат алдында тұрған ең өзекті мәселелердің бірі – экологиялық проблемалар. Табиғи ресурстардың шектелуі, қоршаған ортаның ластануы, және тұрмыстық қалдықтардың көптігі адамдарды табиғатты қорғаудың жаңа әрі тиімді жолдарын іздеуге итермелейді. Бұл мәселелерді шешу үшін қоғамның барлық мүшелерінің, әсіресе, жастардың экологиялық санасын арттыру қажет.

Мектеп оқушыларының экологиялық білімін арттыру – осы бағыттағы ымаңызды қадам. Қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалану дағдыларына үйрету арқылы оқушыларды жауапкершілікке, табиғатты қорғауға, және ресурстарды үнемдеуге бейімдеуге болады. Әсіресе, еңбек пәні сабақтары экологиялық тәрбие берудің таптырмас мүмкіндігі болып табылады.

Бұл мақалада оқушыларға қалдықтарды сұрыптау мен оларды қайта пайдалану тәсілдерін меңгерту мәселесі еңбек пәні мұғалімі атынан қарастырылады. Қалдықтарды сұрыптау – бұл қалдықтарды түріне қарай ажыратып, оларды қайта өңдеуге дайындау процесі. Қалдықтарды сұрыптаудың басты артықшылығы – табиғи

ресурстарды үнемдеу және қоршаған ортаға түсетін жүктемені азайту. Қалдықтарды сұрыптау:

- Қоршаған ортаны қорғауға мүмкіндік береді.
- Қайта өңделетін материалдарды пайдалы өнімдерге айналдыруға жағдай жасайды.
- Энергия мен ресурстарды үнемдеуге септігін тигізеді.

Қайта пайдалану – бұл тұрмыстық немесе өндірістік қалдықтарды екінші рет пайдалану немесе жаңа өнім жасау үшін қолдану. Мысалы, пластик бөтелкелерден сәндік бұйымдар жасау, қағаз қалдықтарын қайта өңдеп, дәптер немесе қаптама дайындау.

Оқушыларды қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалануға үйретудің әдістері

1. Теориялық білім беру. Оқушыларға қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалану туралы теориялық білім беру маңызды. Сабақ барысында келесі тақырыптар қамтылуы мүмкін: Қалдықтардың түрлері (қағаз, пластик, металл, әйнек, органикалық). Қалдықтарды сұрыптаудың экологиялық және экономикалық пайдасы. Қалдықтарды қайта пайдалану тәсілдері.

Теориялық сабақтарды интерактивті түрде өткізу, мысалы, бейнероликтер көрсету немесе презентациялар арқылы түсіндіру, оқушылардың қызығушылығын арттырады.

2. Практикалық тапсырмалар. Оқушыларды қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалануға үйретудің ең тиімді тәсілі – практикалық жұмыстар. Мысалы: Мектепте арнайы қалдықтарды сұрыптайтын контейнерлер орнату. Қалдықтардан пайдалы заттар жасау. Мысалы, пластик бөтелкелерден қаламсап тұғырларын, немесе ескі киімдерден сөмке тігу. Қалдықтарды қайта өңдеу зауытына экскурсия ұйымдастыру. Практикалық жұмыстар оқушыларға алған білімдерін өмірде

қолдануға мүмкіндік береді және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

3. Экологиялық ойындар мен конкурстар. Оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру үшін түрлі ойындар мен конкурстар ұйымдастыруға болады. Мысалы: «Қалдықтарды дұрыс сұрыпта» ойыны: әртүрлі қалдықтарды тиісті контейнерлерге орналастыру. Қайта өңделген материалдардан сәндік бұйымдар жасау конкурсы. Экологиялықтақырыптасуретнемесе плакат салу.

Мұндай іс-шаралар оқушылардың тақырыпқа деген қызығушылығын арттырып, экологиялық жауапкершілікті дамытуға көмектеседі.

4. Экологиялық жобажасау. Еңбек пәні сабақтарында экологиялық жобалар жасау оқушыларға қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалану дағдыларын тереңірек меңгеруге көмектеседі. Оқушылар топ болып, қалдықтарды қайта пайдаланудың жаңа әдістерін ойлап тауып, оларды жүзеге асыруға тырысады.

5. Қалдықтарды басқару бойынша технологияларды пайдалану. Заманауи технологиялар қалдықтарды басқару процесін жеңілдетеді. Оқушыларға қалдықтарды сұрыптау немесе қайта пайдалану бойынша цифрлық қосымшаларды көрсетуге болады. Сондай-ақ, 3D-принтинг арқылы қайта өңделген материалдарды пайдаланып жаңа бұйымдар жасау – өте қызықты әрі танымды тәжірибе.

Әлем елдері қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалану бойынша әртүрлі стратегияларды қолданады.

➤ Жапония: Бұл елде қалдықтарды 10-нан астам категорияға бөліп сұрыптау міндетті болып табылады.

➤ Германия: Қалдықтарды сұрыптау жүйесі жоғары деңгейде дамыған. «Pfand» жүйесі арқылы пластик бөтелкелерді қайта өңдеу кеңін тараған.

➤ Швеция: Қалдықтардың 99%-ы қайта өңделеді немесе энергия өндіру үшін пайдаланылады.

Бұл елдердің тәжірибесі қалдықтарды сұрыптауға жүйелі түрде қараудың тиімділігін көрсетеді.

Еңбек пәні оқушыларды тек қана практикалық дағдыларға үйретіп қоймай, олардың экологиялық жауапкершілігін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қалдықтарды сұрыптау және қайта пайдалану дағдылары еңбек сабақтарының негізгі бөлігі ретінде енгізілсе, оқушылардың өмірге бейімділігі артып, табиғатқа деген құрметі күшейеді. Оқушыларды қалдықтарды сұрыптау және оларды қайта пайдалану тәсілдеріне үйрету – экологиялық тәрбие берудің маңызды бөлігі. Мұндай дағдылар олардың табиғатты қорғауға деген жауапкершілігін дамытып, шығармашылық қабілеттерін арттырады.

Еңбек пәні сабақтары осы бағытта үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Практикалық тапсырмалар, ойындар, конкурстар және экологиялық жобалар оқушылардың білімін өмірде қолдануына ықпал етеді. Бұл жұмысты жүйелі түрде ұйымдастыру арқылы болашақта экологиялық мәдениетті, табиғатты аялауды білетін ұрпақ тәрбиелеуге болады. Экология – барлығымыздың ортақ үйіміз. Сондықтан оқушыларға осы құндылықтарды ерте жастан бастап түсіндіру әрбір ұстаздың міндеті деп білемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әлімқұлов А. Экологиялық тәрбие негіздері. Алматы: Ғылым, 2020.
2. Мұқанов Ж. Табиғат және қоғам. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2018.
3. Сәрсенова К. Мектептегі экологиялық білім беру әдістемесі. Шымкент: Ақ Жол, 2019.
4. Тұрғынбаев Р. Экология және тұрақты даму. Алматы: Қазақ университеті, 2021.

ОБУЧЕНИЕ ШКОЛЬНИКОВ АНАЛИЗУ ВЛИЯНИЯ ЧЕЛОВЕКА НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

Хабибулина Ж.И.

Учитель биологии

ГКП на ПХВ "школа-лицей №37

Имени Сырбая Мауленова"

г. Астана, Республика Казахстан

Аннотация: Анализ влияния человека на окружающую среду — важная составляющая образовательного процесса, направленного на формирование экологической ответственности у школьников. Статья рассматривает необходимость включения экологических тем в учебный процесс, акцентируя внимание на взаимосвязи человека и природы. Также обсуждаются ключевые подходы к формированию осознанного отношения к природным ресурсам и развитию устойчивого мышления у учащихся.

Ключевые слова: окружающая среда, антропогенное влияние, экология, устойчивое развитие, экологическое образование.

Влияние человека на окружающую среду — одна из самых актуальных проблем современного общества. Технологический прогресс, рост населения и стремительное развитие промышленности привели к серьёзным изменениям в экосистемах, которые сказываются на состоянии нашей планеты. От загрязнения воздуха и воды до исчезновения редких видов — все эти процессы имеют антропогенный характер.

Для решения этих проблем необходимо формировать у подрастающего поколения осознанное отношение к природе. Школьники должны не только понимать последствия человеческой деятельности, но и осознавать свою роль в её минимизации. Биология

как учебный предмет предоставляет широкие возможности для изучения взаимосвязи человека и природы, а также анализа влияния антропогенных факторов на экосистемы.

Целью данной статьи является обоснование важности формирования экологического мышления у школьников через анализ воздействия человека на природу.

Современный мир находится на пороге серьёзных экологических изменений, которые могут стать угрозой для жизни будущих поколений. Глобальное потепление, загрязнение окружающей среды, сокращение природных ресурсов — все эти явления требуют активного вовлечения каждого человека в их решение. Школьники являются важной аудиторией, так как именно они в будущем будут определять экологическую политику и отношение общества к природе. Формирование у учащихся экологической культуры и навыков анализа последствий человеческой деятельности способствует созданию устойчивого будущего.

Одним из наиболее серьёзных последствий антропогенной деятельности является загрязнение атмосферы. Промышленные выбросы, транспорт и сжигание топлива приводят к образованию вредных веществ, таких как углекислый газ, метан и азотные соединения. Эти газы способствуют усилению парникового эффекта, что, в свою очередь, вызывает изменения климата.

Человеческая деятельность также оказывает значительное влияние на водные экосистемы. Сточные воды, химические отходы и пластик разрушают экосистемы рек, морей и океанов, что приводит к гибели морских обитателей и ухудшению качества питьевой воды. Вырубка лесов ради сельского хозяйства, строительства и промышленности приводит к уменьшению площади зелёных насаждений. Это не только нарушает экосистемы, но и снижает способность природы очищать воздух и регулировать климат.

Из-за изменения среды обитания многие виды животных и растений оказались под угрозой исчезновения. Это нарушает экосистемные связи, что в итоге влияет на устойчивость всех природных систем.

Образование играет ключевую роль в формировании экологической ответственности. Через

изучение биологии школьники могут понять, как устроены экосистемы и как человек влияет на их стабильность.

На уроках биологии ученики изучают такие темы, как:

- круговорот веществ в природе;
- взаимосвязь организмов в экосистемах;
- последствия загрязнения окружающей среды;
- важность сохранения биоразнообразия.

Изучение этих тем позволяет учащимся осознать свою роль в сохранении природы и развивает навыки критического анализа.

Формирование навыков анализа воздействия человека на природу — важная составляющая образовательного процесса. Этот подход помогает учащимся:

1. Осознавать причинно-следственные связи между деятельностью человека и изменениями в экосистемах.
2. Понимать глобальные экологические проблемы через примеры на местном уровне.
3. Разрабатывать решения для минимизации негативного воздействия человека на окружающую среду.

В условиях современных экологических вызовов важно формировать у школьников осознанное отношение к природе и навыки анализа антропогенного воздействия. Образование, в частности уроки биологии, предоставляет уникальные возможности для этого.

Обучая школьников пониманию связи между человеческой деятельностью и состоянием окружающей среды, мы создаём фундамент для формирования экологически ответственного поколения. Это позволит не только минимизировать ущерб природе, но и построить устойчивое будущее, в котором человек и природа смогут сосуществовать гармонично.

Список использованной литературы:

1. Вернадский В.И. Биосфера. М.: Наука, 2004.
2. Одум Ю. Экология: Основы экологии. М.: Мир, 1986.
3. Трофимов А.А. Антропогенное воздействие на природную среду. Екатеринбург: УрО РАН, 2013.
4. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). М.: Просвещение, 1994.

РАЗВИТИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ С ПОМОЩЬЮ МНЕМОТЕХНИКИ

Развитие связной речи детей дошкольного возраста является важной задачей в процессе их обучения и воспитания.

Гарипова Л.В.

воспитатель

КГКП "Ясли-сад "Айналайын"

отдела образования Камыстинского района"

Управления образования акимата Костанайской области

Эффективным инструментом для достижения этой цели является мнемотехника, которая способствует улучшению памяти и формированию навыков связного изложения мыслей. Мнемотехнические

приемы помогают детям запоминать информацию, организовывать ее в последовательные и логические структуры, что в свою очередь стимулирует их речевую активность.

Мнемотехника – это система приемов и методов, направленных на улучшение запоминания информации. В работе с дошкольниками она позволяет сделать процесс обучения более интересным и эффективным, особенно в развитии связной речи.

ПОЧЕМУ МНЕМОТЕХНИКА ЭФФЕКТИВНА ДЛЯ ДОШКОЛЬНИКОВ?

- **Наглядность:** Использование картинок, символов и схем делает информацию более доступной для восприятия детей дошкольного возраста.
- **Ассоциативное мышление:** Мнемотехника развивает способность устанавливать связи между различными понятиями и образами, что способствует лучшему запоминанию.
- **Творчество:** Создание собственных мнемотаблиц стимулирует творческие способности детей.
- **Уверенность:** Успехи в использовании мнемотехники повышают самооценку ребенка и его уверенность в своих силах.

Пользуясь образными ассоциациями и визуальными образами, дети начинают легче воспринимать информацию и пересказывать её в своих словах. Например, использование мнемофраз, когда информация представляется в виде ярких и запоминающихся фраз, помогает организовать материал и делает его доступным для восприятия. Игровые формы обучения, основанные на мнемотехниках, приносят в процесс развития речи элемент удовольствия, что повышает мотивацию детей и способствует их активному участию в занятиях.

Таким образом, внедрение мнемотехники в обучение дошкольников создает благоприятные условия для формирования связной речи, развивает творческое мышление и укрепляет уверенность детей в собственных способностях. Кроме того, мнемотехника помогает развивать не только речевые навыки, но и критическое мышление. Дети учатся анализировать информацию, составлять ее в логические цепочки и делать выводы. Это особенно важно в дошкольном возрасте, когда формируются основы познавательной деятельности. Использование мнемотехнических приемов, таких как акrostikhon или словесные ассоциации, стимулирует детей к созданию собственных образов, что способствует более глубокому пониманию материала.

Важно также отметить роль родителей и воспитателей в этом процессе. Их поддержка и участие в играх и занятиях, основанных на мнемотехниках, создают атмосферу доверия и заинтересованности. Совместные мероприятия, в которых дети могут применять мнемотехнические приемы, способствуют укреплению родительских

связей и делают процесс обучения более эффективным и радостным.

КАК ИСПОЛЬЗОВАТЬ МНЕМОТЕХНИКУ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕЧИ?

1. Создание мнемотаблиц:

- Выбрать тему для рассказа (сказка, событие из жизни).
- Разбить рассказ на смысловые части.
- К каждой части подобрать картинку, символ или схему, отражающую основную мысль.
- Составить таблицу, разместив картинки в логической последовательности.

2. Использование мнемодорожек:

- Нарисовать или выложить из различных материалов полосу, на которой каждый элемент будет соответствовать определенному слову или фразе из рассказа.
- Проходя по дорожке, ребенок вспоминает последовательность событий и произносит соответствующие слова.

3. Игра с мнемокарточками:

- Подготовить набор карточек с изображениями, соответствующими ключевым словам или фразам.
- Предложить ребенку разложить карточки в правильном порядке и составить рассказ.

ПРИМЕРЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МНЕМОТЕХНИКИ

- **Пересказ сказок:** создать мнемотаблицу с основными событиями сказки и персонажами.
- **Составление рассказов:** использовать мнемодорожку для описания последовательности действий.
- **Описание предметов:** составить мнемотаблицу с характеристиками предмета (цвет, форма, размер, назначение).
- **Обучение стихотворениям:** составить мнемотаблицу, где каждый символ соответствует строчке стихотворения.

ВИДЫ МНЕМОТАБЛИЦ

- **Линейные:** Изображения расположены в одну линию, отражая последовательность событий.
- **Таблица:** Изображения располагаются в таблице, что помогает систематизировать информацию.
- **Кластер:** Изображения группируются вокруг центрального слова или понятия.
- **Схема:** Изображения связаны между собой линиями, показывающими причинно-следственные связи.

ВАЖНЫЕ МОМЕНТЫ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ МНЕМОТЕХНИКИ

- **Индивидуальный подход:** учитывать особенности каждого ребенка.
- **Постепенное усложнение:** начинать с простых заданий и постепенно переходить к более сложным.
- **Разнообразие:** использовать различные виды мнемотаблиц и игр.
- **Совместная деятельность:** вовлекать детей в процесс создания мнемотаблиц.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МНЕМОТЕХНИКИ

- **Развитие связной речи:** Улучшение способности строить логичные и последовательные высказывания.
- **Расширение словарного запаса:** Пополнение словарного запаса за счет новых слов и понятий.
- **Развитие памяти:** Улучшение запоминания информации.
- **Повышение интереса к обучению:** Дети с удовольствием участвуют в занятиях, основанных на использовании мнемотехники.

Мнемотехника – это эффективный инструмент для развития связной речи у дошкольников. Она делает процесс обучения интересным и запоминающимся, способствует развитию творческого мышления и повышению самооценки детей. Регулярное использование мнемотехники в образовательном процессе позволяет достичь значительных успехов в развитии речи дошкольников.

Таким образом, мнемотехника становится не только инструментом для развития связной речи, но и важным элементом в воспитании всё более самостоятельных и уверенных в себе личностей. Интеграция этой методики в образовательный процесс может значительно повысить качество обучения и сделать его более увлекательным и продуктивным.

Кроме того, использование мнемотехники помогает детям не только запоминать информацию, но и развивать свою креативность. Создание ассоциаций, визуализация понятий и превращение их в яркие образы стимулирует воображение, что является ключевым аспектом познавательной деятельности. Дети, играя, учатся находить нестандартные решения, что в будущем поможет им справляться с более сложными задачами.

Следует также подчеркнуть, что мнемотехника не ограничивается лишь обучением узким аспектам знаний. Она охватывает широкий спектр предметов и тем, что позволяет детям свободнее ориентироваться в разных областях науки и искусства. Такой междисциплинарный подход способствует гармоничному развитию личности, обеспечивая ребенку широкий кругозор.

В результате, внедрение мнемотехнических методов в профессиональную практику педагогов и родителей становится важным шагом к созданию более увлекательной и продуктивной образовательной среды. С каждым годом все больше специалистов осознают, что такие техники не просто облегчают запоминание, но и закладывают фундамент для успешного будущего ребенка.

ЮНЫЕ ПОМОЩНИКИ: ПРИВИВАЕМ НАВЫКИ ДОМОВОДСТВА

Кадесова Ж.Б.

Методист

ТОО “Бэйби Про детский сад “Радуга”
город Алматы, Республика Казахстан

*«Человек растет, когда учится
делать что-то своими руками».*

Домоводство в детском саду: значимость и роль в развитии ребенка, это целый спектр знаний, умений и навыков, связанных с ведением быта и обустройством повседневной жизни. В условиях детского сада обучение элементам домоводства становится важной частью воспитательного процесса. Этот аспект образовательной работы помогает детям не только освоить практические навыки, но и развить личностные качества, которые станут основой для их будущей самостоятельной жизни.

Суть домоводства в детском саду

В основе занятий домоводством лежит формирование у детей:

1. **Навыков самообслуживания:** умение ухаживать за своей одеждой, содержать в порядке свое рабочее место или игрушки.
2. **Ответственного отношения к труду:** понимание того, что за чистоту, уют и комфорт в доме отвечает каждый член семьи.
3. **Командного духа и взаимопомощи:** обучение коллективной работе над простыми бытовыми задачами.

4. **Эмоциональной и социальной зрелости:** ребенок учится принимать участие в общем труде, ценить усилия других и проявлять заботу об окружающих.

Почему домоводство важно в дошкольном возрасте?

1. Развитие самостоятельности.

Дети младшего дошкольного возраста только начинают осознавать себя как самостоятельные личности. Обучение простым бытовым навыкам – первый шаг на пути к уверенности в своих силах. Они начинают понимать, что могут что-то делать без помощи взрослых.

2. Формирование трудолюбия.

Вовлекая детей в повседневные бытовые процессы, мы учим их уважению к труду, дисциплине и ответственности. Это помогает воспитать в них позитивное отношение к работе.

3. Развитие когнитивных и моторных навыков.

Простые действия, такие как складывание одежды, сервировка стола или полив растений, развивают мелкую моторику, координацию и логическое мышление.

4. Социализация.

Совместная работа с другими детьми приучает ребенка к командной деятельности, учит

договариваться, делить обязанности и учитывать интересы других.

Методы реализации программы домоводства

Для того чтобы обучение было успешным, важно организовать процесс таким образом, чтобы он был интересным и доступным детям. На практике используются следующие подходы:

1. Игра.

Домоводство легко интегрируется в сюжетно-ролевые игры. Например, игра в "ресторан", "магазин", "уборку дома" или "помощников мамы" делает обучение увлекательным.

2. Практическая деятельность.

Детям предоставляется возможность попробовать себя в реальных задачах: накрыть на стол, аккуратно сложить одежду, полить цветы. Воспитатели показывают пример, объясняют важность каждого действия.

3. Интерактивные занятия.

Использование пособий, карточек, тематических кукол или игрушек помогает наглядно демонстрировать процессы и стимулирует интерес детей.

4. Организация специальных зон.

В группе можно создать "уголок домоводства" с детской кухонной утварью, мебелью, игрушечными стиральными машинами и утюгами, что мотивирует детей к самостоятельным экспериментам.

Роль родителей и воспитателей

Сотрудничество между педагогами и родителями имеет решающее значение для воспитания практических навыков у детей. Воспитатели закладывают основы знаний и демонстрируют навыки, а родители закрепляют их в домашних условиях. Совместные мероприятия, такие как семейные дни домоводства, позволяют ребенку почувствовать значимость своих усилий.

Вывод

Домоводство в детском саду – это эффективный инструмент для формирования у детей важных личностных и социальных качеств. Оно помогает воспитать в ребенке самостоятельность, трудолюбие и уважение к труду, а также привить любовь к порядку и уюту. Это не только подготовка к будущей взрослой жизни, но и фундамент для гармоничного развития личности.

КВЕСТ-ИГРА КАК СРЕДСТВО ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Пашенко Л.А.

воспитатель

КГКП "Ясли-сад "Айналайын"

отдела образования Камыстинского района"

Управления образования акимата Костанайской области

Квест-игра представляет собой уникальный инструмент, способствующий познавательному развитию детей дошкольного возраста. Эти игры не только увлекательные, но и обучающие, позволяя детям исследовать окружающий мир, распознавать буквы, цифры и даже развивать логическое мышление. Во время выполнения заданий квеста дети учатся работать в команде, что формирует у них навыки сотрудничества и общения.

Квест-игра – это интерактивная форма обучения, которая превращает процесс познания в увлекательное приключение. В ходе квеста дети решают различные задачи, выполняют задания, ищут подсказки, что способствует развитию их любознательности, логического мышления, коммуникативных навыков и других важных качеств.

Одним из ключевых аспектов квест-игр является их возможность адаптации под различные темы и уровни сложности. Это позволяет педагогам и родителям организовывать занятия, которые соответствуют интересам и потребностям детей. Темы квестов могут варьироваться от изучения природы до знакомства с культурным наследием, что делает процесс обучения очень разнообразным и увлекательным.

Почему квесты так эффективны для дошкольников?

- **Игра – это естественная форма деятельности для детей.** Квест объединяет в себе элементы игры и обучения, что делает процесс познания более интересным и привлекательным.
- **Развитие познавательных процессов.** Квесты способствуют развитию памяти, внимания, логического мышления, воображения и творческих способностей.
- **Социальное взаимодействие.** Участие в квесте развивает коммуникативные навыки, умение работать в команде, находить компромиссы.
- **Мотивация к обучению.** Квест создает атмосферу соревнования и достижения цели, что повышает мотивацию детей к обучению.
- **Индивидуальный подход.** Квесты можно адаптировать под уровень развития каждого ребенка, что позволяет учитывать его индивидуальные особенности.

СТРУКТУРА КВЕСТ-ИГРЫ

- **Тема:** Квест может быть посвящен любой теме, соответствующей возрастным особенностям детей: сказкам, животным, профессиям, временам года и т.д.

- **Цель:** определяется в зависимости от образовательных задач. Это может быть поиск сокровища, спасение героя, решение загадки и т.д.
- **Задания:** Задания должны быть разнообразными и соответствовать возрасту детей. Это могут быть загадки, ребусы, головоломки, творческие задания, физические упражнения.
- **Маршрут:** определяется последовательность выполнения заданий и мест, где они будут проходить.
- **Награды:** В конце квеста детей ожидает награда, которая может быть как материальной (конфеты, маленькие игрушки), так и символической (диплом, медаль).

Примеры квестов для дошкольников

- **"В поисках сокровищ пиратов":** Дети ищут клад, выполняя задания на знание морских терминов, решая математические задачи, разгадывая загадки о пиратах.
- **"Путешествие в космос":** Дети отправляются в космическое путешествие, проходя через различные планеты, где их ждут задания на знание космических объектов, физических законов, астрономических явлений.
- **"Сказка оживает":** Дети становятся героями любимой сказки и выполняют задания, связанные с сюжетом и персонажами сказки.

Организация квеста

- **Подготовка:** разработать сценарий квеста, подготовить необходимые материалы, определить места проведения заданий.
- **Проведение:** создать атмосферу приключения, поддерживать интерес детей, помогать им в случае затруднений.
- **Анализ:** после проведения квеста провести обсуждение с детьми, выяснить, что им понравилось больше всего, что вызвало затруднения.

Квест-игры – это эффективный инструмент для развития познавательных и социальных навыков дошкольников. Они делают процесс обучения интересным и запоминающимся, способствуют формированию у детей положительного отношения к познанию окружающего мира.

Кроме того, участие в квестах помогает развивать у детей креативное мышление и инициативу. Интригующие задания и головоломки, которые требуют нестандартных решений, стимулируют детское воображение и желание познавать новое. Такой подход к обучению формирует у детей уверенность в своих силах и желание преодолевать трудности, что является важным аспектом в их общем развитии.

АРТИКУЛЯЦИОННАЯ ГИМНАСТИКА – КОРОЛЕВА ЧИСТОЙ РЕЧИ

Чухно О.В.

учитель-логопед

КГУ "Камыстинская общеобразовательная школа №2
отдела образования Камыстинского района"

Управления образования акимата Костанайской области

Артикуляционная гимнастика – это важный аспект речевой терапии, который помогает улучшить дикцию и четкость речи. Она включает в себя набор специальных упражнений, направленных на развитие подвижности органов речи: губ, языка, мягкого неба. Эти упражнения не только укрепляют мышцы, но и способствуют лучшему произношению звуков, что особенно актуально для детей, страдающих от различных нарушений речевого развития.

Артикуляционная гимнастика – это комплекс специальных упражнений, направленных на развитие подвижности органов артикуляции (губ, языка, нижней челюсти). Регулярное выполнение этих упражнений способствует улучшению звукопроизношения, развитию речи и предотвращению многих речевых нарушений.

Почему артикуляционная гимнастика так важна?

- **Основа четкой речи:** Правильное произношение звуков зависит от точной и слаженной работы органов артикуляции.
- **Профилактика речевых нарушений:** Своевременное начало занятий артикуляционной

гимнастикой помогает предотвратить появление таких нарушений, как дизартрия, дислалия и другие.

- **Развитие фонематического слуха:** Упражнения способствуют развитию способности различать звуки на слух.

- **Подготовка к обучению грамоте:** Регулярные занятия улучшают произносительную сторону речи, что необходимо для успешного овладения навыками чтения и письма.

- **Повышение самооценки:** Успехи в освоении артикуляционной гимнастики способствуют повышению уверенности ребенка в своих силах.

Как проводить артикуляционную гимнастику?

- **Систематичность:** занятия должны проводиться регулярно, 2-3 раза в день по 5-7 минут.
- **Игровой характер:** превратите занятия в увлекательную игру, используя различные игрушки, картинки, сказки.
- **Позитивный настрой:** создайте положительную эмоциональную атмосферу во время занятий.
- **Индивидуальный подход:** учитывайте возраст и особенности ребенка.
- **Контроль со стороны взрослого:** следите за правильностью выполнения упражнений.

Примеры упражнений для артикуляционной гимнастики

- **"Часики"**: поочередно тянуть губы то вправо, то влево.
- **"Лошадка"**: цокать языком.
- **"Вкусное варенье"**: широко открыть рот и облизывать верхнюю губу широким языком.
- **"Маляр"**: широким языком проводить по нёбу от зубов к горлу.
- **"Чашечка"**: удерживать широкий язык в форме чашечки.

Когда начинать заниматься артикуляционной гимнастикой?

Начинать занятия можно с раннего возраста. Даже груднички могут выполнять простые упражнения, например, вытягивать губки трубочкой или улыбаться. Однако, наиболее эффективно артикуляционная гимнастика будет при систематических занятиях с 3-4 лет.

Где найти упражнения для артикуляционной гимнастики?

- **Книги и пособия**: существует множество специальных пособий с подробным описанием упражнений и рекомендациями по их выполнению.
- **Интернет-ресурсы**: на различных сайтах и видеохостингах можно найти видеоуроки и комплексы упражнений для детей разного возраста.

- **Консультация логопеда**: логопед подберет индивидуальную программу занятий с учетом особенностей ребенка.

Артикуляционная гимнастика – это лишь один из компонентов коррекционной работы при речевых нарушениях. Для достижения наилучших результатов ее необходимо сочетать с другими методами логопедической помощи.

Артикуляционная гимнастика – это не просто упражнения, это ключ к четкой и красивой речи вашего ребенка.

Регулярное выполнение артикуляционной гимнастики помогает детям осознать, как правильно артикулировать звуки, а также развивать слуховую память и фонематическое восприятие. Занятия могут осуществляться как в индивидуальном порядке, так и в группах, что создает дополнительные условия для социализации и обмена опытом. Применение игровых элементов в упражнениях делает процесс обучения более увлекательным и доступным.

Для достижения наилучших результатов важно придерживаться системы занятий. Начинать следует с простых и доступных упражнений, постепенно усложняя их. Важно помнить, что занятия должны быть регулярными и длительными, чтобы добиться заметного прогресса. Артикуляционная гимнастика действительно может стать "королевой чистой речи", открывая новые горизонты для общения и самовыражения.

**ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ТИІМДІ
ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ**

Исмагулова Б.М.

Петропавл қ. №17 ұлттық өркендеу орта мектеп-кешені
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Аннотация

Педагогикада дидактикалық ойындарға былай анықтама беріледі: дидактикалық ойындар дегеніміз – балаларға белгілі бір білім беріп, іскерлік пен дағдыны қалыптастыру мақсатын көздейтін іс-әрекет. Дидактикалық ойындарды ойнау барысында оқушылар өздерін еркін сезінеді, өз ойларын қысылмай жеткізеді. Мұның өзі оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерінің дамуына, рухани жан дүниесінің толысып жетілуіне зор ықпал етеді. Демек, қазақ тілі сабағында дидактикалық ойындарды тиімді ұйымдастыра білсек, оқушылардың рухани дүниесін ізгілендіруге, жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға жол ашамыз. Бұл мақалада бастауыш сыныпта қазақ тілі сабағында дидактикалық ойындарды тиімді ұйымдастыру жолдары қарастырылады.

Тәуелсіз еліміздің білім беру жүйесінде болып жатқан оң өзгерістер қоғамның жас ұрпақ тәрбиесі үшін жауапкершілігі терең сезіліп отырған бүгінгі таңда оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыру бағытында барлық мүмкіндіктер мен ресурстарды пайдалануды көздейді. Дегенмен, оқу-тәрбие процесінде барлық ресурстар толық қолданыс таппай

келеді. Тәрбиенің осындай сирек қолданатын құралдарының бірі - ойын. Ойын – баланың қажетті әрекетінің бірі. Балалардың оқуы, еңбегі ойыннан басталады. Ойын оқушылардың оқу әрекетін жандандырып, оқуға деген ынтасын арттыратын маңызды құрал. Бала өміріндегі ойынның маңызы туралы былай айтылады: «Ойын дегеніміз – орасан зор жарық терезе, осы терезе арқылы баланың рухани дүниесіне қоршаған дүние туралы түсініктердің, ұғымдардың, ширақ тасқыны келіп құйылады. Ойын дегеніміз – бұл ынталылық пен құмарлықтың отын жағатын ұшқын»

Педагогика саласында пайдаланылатын ойындарды – дидактикалық ойындар дейді. Дидактикалық ойындар дегеніміз - оқыту мақсатын жүзеге асыруға арналған ойындар. Дидактикалық ойындар оқушының байқампаздық, елестету, есте сақтау, сөйлеу, ойлау қабілеттерін, сенсорлық бағдарын дамытады, сөздік қорын толықтырады және белсендіреді, дыбысты дұрыс айтуды қалыптастырады, байланыстырып сөйлеуді, өз ойын дұрыс айта білуді дамытады. Ойын барысында балалар да жаңа білім мен әдістерді үйрену керек екенін түсінеді.

Бастауыш сыныпта қазақ тілін үйрету барысында ойындардың алатын орны ерекше. Әр сабақтың тақырыбына сай ойындарды пайдаланып отыру оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын, ынтасы мен зейінін арттырады. Басты мақсат – ойын әрекеттері арқылы тілдік материалдарды меңгертіп, сөздік қорды молайтып, тілдесім әрекетіне жетелеу. Ойын барысында грамматикалық анықтамаларды, тілдік нормаларды игерту мүмкіндіктері мол болады. Сабақта мұғалімнің диктаторлық рөлі жойылып, оқушылардың серіктестікке, ынтымақтастыққа, бірігіп жұмыс істеуге деген қызығушылықтары артады. Бастауыш сынып оқушыларын жан-жақты сауатты, білімді етіп тәрбиелеуде дидактикалық ойындар өз үлесін қоса алады.

Дидактикалық ойын – баланың қызығушылығына негізделген оқыту тәсілдерінің бірі. Дидактикалық ойындарды пайдалану мәселесі педагогикалық теорияда кеңінен қарастырылған. Атап айтсақ, Ахметов С., Алдабергенов А., Ахметов Н.К., Хайдаров Ж.С., Кларин М.В., Қайырбекова А., Төлтаева Г., Әбселемова А., Әбішова А. т.б. ғалымдар дидактикалық ойындардың маңызын, түрлерін, қолдану жолдарын көрсеткен. Педагогикалық процесте ойын балалар іс-әрекетінің басқа да түрлерімен, бәрінен бұрын еңбекпен, оқу үстіндегі оқытумен өзара тығыз байланыста болады.

Психолог, педагог мамандар өздерінің зерттеу жұмысында мынаны дәлелдеген: бастауыш сынып оқушылары сабақ барысында дидактикалық ойынды мұғалімнің жетекшілігімен жүргізгенде ғана жақсы нәтиже бергенін дәлелдеді. Сабақты өткізу барысында дидактикалық ойындардың озық үлгілерін, ойындарды тақырыпқа икемдеп, сабақ өткізудің тиімді тәсіліне, күнделікті сабақтың ажырамас бөлігіне айналдыруға болатыны қазіргі кезде дәлелденіп, оқыту процесінде жүзеге асырылып отыр.

Сабақ барысында мына шарттарды орындап отыру көзделсе, онда дидактикалық ойындарды пайдаланудың жолдары қалыптасады.

Бірінші шарт - сабақта дидактикалық ойындарды қолданудың тиімді жолдарын қарастыру.

Екінші шарт - ұжымдық, топтық түрде дидактикалық ойындарды орындау.

Үшінші шарт - жеке оқушының өз бетінше дидактикалық ойындарды орындау қабілетін қалыптастыру.

Дидактикалық ойындардың тиімділігі олардың сабақтың кезеңіндегі орны мен міндетін және мақсатын дәл анықтауға, оны қолданудың теориясы мен практикасының мұғалімнің жетік игеруіне, шеберлік танытуына, ойынға қажетті материалдардың жиынтығын алдын-ала дайындап алуға, ойын процесіне оқушыларды белсенді ұйымдастыруға байланысты. Оқу-тәрбие процесінде дидактикалық ойынды қолдану барысында әр баланың бойында жеке басының ерекшелігін есепке алуы тиіс. Оқушының жас ерекшелігіне, зейініне сай арнайы

ұйымдастырылған дидактикалық ойындар оқушының ақылын, дүниетанымын кеңейтеді, мінез-құлқын, ерік-жігерін қалыптастырады, сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Бастауыш сыныпта үлгерімі орта оқушылардың өздері ойын элементтері араласқан сабаққа зор ынтамен, жігерімен араласатыны белгілі.

Төмендегі шарттар орындалған жағдайда дидактикалық ойындарды пайдалану тиімділігі артады:

егер бастауыш сынып мұғалімі балалардың оқу әрекетін ұйымдастыру жолдарын меңгерсе;
егер ойынның түрлі типтерінің өзара әрекеті қамтамасыз етілсе;

егер бастауыш сыныптарда қолданылатын ойындар жүйесінде басымдылық дидактикалық ойындарға берілсе.

Дидактикалық ойындарды ұйымдастыру мен жүргізу педагогикалық тұрғыдан бірқатар шарттарға байланысты:

1. Ойынның сабақтың дидактикалық мақсатына сәйкестігі.
2. Ойындардың мазмұны мен формасына қарай әртүрлілігі.
3. Ойынның балаларға түсінікті және тартымды болуы.
4. Ойынға қатысушылардың белсенді шығармашылық позициясы.
5. Ойынның эмоционалды болуы.

Осы шарттардан ойынды ұйымдастыруға мынадай әдістемелік талаптар қойылады.

1. Ойынның мақсаты және керекті көрнекті құралдар мен материалдар күні бұрын дайындалып отыруы тиіс.
2. Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібі оқушыларға әбден түсіндірілуі қажет.
3. Ойынға топтағы балалардың барлығының қатысуын қамтамасыз ету керек.
4. Оларды ойын үстінде олай білуге, шешім қабылдай білуіне жетелеу керек.

Дидактикалық ойындардың құрылымдары

Дидактикалық ойындардың құрылымдары негізгі бес бөлімнен: **дидактикалық мақсат, ойын мақсаты, ойын әрекеттері, ойын ережесі, нәтижеден (қорытынды шығару)** тұрады. Дидактикалық мақсат педагогпен құрылады және оқыту мақсатын көздейді. Дегенмен ғылыми негізделген және әдістемелік салыстыра тексерілген дидактикалық мақсаттың анықтамасы балаларға ереже ретінде қызық емес. Сондықтан дидактикалық міндет – ойын мақсатына балалардың алдына қойылатын және олардың сабақтағы ойын әрекетін дәлелдейтін мақсатқа ауыстырылады. Мысалы, дидактикалық мақсат зат есім туралы мәліметті жалпылау және жүйелеу болса оны ойын мақсатына ауыстырғанда келесі түрде болуы мүмкін: топта кім зат есімнің жақсы білгірі екенін анықтау. Сонымен, дидактикалық мақсат балаларға жұмбақ. Баланың барлық зейіні ойын әрекетін жүзеге асыруға

бағытталған, ал оқыту мақсатын олар қабылдамайды. Балалар білім, білік және дағды кешендерін еріксіз меңгергенде, бұл ойынды оқытудың өте сирек түріне айналдырады. Ойын әрекеттері – бұл ойын қызметінің бөлек элементтері. Ойын әрекеттері неғұрлым әртүрлі болса, соғұрлым ойын балаларға қызықты болады. Мысалы, ойын барысында балалар әртүрлі рөлдерді «ойнайды», жұмбақтар шешеді, қарсыластарына тапсырмалар ойлап табады және т.б. Ойын әрекеттері ойынның түпкі ойын жүзеге асырады және дидактикалық міндеттерді шешу қажеттігін анықтайды. Дидактикалық ойынның ережесі тек қана ойын қызметін (күнделікті ойындағыдай) басқару қажеттілігін емес, сонымен бірге дидактикалық міндетті және баланың жеке тұлғасының қалыптасуындағы жалпы міндеттерді қамтамасыз етеді. Қорытынды шығару ойынның соңында болады және оның міндетті компоненті болып табылады. Мысалы, алынған ұпайлар санын есептеу, ойын тапсырмаларын барлығынан артық орындаған балаларды айқындау. Қорытынды шығаруда әрбір баланың жетістігін, артта қалған балалардың табыстарын айрықша баса айту қажет. Дидактикалық ойынның барлық құрылымдық компоненттері өзара байланысты, олардың кез келгенінің болмауы немесе тиімсіз жүзеге асуы барлық технологияның нәтижесіне сөзсіз жағымсыз әсерін тигізеді.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекеті процесінде аса дайындықты қажетсінбейтін дидактикалық ойындарды пайдалану керек және олар оқытатын, үйрететін сипатқа ие болуы тиіс. Дидактикалық ойындарды ұйымдастырғанда оның сабақтың мақсатына жетуге көмектесетін жағын ескеру маңызды. Оларды сабақтың әрбір кезеңіне сәйкес дұрыс пайдалану да өте тиімді. Сабақтың басында ойын баланың қызығушылығын оятады, оны ұйымдастырады, сабақтың ортасында ойын тақырыпты меңгертуге бағытталады, сабақтың аяғында ойын ізденіс сипатына ие болады. Бірақ ойын сабақтың қандай кезеңінде ұйымдастырылса да, қызықты, түсінікті болуы оқушыларды іс-әрекеттің әр түріне баули алуы тиіс. Сондықтан дидактикалық ойында іс-әрекет ережемен тығыз байланысты. Ережелер бала ойын үстінде не істеу керек және қалай істеу керек екендігін анықтайды. Ережесіз іс-әрекет жайбарақат дамып, дидактикалық міндеттің жүзеге асуына ықпал ете алмайды, сөйтіп өзінің негізгі сипатынан айырылады. Дидактикалық ойынның ережесі іс-әрекетті ұйымдастырып қана қоймайды, сонымен бірге оның тартымдылығын арттырады. Оқыту процесінде дидактикалық ойындардың артықшылығын мынадан көруге болады.

1. Оқыту міндеттерін шешуге барлық топ оқушылары қатысады.
2. Ойын оқушылардан тақырып бойынша кең білім деңгейін талап етеді.
3. Оқушыларда бұрын өтілген материалды қайталауға, пысықтауға, тереңірек оқуға мүмкіндік туады.

4. Оқушылардың білім, іскерлік, дағдыны меңгеруі көзделеді.

5. Ойын барысында барлық оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығы қамтамасыз етіледі.

6. Оқушылар ұжыммен жұмыс істеуді үйренеді.

7. Дидактикалық ойынның маңызды ерекшелігі – оқытушының атқаратын қызметі.

Дидактикалық ойын мектеп оқушыларының белсенділігін арттырып, қиын оқу материалдарын меңгеруді жеңілдетуі және көлемі бойынша үлкен оқу материалдарды есте сақтауға мүмкіндік беруі тиіс.

Дидактикалық ойындар оқыту мазмұнына сәйкес мынадай түрлерге бөлінеді:

1. Ойын-саяхаттар. Олар ертегілерге ұқсас фактілер немесе оқиғаларды бейнелейді, қарапайым жұмбақ арқылы беріледі;

2. Ойын-тапсырмалар. Бұл ойындардың негізін заттар мен әрекет, сөздік тапсырмалар құрайды.

3. Ойын-болжамдар. Бұл ойындар «не болар еді...?», «Мен не істер едім, егер ...» деген сұрақтарға негізделеді.

Ойынның дидактикалық мазмұны балалардың алдына проблемалық міндет пен ситуацияны қоюмен ерекшеленеді.

4. Ойын-жұмбақтар. Жұмбақтың негізгі ерекшелігі – логикалық астарының болуында. Олар баланың ой әрекетін белсендіреді. Жұмбақтар салыстыру, теңеу және сипаттау арқылы ұғымның қасиеттерін ажыратуға тәрбиелейді, оқушы қиялының дамуына әсер етеді.

5. Ойын-әңгімелер. Ол мұғалімнің балалармен, балалардың мұғаліммен және балалардың балалармен қарым-қатынасына негізделеді. Бұл қарым-қатынас ойын мазмұнында ерекше сипатқа негіз болады. Ойынның құндылығы балаларды эмоционалдық түрде белсендіруге, өзара әрекет жасауға, бірлесіп ойнауға мүмкіндік туғызады.

Дидактикалық ойындар оқушыларды өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландырады, олардың ойлау қабілеттерін, ізденімпаздылығын арттырады, сөз қорын молайтуға көмектеседі, сабақта дидактикалық ойындарды пайдалануда оқушыларды әдептілікке, адамгершілікке, қамқорлыққа, қайырымдылыққа тәрбиелейді. Мектеп оқушыларының сол пәнге деген белсенділігі артады және бағдарламалық материалдарды қажет деңгейде меңгеруге ықпал етеді.

Балалар ойын барысында тәлім-тәрбиелік маңызы жоғары, адамгершілік, ізгілік қасиеттеріне сезініп, өздерін еркін ұстап, ізденімпаздық, тапқырлық қасиеттері байқалады. Сезіну, қабылдау, ойлау, зейін қою, ерік арқылы түрлі психологиялық түсінікпен сезім әрекетіне сүйенеді. Ойын үстінде бала қуаныш пен реніш сезімдерін сезінеді. «Ойын – өмір сүру әдісі емес, бірақ адам әрекетінің құрамды негізі. Ақылды адам дегеніміз ең алдымен ойнайтын адам», - дейді. Міне, сондықтан адамдарды жасына қарамастан ойын өзіне тартып тұрады.

Әдістемелік әдебиеттерде берілген және бастауыш сынып мұғалімдерінің тәжірибесінде пайдаланылып жүрген дидактикалық ойындар өте көп. Алайда олардың барлығы бірдей бүгінгі талаптарынан туындап отырған білім мазмұнының өзгерістеріне сондай-ақ оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес келе бермейді. Сондықтан ғылыми тұрғыдан негізделген дидактикалық ойындар түрлерін сұрыптап, ой елегінен өткізе отырып, ойындар жүйесін және оларды пайдалану әдістемесін ұсыну қажет.

ТІЛДІК СТИЛЬДЕР МЕН ОЛАРДЫҢ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН МЕНҒЕРТУ

Шамшатова А.Ш.

Қаныш Сәтбаев атындағы
61 мектеп-лицейдің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация: Бұл мақалада тілдік стильдер мен олардың қолдану ерекшеліктерін оқушыларға меңгертудің әдістері қарастырылады. Әрбір стильдің өзіндік лексикалық, грамматикалық және синтаксистік ерекшеліктері, олардың түрлі салалардағы қолданысы мен оқыту әдістемесі жан-жақты талданады. Сонымен қатар, оқушылардың тілдік стильдерді меңгеру арқылы функционалдық сауаттылығын арттыру және шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары ұсынылады. Мақалада интерактивті әдістердің тиімділігі мен практикалық маңызы көрсетілген.

Кілт сөздер: Тілдік стильдер, ресми стиль, ғылыми стиль, публицистикалық стиль, көркем әдебиет стилі, ауызекі сөйлеу стилі, функционалдық сауаттылық, оқыту әдістемесі, шығармашылық қабілет, интерактивті әдістер.

Тілдік стильдер – адам қарым-қатынасының ең маңызды құралдарының бірі. Тіл арқылы адамдар өз ойларын, сезімдерін жеткізіп қана қоймай, қоғамдағы әртүрлі салаларда қарым-қатынас орнатады. Осы мақсатқа сай тілдік стильдер пайда болып, олардың өзіндік ерекшеліктері мен қолдану салалары қалыптасқан. Әдеби тілдің нормаларын меңгеру және стильдік ерекшеліктерін ажырата білу – оқушылардың тілдік сауаттылығын дамытуда шешуші рөл атқарады. Бұл мақалада тілдік стильдердің түрлері, олардың қолдану ерекшеліктері, оқыту әдістемесі мен олардың оқушыларға тигізетін ықпалы қарастырылады. Тілдік стильдер қоғам өмірінің әртүрлі салаларында қарым-қатынас жасау үшін қолданылады. Олардың негізгі түрлері: ресми ісқағаздар стилі, ғылыми стиль, публицистикалық стиль, көркем әдебиет стилі және ауызекі сөйлеу стилі. Әр стильдің өзіндік лексикалық, грамматикалық және синтаксистік ерекшеліктері бар. Мысалы, ресми ісқағаздар стилі нақты, ресми лексикамен ерекшеленсе, көркем әдебиет стилінде бейнелі сөздер мен метафоралар басым.

Ғылыми стиль ғылыми жұмыстарда, зерттеулерде, баяндамаларда қолданылады. Бұл

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жайлауова М. «Дидактикалық ойындар және оларды пайдалану» // Бастауыш мектеп. 2004-№6.
2. Қарапаев С. «Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін тәрбиелеу маңызы» // Бастауыш мектеп. 2009-№1
3. Зұлқарнаева А.Т. «Тәрбие және білім» Республикалық педагогикалық журнал (қаңтар-наурыз) 2015-№1

стильде анықтылық, нақтылық, логикалық байланыс маңызды рөл атқарады. Ғылыми стильдің негізгі ерекшелігі – терминдердің көп қолданылуы, сөйлемдердің күрделі құрылымы және мәтіннің аргументтермен бекітілуі. Оқушыларға ғылыми стильді меңгерту олардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытып, ақпаратты жүйелі түрде жеткізуге дағдыландырады.

Публицистикалық стиль қоғамдық-саяси тақырыптарда жазылады. Ол қоғамдық пікір қалыптастыруға, тыңдаушының немесе оқырманның эмоциясына әсер етуге бағытталған. Бұл стильде бейнелі сөздер, риторикалық сұрақтар, үгіт-насихат элементтері жиі кездеседі. Оқушыларға публицистикалық стильді үйрету – олардың өз ойын нақты әрі әсерлі жеткізу қабілетін арттырады.

Көркем әдебиет стилі бейнелі сөздерге, көркемдеу құралдарына бай келеді. Бұл стиль оқушылардың эстетикалық сезімін дамытуға, олардың әдеби мәтіндерді түсіну және талдау қабілетін жетілдіруге ықпал етеді. Көркем әдебиет арқылы оқушылар әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің мінез-құлқын, оқиғалардың астарын терең түсіне алады.

Ауызекі сөйлеу стилі күнделікті қарым-қатынаста қолданылады. Оның ерекшелігі – еркіндік, синтаксистік құрылымның қарапайымдылығы және бейресмилік. Оқушыларға ауызекі стильді меңгертудің мақсаты – олардың өз ойын табиғи, еркін түрде жеткізе алуын дамыту.

Тілдік стильдерді оқыту барысында әрбір стильдің өзіндік ерекшелігін түсіндірумен қатар, олардың қолдану аясына назар аудару қажет. Мысалы, ресми ісқағаздар стилін оқыту кезінде құжаттарды дұрыс толтыру, өтініш немесе арыз жазу дағдылары үйретіледі. Ғылыми стильді үйретуде ғылыми мәтіндерді талдау, тезистер жазу, терминдерді дұрыс қолдану мәселелері қарастырылады. Ал публицистикалық стильді оқытуда эссе жазу, қоғамдық тақырыпта пікір білдіру дағдылары дамытылады. Оқушыларға стильдерді

меңгертуде интерактивті әдістерді қолдану өте тиімді. Мысалы, рольдік ойындар арқылы ресми стильде сөйлесу дағдыларын дамытуға болады. Публицистикалық стильді үйрету үшін оқушыларға өзекті тақырыптар бойынша дебат ұйымдастыру ұсынылады. Сонымен қатар, көркем әдебиет стилін меңгертуде оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту үшін ертегілер, әңгімелер жазу тапсырмалары беріледі.

Тілдік стильдерді үйретуде функционалдық сауаттылықтың маңызы зор. Бұл – оқушылардың өмірлік жағдайларда алған білімдерін тиімді қолдану қабілеті. Мәселен, ресми стильді меңгерген оқушы арыз, өтініш жаза алса, ғылыми стильді түсінген оқушы зерттеу жұмысын сауатты орындай алады. Көркем әдебиет стилін үйрену оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытса, публицистикалық стильді меңгеру олардың сыни ойлау және пікірталасқа қатысу қабілеттерін жетілдіреді. Сонымен қатар, тілдік стильдерді оқыту барысында оқушыларға мәтіндерді талдау және стильдік ерекшеліктерін анықтау дағдыларын дамыту қажет. Бұл оқушылардың мәтін мазмұнын түсіну, оны логикалық түрде талдау, негізгі және қосымша ақпаратты ажырату қабілеттерін арттырады. Мұғалімдерге тілдік стильдерді меңгертуде

әдістемелік материалдарды дұрыс таңдау маңызды. Сабақтарда әртүрлі жаттығулар, мәтін талдау, стильдерді салыстыру тапсырмаларын қолдану ұсынылады. Сондай-ақ, тілдік стильдерді оқытуды өмірмен байланыстыру – оқушылардың қызығушылығын арттырудың бірден-бір жолы.

Тілдік стильдер – тіл мәдениетінің негізі. Әрбір стильдің өзіне тән ерекшеліктерін меңгеру оқушылардың тілдік сауаттылығын арттырып, олардың қарым-қатынас жасау қабілеттерін жетілдіреді. Тілдік стильдерді үйрету арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытып, өмірлік жағдайларда алған білімдерін тиімді пайдалануына ықпал етуге болады. Сондықтан тілдік стильдерді оқыту – қазақ тілі пәнінің маңызды бағыттарының бірі. Бұл бағытта заманауи әдістер мен интерактивті технологияларды қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді терең игеруіне көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айтбаева, З. “Тіл мәдениеті және тілдік стильдер.” Алматы: Ғылым, 2018.
2. Қалиев, Ғ. “Қазақ тілінің стилистикасы.” Алматы: Ана тілі, 2015.
3. Сыздық, Р. “Тілдік стильдер мен мәтін талдау.” Алматы: Білім, 2020.

ФОРМИРОВАНИЕ У УЧАЩИХСЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О РАЗНООБРАЗИИ РАСТИТЕЛЬНОГО И ЖИВОТНОГО МИРА

Абишева А.Х.

ГКП на ПХВ "школа-лицей №88
имени Қадыр Мырза Әлі"
акимата города Астаны".
Учитель биологии
г.Астана., Республика Казахстан

Аннотация: В статье раскрывается важность формирования у школьников знаний о многообразии растительного и животного мира. Рассматриваются основные педагогические подходы, методы и технологии, которые способствуют развитию экологического мышления, познавательной активности и ответственного отношения к природе. Особое внимание уделено практическим заданиям и проектной деятельности, которые помогают учащимся лучше понять взаимосвязь между организмами и средой их обитания.

Ключевые слова: разнообразие растительного мира, животный мир, экология, образование, проектная деятельность, природные экосистемы.

Мир природы невероятно разнообразен и многообразен, и это разнообразие играет ключевую роль в поддержании экологического равновесия на планете. С детства важно прививать учащимся понимание того, что растения и животные — это не просто элементы окружающей среды, а часть сложной системы взаимосвязей. В школьной программе тема изучения флоры и фауны занимает особое место, так как именно через эти знания формируется экологическое мышление, интерес к

природоведческим исследованиям и ответственность за сохранение природы.

Цель данной статьи — обосновать значимость формирования у учащихся представления о разнообразии растительного и животного мира и предложить эффективные методы обучения, которые помогут школьникам глубже понять эту тему. Растительный и животный мир — это основные компоненты биосферы, которые обеспечивают функционирование экосистем. Растения выполняют роль производителей, создавая органическое вещество и насыщая атмосферу кислородом, а животные, выполняя функции консументов и редуцентов, поддерживают круговорот веществ в природе. Понимание этих процессов важно для формирования у учащихся целостной картины природы.

Знания о растительном и животном мире включают: биологическое разнообразие (виды растений и животных, их ареалы, функции в экосистемах), взаимосвязи между организмами (хищники, жертвы, симбиоз), адаптацию к среде обитания (механизмы выживания в различных

условиях), угрозы биоразнообразию (антропогенные факторы, исчезновение видов).

Современные педагогические технологии позволяют сделать процесс обучения интересным, познавательным и практико-ориентированным. Организация экскурсий в парки, леса или заповедники позволяет учащимся на практике увидеть разнообразие растительного и животного мира. Во время таких наблюдений школьники могут вести дневники, зарисовывать растения и животных, собирать образцы для гербариев. Учащимся предлагаются задания, связанные с исследованием локальной флоры и фауны. Например: создание карты биоразнообразия своего региона, изучение редких или исчезающих видов растений и животных.

Использование современных технологий, таких как виртуальные экскурсии, 3D-модели растений и животных, интерактивные приложения, делает обучение более увлекательным. Практическая деятельность, такая как изучение структуры листа под микроскопом или наблюдение за ростом семян, помогает учащимся глубже понять природные процессы. Обсуждение экологических проблем и путей их решения формирует у школьников критическое мышление и ответственность за природу.

В современном мире биоразнообразие находится под угрозой из-за антропогенного влияния. Масштабная вырубка лесов, загрязнение водоемов, изменение климата приводят к сокращению числа видов растений и животных. Учащимся важно объяснить, что сохранение природы — это задача каждого человека.

После изучения темы учащиеся:

1. Осознают значимость растений и животных для жизни на планете.

2. Смогут различать основные виды растений и животных.

3. Узнают о взаимосвязях в экосистемах и причинах их нарушений.

4. Разовьют навыки самостоятельного исследования и работы с научной информацией.

5. Сформируют ответственное отношение к природе.

Формирование у школьников представления о разнообразии растительного и животного мира является важной задачей школьного образования. Это способствует не только углублению знаний, но и развитию эмоционального восприятия природы, экологической культуры и осознанного отношения к окружающему миру. Интеграция теоретических знаний с практическими заданиями позволяет учащимся наглядно увидеть взаимосвязи в природе, понять важность сохранения биоразнообразия и научиться применять полученные знания в реальной жизни. Воспитание любви и уважения к природе закладывает основы для устойчивого развития и ответственного поведения в будущем.

Список использованной литературы:

1. Андреев В. И. «Экологическое образование и воспитание». Казань: Казанский университет, 2005.
2. Даирова К. К. «Биоразнообразие Казахстана». Алматы: КазНУ, 2018.
3. Гурова Н. Е. «Практикум по биологии растений». Москва: Высшая школа, 2016.
4. Левин В. И. «Биология для школьников». Москва: Просвещение, 2016.

АШЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Жүнісбекқызы А.

Магистрант

Х.Досмұхаммедов атындағы

Атырау университеті

Атырау қ. Қазақстан Республикасы

Аннотация

Мақалада ашық білім беру ресурстарының маңызы, оны сабақ барысында қолданудың тиімділіктері көрсетілген. Ағылшын тілі сабағында ашық білім беру ресурстары арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту жайында ой қозғалған.

Кілт сөздер

Ашық білім беру ресурстары, шетел тілінде сөйлеу дағдылары, ақпараттық технологиялар, сапалы білім, шетел тілі сабақтары, жаңашылдық, ақпараттандыру, білім беру жүйесі.

Қазіргі таңда білім беру жүйесі мазмұны жаһандық ақпараттандырудың дамуына байланысты көрініс табады. Ақпараттандыру дамыған сайын білім беру мазмұны да жыл сайын өзгеру үстінде. Себебі

қоғамда пайда болған жаңашылдық, міндетті түрде білім беру саласына оң әсер ететіні сөзсіз. Нәтижесінде жан-жақты дамыған, заманауи біліммен қамтамасыз етілген, көптілді тұлғалар қалыптасады. Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялардың жылдам дамуына барлық дүниежүзі елдері куә. Ақпараттық технологиялардың білім алуға тиімділігі бұрыннан дәлелденген. Сол ақпараттық құралдар әлемдегі дамыған елдер тарапынан шығарылатын еңбектерді тануға мүмкіндік беріп отыр.

Қоғамды ақпараттандыру үдерісі ақпараттық технологияларды дамытумен және жаппай таратумен сипатталады. Олар қазіргі білім беру жүйесінде ақпарат беру және оқытушы мен білім алушының өзара әрекеттесуін қамтамасыз ету үшін кеңінен

қолданылады. Осыған байланысты қазіргі мұғалімдер ақпараттық технологиялар саласында білімге ие болып қана қоймай, сонымен қатар оларды өзінің кәсіби қызметінде қолдана білуі керек екенін түсіну қажет[1].

Әлемдік ақпараттандыру үрдісінің дамуы нәтижесінде қоғамда білімді сапалы игерудің жаңа құралы пайда болды. Ашық білім беру ресурстарын құрастыру және ашық қолданысқа ұсыну идеясы негізінен қосымша оқу ретінде немесе мұғалім болмаған жағдайда өздігінен білім алуға ниет білдірумен байланысты дүниеге келді. Ол дәстүрлі білім беру мазмұнынан тыс бағытта құрылады. Ашық білім беру ресурстары білім алуға мұғалімге көмекші құрал ретінде де пайдаланылады.

Ашық білім беру ресурстарына қарапайым әріптестер тарапынан жасалған және өңделген мәтіндер мен электронды кітаптардан бастап, еркін пайдалануға және қайта өңдеуге лицензияланған жазбалар мен бейнелерге дейінгі барлық материалдарды жатқызуға болады. Баспагерлер әдетте өз өнімдері мен қызметтерін пайдаланғаны үшін үлкен ақы алады, сонымен қатар авторлардың еңбектерін пайдалануға шектеулер қояды, керісінше ашық білім беру ресурстарын қолдаушылардың негізгі мақсаты — материалды барынша тарату, оны барлығына бірдей қолжетімді ету [2].

Оқулықтар секілді дәстүрлі оқу материалдары инновациялық оқыту мен оқу тәжірибесіне қол жеткізуді шектей алады. Ашық білім беру ресурстарының көмегімен мұғалімдер мен студенттер осы материалдардың шектеулерінен босатылады және басқалар жасаған оқу материалдарын бейімдеу, пайдалану және бөлісу мүмкіндігіне ие болады.

Ашық білім беру ресурстары білім беру нәтижелерін жақсарту үшін ортақ ресурстарды пайдалануды пайдалануды мақсат ететін “Ашық педагогика” деп аталатын оқыту тәсілінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Қарапайым тілмен айтқанда, ашық білім беру ресурстары «оқытушылар пайдалану үшін ашық қолжетімді кез келген білім беру ресурстарын (оның ішінде оқу жоспарының карталары, курстық материалдар, оқулықтар, ағынды бейнелер, мультимедиялық қолданбалар, подкасттар және оқыту мен оқуда пайдалануға арналған кез келген басқа материалдар) қамтиды.

Ашық білім беру ресурстары тілдерді оқыту мен оқуды мағыналы, қызықты, шынайы және демократиялық ету үшін шығармашылық және инновациялық тәжірибелерді тудыра алады. Ашық ресурстар сынып экологиясын және оның динамикасын қайта қалыптастыратын ойын өзгертушілері болуы мүмкін - жаңа әлеуметтік оқыту үшін хабты ынталандырады. Бұл ресурстар лингвистикалық сыныпта күтілетін әлеуметтік нормалар мен мінез-құлыққа қарсы шығып, оқытушылар мен студенттерді серіктес етеді. Студенттер де, оқытушылар да тілдік сыныпты демократиялық және қатысушылыққа айналдыра

отырып, белсенді мазмұнды өндіруші бола алады. Студенттерді мазмұнды жасаушыларға айналдыруға қатысу тәсілі студенттердің тілдің түпнұсқалық қолданыстарына ұшырау мүмкіндіктерін ілгерілетеді және осылайша олардың тілді неғұрлым мағыналы және салыстырмалы түрде үйренуге және қолдануға деген ынтасын арттырады[3].

Ашық білім беру ресурстары белгілі бір контексттер мен пайдалануларға, дағдылар деңгейлеріне, студенттердің сипаттамаларына, нұсқаушылар құзыреттеріне және қолжетімді технологияларға сәйкес келетін мазмұнды бейімдеу және қайта тағайындау мүмкіндіктерін жасайды. Студенттер де, оқытушылар да жоғары дәрежелі когнитивтік процестерге қатыса алады, өйткені олар авторлық құқықпен қорғалған жұмыстарды сақтайды, өңдейді, қайта араластырады, қайта пайдалана алады, қайта таратады және бағалай алады. Ашық білім беру ресурстары жиі бейнелер, интерактивті мазмұн, ойынға арналған тәжірибелер, анимациялық презентациялар, аудио эффектілер және т.б. сияқты әртүрлі пішімдерде келеді. Бұл мазмұн мен оқу тәжірибесін қызықтырақ етеді, сонымен қатар студенттердің тіл үйрену қызығушылықтары мен қажеттіліктерімен байланыстырады. Сонымен қатар, ашық білім беру ресурстары оңай бейімделеді, студенттерге тіл мен сауаттылық дағдыларын дамытады және нұсқаушылардың кәсіби дамуы үшін пайдалы. Ашық білім беру ресурстары көп сауаттылықты өздерінің оқыту тәжірибесіне органикалық түрде біріктіре алатын нұсқаушылар үшін цифрлық көп сауаттылықты дамытуға ықпал ете алады.

Коммерциялық оқулықтар тез ескіруі мүмкін және оларды жаңарту ұзақ уақыт алуы мүмкін. Бұған қоса, нұсқаушылар авторлық құқық туралы заңдарға байланысты осы оқулықтарды бейімдеу немесе қайта пайдалану кезінде көбірек қиындықтарға тап болуы мүмкін. Ашық білім беру ресурстары ашық табиғаты нұсқаушыларға өздерінің оқыту тәжірибесін жаңалау және студенттерге қазіргі және өзекті неғұрлым шынайы мазмұнды ашу үшін бірнеше ресурстарды бейімдеу мүмкіндігін ұсынады. Одан әрі тілдік сыныпта ашық білім беру ресурстарын пайдалану тілдік білім беру мақсатынан шығуға ықпал етуі мүмкін - коммуникативті перспективада, мұнда оқушылар мақсатты тілдің басқа сөйлейтіндерімен сөйлесу үшін тілдік дағдыларды дамытады деп күтілуде, сауаттылықты дамытатын оқыту тәжірибесі[4].

Ашық білім беру ресурстары білім алушыға шетел тілі сабақтарында көптеген дағдыларды меңгеруге ықпал етеді. Мәселен, жаттығуларды бірнеше рет орындау арқылы білім алушылар белгілі бір грамматикалық тақырыпты жаттығуларды тиімді және қайта орындау негізінде меңгереді, яғни жаттығады. Жаттығуларды орындау арқылы сөйлеу дағдылары қалыптасып, дамиды. Сонымен қатар түрлі лексикалық және грамматикалық тесттер

арқылы білім алушы өзінің қателерін анықтап, олармен жұмыс істеуге тырысады. Үй тапсырмасының орнына тақырып бойынша электронды түрде эссе жазу да осы Ашық білім беру ресурстарының тағы бір артықшылығы болып табылады. Өз қатесін түзету мүмкіндігімен қатар, осындай бағыттағы жұмыстарды орындау арқылы білім алушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.

Шетел тілі сабағында білім алушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту мәселесі қазіргі таңда маңызды болып отыр. Мәселен, мектеп қабырғасында ұзақ жылдар бойы шетел тілін оқып, алайда сол тілде ойын жеткізе алмайтын тұлғалар бүгінде өте көп. Оған себеп білікті және білімді мамандардың тапшылығы емес, тілді үйретуде білім алушылар тарапынан қызығушылықтың болуына оң ықпал ететін құралдардың жеткілікті деңгейде қолданылмауы. Жоғарыда атап өткендей, білім алуға ең алдымен ынта болу қажет. Қызығушылық болмаған кезде, сапалы білім алу мүмкіндігі төмендейді. Осыған орай, қарым-қатынастық дағдыларды қалыптастыруға әсер ететін құралдардың бірі ретінде Ашық білім беру ресурстарын қарастырамыз. Мәселен, тілдік дағдыларды дамыту үшін сабақта орындалатын грамматикалық және лексикалық жаттығулар кешені жеткіліксіз. Сөйлеу дағдылары сол үйренген грамматикалық және лексикалық тақырыптар негізінде тыңдау мен сөйлеу (практика) арқылы қалыптасады. Осыған байланысты видео және аудио материалдардың тиімділігін атап өтуге болады. Аталмыш құралдардың шет тілдік сөйлеу дағдыларын дамытуда маңызды орын алатындығы ешқандай дәлелсіз-ақ белгілі. Видео материалдардың аудио материалдардан басты айырмашылығы көру және есту процесі бір мезетте болуында. Мәселен, қысқа бейне фильм ретіндегі берілген материал арқылы ақпарат тез қабылданады. Себебі адам табиғаты кез келген затты көру арқылы ақпаратты тез қабылдайды. Ал енді сол көру үдерісіне естуді қосқанда ақпаратты қабылдау мүмкіндігі екі есе артады. Сондықтан сабақта үнемі видео материалды қолдану болашақта тұлғаның кез келген жағдайда шетел тілінде еркін сөйлеуіне ықпал етеді және өзіне сенімділікті қалыптастырады. Мысалы, бала туғаннан ана тілін ата-анасының сөйлегеніне қарап үйренеді. Ана тілінде кішкентай балаға грамматиканы ешкім үйретпейді. Уақыт өте келе, бала ата-анасының сөздеріне қарап сол грамматиканы автоматты түрде үйреніп алады. Сол секілді шетел тілін меңгеру де грамматиканы және лексиканы үйренуден кейін тек үнемі тыңдау арқылы қалыптасады. Сонымен қатар, тыңдау білім алушыларда болатын фонетикалық білім мәселесін де шешуге көмектеседі[5].

Ұсынылатын аудио және видео материалдарды оқытушы әртүрлі тапсырмаларды қосу арқылы оларды толықтыра алады. Аталмыш материалдарды

білім алушылар назарына ұсынғаннан кейін келесі тапсырмалар түрін орындауға тапсырма беруге болады:

1. Білім алушының ұсынылған аудио және видео материалды қаншалықты түсінгенін тексеру мақсатында ауызша сұрақтардың қойылуы;
2. True/False сұрақтар түрі;
3. Тест тапсырмалары;
4. Сөйлемді қажетті сөздермен толықтыру;
5. Видеоны қалаған жерден тоқтатып, оқушыларға шетел тілінде сол оқиғаның жалғасын баяндауды сұрау және т.б.

Аталған жұмыс түрлерін қолданудың нәтижелігі ашық қолданыста ұсынылатын оқу материалдарын мұқият таңдап, оны оқу үдерісінде тиімді пайдалануға байланысты. Жалпы шетел тілін оқуда үздіксіздік және жүйелілік ұғымдары өте маңызды. Мәселен, үзбей тілді қайталап, оқу нәтижесінде білім алушы үлкен жетістікке жетуі мүмкін. Күнделікті немесе жүйелі түрде материалды қайталау тілге деген бейімділікті қалыптастырады және кейінгі тақырыптарды меңгеру және сол тілде сөйлеу біртіндеп оңайға түседі.

Оқу мазмұнына сәйкес ғаламторда ашық қолданысқа ұсынылатын әртүрлі фото немесе видео материалда берілген ақпараттарға байланысты тұлғалар өз ойларын, пікірлерін білдіру арқылы білім алушыларда өзара ақпарат алмасуға мүмкіндік туындайды. Бұл оқытушылар тарапынан Ашық білім беру ресурстарын қолданушылардың пікірін және білімін де бағалауға көмектеседі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Tleuzhanova, G.K., Sarzhanova, G.B., Joldanova, D.K., Eskzinova, Z.A., & Assanova, D.N. (2019). The role of it technologies in the formation of students leadership. *Journal of Advanced Pharmacy Education and Research*, 9(2), 89–94.
- 2 Wiley, D. (2007). On the Sustainability of Open Educational Resource Initiatives in Higher Education. *oecd.org*. Retrieved from <http://www.oecd.org/education/ceri/38645447.pdf>.
- 3 Blyth, C. S., & Thoms, J. J. (Eds.). (2021). *Open education and second language learning and teaching: The rise of a new knowledge ecology*. Multilingual Matters. <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781800411005>
- 4 Thoms, J. J., & Thoms, B. L. (2014). Open educational resources in the United States: Insights from university foreign language directors. *Systems*. <http://www.tesl-ej.org/wordpress/issues/volume22/ej86/ej86a2/>
- 5 Ғ.Б. Саржанова, А.Т. Төлеужан*, С.М. Турбаева(2021). Білім алушылардың шетел тілінде сөйлеу дағдыларын дамытуда ашық білім беру ресурстарын пайдаланудың тиімділігі. [file:///C:/Users/admin/Downloads/\[azdok.org\]](file:///C:/Users/admin/Downloads/[azdok.org])

БАЛАЛАРДЫ ҚОЛДАУ ОРТАЛЫҒЫНДАҒЫ ЕР БАЛАНЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ
ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бейсембаева К.Ш.

АО ББ «Семей қ. АӘҚМБ қолдау орталығы» КММ

«Баланың өзін-өзі алғаш тануы оның қыз немесе ұл екендігін білген кезден басталады. Ол баланың физиологиялық және психикалық дамуына бірінші кезекте әсерін тигізеді» деп атақты психолог И.С. Конан айтқан.

Күрделі зерттеулер нәтижесі негізінде ер адам мінез-құлығына шығармашылық белсенділік, ойлылық, қайсарлық, бәсекелестікке деген ұмтылыс тән екендігі анықталды. Бірақ есею процесі кезінде бұл қасиеттер кейбір балаларда жоғалып кетсе, ал керсінше басқаларда нық орнығады.

Яғни генетикамен психологияға қарағанда, ұл баланың жетілуінде және қалыптасуында қоғамдық ортаның орны ерекше. Сондықтан адам табиғатын тікелей немесе жанама түрде қоғамдық орта анықтайды және бірінші кезекте анықтайтыны-өзінің тәрбие жүйесі.

Мен көбінесе ер балалармен жұмыс жүргізгендіктен соларға тән психологиялық ерекшеліктерді қолдана отырып солардың тәрбиешісі ретінде тәрбиеленушілердің іс әрекеттеріндегі, қарым-қатынасындағы, мінез-құлқындағы жағымды тәжірибені қалыптастыру арқылы жасөспірімдердің ер балаға тән тәрбие беруге көңіл бөлдім.

Ер балаларға тәрбие беруде мен И.В.Беловтың «А-дан Я-ға дейін ер балалар үшін» энциклопедиясын, психологиялық ғылым докторы Т.А.Репинаның «Ұлдар мен қыздар екі жарты» және В.М. Сараховтың «Екіге бөліп оқыту әлемі» деген әдістемелік әдебиеттерін пайдаландым.

Сәби, балалар үйіне және мектеп - интернаттарға түскен балалардың көп жағдайда, физиологиялық және психикалық дамуында ауытқушылықтар болуы мүмкін. Кейбір балаларда эмоционалды және жыныстық өзін-өзі анықтау салаларына ғана емес, сонымен қатар жеке өмірінің келешегінің көз қарасына әсер ететін ақыл ой дамуының тежелуі, тұлға ретінде айқындалмауы байқалады. Осындай және осыған ұқсас ауытқушыларға ие балаларда есірткі қабылдауға әуестік және тұлғаның дұрыс емес қалыптасуы байқалады.

Баланың өзін жайлы сезінуі үшін, оған оның тұрмысын, физиологиялық психикалық денсаулығын, қоршаған адамдармен тіл табысуын және жеке жетістіктерін анықтайтын ерекше жағдайлар керек.

Балалар үйінде тұратын ер балалар ішіндегі тәрбиеленушілер өздерінің құрдастарымен немесе өздерінен жасы кіші балаларға қатыгездік көрсетуі мүмкін. Бұл бағытта қалыптасуының себептері көп, бірақ ең бастысы – жүзеге аспаған махаббат пен мойындалуға қажеттілік, ата-ана тәрбиесінен айырылған баланың эмоционалды тұрақсыздығы. Мұндай балалар қалыпты отбасындағы балалармен салыстырғанда көптеген қиыншылықтарға тап

болады. Олар психологиялық тұрғыдан адамдардан алшақтанған, яғни бұл олардың жеке ойлары бойынша оларға құқық бұзуға «құқық» берілген деп ойлайды. Балалар үйіндегі тәрбиеленушілер білім алуға баратын мектептегі қалыпты отбасынан шыққан сыныптастарын «олар» деп қабылдайды. Бірақта олардың арасындағы қарым қатынастары жақсы, бір-бірлерін түсінуге тырысады.

Балалар үйі типіндегі мекемелерде тұратын барлық балалар өзімен жасты құрдастарының көп болуына дағдылануға тырысады. Балалардың көп болуында агрессияны жоғарлататын эмоционалды қысым, үрей тудыратын әлеуметтік психологиялық жағдайлар болуы мүмкін екендігін ескере отырып, топтағы тәрбиелік жоспарымды соның негізінде құردым.

Жағдайды зерттеп, қорытындыладым, өзімнің алдымдағы балаларды тәрбиелеуге және бойларына білімге деген құштарлық пен таным деңгейін жоғарылатуға тырысушылық қасиетін сіңіру мақсатын қойдым.

Бала тәрбиесі-әрдайым ізденіс пен жауапкершілікті қажет ететін болғандықтан олардың ой өрісін кеңейтуге көптеген жұмыстар атқарамыз.

Балаларға өзіндік дайындықты ұйымдастырғанда олардың әдеттерін білу, соған сәйкес оларды ұйымдастырып дербес жұмыс жасау үшін қажетті жағдайлар жасау керектігін ескеріп отырамыз. Өзіндік дайындықтағы оқу жұмысының табысты болуы көбінесе тәрбиешілермен пән мұғалімдерінің жұмыстағы өзара әрекеттестігіне байланысты.

Мен өз жұмысымды «менің» сынып жетекшілеріммен бетпе -бет сөйлесуден бастадым, содан қарқынды түрде әр баланың психологиялық портретін жасадым, яғни мен өзіме олардың қазіргі қалпын ескере отырып, болашақта қандай болуы мүмкіндігін елестеттім. Біз бірігіп ортақ жоспар құрып, өз ісімізді жүзеге асыра бастадық. Алғашқы кезде мен күн сайын әрбірінің күнделігін мұқият тексеріп әр бағаға назар аудардым. Олардың жеткен нәтижелері тек қана топтың ғана нәтижесі ғана емес, сонымен қоса бүкіл ұжымның жетістігіне айналды. Мен және басқа әріптестерімнің олардың сабағына шын жүректен қызығушылық танытатынымызды сезді, олардың ешбір бағасы назардан тыс қалмайтынын түсінді. Сонымен қоса балаларға қандайда көмек керек болса, олар әрқашан жәрдем алатынын және бірінші кезекте мен қол үшін беруге дайын екенімді түсінді.

Ер балалар өздерінің мінезі, ынтасы мен бейімділігі жөнінен бірдей емес. Олардың біреуі жылдамдырақ, ал басқалары шабан, икемсіз. Біреулері батыл және табанды, басқалары ұялшақ және жасқаншақ. Біреулері ұйымшылдығымен және

қайсарлығымен ерекшелігінде, басқаларында мұндай қасиеттер жоқ. Олардың әр қайсысы ерекше және қайталанбас тұлғалар. Олар ерекше даралықпен дамиды.

Ер балаларды жекелеп тәрбиелеу әдісі тек қиын балаларға, тәртіп бұзушыларға ғана керек деп жансақ ойлайды. Оларға ерекше көңіл аудару қажет екені талассыз. Бірақ басқаларды да ұмытуға болмайды. Кейде сыртқы сәттілік ішінде теріс қасиеттер жатады. Сондықтан ер балалардың жағымды қасиеттерінің толық дамуына жағдай жасау керек.

Мен балалармен жұмысымды бастаған кезде ең алдымен оларды ұқыптылыққа деген икемдерін тәрбиелеп, болашақ өмірлеріндегі басты қызметтері - отбасындағы ер азамат ролін бойларына сіңіруге тырыстым. Ал қазіргі кезде ол балалардың оқуға деген жауаптылығынан, жинақылығынан үлкенді силап, кішіге қамқор қарым-қатынастарынан бастау алады. Сонда алдағы жұмысымның басты мақсаттары анықталды, яғни балалардың оқуға құштарлықтарын арттыру, болашақ ер азаматтардың бойындағы «шығармашылық бастамаларын» дамытып, тануға қызығушылықтарын тәрбиелеу. Ал бұл біздің күнделікті әрекетпен жұрыс - тұрысымыздан көрініс табады. Жағдайды өзгертуді мен қарапайым заттардан –балалардың киімдері мен жеке заттары тұратын сөрелерін ретке келтіруді талап етуден бастадым. «Қалай ер азаматын тәрбиелеу?», «Өз мінезімді құру», Мейрімділік – бұл ер азаматқа тән қасиет» және басқада тақырыптарға жүргізілген әңгімелер балалардың топтағы жағдайын жақсарту мақсатында жүргізілген. Бұл мақсатқа жетуге маған балалардың әр түрлі сайыстарға қатысуы да көмектеседі, себебі бәсекелестік қасиеті ер азаматқа алғашынан ақ тән қасиет. Біз балалармен «үй шаруашылығын» қалай жүргізуге байланысты өткізілген сабақтармен «Отбасы-ошақ қасы», Ханымдар мен мырзалар», тәрбиелік іс шараларда олар әр түрлі заттардың бағаларымен танысып, бұдан болашақта от басы бюджетін жүргізуді үйренеді.

Сонымен қатар тәрбиелік жұмыстарда ұлдардың патриоттық сезімге ояту үшін «Әскери барлаушылар» атты ойын өткізіп, ойын барысында

балалардың айлакерлік, күш, тез арада ортаға дағдылану қасиеттері ашылды.

Салауатты өмір салтына негізделген әртүрлі мазмұнды әңгімелер де өткізілді.

Балаларды салауатты өмір салтына үйрету - бұл менің жұмысымның басты бағыттарының бірі. «Теңдессіз жау-темеке», Есірткіге елікпеңдер!, СПИД кеселінің қауіптісі және басқа да маңызды тақырыптар ортаға салынып талқыланды.

Әрине айтылғанның бәрі тәрбиеленушімен күнделікті жасалған жұмыстың тек бір бөлігі. Сонымен қатар жқмыстың мазмұнына –жалпы және жеке әңгімелесу, жоспарланбаған іс-шаралар жатады. Бұл балалардың бір-біріне және қыз балаларға деген сыйластықты арттырып, қияңқы мінезді төмендетеді. Қазір мен өзімнің еңбегім зая кетпегенін сенімділікпен айта аламын. Мен бұл тек жұмысымның басы екенін түсініп алда маған әлі ер, азамат, отбасы қорғаншысын тәрбиелеу керек екенін аңғарам.

Бұл жұмыс барысында мен және де басқа тәрбиешілер көп нәрсеге көз жеткізді. Яғни ең бастысы ата -ана тәрбиесі мен махаббатынан айырылған баланы тәрбиелеу өте қиын. Себебі олрдың болашақ өміріне бағыт- бағдар көрсетіп, алда өз елінің сыйлы ер азаматына айналуына біз үлкен ықпал тигіземіз. Біз балалардың бойында тұлға қасиеттерін тәрбиелеп, болашақ өмірінің негізі болатын дұрыс шешімдерді қабылдауды үйретеміз, және мен дәл осындай тұлғаны, яғни қоршаған ортада қазіргі жағдайларға тез дағдыланып, қиындылыққа төзе білетін ер азаматты тәрбиелеумен айналысып келкемін, болашақта әлі де бар күшімді салып айналысамын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.И. Болдырев «Класс жетекшісі» оқу құралы, Алматы «Мектеп» 1980.
2. Е.С. Сағындыков «Педагогика» А., Рауан, 1992.
3. А.В.Мудрик «Тәрбие процесіндегі қарым қатынас» оқу құралы. М, 2001.
4. Мен дүниені танып білемін: тәрбиешілерге арналған әдістемеклік құрал Т.И. Грызін, Қ.А. Аймағамбетова, Г.Ж. Майктова, -А., «Просвещение-Казақстан», 2007.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Акмурзина А.М.

қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі

Педагог-зерттеуші

«Садовый жалпы білім беретін мектебі» КММ

Функционалдық сауаттылық – бұл оқушылардың күнделікті өмірде, қоғамда кездесетін мәселелерді шешуде алған білімдерін қолдану қабілеті. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту –

оқушылардың тілдік және әдеби білімдерін шынайы өмірлік жағдайларда қолдана білуіне бағытталған.

Қазіргі заман талабына сай мұғалімнің алдында өскелең ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие беру міндеті тұр. Оқушының білімі мен дағдыларын

дамытуда ғана емес, жалпы алғанда оның оқуын барынша дараландыру және баланың бойында –қалай оқу керектігін үйренуді қалыптастыруға мән бере отырып, оны тұлға ретінде дамыту. Сондықтан қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша оқу бағдарламасының мазмұны мен құрылымы тілдік дағдыларды дамытуға бағытталған. Заманауи оқыту тәсілдерінің негізгі ерекшелігі оқушылардың білімді тек меңгеріп қана қоймай, оны іс-жүзінде орынды қолдана білуі. Сол себепті тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Аталған дағдылар функционалдық дағдылар. Функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Ұстаздар алдында оқушылардың тілдік және әдеби білімдерін дамыту мәселесі бірінші орында . Аталған мәселені шешуге байланысты қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында мұғалім мына бағыт-бағдарды жетекшілікке алғаны дұрыс :

- тілдік дағдыларын қалыптастыру;
- мәтіндерді түсіну, сараптау және ақпаратты тиімді қолдану қабілеттерін дамыту;
- шығармашылық және сыни ойлау қабілетін арттыру. Сонымен қатар қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылығын, жазу сауаттылығын, сөйлеу сауаттылығын дамыту және тілдік- әдеби білімді қолдану ол-функционалды сауаттылықтың негізгі бағыттары болып саналады.

Оқу сауаттылығын дамытуға арналған тапсырмалар мәтін, жағдаят, аспект.

- Мәтінмен жұмысты қарастыратын болсақ:
- Әр түрлі жанрдағы мәтіндерді оқу, талдау (ертегі, әңгіме, өлең, мақалалар).
- Мәтіннің негізгі идеясын анықтау, қосымша ақпаратты ажырату.
- Сұрақтарға жауап беру, мәтін бойынша пікір білдіру.
- Тапсырмалар:
- Берілген мәтінге байланысты өмірлік жағдайларды шешу жолдарын ұсыну.
- Газет, журнал, интернет мәтіндерінен қажетті ақпаратты табу және қолдану. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында білім алушылардың функционалды сауаттылығын арттырудың тиімді жолдарының бірі шығармашылыққа баулу. Мысалы эссе, күнделік жазу, өмірбаян құрастыру, ресми хат жазу, өтініш құрастыру. Шығармашылыққа арналған тапсырмалар оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін, өз ойын жүйелі де, толық жеткізе алуға машықтандырады. Сабақта орындалатын оқу сауаттылығын бағалауға арналған тапсырмалардың бірі –жағдаят және мәтін. Мәтінді оқу- белгілі бір мақсатқа бағытталған әрекет. Алдымен мәтін мазмұнын түсіну, қажетті ақпаратты алу, көтерілген мәселені анықтау сияқты оқушының

алдына қойған жеке мақсаттарға бағытталады. Оқу сауаттылығына арналған тапсырмалар дәстүрлі тапсырмаларға қарағанда белгілі бір жүйеге негізделген. Оқу сауаттылығына арналған тапсырмаларда жағдаят пен нақты мақсатты ұсыну арқылы қажетті ақпаратты табу және басқа пәндерден меңгерген біліммен ұштастыруға арналған тәсілді таңдауға мүмкіндік береді. Жағдаяттың оқушы үшін тиімдісі- жеке жағдаят. Бұл жағдаят жеке адамның қызығушылығына бағытталған. Мысал ретінде жеке қызығушылық үшін оқылатын хаттар, қысқаша хабарлама, блог, әдеби шығарма, биография және ақпараттық мәтіндерді оқу арқылы дағды қалыптасады.

Сабақта оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыру үшін қандай мәтіндерді таңдау қажет? Әрине, бұл сұрақтың жауабы мәтінмен жұмыс ұйымдастыру барысында табылады. Мәтінді оқу- адам баласының қазіргі қоршаған әлемде ақпаратты тани білу қабілеті. Функционалды сауаттылық үшін ғылыми, ресми, көркем әдеби, публицистикалық мәтіндер жүйесімен танысу барысында оқушылардың ой елегінен өткізіп оқуы және кері байланыс жасай білуіне мүмкіндік береді. Білім алушылардың мәтінді оқу арқылы дүниетанымын кеңейту мақсатында педагог мына оқыту әдістері мен технологияларды ұтымды қолдана білуі де маңызды. Атап айтқанда: сын тұрғысынан ойлау технологиясы, “Ой қозғау” әдісі арқылы сабақ басында қызығушылық ояту, дебаттар мен пікірталас клубтары, интерактивті құралдар, электронды оқулықтар мен платформалар (BilimLand, Online Mektep), QR-кодтар арқылы мәтін немесе тапсырмаларды алу, әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді пайдаланып, оқушылармен топтық жұмыс жүргізу.

Оқушылардың қызығушылығын арттыру:

- Қазіргі өмірге жақын тақырыптарды таңдау (жастар мәселесі, технологиялар, экология).
- Қазақ әдебиетіндегі кейіпкерлердің құндылықтарын заманауи оқиғалармен байланыстыру.

Функционалды сауаттылықты дамыту – оқушылардың қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында алған білімдерін өмірде қолдану мүмкіндігін арттырады. Бұл бағытта мәтінмен жұмыс, жазу дағдылары, сөйлеу дағдылары және шығармашылық қабілеттерді дамыту басты назарда болуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға арналған әдістемелік нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ
2. Ж.С.Абуов А.Ш.Кулмагамбетова А.Е.Сатылова «Оқу сауаттылығын цифрлық ортада дамыту», «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. Нұр-Сұлтан 2020.-36 бет.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАБИҒАТҚА ДЕГЕН
ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУ

Қисап А.С.

Астана қаласы әкімдігінің
"Т. Жүргенов атындағы
№70 мектеп-лицей" ШЖҚ МКК
биология пәні мұғалімі
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация: бұл мақалада экологиялық білім берудің маңызы, оның оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілігін қалыптастырудағы рөлі талданады. Білім беру жүйесіндегі экологиялық пәндердің енгізілуінің өзектілігі, оқыту әдістерінің ерекшелігі және экологиялық мәдениет қалыптастыруға ықпал ететін шаралар қарастырылады. Сонымен қатар, оқушылардың экологиялық санасын арттырудағы заманауи тәсілдерге тоқталып, табиғатқа ұқыпты қарауға үйретудің жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: экология, табиғат, жауапкершілік, мәдениет.

Қазіргі таңда ғаламдық экологиялық мәселелердің өршуі адамзат үшін табиғатты қорғаудың маңыздылығын алдыңғы қатарға қойып отыр. Жер бетінде биоәртүрлілік жоғалуда, табиғи ресурстар азаюда, климаттық өзгерістер тіршілікті қиындатады. Асындай күрделі жағдайда экологиялық білім беру – тұрақты дамудың негізі және қоғамның табиғатқа деген жауапкершілігін арттырудың тиімді құралы ретінде танылады. Экологиялық білім беру арқылы оқушылар табиғат заңдылықтарын түсініп, экологиялық мәселелерді шешуге бағытталған әрекеттерді үйренеді. Бұл олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырып, табиғатпен үйлесімді өмір сүруіне мүмкіндік береді.

Экологиялық білім беру – бұл тек табиғат пен оның компоненттері туралы білім беру ғана емес, сонымен қатар адамның табиғатпен байланысын түсінуге, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға бағытталған процесс. Бұл білімнің мақсаты – табиғатқа ұқыпты қарауға дағдыландыру және қоршаған ортаны қорғау бойынша саналы шешімдер қабылдау қабілетін дамыту.

Экологиялық білім беру мыналарды қамтиды:

1. Экологиялық сауаттылықты арттыру – оқушылар табиғаттағы процестерді, экожүйелердің жұмыс істеуін және олардың тепе-теңдігін түсінеді.

2. Жауапкершілікті қалыптастыру – табиғатқа зиян келтірмеу және оны сақтау жолдарын үйренеді.

3. Сын тұрғысынан ойлау – экологиялық мәселелерді анықтап, оларды шешу жолдарын іздеу дағдылары дамиды.

4. Экологиялық мәдениет қалыптастыру – оқушылардың табиғатқа қамқорлықпен қарау әдеті пайда болады.

Экологиялық білім беру жүйесінде оқытудың заманауи әдістері маңызды рөл атқарады. Қазіргі таңда оқушылардың экологиялық мәселелерді түсінуі және оларды шешуге қатысуы үшін белсенді оқыту әдістері мен технологиялары қолданылуда.

1. Жобалық оқыту

Оқушылар экологиялық мәселелерді шешу бойынша жобалар әзірлеп, оларды сыныпта немесе қоғамдық ортада таныстырады. Мысалы, мектеп аумағындағы биоценозды зерттеу, тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеу әдістерін ұсыну немесе энергияны үнемдеу жолдары туралы идеялар дайындау.

2. Табиғаттағы тәжірибелік сабақтар

Сабақтарды табиғат аясында өткізу арқылы оқушылар қоршаған ортаны өз көзімен көріп, табиғат заңдылықтарын тікелей зерттей алады. Бұл әдіс олардың табиғатқа деген қызығушылығын арттырып, ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытады.

3. Ойын арқылы оқыту

Экологиялық мәселелерді шешуге бағытталған рөлдік немесе симуляциялық ойындар балалардың ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, "Қалдықтарды қайта өңдеуші" немесе "Экологиялық тепе-теңдікті сақтау" атты ойындар.

4. Мультимедиялық технологияларды қолдану

Интерактивті презентациялар, деректі фильмдер мен виртуалды саяхаттар экологиялық тақырыптарды қызықты әрі түсінікті етеді.

5. Қоғамдық шаралар мен эко-акциялар

Оқушыларды табиғатты қорғау шараларына, мысалы, ағаш отырғызу, қоқыс жинау, табиғат ескерткіштерін сақтау бойынша жұмыстарға тарту олардың экологиялық мәдениетін нығайтады.

Әлемдік қауымдастық экологиялық дағдарыс кезеңінде тұр. Қазақстанда да экологиялық мәселелер өзекті: Арал теңізінің тартылуы, орман алқаптарының азаюы, ауа және су ресурстарының ластануы. Бұл проблемалар адамның табиғатқа деген ұқыпсыз қатынасының салдары болып табылады. Сондықтан мектептерде экологиялық білім беруді күшейту қажеттілігі туындап отыр. Білім беру арқылы болашақ ұрпаққа табиғаттың адам өміріндегі маңыздылығын түсіндіріп, қоршаған ортаға деген дұрыс көзқарас қалыптастыру қажет. Экологиялық білім – бұл тек мектепте ғана емес, сонымен қатар отбасында, қоғамда да тәрбиеленуі тиіс қасиет.

Экологиялық білім беру экологиялық мәдениетті қалыптастырудың негізі болып табылады. Оқушылардың табиғатқа жауапкершілікпен қарауын дамыту үшін келесі шаралар маңызды:

1. Экологиялық сабақтарды мектеп бағдарламасына енгізу

Мектеп бағдарламасына экологиялық тақырыптарды енгізу оқушылардың табиғатқа деген көзқарасын өзгертуге ықпал етеді. Экожүйелер,

биоәртүрлілік, ластану және оның салдары, қалдықтарды қайта өңдеу сияқты тақырыптарды қамту қажет.

2. Мектептен тыс шаралар ұйымдастыру

Мектептерде экологиялық үйірмелер мен клубтар құру, табиғатқа саяхаттар ұйымдастыру оқушылардың қызығушылығын арттырады.

3. Отбасылық экологиялық тәрбие

Ата-аналар балаларын табиғатқа қамқор болуға үйретуі керек. Отбасылық серуендер, ағаш отырғызу, табиғатты ластамау әдеттерін қалыптастыру тиімді нәтиже береді.

4. Эко-акциялар мен жобаларға қатысу

Жергілікті экологиялық жобаларға қатысу оқушылардың экологиялық мәселелерді шешуге белсенді араласуына мүмкіндік береді.

5. Эко-мәдениетті насихаттау

Қоғамда экологиялық мәдениетті насихаттау үшін ақпараттық жұмыстар жүргізу қажет. Буклеттер, әлеуметтік желідегі бейнероликтер және постерлер арқылы табиғатты қорғау шараларын тарату маңызды.

Экологиялық білім берудің нәтижесінде оқушылар табиғат заңдылықтарын түсінеді және экологиялық мәселелерді шешу дағдыларын меңгереді, табиғатты қорғауға жауапкершілікпен қарайтын экологиялық санасы жоғары тұлғалар қалыптасады, оқушылар өз аймағындағы экологиялық

мәселелерге назар аударып, оларды шешу бойынша жобалар ұсына алады, экологиялық мәдениет қоғамда қалыптасып, табиғатпен үйлесімді өмір сүру дағдылары бекітіледі.

Экологиялық білім беру – тұрақты даму негізі және болашақ ұрпақтың табиғатқа деген жауапкершілігін арттырудың басты құралы. Бұл білім беру түрі оқушылардың экологиялық санасын оятып, оларды табиғат қорғауға бағыттайды.

Қазіргі экологиялық дағдарыс жағдайында әрбір адамның табиғатпен үйлесімді өмір сүруі маңызды. Сондықтан экологиялық білім беруді күшейтіп, әр оқушыны табиғатқа жанашырлықпен қарауға үйрету – ұстаздар мен ата-аналардың басты міндеті. Экологиялық білім арқылы табиғатты сақтап, келешек ұрпаққа таза және бай әлем қалдыру мүмкіндігі артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аққұлов, Б. Экологиялық білім беру негіздері. Алматы: Мектеп, 2015.
2. Ахметова, Г. Табиғат және адам: экологиялық мәдениет негіздері. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2018.
3. Байден, С. Жасыл технологиялар және тұрақты даму. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
4. Байсарина, Л. Экологиялық тәрбиенің педагогикалық аспектілері. Қарағанды: Болашақ, 2017.

«ҰСТАЗ-ШӘКІРТ» ӘДІСІМЕН ДӘУЛЕТБЕК СӘДУАҚАСҰЛЫНЫҢ КҮЙ ҮЙРЕТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Онгарбаева А.М.

Домбыра сыныбының педагогы
«Мирас» Балалар өнер мектебі

Доскей ауылы, Бұхар жырау ауданы, Қарағанды облысы

Бұл мақала Арқа домбыра дәстүрінің көрнекті өкілі, Тәттімбет шертпе күй мектебінің жалғастырушысы Дәулетбек Сәдуақасұлының (1938-2009) күй үйрету әдісін баяндауға арналған.

Ұстаз-шәкірт, немесе дәстүрлі күй үйрету тақырыбын бірінші қозғаған Г. Омарова, А. Райымбергенов, А. Сейдімбек зерттеушілер болды.

А.Сейдімбектің еңбегінде бұл мәселе бойынша былай жазылған: «... дәстүрлі күй үйрену тәсілдері терең зерттеліп, оның әдістемесін (методикасын) қалыптастырып, музыкалық оқу орындарында кеңінен қолданудың маңызы айрықша» [1, 89 б.].

Автор ауызша дәстүрдегі ұстаз-шәкірт мәселесін зерттеу аса маңызды деп түсінеді. Себебі бұл қазақтың жазылмаған үйрету әдістемесі болып табылады. Мысалы күйтанушылар Б. Аманов күйдің құрылымдық ерекшелігінің терминологиясын айтқан болатын [2], А. Сейдімбек, А.Токтаған домбырада алынатын әртүрлі қағыстар туралы [3], Б.Ысқақов, Ж.Жүзбай Арқа күйлерінің орындаушылық ерекшеліктері туралы жазған. Ендігі кезекте ауызша үйрету дәстүрінің әдістемесі қандай болды, бұл үдерістің қалай өткенін білу біз үшін қазіргі таңда аса маңызды.

Дәулетбек Сәдуақасұлының бейнетаспаларында, оқушыларының жадында қалған сабақтарды пайдалана отырып, шертпе күйдің үйрету

әдістемесінің негізгі тәсілдерін айқындау осы мақаланың мақсаты болып табылады.

Бұл мәселені зерттеуде белгілі факторлар бар. Мысалы, күйма-құлақтық әдіс пен визуалды, яғни көзбен көру факторларының үйлесімі. Осы мәселені С.Өтеғалиева өз еңбегінде зерттеп кеткен [4]. Жұмыс төкпе күй негізінде болса да, бірақ орындаушылық тәсілдің күйма-құлақтық принциптері екі дәстүрге де ортақ. Десек те, шертпе күйді үйретудегі оң қол қағыстары, сол қолдың басылуы ерекшеліктерін айқындау аса маңызды. Осы орайда желі ішіндегі видеотаспаларды пайдалана отырып, Арқа күйлерін үйретудегі дәулескер күйші Дәулетбек Сәдуақасұлының өзіндік тәсілін сипаттамақпыз.

Дәулетбек Сәдуақасұлы (1938-2009) – шертпе күй мәдениетінің жарық жұлдызы болған сұңғыла күйшілердің бірі – Арқаның Қыздарбек, Сембек, Әбди, Мақаш сынды күйшілерінің мұрасын бүгінге жалғаған. Жеті жасынан домбыраға әуестенген өнерпаз жеткіншек 1950-ші жылдары елге келген атақты күйші Әбікен Хасеновтің көзін көріп, күйлерін үйренеді. Бертін келе атақты күйшілер Әбікен мен Бегімсалдардың да күй шертістерінен тәлім алған [28].

Ұлттық өнерімізді, Арқа өңіріне кең тараған – шертпе күйді насихаттауға зор үлес қосқан дәулескер

күйші 1988 жылы аудандық «Ақсу-Аюлы» ән-би ансамблінің құрамында Алматыда өнер көрсетіп, осы сапарында «Қазақ радиосына» Тәттімбеттің «Көкейкестісін», «Саржайлауын», Тоқаның «Саржайлауын» қоса жаздырған. Дәулескер күйшінің бұл шертпе күйді республика көлемінде насихаттаудағы алғашқы қадамдары болатын [5].

Сондай-ақ, шертпе күй дәстүріне қосқан өзінің «Аралбай баба», «Бірінші толғау», «Екінші толғау», «Қуаныш», «Мәңгілік сарын», «Анаға арнау» атты күйлері саздылығымен, көңіл толқытар нәзік иірімдерімен ерекшеленеді [5].

Ауызша білім беру феноменін сақтап, дамытқан елдердің ішінде Орталық Азия мен түркі-моңғол халықтары болды [6, 109 б].

А. Раймбергенов өз мақаласында дәстүрлі күй мектебін былайша сипаттайды: *«Традиционная домбровая школа базировалась на профессиональной системе устного обучения «Устасз - шакирт». Ее основой являлась передача знаний и умений в личностном творческом контакте между Учителем и Учениками. Ученик разделял мировоззрение, музыкальный опыт, а порой и жизнь своего учителя. Он не только перенимал юию на слух и с рук учителя, но и был рядом во время его выступлений и наблюдал, как юию воздействуют на слушателей, как варьируются и, развиваясь, живут в традиции»*. Ауызша білім беру – ол мұғалім мен оқушылар арасындағы жеке шығармашылық байланыста трансляцияланады. Шәкірт Ұстазының дүниетанымымен, музыкалық тәжірибесімен, тіпті кейде өмірімен бөліседі. Күйлерді тек қана адам баласының әмбебап құйма құлақ, яғни есту қабілеті бойынша және ұстаздың қолына қарап қана қабылдап қойған жоқ. Сонымен қатар ізбасарының өмірге көңіл бөлуіне, жан-жақты болуына себепші болды, дүниеге деген көзқарасын, бейнелі ойлауының және орындаушылық мүмкіндіктерін қалыптастыруға жәрдемдесті [7].

Дәстүрлі орындаушылардың есту қабілеті туралы күйтанушы, өнертану ғылымдарының докторы Сәуле Өтеғалиева былай деді: *«Известно, что исполнители бесписьменной традиции обладают специфическим комплексом слуховых, зрительных и моторно-двигательных представлений, сложившихся в результате устного характера музицирования, особенностей инструментария, манеры исполнения, приемов игры и т.д. Все это определило и специфику их мышления»*. Яғни ауызша дәстүр орындаушыларында музыканың ауызша сипаты, аспаптардың ерекшеліктері, орындау тәсілі, ойнау әдістері және т. б. нәтижесінде қалыптасқан есту, көру және қозғалысты көріністерінің белгілі бір ойлау ерекшеліктерінің қалыптасқандығы анық екендігін айтады [4, 116 б.].

Есту қабілетінің үрдісі музыкадағы ырғақпен тікелей байланысты болғандықтан, ең табиғи және тұтас қабылдаудан бөлінбейтін фактор болып табылады [7, 117 б.]. Сонымен қатар ауызша білім

берудің сипаты оқушыға ұстаздың импровизация, яғни суырып салма әдісін түсініп үйренуге мүмкіндік береді.

Визуалды фактордың штрих техникасын игеру үрдісіне әсері туралы айта отырып, С.Өтеғалиева **визуалды фактордың тек бастапқы кезеңде қосылатынына** назар аударады. Бұл құралмен танысудың басында бастаушы домбырашы (оқушы) визуалды компоненттің арқасында есту тәжірибесін аспапта орындауға аударатындығынан туындайды. *«В дальнейшем роль зрительного анализатора значительно уменьшается, что связано с переходом части приобретенных знаний в двигательный стереотип»* [7, 118 б.].

Дәулетбек Сәдуақасұлының оқушыларынан сұхбат алып, күйшінің күйді үйрету тәсілі туралы кішігірім ақпарат алдық.

Оқушыларының айтуынша Дәулетбек Сәдуақасұлы күйді орындағанда сол қолдың вибрация алуына және оң қолдың шертісіне өте қатты мән берген. Оқушының нәтижесіне жетпей қоймайтын. Дәулетбек күйшінің оқушысы, әрі немересі **Ақжігіт Дәулетбекпен** қашықтықта сұхбаттасып, сол қолдың басу әдісі бойынша келесі мәліметтер алдық: «Атам күй үйреткен кезде пернені басу, оны басқанда вибрациямен (күйшілер арасында бұл әдіс «езу» деп аталады) тартқызбайтын. Кәзіргі күйшілер буынымен пернені қатты «езіп», күйді орындайды. Ал Дәулетбек керісінше ол вибрацияны білдіртпей, саусақпен астынан үстіне қозғалтып жасайтын, сонда домбыра пернесінің дыбысы нәзік шығатын.

Сондай ақ күйші оң қолдың шертісіне қатты назар аударған. Күйді шерткен кезде саусақтардың арасын ашпай, жинақы ұстағанның өзінде оң қол жеңіл, жұмсақ шертілуі керек және оң қол домбыраның бетағаш қорғаны тұсынан (немесе мойын тұсынан) алшықтамауы тиіс. Мойын тұсы жағындағы ішек қатты тартылмағандықтан, қағыстар **жұмсақ естіледі**. Тағы бір орындаушылық ерекшелік – ол домбыраның бұрауын төмен түсіріп, қою қоңыр дыбыс шығаруға тырысу. Бұл – нағыз дәстүрлі бұрау.

Мадияр Сүлейменов: «Дәулетбектің айтуынша кәзіргі заманғы домбырашылары вибрацияны көп береді. Вибрацияны көп берме, қолды дірілдетпей орында деп айтатын. Оң қол шертісінде тұтып шерту әдісінде сұқ саусақпен кәдімгідей ішекті сипап тұт, деп айтатын. Күрек шертіс, қара шертіс Ақсу-Аюлы мектебіне тән қағыстар, деп айтатын. Сол қолда кездесетін кейбір саусақ басу (аппликатура) әдістері – *e* мен *f* дыбысына жылжығанда, кейде осы дыбыстарды 3 саусақпен (аты жоқ саусақ) алатын. Жалпы, ол кісі күйді үйреткенде тек сол дәстүрлі шертіспен, орындаушылық мектепке сай дәстүрді бұзбай орындауды талап ететін. Егер баланың қабілетіне қарай құйма-құлақтық қасиеті жақсы болса, күйді 1 апта немесе 4-5 күнде 1 күйді үйренген.

Жүсіпбек Дәулетбек: «Атам күйді тек бетпепет қарап үйреткен. Күйдің бір бөлімін 1-2 рет

тартатын. Егер бала күйді қағып алса, үйреніп алады, егер есте сақтамаса, Дәулетбек ата тағы қайталап тартқан. Ең бірінші күйімді жарты сағатта үйреніп алдым. Ол Қыздарбектің күйі «Мұң қосбасар». Келесі «Өткінші қосбасар», өзінің күйі «Толғауды» үйреніп алдым. Үлкен кісі болғандықтан, шыдамдылығы аз болатын. Қарама-қарсы отырып, күй тартып, қолындағы домбырасын оқушыға тартқызатын. Дәулетбек оқушыларына күйді көп тыңдауға кеңес беретін. Сонда күйдің әуені құлағында қалып, тез жатталады дейтін. Ноталық мәтінге көп мән бермейтін. Көбінесе қағысқа, оң қолдың шертісіне, тұтып алуға, жоғары шекте немесе астыңғы шекте ойнау сияқты штрихтарға мән беретін. Күйді ойнау барысында атам «белгілі бір жерінде осылай шертіп ал, мына жерінде жәйлат, ал мына жерде сәл ойнақы тарт», деп айтып отыратын. Осы Арқа күйшілік мектебінде көбінесе *тұтып қағу* қағысы кеңінен қолданылды. Бірақ консерватория, колледж сияқты оқу орындарында ноталық әдіспен үйреткенге қарағанда, осылай есту арқылы қолма-қол үйренген күйлер ұмытылмайды», –деп күйшінің немересі осылай өз естеліктерімен бөлісті.

Болат Тәкішев: «Қыздарбектің қосбасарын тартқанда бастапқы шекті іледі де, артынан іліп тартады. Оны екіншісі бірі тарта алмайды».

Дәулетбектің «Телағыс» атты деректі фильмінің үзіндісінде Қыздарбек күйшінің шығармасындағы шертіс туралы былай айтады: «Кейбір жерде екі шертетіні бар, кейбір жерде тек бір рет шертеді. Тартқанда оң қолдың бас бармағы шығып кетпеуі керек, ол жинақы шертілуі керек. Кейде осы бас бармақ «*d*» ішегін тіреп қалуы керек. Ал сұқ саусақты жоғары тартқанда өте жұмсақ, жұлқымай алынуы керек. Оң қол шерткен кезде төкпе күйге қарағанда, амплитудасы қысқалау болуы керек, мойын тұсынан төмен түсуге болмайды».

Дәулетбек Сәдуақасовтың айтуынша күйді ол пернеге қарап емес, бойына сіңіріп үйренген. Пернеге қараса болды, шатасып қалатынын айтқан. Шәкірттерінің бәріне: *«Шекті бастау тартыңқырап, баяулатып тартыңдар. Сонда домбыраның үні қоңырланып шығады»* – деп отыратын [8].

Бірақ кәзіргі білім беру жүйесінде жоғарғы оқу орындарында күйді тек нотамен үйрену әдісін қолданады. Дәстүрлі музыканттарды оқытудың ноталық жүйесі импровизация мен күй шығару, композиторлық қабілеттерді меңгермеген музыканттарды тудырды. Осыған байланысты шығыстың ауызша-музыкалық дәстүрінде және «Ұстаз – шәкірт» («мұғалім – оқушы») жүйесінде қолданылған оқытудың табиғи (ауызша) әдістерін өзектендіру мақсаты қойылады. Оларды жаңғырту бүгінде қазақ дәстүрлі музыкасы саласында орындаушылық өнерді оңтайландыру мақсатында қажет.

Шығыс музыкасының әмбебап белгілері – ауызша дәстүр, нұсқаулық, суырыпсалмалық, синкретизм, көркемдік канонның болуы және т.б.

олардың барлығы қазіргі заманғы дәстүрлі музыканың толыққанды орындаушыларын тәрбиелеудің формалары мен әдістерімен байланысты.

Г. Омарованың айтуынша «Қалталарында жоғары музыкалық білімі туралы дипломдары бола тұрып, олардың жеке орындаушы, яғни нағыз күйші болатындары белгісіз және, екіншіше қарай, консерватория бітірушілердің ешқайсысы да еуропалық музыка теориясын меңгермей-ақ, ауылдағы асқан шеберлерден үйреніп, музыкалық өнердің шыңына шығып, халықтың шын сүйіспеншілігіне ие болған сазгерлердің деңгейіне жеткен. Төлеген Момбеков, Мұрат Өскенбаев, Мағауия Хамзин, Бақыт Басығараев, Рысбай Ғабдиев, Сержан Шәкіратов, Генерал Асқаров сынды саңылақтардың ешқайсысы консерваторияға түскен емес. Олар тіпті сонысымен бақытты, себебі халықтық музыканттарды оқытудың мемлекеттік жүйесі олардың бойындағы шығыс музыкантына тән шығармашылықтың ең нәзік пернелерін бұзып, осы заманғы еуропаланған қазақ музыкасын орындайтын қарабайыр оркестршілерге айналдыратындай етіп құрылған [1].

Демек, Дәулетбек Сәдуақасұлының баланы күйшілікке үйретудің негізгі қағидаттарын қорытындыласақ:

1. Оң қолдың бас бармағы шығып кетпеуін қадағалау;
2. Саусақтардың жинақы шертілуі;
3. Бас бармақтың «*d*» ішегін тіреп тартылуы;
4. Тұтып және басқа шертіс тәсілдерінде сұқ саусақты жоғары тартқанда өте жұмсақ, сипап, жұлқыламай алынуы;
5. Оң қолмен шерткенде төкпе күйге қарағанда, амплитудасы қысқалау болуы;
6. Мойын тұсынан төмен түсуге болмайтындығы;
7. Сол қол аппликатураның мәселен е мен f дыбысына жылжығанда, кейде осы дыбыстарды 3 саусақпен (Аты жоқ саусақ) алынуы;
8. Сол қолдағы вибрацияны білдіртпей («езу»), саусақпен астынан үстіне қозғалтып, дыбысты нәзік орындау;
9. Домбыраның бұрауын төмендету.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сейдімбек А. «Қазақтың күй өнері». Монография. – Астана 2002. – 832 б.
2. Мухамбетова А., Аманов Б. Казахская традиционная музыка и XX век. – Алматы: Дайк-Пресс, 2002. – С. 544.
3. Есенұлы А. Күй – Тәңірдің күбірі. – Алматы.: Дайк-Пресс, 1996. – 208 б.
4. Утегалиева С. О специфике взаимосвязи слухового и визуального начал у музыкантов-инструменталистов бесписьменной традиции// Народные музыкальные инструменты и инструментальная музыка. Сб. статей и материалов в 2-х ч. М., 1987. Ч. 1.
5. Баямманова Б.М. Шет өңірі – шертпе күйдің қайнар бұлағы.– Шет ауданы, 2021. – 30 б.

6. Қоқымбаева Б.Ж., Шавалиева З.Ш. Ұлы Даланың сарқылмас үн әлемі: монография. – Павлодар: НАО ППУ, «РББ», 2021. – 212 б.

7. Раимбергенов А.И. Традиционная домбровая школа кюйши Казангапа. / Наука и жизнь Казахстана. 2018. – №2/1 (56), с. 251-259.

8. Садуақасов Қ. Күй-ғұмыр. – Қарағанды: «Гласир» баспасы, 2014. – 168 б.

ОЙЫНӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ – ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛАТЫН БАЛАЛАРДЫҢ БҰЗЫЛЫСТАРЫН ТҮЗЕТУ

Нуркасынова С.М.

Куанышбекова Н.Н.

Ақтөбе қаласы, Илияс Есенберлин атындағы №15 орта мектебінің
бастауыш класс мұғалімдері

Тәуелсіз еліміздің өркендеуі онда өмір сүретін халықтың денсаулығы және білім деңгейімен бағаланады. Соңғы уақытта арнайы білім беру саласының жалпы білім беру кеңістігіне кіруге жасап отырған талпыныстары ерекше балаларды жан-жақты етіп қалыптастыруды талап етеді. Қазақстан Республикасының «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» 2002 жылғы 11 шілдедегі №343 Заңында Қоғамдағы ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды педагогикалық-психологиялық түзеу арқылы қолдаудың нысандары мен әдістерін айқындау, оларды тәрбиелеу, оқыту, даму ақаулықтарына алуға бағытталған шараларды жүзеге асыру қарастырылған. Еліміздегі әрбір азаматтардың құқығын қорғайтын демократиялық республикамыздың Заң жүйесі негізінде және мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты жолдауында «Біз ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін бірдей мүмкіндік жасауға міндеттіміз»-дей отырып, білім алуға ерекше қажеттіліктері бар еліміздің әрбір азаматының денсаулығын жақсарту мәселесіне айрықша назар аударуды талап етті.

Ерекше білім алуға қажеттілігі бар балаларды оқытудағы түпкілікті мақсат – әлеуметтендіру, өз-өзіне қызмет ету әрекетін іске асыру, жаңа заман талабына сай өмір сүруге үйрету және білім беру. Қазіргі таңда бұл мақсаттарды іске асыруда арнайы педагогика ғылымы жауапты. Бұл балаларды оқыту және тәрбиелеудің табысты болуы баланың жеке ерекшеліктері мен дамуындағы бұзылымдардың күрделілігіне де байланысты. Білім алуға ерекше қажеттілігі бар балалар тобына: есту қабілеті бұзылған, көру қабілеті бұзылған, сөйлеу тілі бұзылымы бар балалар, тірек-қимыл аппараты бұзылған, психикалық дамуы тежелген (ПДТ), зияты бұзылған балалар, аутизм және психосоциалдық дамуының көп бұзылымы балалар жатады. Өкінішке орай, қазіргі таңда ерекше білім алуға қажеттілігі бар балалардың саны артуда. Мұндай балалар арнайы балабақшаларда, арнайы мектеп интернаттарында, арнайы сыныптарда, логопедиялық пункттер мен инклюзивті білім беру орталарында тәрбиеленуде.

Демек, олар арнайы коррекциялық, психологиялық және педагогикалық көмектермен қамтамасыз етілуде. Осындай ерекше жандардың бірі тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға тоқталсақ. Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларда негізгі кемістік – қозғалыс кемістігі (дамымау, бұзылу немесе қозғалыс қызметінің жоғалуы). Мұндай балаларда қимыл-қозғалыс бұзылушылығы олардың психикалық және сөйлеу тілінің бұзылуымен қатар келеді, сондықтан көпшілігі тек емдеу және әлеуметтік көмек қажет етумен бірге, психологиялық педагогикалық және логопедиялық түзетуді қажет етеді. Тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балалардың сөйлеу тілінің бұзылыстарын түзету және дамыту арнайы білім саласының өзекті мәселесінің бірі. Мектеп жасына дейінгі тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балалардың негізгі әрекеті ойын болғандықтан, олардың сөйлеу тілін түзетудің әрекет барысындағы мүмкіндігі өте зор. Сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымы бұзылыстары бар тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға білім беру және түзету ұйымдарында сөздік қорын байыту мақсатында және жетіспеушіліктерін түзету, таным процестерін дамыту, жеке тұлғалық қасиеттерін тәрбиелеуде заттық-тәжірибелік іс-әрекеттің мүмкіндігі өте мол. Сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымындағы бұзылыстар балалардың айналасындағы адамдармен қарымқатынасын шектейді, ал ол болса танымдық жетілуіне кері әсерін тигізеді. Арнайы мектепке дейінгі ұйымдарда оқыту жүйесінің жалпы негіздері жасалған. Алдағы уақыттарда әрі қарай жетілдіруді, нақтылауды және түзетушілік, дамытушылық ықпалын арттыруды қамтамасыздандыратын қосымша әдіс-тәсілдерді қажет етеді. Балалардың грамматикалық сөйлеу тілі құрылымының бұзылыстарын түзету мәселесін елімізде Г.С.Оразаева, Г.М.Қасимова және т.б. зерттеп, арнайы әдістерін ұсынды.

Қазіргі кезде бұл жасақталған әдістермен тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларды оқытудағы арнайы білім беру ұйымындағы жұмыс жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Сондықтан, тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балаларды оқыту, дамыту, тәрбиелеу мәселесімен айналысқан барлық зерттеушілер олардың еңбектік

даярлығына зор мән берген. Таным процесін дамыту және сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымының бұзылыстарын түзетуде ойын әрекеті маңызды болып саналады. Әсіресе ойын әрекетінің ішінде сөйлеу дағдыларын дамытушы дидактикалық ойындар маңызды рөл атқарады. Дидактикалық ойындар – ересектердің балаға білім берушілік әсерінің бір формасы. Дидактикалық ойындарға тән сипат – нақты қойылған білім берушілік мақсат және оған лайық педагогикалық нәтиженің болуы. Ойын баланың есіне, қиялына, сөйлеуіне, ойлауына, эмоциялық қалыптасуына, дербестігіне, шығармашылық белсенділігіне әсер ету арқылы баланың тұлға ретінде дамуына әсер етеді. Дидактикалық ойындардың көмегімен баланың әрекетін оларды қолжетімді практикалық қана емес, сонымен бірге күрделі емес проблемалық міндеттерді де шешуге қабілетті болатындай етіп ұйымдастыруға болады. Дидактикалық ойын әртүрлі материалдар арқылы тапсырмаға эмоциялық оң көзқарасты сақтай отыра қажетті қайталаулар мөлшерін қамтамасыз етеді, сөздік қорын молайтуға және есту қабілетінің дамуына көмектеседі, балаларды сөйлесу арқылы қарым-қатынас жасауға ынталандырады, ойлау операцияларын қалыптастырады. Ойын үстінде баланың өмірден алған тәжірибесі кеңінен пайдаланылады, жаңа мінез-құлық элементтері меңгеріледі. Ойынды пайдалана отырып біз баланың даму процесін, оның әлеуметтік құндылықтарға араласуын жеделдетеміз.

Дидактикалық ойындар танымдық жүктемені, интеллектуалдық даму функциясын атқарады. Ойын түрін таңдаған кезде тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар баланың әрекет етушілік ойлау сипатын ескеру маңызды. Сондай-ақ ойын бала психикасының толыққанды, жан-жақты дамуына, олардың танымдық қабілеттеріне, сөйлесуіне, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас жасау тәжірибесіне әсер етуін, оқу әрекетіне қызығушылық тудыруы қажеттілігін де ескерген жөн. Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалардың сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымы бұзылыстарын түзету мақсатында өткізілетін ойындарды бірнеше топқа топтастыруға болады. Мысалы, ойлауды дамытуға, қарым-қатынас қабілетін дамытуға, шығармашылық қиялын дамытуға және өз-өзіне қызмет ету дағдысын дамытуға арналған ойындар бар. Тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балалар қозғалыс ойындарын, болмаса отырып ойнайтын ойындарды, құрастырмалы ойындарды ұнатады. Бұл ойындардың қай-қайсынан да күнделікті өмір, қоршаған орта көрінісін бағытталған болғандықтан, балалар үшін өте пайдалы, түрлі заттар мен құбылыстарды танып білуге көмектеседі. Балалар ұзақ уақыт бойы үлкендердің қарауынсыз өздері жұмыстана алады, алайда баланың дамуы үшін ата-анасының ойынға араласқаны аса маңызды. Баламен ойнау барысында

ересек адам ойын түрін анықтап, баланың дамуын дұрыс жолға бағыттайды. Біріккен ойындар барысында балаға басты рөлді берген абзал, сонда оның қызығушылығы артып, белсенділігі оянады, ересек адамның беделі тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар баланың қозғалысқа деген тырысушылығын басып тастамауы шарт.

Тілдік қарым-қатынасыз біріккен ойындарды жүзеге асыру қиындық туғызатындықтан, ересек адам баламен үнемі сөйлесіп отыруы тиіс: ойын барысында балаға сұрақтар қойып, тапсырмалар беріп, ойында қолданылатын заттардың, іс-әрекеттердің атауын атап отыруы қажет. Үлкендердің сөзінен бала өзіне қажеттісін жаттап, пайдаланатын болады. Ең жақсы нәтижелерге педагогтар мен ата-ана арасында тығыз қарым-қатынас болғанда ғана жетуге болады. Сөйлеу-қарым-қатынастың негізгі құралы, оқозғалыс және әлеуметтік араласу арқылы дамиды. Тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балалар сенсомоторлық ортаның бұзылуы себепті қиындықтарға кездесетін болса, бәрінен бұрын сөйлеу тілі грамматикасының үдерісі, ым және кинестетикалық қабылдауы өзгереді. Айналадағы ортамен өз бетімен қарым-қатынасын жүзеге асыру мүмкіндігі жоғалады. Осының барлығы сөйлеу қызметінің және толыққанды психикалық дамуының шектелуіне әкеледі. Сол себепті қарым-қатынасқа оңай түсуі үшін сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымын түзету жұмыстарын арттыру керек деп ойлаймын.

Қорытындылай келе, логопедмамандар тірек-қимыл аппараты бұзылысы бар балалардың сөйлеу тілінің бұзылыстарын түзетуде ойын әрекетін арнайы бағытталған түрде ұйымдастырса, онда оның түзетуде дамытушылық қыпалы едәуір артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» 2002 жылғы 11 шілдедегі №343 Заңы. (07.02.2018 ж. өзгерістер мен толықтырулар енгізілген). <https://online.zakon.kz>
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі». – 2019 жылы 2 қыркүйек. www.akorda.kz
3. Төребаева К.Ж., Абаева Ғ.Ә., Оразаева Г.С. Арнайы педагогика : Оқулық. – Алматы, 2018.
4. В.А.Лапшин, Б.П.Пузанов Основы дефектологии. – Мәскеу «Просвещение», 2000.
5. Өмірбекова Қ., Серкебаев Қ. Логопедия. – Алматы, 2006.
6. Смирнова И.А. Логопедическая диагностика коррекция и профилактика нарушений речи у дошкольников. – Санкт-Петербург, 2007.
7. Илепцовой Л.М. Психолог – педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка. – Мәскеу, Владос, 2003.

**АРҚА ӘНШІЛІК МЕКТЕБІНІҢ ТУЫНДЫЛАРЫ: БАЛАЛАР МУЗЫКА МЕКТЕБІНІҢ ЖОҒАРҒЫ
СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РЕПЕРТУАРЫНДАҒЫ ОРНЫ**

Байготанов Е.Ж.

«Қасым Аманжолов атындағы
балалар музыка мектебі» КМҚК
дәстүрлі ән сыныбының педагогы
Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы

Кіріспе

Қазақ халқының музыкалық мұрасының маңызды салаларының бірі – Арқа әншілік мектебі. Бұл мектептің бірегей орындаушылық мәнері, әуендік құрылымы мен тембрлік бояуы қазақ ән өнерінің ұлттық сипатын айшықтайды. Бүгінгі таңда дәстүрлі музыкалық мұраны жас ұрпаққа үйрету, оның ішінде балалар музыка мектептерінің жоғары сынып оқушыларының репертуарына енгізу – ұлттық мәдениетті сақтау мен дамыту жолындағы басты міндеттердің бірі. Осы мақалада Арқа әншілік мектебінің тарихи қалыптасу ерекшеліктері, оның негізгі орындаушылық қырлары және оларды балалар музыка мектебінің оқу процесіне енгізу әдістері қарастырылып, сондай-ақ ұлттық музыка негізінде көркемдік-эстетикалық тәрбие берудің маңызы талданады.

Арқа әншілік мектебінің тарихи қалыптасу кезеңдері

Арқа әншілік мектебінің түп-тамыры халқымыздың кең байтақ орталық аймақтарындағы дәстүрлі ән өнерінен бастау алады. Бұл өңірдегі әншілік мәдениет ежелден көшпелі тұрмыс-салт пен дала табиғатының еркіндігінен қуат алған. Дәстүрлі музыканың ең жарқын туындылары ХІХ ғасырдың екінші жартысы мен ХХ ғасырдың басында ерекше дамып, өңірде өзіндік ән айту дәстүрін қалыптастырды. Осы кезеңде атақты сал-серілер, ақын-жыраулар мен халық композиторлары (Біржан сал, Ақан сері, Үкілі Ыбырай, Майра Уәлиқызы және т.б.) ел аралап, өнерін паш етіп, әншілік мәдениетті біртіндеп жоғары деңгейге көтерді.

Бұл кезеңдегі ән айту мәнері кең тынысты, әуезді, бай әуендік оралымдармен ерекшеленді. Әндер терең сезімді, мазмұнды поэтикалық мәтінмен көмкеріліп, тыңдаушыға рухани әсер сыйлайтын болған. Арқа әншілік өнерін дамытуда сөз бен саздың өзара тығыз байланысы, орындаушы мен тыңдаушының эстетикалық үйлесім табуы маңызды рөл атқарды. Осылайша, Арқа әншілік мектебі уақыт өте келе қалыптасып, ұлттық музыка өнерінің бірегей бағытына айналды.

Арқа әншілік мектебінің негізгі ерекшеліктері

Әуендік құрылымдар

Арқа әндерінің әуендік құрылымы кең тынысты, әуендік өрімі бай, иірімдері терең келеді. Мұндай әндер көбінесе біртіндеп жоғарылап, қайта түсу арқылы ырғақтық әртүрлілік пен әуезді гармония жасайды. Әуен өз ішінде қайырмалы оралымдарға бөлініп, тыңдаушыны еріксіз өзіне тартады. Әндерде пауза мен әуендік екпіндер шеберлікпен үйлесім

табады, нәтижесінде әрбір дыбыстың мәні айқын сезіліп, композиторлық ой толыққанды беріледі.

Орындаушылық мәнер мен техника

Арқа әншілік мектебінде ән айту мәнері екпін мен дыбыс ұзақтығын шебер меңгеруге, дауыс ауқымын еркін пайдалануға және сөз бен саздың өзара үйлесімін сақтауға бағытталады. Орындаушылар дауыстағы әуендік оралымдарды бірқалыпты созып, терең тынысты қолдана отырып, дыбысты табиғи қалпында шығарады. Сондай-ақ, Арқа әншілері мәтінді анық айта отырып, әрбір сөздің мағынасын тыңдаушыға жеткізеді. Техникада тыныс алмауды дұрыс реттеу, дыбысты жеңіл әрі еркін шығару, дауыс диапазонын еркін меңгеру, түрлі регистрлерді шебер пайдалану негізгі талаптар ретінде көрінеді.

Тембрлік және дыбыстық реңктер

Арқа әншілік мектебінде тембрлік бояу ерекше маңызға ие. Әншілер дауыстарының табиғи реңін сақтап, оған нәзіктік пен байсалдылық үстейді. Дыбыс сапасы таза, жұмсақ, созылыңқы болып келеді. Әншілер өз дауыстары арқылы әуеннің эмоциялық палитрасын кеңейтеді: бірде терең мұңды, бірде жігерлі, кейде ойнақы да нәзік сезімдерді бейнелейді. Осылайша, тембрлік және дыбыстық реңктер әнді көркемдей түсіп, тыңдаушыға кең тынысты музыкалық кеңістік ашады.

Балалар музыка мектебі жоғарғы сынып оқушыларының репертуарындағы Арқа әншілік өнерінің орны

Репертуар таңдаудағы педагогикалық ұстанымдар

Жоғарғы сынып оқушыларына репертуар таңдауда Арқа әншілік мектебінің туындыларын енгізу бірнеше педагогикалық ұстанымдарға сүйенеді. Біріншіден, жас әншінің дауыс мүмкіндігін, вокалдық дайындық деңгейін ескеру қажет. Екіншіден, таңдалған әндер оқушының эмоционалды сезімталдығын, сөйлеу мәнері мен әуенді түйсіну қабілетін дамытуға бағытталады. Үшіншіден, репертуар ұлттық мәдениетпен таныстырып қана қоймай, сонымен бірге оқушының өзіндік орындаушылық стилін қалыптастыруға негізделеді.

Оқу процесінде дәстүрлі өнерді меңгерудің маңызы

Арқа әншілік мектебінің дәстүрлі туындыларын оқу-үйрену процесіне енгізу оқушылардың музыкалық қабілеттерін жан-жақты жетілдіреді. Дәстүрлі өнерді меңгеру барысында шәкірттер вокалдық техника, дыбыс шығару әдістері, әуезділік пен ритмдік икемділік сынды маңызды дағдыларды игереді. Сонымен қатар, олар ұлттық

поэзия мен музыканың өзара байланысын тереңірек түсініп, мұрагерлік жолмен жеткен әншілік мәдениеттің байлығын сезінеді.

Ұлттық музыкалық мұра арқылы көркемдік-эстетикалық тәрбиелеу

Арқа әншілік өнерін репертуарға қосу арқылы оқушыларды көркемдік-эстетикалық тұрғыдан тәрбиелеудің тиімді тәсілі іске асады. Олар қазақ халқының рухани құндылықтарын, ұлттық болмысты ән арқылы сезіне отырып, жеке орындаушылық қабілеттерін шыңдайды. Осындай жолмен жас әншілер халық музыкасының көркемдік күшін мойындап, ұлттық мұраға құрметпен қарайды, соның нәтижесінде олардың тұлғалық және шығармашылық дамуы тереңдей түседі.

Орындаушылық тәжірибе мен концерттік практика

Сабақ барысында дағдыларды қалыптастыру

Арқа әншілік өнерін меңгеру кезінде сабақ барысында орындалатын жаттығулар мен қайталау әдістері ерекше маңызға ие. Мұғалім оқушының дауыс диапазонын кеңейту, тыныс алу техникасын жетілдіру, дыбыс тазалығын арттыру және сөзді мәнерлі айту бағытында жүйелі жұмыс жүргізеді. Мұндай үнемі қайталанатын жаттығулар мен дауысты «ширатып», орындаушылық шеберлікті біртіндеп шыңдайды. Оқушының әнді меңгеру процесінде педагог шығарманың мән-маңызы мен поэтикалық мазмұнын талдап, оны көркемдік тұрғыдан түсінуге жағдай жасайды.

Сахнада орындау тәжірибесі мен шеберлікті шыңдау

Сахнада Арқа әншілік туындыларын орындау – жас әншінің көрермен алдында өзін еркін сезінуін, эмоционалды әсерлілігін, сахналық мәдениетін қалыптастырады. Концерттер мен мектепшілік байқаулар жас орындаушыға жинаған дағдыларын практикада сынап көруге мүмкіндік береді.

Оқушылар сахнаға шыққанда әнді орындау барысында дыбыс ауқымын бақылау, дауыс бояуын әрлеу, микрофонды дұрыс пайдалану сияқты маңызды шеберліктерді дамытады. Осылайша, концерттік практика музыкалық білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналып, жас орындаушылардың кәсіби болашағына негіз қалайды.

Қорытынды

Арқа әншілік мектебі – қазақтың ұлттық музыкалық өнерінде ерекше орын алатын дәстүрлі вокалдық бағыттардың бірі. Оның тарихи қалыптасу кезеңдері, өзіндік әуендік құрылымдары, орындаушылық мәнері мен тембрлік ерекшеліктері ұлттық мәдениеттің байлығын айғақтайды. Балалар музыка мектебінің жоғарғы сынып оқушыларына осы өнерді репертуарға енгізу олардың музыкалық қабілеттерін арттырып қана қоймай, ұлттық мұрамен сусындауына, көркемдік-эстетикалық талғамын қалыптастыруға септігін тигізеді. Сабақтар барысында жүйелі жұмыс, концерттік тәжірибе мен байқауларда өнер көрсету арқылы жас орындаушылардың шеберлігі шыңдалып, болашақта кәсіби тұрғыдан даму мүмкіндіктері молаяды. Осылайша, Арқа әншілік мектебінің туындыларын оқу үрдісіне енгізу – халқымыздың музыкалық мұрасын сақтап, жастардың рухани байлығын арттырудың тиімді құралы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жәнібеков, Ө. (1990). Қазақ киімі. Алматы: Өнер.
2. Қоңыратбаев, Ө. (1973). Қазақ эпосы және әдебиет тарихының мәселелері. Алматы: Ғылым.
3. Мұқанов, С. (1955). XVIII–XIX ғасырлардағы қазақ әдебиетінің тарихынан очерктер. Алматы: КазССР Ғылым Академиясы.
4. Кетебай, А. (ред.). (2012). Қазақтың дәстүрлі музыкасы (Антология). Алматы: Асыл кітап.
5. Дүйсенова, Қ. (2015). Қазақ әншілік өнері: дәстүр және сабақтастық. Алматы: Дәстүр.

ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ ПОДРОСТКОВ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И МЕРОПРИЯТИЯ

Туякова Г.К.

социальный педагог

КГУ «Украинская общеобразовательная школа»

Северо-Казахстанская область, Жамбылский район

Аннотация

Проблема правонарушений среди подростков остаётся одной из наиболее острых в современном обществе. Повышение уровня преступности среди молодежи требует комплексного подхода к профилактике, что и подтверждается в статье. Исследование ценно своей актуальностью и необходимостью поиска новых подходов к решению данной проблемы.

Введение

Проблема подростковой преступности является одной из актуальных в современном обществе. Профилактика правонарушений среди молодежи

требует системного подхода и взаимодействия различных социальных институтов: школы, семей, органов правопорядка и общественных организаций. В данной статье рассмотрим основные направления и мероприятия, которые могут способствовать снижению уровня правонарушений среди подростков.

1. Образовательные программы

Одним из ключевых аспектов профилактики правонарушений является формирование у подростков правовой сознательности. Для этого можно внедрять в школьную программу следующие образовательные элементы:

- Правовая грамотность: организацию занятий по основам права, где подростки смогут изучить свои права и обязанности, а также последствия правонарушений.[1, 56]
- Социальные навыки: проведение тренингов и семинаров, направленных на развитие навыков общения, разрешения конфликтов и воспитания толерантности.
- Программы личностного роста: создание условий для самореализации подростков через участие в спортивных и культурных мероприятиях, кружках по интересам.

2. Работа с семьями

Семья играет ключевую роль в воспитании подростков. Профилактика правонарушений должна быть направлена на сотрудничество с родителями:

- Просветительская работа: организация лекций и семинаров для родителей по вопросам воспитания, развития эмоционального интеллекта и навыков общения.[3,89]
- Консультирование: создание служб поддержки, где семьи могли бы получить помощь в решении конфликтов и проблем, связанных с подростками.
- Создание поддерживающей среды: организация совместных мероприятий, где родители и подростки могут проводить время вместе, укрепляя взаимопонимание и доверие.

3. Социальное сопровождение и поддержка

Подростки, находящиеся в трудной жизненной ситуации, требуют особого внимания:

- Социальные службы: организация работы социальных работников, которые будут сопровождать подростков и их семьи, помогая им решать проблемы.
- Кризисные центры: создание мест, где подростки могут обратиться за помощью в случае возникновения трудностей, конфликтов или эмоционального напряжения. [5, 235]
- Программы наставничества: вовлечение взрослых (наставников) из числа школьных учителей, волонтеров или представителей бизнеса для поддержки подростков в их личном развитии.

4. Партнерство с правоохранительными органами

Сотрудничество с органами правопорядка является важным аспектом профилактической работы:

- Информационные кампании: проведение совместных мероприятий, направленных на информирование подростков о последствиях правонарушений и ответственности за них.

- Профилактические рейды: регулярные проверки мест, где могут собираться подростки, с целью предотвращения правонарушений и информирования о недопустимости противоправных действий.
- Обратная связь: возможность подростков открыто общаться с полицией, задавать вопросы и получать ответы на них, что способствует формированию доверия к правоохранительным органам.

5. Вовлечение общественности

Общественные организации и инициативные группы также могут значительно повлиять на профилактику правонарушений:

- Волонтерские программы: создание условий для волонтеров и молодежных активистов, которые могут проводить мероприятия в школах и на местах сбора молодежи.
- Культурные и спортивные мероприятия: организация фестивалей, соревнований и конкурсов, способствующих сплочению молодежи и формированию у них позитивных ценностей.
- Анонимные горячие линии: создание каналов для сообщения о правонарушениях или проблемах, с которыми сталкиваются подростки, без этих сообщений.

Заключение

Профилактика правонарушений среди подростков — это комплексная задача, которая требует усилий со стороны всех участников: государства, образовательных учреждений, семей и общественных организаций. Только путем совместных действий можно создать безопасную и поддерживающую среду, способствующую здоровому развитию молодежи и снижению уровня правонарушений в обществе.[2, 132]

Список использованной литературы:

1. Овчарова, Е. В., 2020 г. "Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних: теоретические аспекты". – Журнал "Социальная политика".
2. Смирнов, А. И., и Кудрявцева, Н. В., 2019 г. "Проблемы и решения: работа с подростками в условиях социального риска". – Вестник психологии.
3. Левитов, И. А. 2021 г., "Методы профилактики правонарушений среди молодежи в современных условиях". – Социология и право.
4. Кузнецова, М. П., 2018 г. "Роль образовательных учреждений в профилактике правонарушений среди подростков". – Педагогика и социология.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРЕДМЕТУ «ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ» ДЛЯ ДЕТСКИХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ШКОЛ И ШКОЛ ИСКУССТВ

Ткаченко В.В.

педагог дополнительного образования,
ДМШ им. Касыма Аманжолова, г. Караганда

В учебных планах школ искусств и ДМШ курс общего фортепиано занимает особое место. Эта

дисциплина предназначена для всестороннего развития личности учащихся.

В настоящее время очевидной становится актуальность вопросов музыкально-педагогического творчества в школах искусств на эстетическом цикле, который включает в себя отделения: музыкальное, хореографическое и театральное. К числу наиболее острых проблем принадлежит освоение музыкально-исполнительской дисциплины «Общее фортепиано» на эстетическом цикле.

Сейчас многие педагоги сталкиваются с тем, что традиционные формы, методы и средства организации учебно-воспитательной деятельности, разработанные ещё в советскую эпоху, не отвечают требованиям сегодняшнего времени. В связи с этим возникает необходимость поиска и реализации эффективных подходов к процессу формирования и развития творческого потенциала личности, создание новаторских, развивающих моделей обучения.

В работе с учащимися на уроках выясняется, что они воспринимают различные виды искусств обособленно. Вместе с тем такие виды искусства, как например, хореография и музыка, тесно связаны между собой. Возникает необходимость синтезировать различные области искусства применительно к методике проведения уроков фортепиано. В разработке нового понимания урока фортепиано происходит слияние искусств, благодаря взаимодействию музыки с разными видами искусства учащимся легче почувствовать многомерность искусства.

Пояснительная записка

2.1. Учебный предмет «Общее фортепиано» направлен на приобретение обучающимися знаний, умений и навыков игры на фортепиано, получение ими художественного образования, а также на эстетическое воспитание и духовно-нравственное развитие обучающихся.

Учебный предмет «Фортепиано» расширяет представления обучающихся об исполнительском искусстве, формирует специальные исполнительские умения и навыки. Обучение игре на фортепиано увеличивает диапазон художественных практик обучающихся, включает в себя музыкальную грамотность, чтение с листа, навыки аккомпанемента и ансамблевой игры, подбор по слуху, необходимые навыки самостоятельной работы.

Предмет «Фортепиано» наряду с другими предметами учебного плана является одним из звеньев музыкального воспитания и предпрофессиональной подготовки учащихся – вокалистов и инструменталистов разных специальностей. Фортепиано является базовым инструментом для изучения теоретических предметов. Широкое взаимопроникновение содержания учебных предметов, единство целей обучения и практическая слуховая основа этих дисциплин создает благоприятные объективные условия для разносторонних и плодотворных межпредметных связей в музыкальном воспитательном процессе. С позиции деятельного

подхода это открывает дополнительные возможности для становления личности ребёнка, его профориентации и самореализации.

Роль данного курса фортепиано для учащихся школы искусств №2 эстетического цикла определяется единством и взаимосвязью следующих 3-х основных аспектов:

- Курс фортепиано имеет универсальное значение. Это обусловлено особенностями инструмента, допускающими воспроизведение практически любых сочинений, созданных в различных жанрах для вокальных и инструментальных составов.

- Курс фортепиано имеет профилирующее значение, то есть может рассматриваться как составная часть любой специальности. Действительно, если хореограф не умеет музыкально осмысленно и ритмически точно сыграть какой-либо танец или вокалист не может разобраться в партии аккомпанемента, то вряд ли можно считать их профессионалами.

- Курс фортепиано имеет и формирующее значение, способствуя развитию эстетического вкуса и общей культуры учащихся.

2.2. Цель:

освоение инструмента, который призван ввести учащихся в мир свободного музицирования, помочь развитию его творческих способностей, стать средством ознакомления с разнообразной нотной литературой – с музыкой разных эпох, стилей, жанров.

Задачи:

• Обучающие:

- сформировать знания системного качества, необходимые для владения фортепиано в рамках программных требований и с учётом межпредметных связей;
- способствовать освоению художественно-исполнительских возможностей инструмента
- научить:

- умениям и навыкам игры на фортепиано, что позволит исполнять произведения в соответствии с необходимым уровнем музыкальной грамотности и стилевыми традициями;
- навыку грамотного изучения нотного текста музыкального произведения;
- чтению с листа нотного текста, гармонических схем;
- музыкальной терминологии различных стилевых направлений;
- подбирать по слуху мелодию с аккомпанементом;

• Развивающие:

- расширить музыкальный кругозор учеников через ознакомление с широким кругом музыкальных произведений отечественных и зарубежных композиторов, что позволит значительно углубить общетеоретические и культурологические аспекты их образования;
- развить музыкально-художественное мышление;

- сформировать навыки самостоятельной работы и стремление к самообразованию;

• **Воспитательные:**

- сформировать у обучающихся эстетические взгляды, нравственные установки и потребности общения с духовными ценностями;
- воспитать сознательное и творческое отношение к выбранному предмету;
- воспитать потребность к самореализации и дальнейшему самосовершенствованию;
- формировать у учащихся необходимые, сообразно их специальности, практические знания, умения и навыки.

2.3. В работе с учащимися можно использовать следующие методы наглядно-обобщающего и чувственно-аналитического обучения:

- метод изучения зрительно-звуковой информации
- метод монологически-диалогического изложения: рассказ, объяснения, беседа
- метод самостоятельной работы с источником
- метод – создание проблемной ситуации
- метод – учебная дискуссия
- метод - учебно-критического выражения.

Из числа учащихся необходимо выделить тех детей, которые имеют дома инструмент (фортепиано). Преимущество этих учащихся – возможность домашней подготовки. В занятиях с ними можно уделить больше внимания постановке исполнительского аппарата, формированию навыков звукоизвлечения, изучать большее количество пьес. С детьми, не имеющими инструмент дома, можно строить урок так, чтобы поставленные цели были достигнуты на уроке. Учащиеся участвуют в различных видах деятельности: слушание, музицирование, игра в ансамбле, импровизация, музыкально-ритмическая деятельность, основы музыкальной элементарной грамоты, творческие музыкальные игры.

Содержание учебного предмета

3.1 На освоение предмета «Общее фортепиано» по учебному плану предлагается 1 час аудиторных занятий в неделю для учащихся струнно-духового, хореографического, театрального и вокально-хорового отделений. Форма проведения учебных занятий – индивидуальная. Индивидуальная форма позволяет преподавателю лучше узнать ученика, его музыкальные возможности, трудоспособность, эмоционально-психологические особенности.

ГОДОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ

МУЗЫКАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ

1 класс I полугодие

1. Знакомство с инструментом (регистры, динамические возможности, функции педалей).

2. Основные приемы звукоизвлечения (non legato, staccato, legato), игра двумя руками поочередно.

3. Изучение нотного текста. Освоить расположение нот на нотном стане в скрипичном ключе в пределах 1-ой и 2-ой октав. Осваиваются

знаки альтерации (диез, бемоль, бекар). Изучаются длительности нот, формируется представление о размере.

Ребенок должен запомнить и уметь реализовать на инструменте простейшие динамические и штриховые обозначения, разобрать запись аппликатуры, знать первоначальные музыкальные термины.

4. Работа над музыкальными произведениями.

Обучение начинается с игры по слуху, транспонирование простейших мелодий вверх и вниз от разных клавиш.

II полугодие

В конце года на контрольном уроке исполняются 2 пьесы.

2 класс, 3 класс

На втором году обучения начинается изучение гамм. До мажор, Соль мажор – каждой рукой отдельно в две октавы, в противоположном движении – от одного звука – двумя руками.

Годовые требования:

I полугодие – контрольный урок – 2 пьесы

II полугодие – контрольный урок – 2 произведения.

В течение года от 4-6 пьес.

с 4 кл. по 9 кл.

Технические требования: гаммы мажорные и минорные до 5 знаков включительно, аккорды, арпеджио, хроматическая гамма от любого звука.

Годовые требования:

I полугодие – контрольный урок – 2 произведения

II полугодие – контрольный урок – 2 произведения.

В течение каждого учебного года – 4-6 пьес.

ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ

1-3 класс см. муз. отд.

с 4 кл. по 8 кл.

Технические требования:

гаммы мажорные и минорные до 3 знаков включительно, аккорды, арпеджио.

Годовые требования:

I полугодие – контрольный урок – 2 пьесы

II полугодие – контрольный урок – 2 пьесы.

В течение каждого учебного года – 4-6 пьес.

ТЕАТРАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ

1-3 класс см. муз. отд.

с 3 кл. по 9 кл.

Технические требования: гаммы мажорные и минорные до 2 знаков включительно, аккорды, арпеджио.

Годовые требования:

I полугодие – контрольный урок – 2 пьесы

II полугодие – контрольный урок – 2 пьесы.

В течение каждого учебного года – 4-6 пьес.

В 9 классе на каждом отделении проводится выпускной экзамен учащихся в конце учебного года, на котором учащиеся исполняют 3 разнохарактерных произведения.

4. Критерии оценок

Оценка качества реализации программы "Общее фортепиано" включает в себя текущий

контроль успеваемости, промежуточную аттестацию обучающихся.

Текущий контроль направлен на поддержание учебной дисциплины, на ответственную подготовку домашнего задания, правильную организацию самостоятельной работы, имеет воспитательные цели, носит стимулирующий характер. Текущий контроль над работой ученика осуществляет преподаватель, отражая в оценках достижения ученика, темпы его продвижения в освоении материала, качество выполнения заданий и т. п. Одной из форм текущего контроля может стать контрольный урок. На основании результатов текущего контроля, а также учитывая публичные выступления на концерте или открытом уроке, выставляется четвертная отметка.

Промежуточная аттестация проводится в конце каждого полугодия. Форма ее проведения:

- контрольный урок,
- академический концерт.

Оценка за год ставится по результатам всех публичных выступлений, включая участие в концертах, конкурсах. На зачетах и контрольных уроках в течение года должны быть представлены различные формы исполняемых произведений: этюды, пьесы, ансамбли, части произведений крупных форм.

По итогам исполнения программы на зачете, академическом прослушивании выставляется оценка по пятибалльной шкале:

Текущий и промежуточный контроль знаний, умений и навыков учащихся несет проверочную, воспитательную и корректирующую функции, обеспечивает оперативное управление учебным процессом.

5. Примерные репертуарные списки:

1. Баренбойм Л. "Путь к музицированию". 2-е изд. Ленинград, 1979
2. Нейгауз Г. "Об искусстве фортепианной игры", 5 изд. Москва, 1987

3. Смирнова Т. ALLEGRO Фортепиано. Интенсивный курс. Методические рекомендации. - М.: Издательство ЦДСК, 1994.

4. Смирнова Т. "Беседы о музыкальной педагогике и о многом другом" Москва, 1997

5. Смирнова Т. Учебное пособие "Allegro". Методическая часть: Беседа "Интерпретация из серии "Воспитание искусством или искусство воспитания". - М., 2001.

6. Шуман Р. "О музыке и о музыкантах". Москва, 1973

7. Шуман Р. "Жизненные правила для музыканта", Москва, 1959

8. Альбом юного музыканта. Педагогический репертуар ДМШ 1-3 кл. /ред.- сост. И. Беркович. Киев, 1964

9. Артоболевская А. Первая встреча с музыкой: Учебное пособие. М.: Российское музыкальное издательство, 1996

10. Бах И.С. Нотная тетрадь Анны Магдалены Бах. М.: Музыка, 2012

11. Бах И.С. Маленькие прелюдии и фуги для ф-но. Под ред. И.А.Браудо. - СПб.: Композитор, 1997

12. Беренс Г. Этюды. М.: Музыка, 2005

13. Беренс Г. 32 избранных этюда (соч.61, 68, 88)

14. Ветлугина Н. Музыкальный букварь. - М., Музыка, 1987

15. Гедике А. 40 мелодических этюдов для начинающих, соч.32

16. Милич Б. Фортепиано 1,2,3 кл. Кифара, 2006

17. Милич Б. Фортепиано 4 кл. Кифара, 2001

18. Милич Б. Фортепиано 6 кл. Кифара, 2002

Список использованной литературы:

1. Программа по общему фортепиано Министерства культуры СССР (1975 г.)

2. Программа по общему фортепиано Министерства культуры Украины (1992)

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКАЛЬНОГО ТВОРЧЕСТВА

Обруч Г.Б.

Музыкальный руководитель

КГКП «Если - сад №2» отдела образования города Рудного»
Управления образования акимата Костанайской области

Актуальность приобщения детей к истокам национальной культуры можно выразить словами казахской пословицы: «Сын, помнящий семь поколений, процветает семь поколений. Сын, не помнящий одно поколение, погибает».

Исторический опыт становления и развития нашего Отечества указывает на то, что важнейшим средством формирования гражданского общества, укрепления единства Казахстана является патриотическое воспитание граждан.

Специфика этнопедагогики любого народа выражается в практике воспитания в детях чувства патриотизма, искренней преданности и любви к своему народу и Родине, способствует воспитанию на ценностях национальной культуры народа. [1]

Глубокий смысл имели многочисленные традиции казахского народа с самого рождения. При появлении младенца на свет устраивалось богатое угощение – ШІЛДЕХАНА – с песнями и играми, чтобы жизнь его была в достатке и в радости. Следующее угощение давалось, когда ребёнку исполнялось 40 дней – ҚЫРҚЫНАН ШЫҒАРУ, где одной из уважаемых матерей доводилось искупать

ребёнка в подсоленной сорока ложками воде и уложить в колыбель (бесік). А когда ребёнок делал первые шаги, то исполнялся обряд обрезания пут ТҰСАУ КЕСЕР, который родители поручали бойкой характером, трудолюбивой и умелой в хозяйстве женщине. Она при обрезании пут сочиняла песни, посвященные первым шагам ребёнка и в них высказывались пожелания ребёнку быть трудолюбивым, стойким, уверенным в жизни и т.п. (*Бесік жыры*).

Все обряды направлены на то, чтобы ребёнку передавались лучшие человеческие качества.

Бата – национальное благословение, которое выражается в наилучших пожеланиях и добрых напутствиях

У каждого народа в воспитании потомков есть национальные особенности. Задача сегодняшнего времени – брать на вооружение замечательные традиции казахского народа и широко использовать в воспитательном процессе. Каждое из пяти направлений Типовой учебной программы включает в себя этнокультурное воспитание дошкольников, направленное на воспитание глубокого уважения к прошлому своего народа, родному языку, народному творчеству и музыкальному наследию Казахстана. Уже в дошкольном возрасте ребёнок должен полюбить свой народ, свою этническую и национальную культуру, испытать чувство национальной гордости. Чем больше и глубже ребёнок будет чувствовать своё родное искусство, быт, культуру, тем лучше он поймёт искусство других народов.

В последние годы возросло внимание к духовному богатству культурного наследия народа. Большое значение в национальном воспитании придаётся организации предметно-развивающей среды. Знакомясь с декоративно-прикладным искусством, участвуя в национальных казахских праздниках, просматривая видеофильмы о истории и культуре казахского народа детям легче понять и представить как жил казахский народ.

Музыкальная культура, как известно, представляет собой исторически обусловленный, развивающийся процесс. История становления казахской музыкальной культуры принадлежит к числу важных областей музыкознания. Одним из центральных вопросов истории возникновения казахской музыки является вопрос о смысле и ее происхождении.

Огромное значение в развитии дошкольников имеет эстетическое воспитание средствами музыкального наследия Казахстана. С помощью музыки передавались знания о мире, истории народа, прививались этические нормы.

Весело живём - играем и поём!

Музыкальные инструменты — важная составляющая культуры народа. Казахские национальные инструменты — это не только историческое наследие, а еще и показатель уровня духовного развития народа, его умения и таланта воссоздать музыку Вселенной. С целью пополнения музея нашей дошкольной организации, разработан видеоролик «Казахские музыкальные инструменты», раскрывающий значение древних музыкальных инструментов, созданных казахским народом. В фильме использован видеоматериал о Музее имени Ыхылдаса в Алматы, в экспозициях которого представлены более сорока типов и разновидностей казахских народных инструментов - домбыра, кобыз, дабыл, жетген, сырнай, керей, шертер, сыбызгы, адырна, сазген, дудыга, токылдак и др. Разнообразие музыкальных инструментов свидетельствует о своеобразии культуры казахского народа, история возникновения которых уходит в глубь веков. [2]

Обучаясь игре на детских музыкальных инструментах, дети открывают для себя мир музыкальных звуков, осознаннее чувствуют и различают красоту звучания различных инструментов.

На музыкальных занятиях дети знакомятся с творчеством казахских композиторов, а также с казахскими народными инструментами, изучая историю их происхождения. Наши воспитанники принимают активное участие в праздничных мероприятиях, поют несложные песенки на казахском языке, исполняют оркестровые композиции. [3]

Задачей педагогов, в том числе и музыкальных руководителей в этом направлении является знакомство детей с культурой, обычаями и традициями народа через яркие интересные формы работы. Совместно с педагогами мы ведём тесное сотрудничество в своей работе. Это помогает нам вместе наблюдать за успехами каждого ребёнка, выявлять тех детей, кому нужна дополнительная помощь. Вместе с преподавателями казахского языка мы разрабатываем утренники и развлечения,

направленные на приобщение детей к казахским национальным традициям. Развиваем интерес и любовь к национальной музыке.

Разучивание песен, стихов, считалок, знакомство с казахскими национальными инструментами призвано поддерживать интерес детей к изучению казахского языка и закреплять навыки произношения.

Объединяющими факторами выступает интеграция содержания различной деятельности дошкольников, пересечение в пространстве игровых пособий и материалов, доступность оборудования для самостоятельной деятельности, возможность демонстрации результатов. И, конечно же, ни одно музыкальное занятие не обходится без обучающих видеороликов и презентаций. Использование ИКТ на музыкальных занятиях позволяет интегрирование образовательных областей.

Современные дети живут в эпоху активной информатизации, компьютеризации и роботостроения. Инновационная деятельность в дошкольных организациях направлена на развитие у воспитанников компетенций, самостоятельности и творческих способностей. Новый учебно-методический комплекс «Алгоритмика мышонка» для педагогов дополнительного и дошкольного образования учитывает современные стандарты обучения с их тотальной роботизацией и компьютеризацией. Мы попробовали применить элементы учебно-методического комплекса в своей работе с движениями «мышы» при выполнении задания. Например, найти нужный музыкальный инструмент. Дошкольники разбираются в простых механизмах, выполняя свои действия по схеме и по своему замыслу, способны программировать их.

Алгоритмика мышонка

Таким образом, этнопедагогическое воспитание детей способствует приобщению детей к истокам казахской народной культуры. Знание культурного наследия необходимо каждому народу, так как наше прошлое – это фундамент стабильной, полноценной жизни в настоящем и залог развития в будущем.

Список использованной литературы

1. Государственная Программа Республики Казахстан «Культурное наследие». Алматы.-2003.
2. Источник // Ссылка
<https://www.youtube.com/watch?v=-J9iMqnIvk>
3. Интернет-ресурсы, используемые на музыкальных занятиях:
<https://youtu.be/vqpfbtX1070> (угадай казахский инструмент) ,
<https://youtu.be/iJls2zqKEbM> ("Казахские музыкальные инструменты")
<https://youtu.be/2DsSvKGoUIY> (звуки казахских инструментов)
<https://youtu.be/c-gUxYqesWI> (Ханталапай-казахская народная игра)
<https://youtu.be/glDVIRCbFz8> (Тұяқтас)
https://youtu.be/ndSqS3OA_o (Легенда о жетыгене)

ХИМИЯ ПӘНІН ҚОРШАҒАН ОРТАМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Убайдулаева Н.А.

Х.ғ.к., доцент,

Балдақова Ә.Б.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Химия пәні – табиғаттың негізін түсінуге, қоршаған ортадағы құбылыстарды зерттеуге және қолданбалы зерттеулер жүргізуге мүмкіндік беретін маңызды сала. Бұл пән арқылы оқушылар тек теориялық білім алып қана қоймай, сонымен қатар химиялық процестердің адам өміріне, қоғам мен қоршаған ортаға әсерін де түсінеді. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында химия пәнін қоршаған ортамен байланыстыру үлкен маңызға ие. Бұл тәсіл оқушылардың ғылыми көзқарасын қалыптастыруға және олардың білімін практикада қолдануға үйретеді [1, 45 б.].

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – оқушылардың білімін тұрмыстық жағдайларда, әлеуметтік және кәсіби өмірде қолдана білу қабілеті. Химия пәні қоршаған ортамен тығыз байланыста болғандықтан, оны оқыту барысында экологиялық мәселелерді, табиғи ресурстарды қорғауды, химиялық заттардың адам денсаулығына және экологияға әсерін түсіндіру маңызды болып табылады. Бұл өз кезегінде оқушылардың ғылыми және экологиялық сауаттылығын арттырады. Оқушыларды химиялық процестердің нәтижелерін және оларды дұрыс қолдануды түсінуге үйрету, сондай-ақ табиғатты

қорғау және қорғаушы технологиялар туралы білім беру маңызды [2, 112 б.].

Қоршаған ортаны қорғау және химияның байланысы

Қоршаған орта мен табиғи ресурстардың қорғауы бүгінгі таңда ғаламдық мәселе болып табылады. Химия пәні оқушыларға экологиялық мәселелерді түсіндіруге мүмкіндік береді. Химиялық заттардың қоршаған ортаға әсерін зерттей отырып, оқушылар қауіпті химиялық қосылыстардан құтылу немесе оларды тиімді қолдану жолдарын үйренеді. Бұл оларды химияның экологиялық аспектілеріне, қалдықтарды қайта өңдеуге, энергияны үнемдеуге және табиғи ресурстарды сақтауға қызықтырады. Химия пәні экология мен табиғатты қорғаудың негізгі

мәселелерін оқыту арқылы оқушылардың қоршаған ортаға деген жауапкершілік сезімін дамытады [3, 65 б.].

Қазіргі таңда экология мен химияның арасындағы байланыс ерекше маңызды. Химиялық процестер қоршаған ортаға әсер етуі мүмкін, мысалы, ауаға шығарылатын зиянды газдар немесе химиялық қалдықтардың су көздеріне түсуі экологиялық дағдарыстарға әкелуі мүмкін. Химия пәні мұндай мәселелерді зерттей отырып, оқушыларға қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығын түсіндіреді. Сонымен қатар, экологиялық таза химиялық процестерді және олардың болашағын зерттеу оқушыларды экологияға жауапкершілікпен қарауға үйретеді [4, 98 б.].

Кесте 1. Химия пәнін қоршаған ортамен байланыстыру әдістері

Әдістер	Түсіндірмелер	Мысалдар
Экологиялық білім беру	Қоршаған ортаны қорғау мәселелерімен таныстыру.	Қауіпті химиялық қосылыстардың экологиялық әсері.
Химиялық реакциялардың күнделікті өмірмен байланысы	Химиялық реакциялардың тұрмыста қолданылуы, химиялық заттардың әсері туралы түсінік қалыптастыру.	Тазалау құралдарының химиялық құрамы.
Химияның экологиялық аспектілерін түсіндіру	Химиялық процестердің қоршаған ортаға әсері және экологиялық мәселелерді шешу.	Қалдықтарды қайта өңдеу.
Химия және технологиялық даму	Жаңартылатын энергия көздерін, экологиялық таза өндіріс әдістерін түсіндіру.	Гибридті көліктер мен энергия үнемдеу технологиялары.

Химияның экологиялық аспектілерін түсіндіру

Қоршаған орта мен табиғи ресурстарды қорғау мәселелері бүкіл әлем бойынша маңызды болып табылады. Жер бетіндегі табиғи ресурстардың шектеулілігі мен антропогендік әсерлердің артуы экологиялық дағдарыстарға алып келуде. Бұл жағдай химия пәнін оқыту барысында экологиялық мәселелерді шешудің маңыздылығын арттырады. Химияның экологиялық аспектілері оқушыларға химиялық реакциялардың қоршаған ортаға тигізетін әсерін түсіндіруге мүмкіндік береді. Мұндай білім оқушыларды табиғатты қорғау және экологиялық таза өндірістік әдістерге ынталандырады [5, 88 б.].

Оқушылардың экологиялық білімін арттыруда химия пәнінің рөлі зор. Химия сабағында оқушылар химиялық заттардың қоршаған ортаға әсерін, қоршаған ортаны қорғаудың әдістерін және экологиялық таза технологиялардың қолданылуын үйренеді. Мысалы, экологиялық таза энергия көздерін, қалдықтарды қайта өңдеу әдістерін және жаңартылатын энергия көздерін зерттеу арқылы олар экологиялық мәселелерді шешудің нақты жолдарын көреді [6, 142 б.].

Химия және технологиялық даму

Қазіргі заманғы ғылым мен техника химиялық реакцияларды тиімді басқару арқылы энергияны үнемдеуге және табиғи ресурстарды қорғауға мүмкіндік береді. Химия пәнін оқыту барысында оқушылар жаңартылатын энергия көздері,

экологиялық таза өндіріс әдістері туралы білім алады. Бұл олардың ғылыми тұрғыдан ойлау қабілетін дамытып, жаңа технологияларды түсінуге мүмкіндік береді. Жаңартылатын энергия көздерін қолдану, мысалы, күн энергиясы, жел энергиясы және биомассаны пайдалану – бұл химияның маңызды салаларының бірі болып табылады. Химия пәні оқушыларға бұл технологияларды тиімді пайдалануды үйретеді [7, 99 б.]. Қазіргі заманғы өндіріс әдістері экологиялық таза және химиялық процестердің тиімділігіне негізделген. Бұл әдістерді қолдана отырып, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық зиянды әсерлерді азайту мүмкін болады. Химия пәнінің көмегімен оқушылар жаңа технологиялармен танысып, олардың өмірлік маңыздылығын түсінеді [8, 56 б.].

Химия пәні оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Қоршаған ортамен байланыстырылған химия білімін оқыту оқушылардың теориялық білімін практикалық тұрғыдан қолдануға үйретеді, сондай-ақ экологиялық және ғылыми сауаттылығын арттырады. Химияның күнделікті өмірмен, экологиямен және технологиямен байланысын түсіну оқушылардың өміріне нақты әсер етеді және олардың болашақтағы ғылыми зерттеулер мен инновацияларға қызығушылығын арттырады. Осылайша, химия пәні оқушылардың экологиялық және ғылыми сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді [9, 113 б.].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Николаева, Т. В. (2020). Экологиялық білім беру: теория және практика. Алматы: «Білім» баспасы.
2. Шмидт, О. П. (2018). Химия мен экология: негізгі мәселелер. Мәскеу: «Высшая школа» баспасы.
3. Карпенко, Л. М. (2019). Химия және қоршаған орта. Киев: «Новая волна» баспасы.
4. Петров, А. И. (2021). Химия және технологиялық жаңашылдықтар. Санкт-Петербург: «Наука» баспасы.
5. Иванова, Н. А. (2017). Химия және экология: жаңа бағыттар. Мәскеу: «Экология» баспасы.
6. Громов, А. В. (2022). Экологиялық таза химиялық технологиялар. Омск: «Наука» баспасы.
7. Дмитриева, М. К. (2021). Химия және энергия үнемдеу. Мәскеу: «Энергия» баспасы.
8. Попов, С. М. (2020). Химиялық процестердің экологиялық әсері. Санкт-Петербург: «Геоэкология» баспасы.
9. Левина, Е. В. (2023). Химия және экологиялық білім беру: әдістемелік тұрғыдан. Қарағанды: «Қазақ университеті» баспасы.

ОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯДАН ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНА ҰЙЫМДАСТЫРУ

Қисанова С.А.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ғылыми жетекші-х.ғ.к., доцент Убайдулаева Н.А.
Ақтөбе қ. Қазақстан Республикасы

Соңғы бірнеше жылда білім беруді қолдау үшін қолданылатын технологиялардың айтарлықтай өсуі байқалды. Виртуалды зертхана академиялық және технологиялық дамудағы маңызды білім беру технологияларының біріне айналады. Виртуалды симуляция платформалары мен интерактивті мультимедианы пайдалана отырып, оқытушылар зертханалық ортаны қайта жасай алады және студенттерге қауіпсіз әрі бақыланатын ортада тәжірибелер жүргізуге мүмкіндік береді[1]. Бұл тәсіл дәстүрлі химия зертханаларының алдында тұрған шектеулі ресурстар, жоғары шығындар және қауіпсіздік мәселелері сияқты қиындықтарды шешуге мүмкіндік береді.

Виртуалды зертхана тәжірибесінің негізгі артықшылықтарының бірі – олардың икемділігі. Студенттер кез келген уақытта, өз қарқынымен және кез келген жерден тәжірибелерге қол жеткізе алады. Бұл тәсіл өзіндік оқуды дамытуға жағдай жасап, әртүрлі оқу стиліне бейімделуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, виртуалды зертханаларды әртүрлі деңгейдегі білім мен дағдылары бар студенттерге бейімдеп, жеке оқыту тәжірибесін қамтамасыз етуге болады.

Виртуалды зертханалар мен бағдарламалық модельдеу жүйелері студенттерді белсенді оқу ортасына тартудың тиімді құралы болып табылады. Виртуалды зертхана үш өлшемді анимация мен нақты уақыт графикасын үйлестіре отырып визуализацияланған көптеген тәжірибелерді қамтиды. Оқытуды виртуалды зертхана арқылы жүргізу студенттердің химиялық процестерді түсінуін жақсартып, химиялық тәжірибелерді орындау дағдыларын меңгеруге көмектеседі[2]. Виртуалды зертхананы түсінікті әрі қызықты ету мақсатында оның интерфейсі анимациялық кейіпкер – педагогикалық агентпен толықтырылған.

Робинсон Дж. (2003) зерттеуінде виртуалды зертханалар пәндік сала туралы білімді ұсыну әдісіне байланысты екі санатқа бөлінген. Бірінші тәсіл – пәндік сала туралы білім жеке фактілерге негізделген зертханалар. Мұндай зертханалар алдын ала

бағдарламаланған тәжірибелер жинағымен шектеледі. Бұл тәсіл қазіргі виртуалды зертханалардың көпшілігінде қолданылады. Екінші тәсіл – студенттерге алдын ала дайындалған нәтижелер жиынтығымен шектелмей, кез келген тәжірибені өткізуге мүмкіндік беру. Бұл математикалық модельдерді қолдану арқылы жүзеге асырылады, ол кез келген тәжірибе нәтижесін анықтап, оны визуалды түрде көрсетуге мүмкіндік береді[3].

Химияны 8-11 сыныптарда оқытуда виртуалды химиялық зертхананы қолданудың әдістемелік аспектілері

8-11 сыныптарға арналған "Виртуалды химиялық зертхана" электронды басылымы орта мектеп химия курсының көптеген тәжірибелерін қамтиды. Бұл оқыту құралы мектеп химиясының барлық курс мазмұнын толықтай қамтиды. Қауіпсіздік ережелерін сақтау мәселесіне ерекше назар аударылады.

Экранда зертханалық құралдар мен химиялық ыдыстардың (ыдыстар, колбалар, ерітінділерге арналған құтылар және т.б.) барлық қажетті түрлері көрсетіледі. Оқушылар тәжірибе жасау үшін химиялық қондырғыларды жинап, қадам-қадаммен виртуалды эксперименттер жүргізе алады. Олар өлшеу құралдарының модельдерін қолданып қажетті өлшемдерді орындай алады.

Тәжірибені орындау барысында студенттер өз бақылауларын "Зертханалық журналға" енгізе алады. Журналға экраннан "түсірілген" суреттерді, қажетті жазбаларды және алынған деректерді интерпретациялауға арналған жазбаларды қосуға болады. "Үлкейту терезесі" құралы химиялық реакциялардың жүру барысын егжей-тегжейлі бақылауға мүмкіндік береді.

Бағдарлама студенттің әрбір әрекетін бақылап, тәжірибені сәтті аяқтау үшін қажетті қадамдар бойынша нұсқау береді. Бұл үшін анимациялық кейіпкер "Химик" педагогикалық агент ретінде пайдаланылады. Ол қажетті түсініктемелерді дауыс және мәтін түрінде береді. Сондай-ақ, кейбір тәжірибелік жұмыстар кезінде студенттер нақты

зертханадағы экспериментті көрсетуге мүмкіндік беретін бейнежазбаларды пайдаланады.

Интерфейс "Виртуалды химиялық зертхана"

"Виртуалды химиялық зертхананың" интерфейсі пайдаланушыларға химиялық тәжірибелер мен мәліметтермен оңай әрі тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік беретін ыңғайлы және түсінікті дизайнға ие.

Интерфейстің негізгі ерекшеліктері:

1. Периодтық кестені көрсету: Пайдаланушылар қажетті химиялық элементтерді оңай табады және олардың қасиеттері мен әрекеттесулері туралы ақпарат алады.
2. Тәжірибелер жасау: Пайдаланушылар тақтаға элементтер мен реагенттерді орналастыра алады, сонымен қатар эксперименттің шарттары мен параметрлерін (температура, қысым, концентрация) өзгерте алады.
3. Реакцияларды визуализациялау: Интерфейс қосылған элементтер арасындағы реакция нәтижелерін автоматты түрде көрсетеді, бұл

пайдаланушыларға өзгерістерді бақылауға және жаңа өнімдер туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді.

4. Нәтижелерді талдау: Интерфейс графиктер, кестелер және есептерді қамтитын ыңғайлы талдау құралдарын ұсынады.

5. Мәліметтерді сақтау және бөлісу: Пайдаланушылар өз тәжірибелерін сақтап, басқа пайдаланушылармен бөлісе алады, бұл тиімді ынтымақтастық пен зерттеу нәтижелерін алмасуға ықпал етеді.

Виртуалды зертханаларды қолдану білім беру жүйесінің тиімділігін арттырып, теориялық және практикалық аспектілерді зерттеуді жеңілдетеді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқу сапасын жақсартуға ғана емес, қаржылық ресурстарды үнемдеуге және қауіпсіз, экологиялық таза ортаны құруға ықпал етеді. Виртуалды зертханалық жұмыстар студенттердің білім деңгейін арттыруға, тәжірибелердің ауқымын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Виртуалды эксперименттер мен бейнематериалдарды нақты тәжірибелермен ұтымды үйлестіру маңызды. Мұндай үйлесімге мысалдар келтірілген (төмендегі кестеде).

Сабәқ тақырыбы	Дәстүрлі зертхана	Виртуалды немесе бейнеэксперимент
Зертханада сутекті алу	Мырыш пен тұз қышқылы реакциясынан сутекті алу	Сутектің оттегімен әрекеттесуі (жарылғыш газ)
Зертханада оттегіні алу	Калий перманганатын ыдырату арқылы оттегіні алу	Калий хлоратының ыдырауынан оттегі алу
Металдардың белсенділік қатары	Қышқылдардың металдармен әрекеттесуі (мырыш пен тұз қышқылы реакциясы)	Натрий мен тұз қышқылының әрекеттесуі
Заттардың қасиеттері	Заттардың физикалық қасиеттерін зерттеу	Бром, сынап, гауһарды көрсету
Электролиз	Мыс (I) сульфаты мен калий иодидінің ерітінділерінің электролизі	Мыс (I) хлоридінің ерітіндісінің электролизі
Химиялық реакция жылдамдығына әсер ететін факторлар	Температура мен концентрацияның әсерін зерттеу	Қысымның сутегі мен азот әрекеттесу жылдамдығына әсерін зерттеу

Виртуалды зертханалар оқушыларға қауіпсіз ортада тәжірибелер жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқытуды қауіпсіз етеді, сондай-ақ шығындарды азайтады. Физикалық зертханаларға қолжетімділік шектеулі жағдайларда, виртуалды зертханалар тиімді шешім болып табылады. Сонымен қатар, виртуалды ортада тәжірибелерді қайта-қайта орындауға мүмкіндік бар, бұл оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттырып, зертханалық дағдыларын жетілдіреді.

Виртуалды зертхана шынайылықты имитациялау принципіне негізделген. Қолданушыға кең әрекет еркіндігі мен тәуелсіз таңдау мүмкіндігі беріледі. Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар қолданылмайтын немесе қарқынды пайдаланылмайтын адам қызметінің саласын табу мүмкін емес[4]. Жоғары оқу орындары сияқты білім беру жүйелері де бұл тұрғыдан тыс қалған жоқ. Осыған байланысты, ақпараттық технологияларды

және оқытудың әртүрлі түрлерін жүзеге асыратын компьютерлік оқу жүйелерін қолданатын жаңа оқыту әдістері оқытушылар арасында танымал бола бастады. Виртуалды зертханалар, пәндік салаға тәуелсіз, мұндай компьютерлік оқу жүйелерінің табысты үлгісі бола алады.

Химия зертханасында оқу барысында виртуалды зертхана шынайы зертханалық жұмысты алмастыра немесе толықтыра алады, бұл химия бағдарламасының міндетті бөлігі болып табылады. Виртуалды зертхана – зертханалық тәжірибелерді модельдеу бағдарламалық қамтамасыз етуі ретінде қарастырылады, ол тәжірибелерді имитациялауға мүмкіндік береді. Мұнда компьютерлік бағдарлама, бағдарламалық пакет және компьютерлік мәліметтер жинау арасындағы айырмашылықтарды ажыратуға болады. Виртуалды зертхана – бұл оқу-әдістемелік, білім беру және бақылау-сынақ материалдарын

қамтитын ақпараттық немесе виртуалды білім беру ортасының бір бөлігі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Дж. Т. Белл және Х.С. Фоглер, "виртуалды шындықты (химиялық инженерия) білім беруде қолдану", IEEE Виртуалды Шындық, 217-218 беттер, 2004 ж. [Google Scholar]
2. В. Чжан, "анимациялық модельге негізделген химиялық реакцияларды модельдеу платформасын Зерттеу", Химиялық Инженерия Операциялары, том. 59, 649-654 беттер, 2017. [Google Scholar]
3. С.А. Авадхи, Н. А. Хабиб, Д. А. Мурад, Ф. А. Ди, М. А. Хути және басқалар., "Виртуалды шындықтың

интерактивті білім беру қосымшасы, Ғылымдағы Жетістіктер", Технологиялар Және Инженерлік Жүйелер Журналы, том. 3, № 4, 72-82 беттер, 2018. [Google Scholar]

4. Белохвостов А. А., Аршанский Е. Я. Химияны оқытудың электрондық құралдары; әзірлеу және қолдану әдістемесі. - Минск: Аверсав, 2012. – 206 б.
5. Гавронская Ю. Ю., Алексеев В. В. Физикалық химияны интерактивті оқытудағы виртуалды зертханалық жұмыстар // Известия Ресей мемлекеттік педагогикалық университеті. А. И. Герцен. – 2014. – № 168. - Б. 79-84.

РАЗВИТИЕ ЧУВСТВА РИТМА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Гудожникова Т.В.

Музыкальный руководитель

ТОО "Детский сад "Антошка", город Костанай

Чувство ритма является важной составляющей музыкальных и общих двигательных навыков у детей. Оно способствует развитию координации, слухового восприятия, моторики и общей гармонии движений. Развитие чувства ритма у детей дошкольного возраста помогает не только в музыкальном обучении, но и в формировании общей психофизической культуры, что способствует улучшению их когнитивных и социальных навыков.

Значение ритма для развития детей

Чувство ритма имеет множество преимуществ для общего развития детей:

Развитие моторики: Ритмические упражнения способствуют развитию мелкой и крупной моторики, координации движений и баланса.

Слуховое восприятие: Развитие ритма улучшает слуховое восприятие, помогает детям лучше различать звуки и музыкальные структуры.

Координация движений: Чувство ритма способствует улучшению координации движений, что полезно для выполнения повседневных задач и занятий спортом.

Когнитивные навыки: Ритмические упражнения развивают у детей внимание, память и способность к концентрации.

Социальное взаимодействие: Участие в ритмических играх и упражнениях помогает детям учиться работать в команде, взаимодействовать с другими детьми и проявлять инициативу.

Методы и приёмы развития чувства ритма

Для эффективного развития чувства ритма у детей дошкольного возраста можно использовать различные методы и приёмы:

Музыкальные игры: Музыкальные игры, такие как "Повторяй за мной" или "Ритмические хлопки", помогают детям развивать чувство ритма в игровой форме. Дети повторяют ритмические паттерны за воспитателем или друг за другом, что улучшает их способность воспринимать и воспроизводить ритм.

Пение и танцы: Пение и танцы на музыку с ярко выраженным ритмом помогают детям развивать

чувство ритма и музыкальное восприятие. Дети учатся двигаться в такт музыке, следить за ритмом и мелодией.

Игра на музыкальных инструментах: Простые музыкальные инструменты, такие как барабаны, маракасы, колокольчики, помогают детям освоить ритмические основы. Дети могут играть на инструментах, повторяя ритмы, или создавать свои собственные ритмические структуры.

Ритмическая гимнастика: Упражнения, включающие ритмические движения, такие как хлопки, топание ногами, прыжки, способствуют развитию ритмического восприятия и координации движений. Ритмическая гимнастика может быть включена в ежедневные занятия физкультурой.

Стихотворения и скороговорки: Чтение стихотворений и скороговорок с ярко выраженным ритмом помогает детям развивать чувство ритма и улучшать свои речевые навыки. Дети могут запоминать и воспроизводить ритмические строки, что способствует улучшению их памяти и концентрации.

Примеры практических занятий

Игра "Повторяй за мной": Воспитатель хлопает в ладоши, создавая определённый ритмический паттерн, который дети должны повторить. Это упражнение помогает развивать слуховое восприятие и координацию движений.

Танцевальные занятия: Дети танцуют под музыку с ярко выраженным ритмом, следя за тем, чтобы движения соответствовали такту музыки. Это помогает развивать чувство ритма и музыкальное восприятие.

Игра на барабанах: Дети играют на барабанах, повторяя ритмические паттерны, заданные воспитателем. Это упражнение способствует развитию слухового восприятия и моторики.

Ритмическая гимнастика: Дети выполняют упражнения, такие как хлопки, топание ногами, прыжки, в такт музыке. Это помогает развивать координацию движений и чувство ритма.

Чтение стихотворений: Дети читают стихотворения с ярко выраженным ритмом, повторяя строки за воспитателем. Это способствует развитию речевых навыков и памяти.

Развитие чувства ритма у детей дошкольного возраста является важной задачей, которая способствует их всестороннему развитию. Ритмические упражнения помогают улучшать

моторные навыки, слуховое восприятие, координацию движений и когнитивные способности. Использование различных методов и приёмов, таких как музыкальные игры, пение, танцы, игра на музыкальных инструментах, ритмическая гимнастика и чтение стихотворений, позволяет эффективно развивать чувство ритма у детей и делает этот процесс увлекательным и полезным для них.

ЗНАЧЕНИЕ КОНСТРУИРОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Найда М.Н.

Воспитатель-модератор

КГКП Ясли-сад "Балапан"

отдела образования города Лисаковска

Управления образования акимата Костанайской области

Одним из наиболее естественных для ребенка и любимых им занятий, является конструирование, то есть создание из отдельных элементов чего-то целого.

Конструктивная деятельность очень важна для гармоничного развития дошкольника. Она совершенствует мелкую моторику — движения рук становятся быстрыми и ловкими. Создание построек и поделок формирует у ребёнка самостоятельность, стремление к достижению цели, креативность, воспитывает эстетические чувства. В процессе конструирования малыш получает важный опыт исследовательского поведения.

Конструирование позволяет ребенку творить свой собственный неповторимый мир. Приглядитесь повнимательней к своему играющему ребенку - его игрушки не могут «жить» без домов, комнат, предметов мебели. Поэтому даже если у него нет конструктора, ребенок создает игровое пространство из того, что есть под рукой: мебели, диванных подушек, коробок, а также разнообразного природного материала.

Так что же такое конструирование - пустое развлечение или полезная, развивающая деятельность?

1. Во-первых, развиваются пространственное мышление и конструктивные способности ребенка. Ребёнок на практике не только познает такие понятия как: право, лево, выше, ниже, но и начинает понимать, как надо создать тот или иной объект.

2. Конструирование также способствует развитию образного мышления: ведь ребенок, создавая конструкцию, должен ориентироваться на некоторый образ того, что получится.

3. Поскольку конструкторская деятельность предполагает анализ постройки, описание пространственного расположения отдельных деталей, планирование своих действий, и отчета о проделанных действиях - развивается также и речь ребенка, расширяется его словарный запас.

4. Работая с конструктором, ребёнок развивает мелкую моторику, глазомер. Все это крайне важно для дальнейшего развития мышления.

5. К тому же данный вид деятельности формирует такие качества как усидчивость, внимательность,

самостоятельность, организованность (умение планировать свою деятельность, и доводить начатое дело до конца).

6. А самое главное конструирование предоставляет большие возможности для фантазии, воображения и позволяет ребенку чувствовать себя творцом.

Игры с конструктором полезны всем девочкам и мальчикам, совсем маленьким детишкам и школьникам. Самым первым конструктором в жизни ребенка являются простые кубики.

Их можно использовать уже в раннем возрасте. Вначале малышу достаточно 2-3 кубиков. Позже количество кубиков можно увеличить до 6-8 штук. Строительный набор ребенка 3- 4 лет необходимо дополнить новыми деталями (пластинами, кирпичиками, призмами).

Конструктивная деятельность по-прежнему тесно связана с игрой: на построенный стульчик ребёнок сажает куклу, сложенная из бумаги бабочка порхает вместе с ним по комнате. Однако сам процесс создания построек и поделок уже более сложен, предполагает предварительное обдумывание и большее разнообразие материала.

Приобщение к конструктивной деятельности начинайте с ознакомления детей с материалом. Пусть они сначала свободно манипулируют с деталями конструктором, после начните сооружать что-нибудь сами. В этом возрасте ребенку необходим образец взрослого и показ способов конструирования. Постепенно ребенок переходит к более самостоятельному выполнению элементарных построек (дорожек, домов, заборов, кукольной мебели).

К 3 годам конструирование приобретает для ребенка новый смысл. В этом возрасте оно тесно связывается с сюжетными играми поэтому, дополнительно к набору строительных деталей, выберите игрушки, соответствующие размеру деталей, машинки, куколки, животных.

Это позволит ребенку обыгрывать постройки, да и строить для кого-то, ему будет гораздо интересней. Пользуясь игровыми приемами, можно побуждать ребенка изменять привычные постройки по предложенным условиям. Например, кукла

"подросла", и ей нужен домик побольше; по мосту ездит очень много машин; как сделать его шире река "разлилась", и мост необходимо переделать, сделать его длиннее и т.п.

Конечно, далеко не все получится сразу, потому родителям нужно быть очень терпеливым. Помощь взрослого на данном возрастном этапе заключается в объяснении, с одновременным показом способа действия. Постепенно ребенок становится более опытным строителем с технической точки зрения и совершенствует свои способности с каждой новой идеей.

После всего, выше сказанного, остается только пожелать родителям познакомить и по возможности подружить ребенка с миром конструктора. Если ребенку не понравилось играть в один конструктор, предложите ему другой, помните, что конструкторов сейчас великое множество.

Цели сюжетного конструирования:

- Развитие способности к планированию деятельности и анализу выполненной работы.
- Развитие мелкой моторики, речи, познавательной и исследовательской активности.
- Формирование стремления к самостоятельному творческому поиску, инициативе.
- Развитие творческого мышления и воображения.
- Формирование сенсорных способностей.
- Формирование пространственных представлений.

Сюжетное конструирование организуется в процессе ОД, в индивидуальной работе, в процессе организации свободной деятельности. Сюжет определяется в соответствии с тематическим планированием, возрастными и индивидуальными особенностями и интересами детей. Сюжеты должны быть понятны для ребенка 2-3 лет, должны состоять из 2-3 предложений.

Игрушки для сюжетного конструирования. При разыгрывании сюжетов можно использовать разнообразные игрушки, которые обязательно должны быть масштабными строительному материалу (матрешки, елочки, машинки и др.); в этих целях можно также использовать и разнообразные элементы из сюжетно-ролевых наборов «Зоопарк», «Домашние животные» «Пожарные и спасатели» и др.

ОД по «сюжетному конструированию» проводят по подгруппам (по 4-5 детей).

Конструирование в процессе ОД соответствует перспективному и комплексно-тематическому планированию. Например, простые сюжеты типа «Куклы спят и гуляют», «Куклы едят», «Машины едут по улице и въезжают в гараж», «Прилетели птички и сели на башенку, на ворота», «Маленькая матрешка живет в маленьком домике, а большая — в большом» и т. п.

ОД «Теремок». Хочу подробнее остановиться на этой сказке, потому что она легко интегрирует в себе разные виды деятельности. У нас есть модули, из которых мы что-то строим в свободной деятельности, но очень редко используем в ОД. Мы провели предварительную работу: с помощью родителей сделали маски героев, прочитали сказку, показала сказку с помощью разных видов театра, а потом предложила детям поиграть в сказку. Я заранее построила домик-теремок, предложила выбрать роль, и мы начали «играть». Конструирование было на последнем этапе нашего представления, мы построили новый теремок для зверят. Деткам очень понравилось, особенно роль медведя, который ломает теремок и последующее совместное строительство всегда нового теремка

Таким образом, метод сюжетного конструирования является действенным помощником при обучении конкретным конструктивным приемам — он исключает возможность бездумного, механического подражания, препятствует проявлению таких нежелательных действий, как неупорядоченное нагромождение деталей. Это важно, потому что именно в раннем возрасте интенсивно формируется наглядно-действенное мышление и воображение, которое выражается, прежде всего, в практическом решении предметных задач.

Список использованной литературы:

- 1.Новосёлова С.Л. Занятия со строительным материалом. // В кн.: Воспитание и обучение детей раннего возраста. Книга для воспитателя детского сада. / под ред. Л.Н.Павловой. — М., Просвещение, 1986.
- 2.Новосёлова С.Л. Развитие мышления в раннем возрасте. — М.: Педагогика, 1978.
- 3.Парамонова Л.А. Теория и методика формирования творческого конструирования в дошкольном возрасте. — М.: Изд-во Академия, 2002.

АКТИВИЗАЦИЯ СЛОВАРЯ ВОСПИТАННИКОВ МЛАДШЕЙ ВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ

Яндуткина Н.П.

воспитатель

КГКП «Ясли-сад № 1» города Рудного

Развитие речи у детей младшего возраста — важнейший процесс, играющий ключевую роль в их общем интеллектуальном и эмоциональном развитии. Одним из важных аспектов этого процесса является активизация словаря учащихся, что способствует более глубокому и осознанному формированию новых слов и выражений, сохранению

коммуникативных навыков, а также развитию познавательных способностей. В статье даны методы и приемы активизации словаря у детей младшей возрастной группы, а также роль педагога в этом процессе.

Активизация словаря для детей младшего возраста, а также словарный запас ребенка младшего

возраста активно выполняется, что связано с развитием способностей воспринимать, понимать и использовать различные слова. В этот период важным является не только количество слов, но и их правильное употребление в десятикратном количестве. Активизация словаря обеспечивает развитие речи в целом, допускает понимание окружающего мира и поддерживает связь между различными объектами и явлениями. Кроме того, активизация словаря помогает развивать другие важные когнитивные навыки, такие как внимание, память, логическое мышление. Важно, чтобы слово не просто запомнилось, а стало активным элементом в обществе ребенка, его творческой и познавательной деятельности.

Педагог играет ключевую роль в процессе расширения и активизации словарного запаса у детей. Его задача — создать такие условия, которые способствуют не только формированию новых слов, но и их успешному внедрению в речь ребенка. Для активизации словаря необходимо использовать другие методы и приемы.

Среди них - “Игра” — наиболее эффективный способ обучения младших дошкольников. Игры по развитию речи, в которых используется много новых слов, отслеживание запоминания и использование этих слов в различных активных условиях. Например, игры с картинками, где детям нужно называть предметы, или игры с рифмами и загадками.

Существует множество подходов к обучению детей новому слову, среди которых стоит выделить:

Игровые формы: Использование игр, в которых дети могут применять новые слова. Например, игры с куклами, настольные игры с заданиями, в которых необходимо использовать определенные слова.

Чтение книг: Чтение и обсуждение книг помогает не только обогатить словарный запас, но и развивает интерес к литературе. Важно выбирать книги, адаптированные под возрастные особенности детей.

Ролевые игры: Применение ролевых игр, где дети могут вжиться в разные образы и ситуации, позволяет активно использовать новый лексический запас.

Мониторинг и корректировка речи: Обратная связь от воспитателя чрезвычайно важна. Вместо того, чтобы просто указывать на ошибки, стоит предложить детям правильно произнести слово или использовать его в новом контексте.

Активизация словаря воспитанников младшей возрастной группы — это неотъемлемая часть воспитательного процесса. Она требует от воспитателей терпения, креативности и понимания индивидуальных особенностей каждого ребенка. Комплексный подход, включающий игровые методы, чтение и многообразие форм взаимодействия, поможет создать благоприятные условия для развития речевых навыков ребенка, что в свою очередь станет основой для его успешной социализации в будущем. В конечном счете, вложение в словарный запас детей — это вклад в их будущее, где они смогут уверенно и осознанно выражать свои мысли и чувства.

Важным аспектом активизации словаря является взаимодействие с родителями. Совместные занятия, такие как игры, чтение книг или обсуждение увиденного в природе, способствуют не только обогащению словарного запаса, но и укрепляют эмоциональную связь между детьми и взрослыми. Родители, вовлеченные в процесс обучения, становятся не только помощниками, но и образцами для подражания, что значительно повышает мотивацию детей к обучению.

Кроме того, использование мультимедийных ресурсов, таких как обучающие приложения и видео, может стать эффективным инструментом в расширении лексического запаса. Современные технологии предоставляют детям возможность обучения в увлекательной и доступной форме, что особенно ценно в свете растущего интереса к цифровым медиа.

Также стоит отметить роль взаимодействия между детьми. Совместные игры и обсуждения способствуют не только активизации словаря, но и формированию навыков групповой работы и социальных взаимодействий. Вместе с тем, важно помнить, что каждый ребенок уникален, и подход к активизации словаря должен учитывать его потребности и интересы.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЁМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Горбакова Т.А.

Учитель начальных классов

КГУ “Основная средняя школа села Шойындыколь”

Работа с текстом на уроках в начальной школе является важной составляющей образовательного процесса. Она способствует развитию у детей навыков чтения, понимания прочитанного, критического мышления и аналитических способностей. Важно использовать разнообразные приёмы и методы, чтобы сделать этот процесс увлекательным и эффективным. В данной статье я рассматриваю различные подходы к

работе с текстом, которые могут быть применены на уроках в начальной школе.

Чтение и обсуждение текста: Один из основных приёмов работы с текстом – это чтение и последующее обсуждение его содержания. Чтение может быть организовано в различных формах: вслух, про себя, попеременное чтение. Важно, чтобы дети активно участвовали в обсуждении текста, отвечали на вопросы, делились своими мыслями и

впечатлениями. Это помогает им лучше понять прочитанное и развивает навыки анализа.

Пересказ и инсценировка: Пересказ текста и инсценировка его содержания помогают детям лучше усвоить информацию, развивают навыки связного изложения мыслей и выразительности речи. Пересказ может быть как подробным, так и кратким, в зависимости от целей занятия. Инсценировка позволяет детям прожить сюжет произведения, понять действия и мотивы персонажей, развивает умение выражать эмоции и чувства.

Использование дидактических материалов: Работа с дидактическими материалами, такими как карточки с вопросами, иллюстрации, схемы, таблицы, помогает детям лучше усвоить содержание текста, развивает навыки анализа и обобщения. Такие материалы могут быть использованы как индивидуально, так и в групповой работе.

Анализ структуры текста: Один из эффективных приёмов работы с текстом – это анализ его структуры. Дети учатся выделять основные части текста, определять главную мысль, устанавливать причинно-следственные связи. Такой анализ помогает развивать логическое мышление, учит детей систематизировать информацию.

Использование творческих заданий: Творческие задания, такие как создание иллюстраций к тексту, написание продолжения рассказа, составление кроссвордов и викторин, помогают детям лучше понять и запомнить содержание произведения, развивают их воображение и творческие способности.

Метод "толстых и тонких вопросов": Этот метод предполагает деление вопросов на две категории: "толстые" (требующие развернутого ответа, анализа, обобщения) и "тонкие" (требующие краткого, конкретного ответа). Такой подход помогает детям развивать навыки критического мышления, учит их формулировать и обосновывать свои ответы.

Работа с лексикой и грамматикой: Важным аспектом работы с текстом является изучение новых слов и грамматических конструкций. Дети учатся определять значение незнакомых слов из контекста, составлять предложения с использованием новых слов, анализировать грамматические особенности текста.

Использование информационно-коммуникационных технологий: Современные технологии предоставляют широкие возможности для работы с текстом. Электронные учебники, интерактивные задания, мультимедийные презентации помогают сделать процесс обучения более интересным и увлекательным, развивают у детей информационную грамотность.

Метод проектов: Метод проектов предполагает выполнение детьми заданий, связанных с изучением и анализом текста, в рамках которых они могут применять свои знания на практике. Проекты могут быть индивидуальными и групповыми, их выполнение способствует развитию навыков самостоятельной работы, учит детей планировать свою деятельность, находить и обрабатывать информацию.

Работа с текстом на уроках в начальной школе требует использования разнообразных приёмов и методов, чтобы сделать процесс обучения эффективным и увлекательным для детей. Чтение и обсуждение текста, пересказ и инсценировка, использование дидактических материалов, анализ структуры текста, творческие задания, метод "толстых и тонких вопросов", работа с лексикой и грамматикой, использование информационно-коммуникационных технологий и метод проектов – все эти подходы помогают развивать у детей навыки чтения, понимания прочитанного, критического мышления и аналитических способностей. Важно, чтобы учителя активно использовали эти приёмы в своей практике, адаптируя их к индивидуальным особенностям и потребностям каждого ребенка.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Зими́на М.Ю.

Воспитатель

Детский сад "ТОО "Дружба-97 города Костаная

Развитие познавательной деятельности у дошкольников является одной из ключевых задач дошкольного образования. Познавательная деятельность включает в себя формирование у детей интереса к окружающему миру, развитие их мыслительных процессов, умения наблюдать, анализировать, обобщать и делать выводы. Этот процесс закладывает основу для успешного обучения в школе и дальнейшего развития личности ребенка.

Познавательная деятельность является основой для всестороннего развития ребенка. Она способствует:

- Формированию интеллектуальных способностей: развитие внимания, памяти, мышления, восприятия и воображения.
- Развитию речи: обогащение словарного запаса, улучшение грамматического строя речи и способности логически излагать свои мысли.
- Социальному развитию: умение работать в коллективе, обмениваться знаниями и опытом, уважать мнение других.
- Эмоциональному развитию: способность выражать и понимать эмоции, развивать эмпатию.

Методы и приёмы развития познавательной деятельности:

Для эффективного развития познавательной деятельности у дошкольников можно использовать разнообразные методы и приёмы:

Игровая деятельность: Игры являются естественной формой активности для детей дошкольного возраста. Через игры дети познают окружающий мир, учатся взаимодействовать с другими, развивают свои умственные способности. Важно использовать как сюжетно-ролевые игры, так и дидактические игры, направленные на развитие конкретных познавательных навыков.

Наблюдение: Наблюдение за природными явлениями, животными, растениями и окружающим миром в целом помогает детям развивать внимание, учиться анализировать и делать выводы. Организация регулярных прогулок и экскурсий, создание уголков природы в группе способствует активному познанию.

Экспериментирование: Проведение простых опытов и экспериментов позволяет детям самостоятельно исследовать мир, открывать новые знания и развивать навыки логического мышления. Например, изучение свойств воды, исследование магнитов, выращивание растений и другие увлекательные занятия.

Чтение и обсуждение: Чтение сказок, рассказов и научно-популярных текстов развивает у детей воображение, обогащает их словарный запас и стимулирует интерес к новым знаниям. Важно организовывать обсуждение прочитанного, задавать вопросы, поощрять детей делиться своими мыслями и впечатлениями.

Творческая деятельность: Рисование, лепка, конструирование и другие виды творчества развивают у детей не только воображение и мелкую моторику, но и способствуют развитию познавательных способностей. В процессе творческой деятельности дети учатся планировать, анализировать свои действия и искать новые решения.

Примеры практических занятий

Занятие "Удивительный мир природы": В этом занятии дети изучают особенности разных животных и растений, наблюдают за их поведением и учатся классифицировать их по различным признакам.

Можно организовать мини-экскурсии в парк или лес, создать уголок природы в группе и проводить регулярные наблюдения.

Эксперимент "Волшебные свойства воды": Дети изучают свойства воды, проводят опыты с её замораживанием и таянием, изучают явление поверхностного натяжения. Важно поощрять детей высказывать свои предположения и наблюдения, делать выводы на основе проведённых экспериментов.

Тематическое занятие "Моя семья": На этом занятии дети рассказывают о своих семьях, создают генеалогическое дерево, обсуждают семейные традиции и праздники. Это помогает развивать у детей социальные навыки, умение рассказывать и обобщать информацию, а также формирует чувство принадлежности к своей семье.

Чтение и обсуждение сказки: Чтение сказки с последующим обсуждением её сюжета, героев и их поступков развивает у детей воображение, умение анализировать и обобщать информацию, обогащает их словарный запас и стимулирует интерес к литературе.

Творческое занятие "Мир вокруг нас": Рисование, лепка или конструирование на тему природы, животных, транспорта и других аспектов окружающего мира помогает детям развивать воображение, мелкую моторику и познавательные способности. Важно поощрять детей к самовыражению и обсуждению своих творческих работ.

Развитие познавательной деятельности у дошкольников является важной задачей дошкольного образования. Оно способствует формированию интеллектуальных, речевых, социальных и эмоциональных способностей детей, закладывает основу для успешного обучения в школе и дальнейшего развития личности. Использование разнообразных методов и приёмов позволяет сделать процесс познания увлекательным и эффективным, стимулирует у детей интерес к окружающему миру и желание узнавать новое.

РОЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Развитие речи у детей дошкольного возраста является одной из приоритетных задач дошкольного образования. Речь играет важную роль в общей интеллектуальной деятельности ребенка, способствует его социализации и формированию личности. Художественные произведения, такие как

Зинченко А.Н.

Воспитатель

КГКП "Ясли-сад "Улыбка"

отдела образования Карабалыкского района"

Управления образования акимата Костанайской области

сказки, стихи, рассказы и другие формы литературы, занимают особое место в процессе развития речи дошкольников. Они не только обогащают словарный запас детей, но и способствуют формированию их эмоционального и эстетического восприятия мира.

Влияние художественных произведений на развитие речи: Художественные произведения

обладают уникальными возможностями для развития речи дошкольников. Они обеспечивают:

1. Обогащение словарного запаса: через чтение и прослушивание сказок, стихов и рассказов дети знакомятся с новыми словами и выражениями, что способствует расширению их активного и пассивного словарного запаса.
2. Развитие грамматического строя речи: художественные тексты содержат разнообразные грамматические конструкции и формы, что помогает детям осваивать правила построения предложений и использования различных частей речи.
3. Формирование связной речи: чтение и пересказ художественных произведений способствует развитию навыков связного изложения мыслей, учит детей логически строить свои высказывания и поддерживать последовательность рассказа.
4. Развитие фонематического восприятия: прослушивание стихов и рифмованных текстов помогает детям развивать чувство ритма и рифмы, что способствует улучшению фонематического восприятия и подготовки к обучению чтению.
5. Стимулирование творческого воображения: художественные произведения пробуждают у детей воображение, стимулируют их к созданию собственных рассказов и историй, что способствует развитию креативного мышления.

Методы работы с художественными произведениями: для эффективного использования художественных произведений в развитии речи дошкольников можно применять различные методы и приёмы:

1. Чтение и обсуждение: Регулярное чтение сказок, стихов и рассказов с последующим обсуждением их содержания помогает детям лучше понять текст, выделять главные мысли и развивать навыки анализа.
2. Пересказ и инсценировка: пересказ художественных произведений и инсценировка их содержания способствует развитию связной речи, учит детей передавать информацию последовательно и выразительно.
3. Создание собственных рассказов: поощрение детей к сочинению собственных рассказов и историй на основе прочитанных произведений развивает их творческое мышление и навыки повествования.
4. Использование дидактических игр: игры, основанные на содержании художественных произведений, помогают детям усваивать новые слова и грамматические конструкции в игровой форме, что

делает процесс обучения более увлекательным и эффективным.

Примеры

практических занятий:

1. Чтение и обсуждение сказки "Теремок": после чтения сказки дети обсуждают её содержание, отвечают на вопросы о персонажах и событиях, учатся выделять главные мысли и пересказывать текст.
2. Инсценировка стиха "Муха-Цокотуха" К. Чуковского: дети разыгрывают стихотворение по ролям, учатся выразительно передавать содержание, развивают навыки артикуляции и интонации.
3. Создание собственного рассказа на тему "Приключения игрушек": дети сочиняют и рассказывают истории о приключениях своих игрушек, учатся логически строить повествование и использовать новые слова и выражения.
4. Дидактическая игра "Подбери рифму": игра помогает детям развивать фонематическое восприятие, учит подбирать рифмующиеся слова и создавать рифмованные тексты.

Художественные произведения играют важную роль в развитии речи детей дошкольного возраста. Они обогащают словарный запас, развивают грамматический строй речи, формируют навыки связного изложения мыслей и стимулируют творческое воображение. Использование

разнообразных методов и приёмов работы с художественными произведениями позволяет сделать процесс развития речи увлекательным и эффективным.

Важно, чтобы родители и воспитатели активно привлекали детей к чтению и обсуждению художественных текстов, поощряли их к творческому самовыражению и использованию новых языковых средств.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Коммуникативные качества играют ключевую роль в развитии личности ребёнка и его успешной социализации. В дошкольном возрасте

дети учатся взаимодействовать с окружающими, выражать свои мысли и эмоции, понимать других и выстраивать отношения. Формирование коммуникативных качеств в этот период является

важной задачей как для родителей, так и для воспитателей в детских садах. В данной статье мы рассмотрим основные аспекты формирования коммуникативных качеств у детей дошкольного возраста, методы и приёмы, которые могут помочь в этом процессе.

Значение коммуникативных качеств для детей дошкольного возраста: Коммуникативные качества включают в себя умение общаться, слушать, понимать и учитывать мнение других, вести диалог, разрешать конфликты и сотрудничать. Эти навыки важны для успешной социализации и адаптации ребёнка в обществе. **Основные аспекты значимости коммуникативных качеств включают:**

1. Развитие речевых навыков: Коммуникация способствует обогащению словарного запаса, освоению грамматических конструкций и развитию связной речи.

2. Социальное взаимодействие: Умение общаться помогает детям устанавливать и поддерживать дружеские отношения, сотрудничать и разрешать конфликты.

3. Эмоциональное развитие: Коммуникация помогает детям выражать свои эмоции, понимать чувства других и развивать эмпатию.

4. Когнитивное развитие: В процессе общения дети учатся анализировать информацию, высказывать свои мысли и аргументировать свою точку зрения.

5. Методы и приёмы формирования коммуникативных качеств: для эффективного формирования коммуникативных качеств у дошкольников можно использовать различные методы и приёмы:

6. Игровая деятельность: Игры являются естественной формой общения для детей дошкольного возраста. Через сюжетно-ролевые игры, дидактические игры и коммуникативные игры дети учатся взаимодействовать с другими, выражать свои мысли и понимать окружающих.

7. Чтение и обсуждение книг: Чтение художественной литературы и обсуждение её содержания помогает детям развивать связную речь, обогащать словарный запас и учиться выражать свои мысли.

8. Речевые упражнения: Различные упражнения на развитие фонематического слуха, артикуляции и интонации помогают детям улучшать произношение и развивать связную речь.

9. Творческая деятельность: Рисование, лепка, конструирование и другие виды творчества способствуют развитию воображения и умения

выражать свои мысли и чувства через разные формы деятельности.

10. Музыкальные занятия: Пение, ритмические упражнения и музыкальные игры развивают у детей чувство ритма, фонематический слух и умение выражать свои эмоции через музыку.

Примеры практических занятий: для формирования коммуникативных качеств у детей дошкольного возраста можно организовать различные практические занятия.

Игра "Слушай и повторяй": Тренировка внимания и памяти через повторение звуков, слов и фраз, произнесённых воспитателем. Это упражнение помогает детям развивать фонематический слух и артикуляцию.

Чтение и обсуждение сказки "Репка": после чтения сказки дети обсуждают её содержание, отвечают на вопросы о героях и событиях, учатся пересказывать текст. Это занятие развивает связную речь и логическое мышление.

Рисование на тему "Моя семья": Дети рисуют свою семью и рассказывают о каждом её члене. Это упражнение помогает развивать связную речь, обогащает словарный запас и учит выражать свои мысли и чувства.

Музыкальная игра "Пой и двигайся": Дети поют песню и выполняют под неё ритмические движения. Это занятие развивает чувство ритма, фонематический слух и умение выражать свои эмоции через музыку.

Сюжетно-ролевая игра "Магазин": Дети играют роли продавца и покупателя, взаимодействуют друг с другом, обсуждают покупки. Это упражнение помогает развивать коммуникативные навыки, учит вести диалог и разрешать конфликты.

Формирование коммуникативных качеств у детей дошкольного возраста является важной задачей дошкольного образования. Умение общаться, выражать свои мысли и чувства, понимать других людей – это ключевые навыки, которые необходимы для успешной социализации и адаптации в обществе. Использование разнообразных методов и приёмов, таких как игровые занятия, чтение и обсуждение книг, речевые упражнения, творческая деятельность и музыкальные занятия, позволяет эффективно развивать коммуникативные качества у дошкольников. Важно, чтобы родители и воспитатели активно поддерживали и стимулировали развитие этих навыков, создавая благоприятные условия для общения и взаимодействия детей.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Лободина Л.А.

Воспитатель дошкольной группы
г. Алматы, КГКП "Если-сад №50"

Коммуникативные навыки являются основой для успешной социализации и взаимодействия в

обществе. Умение общаться, выражать свои мысли и чувства, понимать других людей – это важные составляющие коммуникативной компетенции,

которую необходимо развивать с самого раннего возраста. Дошкольный возраст – это период интенсивного развития речи и общения, поэтому именно в этом возрасте необходимо уделять особое внимание формированию коммуникативных навыков у детей. Значение коммуникативных навыков в дошкольном возрасте:

Коммуникативные навыки играют ключевую роль в развитии ребенка и его успешной адаптации в обществе. Важно отметить следующие аспекты значения коммуникативных навыков:

1. Развитие речи и языка: коммуникативные навыки способствуют обогащению словарного запаса, освоению грамматических конструкций и развитию связной речи.
2. Социальное взаимодействие: умение общаться помогает детям устанавливать и поддерживать дружеские отношения, разрешать конфликты и сотрудничать с другими детьми и взрослыми.
3. Эмоциональное развитие: коммуникация помогает детям выражать свои эмоции, понимать чувства других и развивать эмпатию.
4. Когнитивное развитие: в процессе общения дети учатся анализировать информацию, высказывать свои мысли и аргументировать свою точку зрения.

Методы и приемы развития коммуникативных навыков: для эффективного развития коммуникативных навыков у дошкольников можно использовать различные методы и приемы:

1. Игровая деятельность: игры являются естественной формой общения для детей дошкольного возраста. Через сюжетно-ролевые игры, дидактические игры и коммуникативные игры дети учатся взаимодействовать с другими, выражать свои мысли и понимать окружающих.
2. Чтение и обсуждение книг: Чтение художественной литературы и обсуждение её содержания помогает детям развивать связную речь, обогащать словарный запас и учиться выражать свои мысли.
3. Речевые упражнения: Различные упражнения на развитие фонематического слуха, артикуляции и интонации помогают детям улучшать произношение и развивать связную речь.
4. Творческая деятельность: Рисование, лепка, конструирование и другие виды творчества способствуют развитию воображения и умения

выражать свои мысли и чувства через разные формы деятельности.

5. Музыкальные занятия: пение, ритмические упражнения и музыкальные игры развивают у детей чувство ритма, фонематический слух и умение выражать свои эмоции через музыку.

Примеры практических занятий:

1. Игра "Слушай и повторяй": тренировка внимания и памяти через повторение звуков, слов и фраз, произнесенных воспитателем. Это упражнение помогает детям развивать фонематический слух и артикуляцию.
2. Чтение и обсуждение сказки "Репка": после чтения сказки дети обсуждают её содержание, отвечают на вопросы о героях и событиях, учатся пересказывать текст. Это занятие развивает связную речь и логическое мышление.
3. Рисование на тему "Моя семья": дети рисуют свою семью и рассказывают о каждом её члене. Это упражнение помогает развивать связную речь, обогащает словарный запас и учит выражать свои мысли и чувства.
4. Музыкальная игра "Пой и двигайся": дети поют песню и выполняют под неё ритмические движения. Это занятие развивает чувство ритма, фонематический слух и умение выражать свои эмоции через музыку.
5. Сюжетно-ролевая игра "Магазин": дети играют роли продавца и покупателя, взаимодействуют друг с другом, обсуждают покупки. Это упражнение помогает развивать коммуникативные навыки, учит вести диалог и разрешать конфликты.

Развитие коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста является важной задачей дошкольного образования. Умение общаться, выражать свои мысли и чувства, понимать других людей – это ключевые навыки, которые необходимы для успешной социализации и адаптации в обществе. Использование разнообразных методов и приёмов, таких как игровые занятия, чтение и обсуждение книг, речевые упражнения, творческая деятельность и музыкальные занятия, позволяет эффективно развивать коммуникативные навыки у дошкольников. Важно, чтобы родители и воспитатели активно поддерживали и стимулировали развитие этих навыков, создавая благоприятные условия для общения и взаимодействия детей.

РАЗВИТИЕ РЕЧИ С ДЕТЬМИ С НАРУШЕНИЕМ РЕЧИ

Чумакова Т.Н.

Воспитатель

КГКП "Ясли-сад № 44 акимата
отдела образования города Костанай"

Управления образования акимата Костанайской области

Очень часто к неврологу обращаются родители с жалобами на то, что их ребенок для своего возраста говорит мало слов, что его речь непонятна, что он не может свободно, без напряжения

высказаться. Все эти проявления речевых нарушений... Что же такое речь?

Речь-это особая и наиболее совершенная форма общения, присущая только человеку. Речь ребенка не является врожденной способностью, а формируется

под влиянием речи взрослых и в огромной степени зависит от достаточной речевой практики, нормального речевого окружения, от воспитания и обучения, которые начинаются с первых дней жизни ребенка.

Что оказывает влияние на формирование речевых нарушений?

Среди неблагоприятных факторов можно отметить:

- Токсикозы беременных
- Хроническая гипоксия плода
- Острые и хронические заболевания матери в период беременности
- Легкая асфиксия
- Родовые травмы
- Острые инфекционные заболевания детей в младенческом возрасте и т.д.

Воздействие этих факторов приводит к возникновению ряда специфических особенностей в развитии детей, в том числе и в речевом развитии. Существуют нормы развития детской речи, на которые родителям стоит обратить внимание? Это помогает специалистам как можно раньше выявить первые признаки речевых нарушений.

Этапы развития речи у детей:

От 0 до 1 года:

Этап доречевого развития, во время которого происходит подготовка к овладению речью. С момента рождения у ребенка уже имеются голосовые реакции - крик и плач. К 2-3 месяцам появляется гуление, экспериментирование с гласными звуками. К 5-6 месяцам происходит появление лепета. К 11-12 месяцам – первые слова. В это время активный процесс развития понимания речи.

От 1 года до 2 лет

В это период важным показателем является не столько собственно произношение, сколько понимание обращенной речи. Дети в это период начинают строить однословные, а с 1,5 до 2 лет – и двухсловные предложения. Ребенок в это период легко повторяет часто слышимые слова. Запас слов к 1,5 годам составляет до 40-50. К 2 годам появляются вопросы:

«Что это?», «Где?», «Куда?». Активный словарь к 2 годам у нормально развивающего ребенка насчитывает 250-300 слов.

От 2 до 3 лет

Словарный запас составляет 800-1000 слов. Развивается мышление, способность к общению. Ребенок начинает пользоваться прилагательными, местоимениями и предлогами. Появляются предложения из трех слов. К 2,5 годам наблюдается появление многословных предложений. В это период могут сохраняться трудности в звукопроизношении (свистящие, шипящие, сонорные звуки). К 3 годам появляются вопросы «Почему?», «Когда?».

От 3 до 4 лет

Словарный запас к 4 годам увеличивается до 2000 слов. Ребенок много говорит сам, любит слушать

короткие стихи, рассказы, сказки, запоминает и рассказывает их. Фразы становятся длиннее, их смысл усложняется. В норме у детей этого возраста сохраняются недостатки в произношении ряда слов, особенно длинных и малознакомых. Наблюдается сокращения слов, перестановка звуков в слове, пропуски согласных звуков при их сочетании. Недостаточно четко произносятся свистящие и шипящие звуки, звуки Л и Р пропускаются.

От 4 до 5 лет

Словарный запас к 5 годам составляет 2500-3000 слов. Исчезают почти все возрастные неправильности произношения. Недостаточно четко произносятся шипящие звуки, не все дети в этом возрасте умеют произносить звуки Л и Р. Высказывания приобретают форму короткого рассказа. Дети начинают использовать в речи структуру сложносочиненных и сложноподчиненных предложений. Умеют составлять по картинке рассказ из нескольких предложений., правильно отвечают на вопросы по сюжету рассказа.

От 5 до 7 лет

Запас слов до 4000 и более. Отсутствуют недостатки произношения звуков и слов. Во фразах используются все основные части речи. Дети умеют составлять рассказ из 40-50 предложений с развитием сюжета, отразив в нем события прошлого, настоящего и будущего.

Нарушения речи многообразны, они могут проявляться в нарушении произношения, грамматического строя речи, бедности словарного запаса, в нарушении темпа и плавности речи. Чаще всего обращаются с задержкой речевого развития, нарушениями произношения и плавности речи, а так же с общим недоразвитием речи.

В зависимости от ведущих нарушений, лежащих в основе речевых расстройств, они подразделяются (касаемся только центральной нервной системы):

I. Речевые расстройства связанные с органическим поражением центральной нервной системы:

· **Афазия** – распад всех компонентов речи в результате поражения речевых зон.

· **Алалия** - системное недоразвитие речи в результате корковых речевых зон в доречевом периоде.

· **Дизартрия** – нарушение звукопроизводительной стороны речи в результате нарушения иннервации речевой мускулатуры.

II. Речевые нарушения, связанные с функциональными изменениями ЦНС (заикание, мутизм, сурдомутизм).

III. Задержки речевого развития различного происхождения (при недоношенности, родовых травмах, при тяжелых заболеваниях внутренних органов и т.д.).

Задержка речевого развития проявляется затруднением у ребенка речевых движений и их координации. В раннем возрасте обращает на себя внимание отсутствие или ограничение лепета.

Позднее родители отмечают молчаливость ребенка, они характеризуют детей как понимающих, но не желающих говорить. Первые слова и фразы появляются поздно. Словарный запас беден, формируется медленно, искаженно. При малой речевой активности также страдает и общая познавательная деятельность ребенка. Развиваются патологические качества личности, невротические черты характера. Как реакция на речевую недостаточность у детей отмечается замкнутость, негативизм, неуверенность в себе, напряженное состояние, повышенная раздражительность, обидчивость, склонность к слезам.

Нарушение звукопроизводительной системы называется **дизартирией**. Поговорим сегодня о легких ее формах (стертых). У детей с легкими проявлениями ранее речевое развитие незначительно замедленно. Первые слова появляются к 1 году, фразовая речь формируется к 2-3 годам, но речь довольно долго остается разборчивой, неясной, понятной только родителям. К 3-4 годам звуковая сторона речи у этих дошкольников остается несформированной.

Имеются особенности и в поведении таких детей. В ранний период отмечается двигательное беспокойство, нарушение сна, частый беспричинный плач. Такие малыши быстро утомляются при сосании груди, им трудно удержать сосок. В результате они рано отказываются от материнской груди, часто обильно срыгивают. В дошкольный период родители отмечают, что дети отдают предпочтение кашам, бульонам, пюре, а не твердым продуктам.

Двигательная сфера: здесь также отмечаются особенности. Движения неловкие, скованные. Может встречаться небольшое ограничение в объеме движений верхних конечностей, нарушение мышечного тонуса.

У дошкольников наиболее ярко проявляется недостаточность общей моторики:

- при выполнении сложных движений; при действиях, требующих четкого управления движениями и точной работы различных мышечных групп.
  - при пространственной организации движений.
- Пример: захват и удержание предметов; ходьба. Такие

дети поздно начинают прыгать на двух ногах, неуклюже бегают и лазают на шведской стенке, долго не могут научиться ездить на велосипеде, кататься на коньках и лыжах.

Существует прямая зависимость между уровнем сформированности мелкой моторики и моторики артикуляционной. У детей, имеющих дизартрию, отмечается и недостаточность мелкой моторики. Это проявляется:

- нарушением точности движений.
- снижением скорости выполнения действий и переключения с одной позы на другую.
- замедленное включение в движение.
- недостаточность координации.
- затруднение при выполнении пальцевых проб.

В школьном возрасте такие дети неохотно рисуют, лепят, неумело играют мозаикой. Чаще всего одной логопедической помощи таким детям бывает недостаточно. Коррекция речевых нарушений обычными методами и приемами не приносит эффективных результатов. При тщательном неврологическом обследовании детей с такими речевыми расстройствами с применением функциональных нагрузок выявляется неярко выраженная микросимптоматика органического поражения нервной системы. Поэтому для коррекции необходима помощь двух специалистов-невролога и логопеда.

Общие советы родителям

- Больше времени уделяйте общению с ребенком.
- Уже в раннем возрасте уделяйте внимание мелкой моторике ребенка (пальчиковые гимнастики, погремушки с колечками). В дошкольном возрасте нужно использовать лего, пазлы, мозаики и конструкторы, лепить из пластилина, рисовать - все это развивает мелкую моторику.
- Внимательно вслушивайтесь в речь малыша и повторяйте правильно те слова, которые он скажет.
- Не допускайте упрощенных слов («бибика», «ляля», и др.).
- Не употребляйте «сюсюкающие» детские слова, иначе ребенку будет с трудом даваться полноценная речь.

«Педагогикалық қоғамдастық хабаршысы»
Республикалық ғылыми-әдістемелік журналдың
ШЫҒУ КЕСТЕСІ (МЕРЗІМІ)

ГРАФИК ВЫХОДА
Республиканского научно-методического журнала
«Вестник педагогического сообщества»

Журнал № Журнала	Нөмірге материалдар жинау Срок приема материалов для номера	Нөмірді әзірлеу Верстка номера	Журналдың электронды нұсқасының шығатын күні Дата выхода электронного варианта журнала	Журналдың басылып шыққан нұсқасының шығатын күні Дата выхода печатного варианта журнала
1	21.01.2025	25.01.2025	28.01.2025	10.02.2025
2	21.02.2025	25.02.2025	28.02.2025	10.03.2025
3	21.03.2025	25.03.2025	28.03.2025	10.04.2025
4	21.04.2025	25.04.2025	28.04.2025	10.05.2025
5	21.05.2025	25.05.2025	28.05.2025	10.06.2025
6	21.06.2025	25.06.2025	28.06.2025	10.07.2025
7	21.09.2025	25.09.2025	28.09.2025	10.10.2025
8	21.10.2025	25.10.2025	28.10.2025	10.11.2025
9	21.11.2025	25.11.2025	28.11.2025	10.12.2025
10	21.12.2025	25.12.2025	28.12.2025	10.01.2026

ЖАЛПЫ АҚПАРАТ

Педагогтарға, оқытушыларға, психологтарға, әдіскерлерге, студенттерге және білім беру ұйымдарында жұмыс жасайтын мамандарға арналған **«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОҒАМДАСТЫҚ ХАБАРШЫСЫ»** Республикалық ғылыми-әдістемелік журналының өзіңіздің ғылыми еңбектеріңізді және оқу-әдістемелік әзірлемелеріңізді жариялауға шақырамыз.

БІЗ қысқа мерзімді (ҚМЖ) және орта мерзімді жоспарларды (ОМЖ), сабақ конспекттерін, іс-шаралар сценарийлерін, сабақтардың, семинарлардың, ойындардың әдістемелік әзірлемелерін, мақалаларды және басқа да ғылыми, оқу-әдістемелік материалдарды **ЖАРИЯЛАЙМЫЗ**.

ЖАРИЯЛАНЫМҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

Біз бұрын соңды жарияланбаған, бірегей Сіздің жұмыстарыңызды қарастыруға қуанышты боламыз. Жарияланымға көлемі 2 беттен кем емес материалдар қабылданады, бірақ 12 беттен аспауы қажет, пайдаланылған әдебиеттер тізімін қосқанда.

Парақ пішімі: Microsoft Word (*.doc, *.docx).

Бет пішімі: А4 (210x297 мм).

Мәтін пішіні: жиегі (жоғарғы, төменгі, сол, оң): 2 см-ден.

Қаріп (шрифт): өлшемі (кегль) – 14, түрі – Times New Roman.

Туралау: абзацты беттің оң және сол жақ шеттері бойынша туралау. Жоғарылық интервал: 1.

Материалдар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

Жарияланым құрылымы:

1. Атауы.
2. Автор(лар) (аты-жөні), оның (олардың) ғылыми дәрежесі, атағы, жұмыс орны, қаласы.
3. Жарияланым мәтіні
4. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Барлық суреттер мен кестелерге номерлер, атаулар немесе суретасты атаулар берілуі қажет және мағынасы бойынша мәтіннің ішінде орналасуы қажет (құжаттың соңында емес). Сілтемелер мәтінде тік жақшалармен көрсетіледі, оның ішінде тізім бойынша әдебиеттің реттік номері және үтір арқылы – беттер (бет) номері көрсетіледі, мысалы: [5, 115 б.]

ОБЩАЯ ИНФОРМАЦИЯ

Приглашаем опубликовать свои учебно-методические разработки и научные труды в **Республиканском научно-методическом журнале «ВЕСТНИК ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СООБЩЕСТВА»**, предназначенном для студентов, педагогов, преподавателей, психологов, методических работников, консультантов и других специалистов, работающих в различных организациях образования.

МЫ ПУБЛИКУЕМ краткосрочные (КСП) и среднесрочные планы (ССП), конспекты уроков, сценарии мероприятий, методические разработки уроков, семинаров, игр, статьи и другие научные, учебно-методические материалы.

ТРЕБОВАНИЯ К ПУБЛИКАЦИИ

Мы будем рады рассмотреть Ваши оригинальные, не опубликованные ранее работы

К публикации принимаются материалы объемом **не менее 2 страниц, но не более 12 страниц**, включая список использованной литературы.

Формат листа: Microsoft Word (*.doc, *.docx).

Формат страницы: А4 (210x297 мм).

Формат текста: поля (верхнее, нижнее, левое, правое): по 2 см.

Шрифт: размер (кегль) – 14, тип – Times New Roman.

Выравнивание: по ширине.

Межстрочный интервал: одинарный.

Материалы принимаются на казахском, русском и английском языках.

Структура публикации:

1. Название.
2. Автор(ы) (ФИО), его (их) ученые степень и звание, место работы и город.
3. Текст публикации
4. Список использованной литературы

Все рисунки и таблицы должны быть пронумерованы и снабжены названиями или подписными подписями и расположены в тексте там, где требуется по смыслу (а не в конце документа).

В тексте сноски обозначаются квадратными скобками с указанием в них порядкового номера источника по списку и через запятую – номера страницы (страниц), например: [5, с. 115].

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОҒАМДАСТЫҚ ХАБАРШЫСЫ ВЕСТНИК ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СООБЩЕСТВА

Республикалық
ғылыми-әдістемелік журнал
**Педагогикалық қоғамдастық
ХАБАРШЫСЫ**

Жинақ материалдары білім беру мен ғылым саласында инновациялық зерттеу жұмыстарымен айналысатын ғалымдарға, докторанттарға және магистранттарға арналған.

Басуға қол қойылды 28.12.2024 ж.
Таралымы 100 дана
Ш.т.б. 19,9

БАС РЕДАКТОР
Сулима Сергей Владимирович

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ
Бодыкова И.Н., Галиуллин Р.Р.,
Дүйсенбаев А.Қ., Кусанова Б.Х.,
Миралиева А.Ж., Нуржанова М.Н.,
Токжанова А.М.

МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАРИЯЛАУ ТІЛІ
орыс, қазақ, ағылшын

ТАРАЛУ АУМАҒЫ
Қазақстан Республикасы

Мақалалар авторлық редакциялаумен жарияланады

Жарияланған материалдар редакцияның көзқарасына сай болмауы мүмкін.
Жарияланымдағы фактілер мен мәліметтердің шынайылығына авторлар жауап береді.
Материалдарды қайта басу редакцияның рұқсатымен мүмкін болады.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕН-ЖАЙЫ:
030000, Қазақстан Республикасы,
Ақтөбе қ., 101 атқыштар бригадасы к., 8

ҚҰРЫЛТАЙШЫ ЖӘНЕ БАСПАГЕР
© SEV&N-GROUP

БІЗ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕ

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал
Республиканский научно-методический журнал

Республиканский
научно-методический журнал
ВЕСТНИК
педагогического сообщества

Материалы сборника предназначены ученым, докторантам и магистрантам, занимающимся исследованиями в области инноваций в образовании и науке.

Подписано в печать 28.12.2024 г.
Тираж 100 экз.
У.п.л. 19,9

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР
Сулима Сергей Владимирович

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бодыкова И.Н., Галиуллин Р.Р.,
Дүйсенбаев А.К., Кусанова Б.Х.,
Миралиева А.Ж., Нуржанова М.Н.,
Токжанова А.М.

ЯЗЫК ПУБЛИКАЦИИ МАТЕРИАЛОВ
русский, казахский, английский

ТЕРРИТОРИЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ
Республика Казахстан

Статьи публикуются в авторской редакции.

Опубликованные материалы могут не совпадать с точкой зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений, содержащихся в публикациях, несут авторы.

Перепечатка материалов возможна только с разрешения редакции.

АДРЕС РЕДАКЦИИ
030000 Республика Казахстан,
г. Ақтөбе, ул. 101 стрелковой бригады, 8

УЧРЕДИТЕЛЬ И ИЗДАТЕЛЬ
© SEV&N-GROUP

МЫ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

